УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ ● UKRAINIAN NAT'L ASSOCIATION

КАЛЄНДАР

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

НА РІК ЗВИЧАЙНИЙ

1929

КАЛЄНДАР

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

НА РІК ЗВИЧАЙНИЙ

1929

ЦІНА 50 ЦЕНТІВ.

З друкарні „СВОБОДИ", 83 Grand Street, Jersey City, N. J.

З ІСТОРІЇ КАЛЄНДАРЯ.

Назва „калєндар" походить від латинського слова „калєндаріюм". Слово це означало у Римлян спершу книжку, до якої вписували назвища довжників і скількість процентів, які виплачувано в першім дні, званім „калєнде". Пізніше це слово означало книжку, в яку вписували роки, місяці, дні, відміни місяця, разом із виказом свят.

Всі народи старинного світа, що займалися астрономією і рахували час на основі обороту сонця й місяця, укладали калєндарі. Були калєндарі у Китайців, Індійців, Єгиптян, Жидів, Греків і Римлян. У Єгиптян виказ днів року і свят називався „Альменіхіяка". Назву цю Араби принесли до Европи, де принялася як „альманах". І нині вживають цього слова на означення календаря в мові: англійській, данській, італійській, еспанській, французькій та німецькій. За часів римського цісарства були т. зв. „ефемериди", що подавали виказ місяців, днів, свят, цісарських уродин, днів засідань сенату з додатком пророцтв. Як не богато змінилося з того часу! Перший калєндар справжньої вартости приказав зладити Юлій Цезар (101—44 р. перед Хр.) і так дав основу т. зв. юліянському калєндареві, що з часом обовязував у всьому христіянському світі аж до 1582 року, а в Східній Церкві обовязує й до нині.

Після введення христіянства духовенство укладало т. зв. вічні калєндарі. На основі тих калєндарів устійнено календарі на поодинокі роки. Поміщували ті вічні календарі звичайно у рукописних тоді ще требниках і інших богослужебних книжках. Тому що тих календарів уживали дуже богато, сталися вони після винайдення друкарства одним із перших його продуктів. Найдавнішим друкованим калєндарем уважають калєндар уложений Іваном із Гміндену, т. зв. вічний. Він друкований з форми різаної на деревній плиті в 1439. році. Ці друковані календарі спершу мали форму задрукованого з одного боку аркуша. Вліплювали такий аркуш у книгу, або прибивали на стіні. Пізніше, коли зміст календаря збільшився, появлялися у формі книжки, звичайно невеличкого формату. Попри виказ свят, відміни місяця передсказування погоди й астрольогічні ворожби подавали пору, найвідповіднішу для ріжних господарських робіт, коли й як пускати кров, стригти волосся, про куплю і т. п. Тому всі кляси суспільности читали калєндарі. У Франції славні були від половини XVI. століття альманахи астрольога Нострадама, повні дивовижних ворожб, оповідань про зміїв, про зяву комет, політичних ворожб і сміховинок. Ці калєндарі дають нам погляд, як тоді люди дивилися на природу. То були часи, коли долю людини вважали залежною від зір. Цей погляд і до нині вдержався ще серед деяких верств населення.

П О С Т И.

1. В навечерє Богоявлення, 18 (5) січня.
2. Великий піст, від 18 (5) березня до Великодня.
3. Петрівка, від 1 липня (18 червня) до св. Петра і Павла.
4. Спасівка, від 14 (1) серпня до Успення Пресвятої Богородиці.
5. На Усікновеннє голови св. Івана Хрестителя, 11 вересня (29 серпня).
6. На Воздвиженне Чесного Хреста, 27 (14) вересня.
7. Пилипівка, від 27 (14) листопада до Рождества Христового.
8. В середу і пятницю кождого тижня, крім тижнів загальних (загальниць).

ТИЖНІ ЗАГАЛЬНІ, В КОТРИХ НЕМА ПОСТУ.

1. Від Рождества Христового до Навечеря Богоявлення.
2. Межи Неділею Митаревою і Неділею о Блуднім Сині.
3. Світлий тиждень: від Великодня до Неділі Томиної (Провідної).
4. Від Зелених Свят до Неділі Всіх Святих.

ТАБЕЛЬНИЙ КАЛЄНДАР НА 1929. РІК.

	S	M	T	W	T	F	S
January	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	31	..	..
February	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	..	..
March	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
	31	..	..	..	..	..	..
April	..	1	2	3	4	5	6
	7	8	9	10	11	12	13
	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27
	28	29	30	..	..	..	..
May	..	..	..	1	2	3	4
	5	6	7	8	9	10	11
	12	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	29	30	31	..
June	..	..	..	..	..	..	1
	2	3	4	5	6	7	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	29
	30	..	..	..	..	..	..

	S	M	T	W	T	F	S
July	..	1	2	3	4	5	6
	7	8	9	10	11	12	13
	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27
	28	29	30	31	..	..	..
August	..	..	..	..	1	2	3
	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17
	18	19	20	21	22	23	24
	25	26	27	28	29	30	31
September	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
	29	30	..	..	..	..	..
October	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	31	..	..
November	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
December	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
	29	30	31	..	..	..	..

JANUARY — 1929 — СІЧЕНЬ має 31 днів.

н. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	В	**Грудень 1928.** Боніфатія	**Новий рік 1929.**
2	20	С	Ігнатія Богоносця	Макарія папи
3	21	Ч	Юліянії	Ґеновефи
4	22	П	Анастазії муч.	Тита й Ізабелі
5	23	С	10 Муч. Мини і пр.	Емілії і Телєсф.
6	**24**	**Н**	**28. Н. по С. і Н. пер. Р. Хр. св. От.**	**Трох Королів**
7	**25**	**П**	**Рождество Христове**	Валєнтія
8	**26**	**В**	**Собор Пр. Богород. і Йосифа**	Северина
9	**27**	**С**	**Св. первомуч. Стефана**	Юліяна
10	28	Ч	Муч. в Никомидії	Маркіяни
11	29	П	Муч. діти в Вифлеємі	Гігінія папи
12	30	С	Анизії муч.	Гонорати діви
13	**31**	**Н**	**Н. пер. Просв.** Меляніі	**1. Н. по З. Кор.** Ілярія
14	**1**	**П**	**Новий рік 1929. Обр. Г., Вас. Вел.**	Фелікса з Нолі
15	2	В	Сильвестра	Маврикія
16	3	С	Малахії пророка	Маркила папи
17	4	Ч	Собор 70 апостолів	Антонія
18	5	П	Нав. Богоявл., Теоктиста	Ґенрика і Фердинанда
19	**6**	**С**	**Богоявленнє Госп. (Йордан)**	Марія і Приски
20	**7**	**Н**	**Н. по Просв.** Собор св. Ів Хрест.	**2. Н. по З. Кор.** Фабіяна
21	8	П	Георгія й Еміліяна	Аґнішки
22	9	В	Полієвкта й Евстрата	Вінкентія
23	10	С	Григорія і Дометіяна	Обр. Пр. Діви Марії
24	11	Ч	Теодозія преп.	Тимотея ап.
25	12	П	Татіяни муч.	Нав. св. Павла
26	13	С	Ерміла і Стратоніка	Полікарпа епископа
27	**14**	**Н**	**29. Н. по Сош.** Отц. уб. в Синаї	**3. Н. по З. Кор.** Івана Зол.
28	15	П	Преп. Павла Тивейського	Кароля Вел. і Валєрія
29	16	В	Поклін оковам св. Петра	Францішка
30	17	С	Преп. Антонія Вел.	Мартини
31	18	Ч	Атанасія і Кирила	Петра з Нолі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 1. січня. НОВИЙ РІК („НЮ ЇРС ДЕЙ"). Святкують в усіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

СІЧЕНЬ. 1. 1647. † Петро Могила, київський митрополит і український церковний письменник. — 3. 1919. Українська Національна Рада в Станиславові проголошує Зєдиненнє Західної Области з Придніпрянською Україною. — 14. 1649. Вїзд гетьмана Богдана Хмельницького до Київа. — 17. 1654. Переяславська Рада. — 21. 1703. Семен Палій розбив табор польського загального ополчення під Бердичевом. — 22. 1803. † Кирило Розумовський, останній гетьман України. — 22. 1919. Проголошення злуки галицької України з Соборною Україною. — 23. 1797. Помер у поході на Персів Антін Головатий, кошовий, що вивів Запорожців над Кубань. — 23. 1667. Андрусівська умова. — 26. 1915. † Михайло Павлик, письменник. — 28. 1734. † Данило Апостол, український гетьман.

FEBRUARY — 1929 — ЛЮТИЙ має 28 днів.

в. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	**Січень.** Макарія	Ігнатія еп.
2	20	С	Евтимія Вел.	**Марії Громнічної**
3	**21**	**Н**	**30. Н. по Сош.** Максима і Неоф.	**Н. мясопустна.** Блажея
4	22	П	Тимотея апост.	Вероніки діви
5	23	В	Климента	Агафії
6	24	С	Ксенії препод.	Дороти
7	25	Ч	Григорія Богослова	Ромуальда
8	26	П	Ксенофонта	Івана з Мальти
9	27	С	Перен. мощей Ів. Золот.	Апольонії
10	**28**	**Н**	**31. Н. по Сош.** Єфрема Сир.	**Н. запустна.** Схоластики
11	29	П	Ігнатія Богослова	Лукія еписк.
12	**30**	**В**	**Трох Святителів**	Гавдентія
13	31	С	Кира й Івана	**Попелец.** Катерини
14	1	Ч	**Лютий.** Трифона	Валентія
15	**2**	**П**	**Стрітеннє Господнє**	Фавстина
16	3	С	Симеона Богопр. й Анни	Юліянни
17	**4**	**Н**	**Н. о Закхею.** Ісидора	**1. Н. пост. вступ.** Алексея
18	5	П	Агафії муч.	Симеона
19	6	В	Вукола еп.	Кондрата
20	7	С	Партенія і Луки	Леона папи
21	8	Ч	Теодора Стратилата	Елєонори
22	9	П	Никифора	Петра Кат.
23	10	С	Харлампія і Порфирія	Романа папи
24	**11**	**Н**	**Н. о Мит. і Фар.** Власія	**2. Н. пост. суха.** Гавриїла
25	12	П	Мелетія й Антонія	Матея апост.
26	13	В	Мартиніяна	Вальбурга
27	14	С	Авксентія і Кирила	Александра
28	15	Ч	Онисима	Леандра

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. лютого. УРОДИНИ ЛІНКОЛНА („ЛИНКОЛНС БЕРТ ДЕЙ").

Сього свята не святкують в кількох полудневих стейтах.

Дня 22. лютого. УРОДИНИ ВАШИНҐТОНА („ВАШИНҐТОН БЕРТ ДЕЙ").

Святкують його в усіх стейтах Злучених Держав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

ЛЮТИЙ. 2. 1655. Боротьба Хмельницького з Поляками під Охматовом. — 3. 1812. * Евген Гребінка, поет. — 4. 1792. Другий поділ Польщі, прилучення до Росії Волині й Поділля. — 6. 1704. Правобічний гетьман Самусь передав гетьманські клейноди Мазепі. — 9. 1918. Підписання мира в Берестю. — 14. 1897. † Пантелеймон Куліш, поет і письменник. — 20. 1054. † Ярослав Мудрий, великий князь київський. — 26. 1608. † Князь Константин Острожський. — 27. 1664. Розстріляно полковника Богуна.

MARCH — 1929 — БЕРЕЗЕНЬ має 31 днів.

н. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	16	П	**Лютий.** Памфила і Валєнта	Альбіна
2	17	С	Теодора Тирона	Симпліція
3	**18**	**Н**	**Н. о. Блудн. Сині.** Льва папи	**3. Н. пост. глуха.** Кунегунди
4	19	П	Архипа і Максима	Казимира
5	20	В	Льва еп. Катанії	Фридриха
6	21	С	Евстахія і Тимотея	Коляти діви
7	22	Ч	Петра й Атанасія	Томи з Акв.
8	23	П	Полікарпа	Івана Бож.
9	24	С	Обріт. голови св. Івана Хр.	Францішки
10	**25**	**Н**	**Н. мясопустна.** Тарасія еп.	**4. Н. пост. середоп.** 40 Муч.
11	26	П	Порфирія	Константина Вел.
12	27	В	Прокопія	Григорія Вел.
13	28	С	Власія преп.	Розини
14	1	Ч	**Березень.** Евдокії	Матильди
15	2	П	Теодота еписк.	Климентія
16	3	С	Зенона й Евтропія	Киріяка
17	**4**	**Н**	**Н. сиропустна.** Герасима	**5. Н. пост. чорна.** Гертруди
18	5	П	Конона муч.	Едварда
19	6	В	42 Муч. в Аморії	Йосифа Обручника
20	7	С	Василія і Єфрема	Йоахима
21	8	Ч	Теофілякта	Венедикта
22	9	П	40 Мучеників у Севастії	Катерини
23	10	С	Кондрата і Кипріяна	Віктора
24	**11**	**Н**	**1. Н. посту.** Софронія патр.	**Н. Цвітна.** Гавриїла
25	12	П	Теофана	**Благовіщеннє**
26	13	В	Перен. мощей Никифора	Теодора
27	14	С	Венедикта препод.	Руперта
28	15	Ч	Агапія	Сикста папи
29	16	П	Савина свмч.	(Вел. Пятн.) Кирила
30	17	С	Алексея чоловіка Божого	(Вел. Субота) Квірина
31	**18**	**Н**	**2. Н. посту.** Кирила арх.	**Великдень**

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 29. березня. ВЕЛИКА ПЯТНИЦЯ („ГУД ФРАЙДЕЙ").

Уважається урядовим святом в кількох стейтах, в других звичайно ґубернатор стейту проголошує його святом спеціяльною проклямацією.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

БЕРЕЗЕНЬ. 3. 1861. Знесення кріпацтва на Україні. — 4. 1780. Ґр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України. — 8. 1787. Сидір Білий. вибраний отаманом „Вірного війска Запорожського". — 10. 1814. * Тарас Шевченко. — 10. 1917. революція в Росії. — 11. 1861. † Тарас Шевченко. — 13. 1169. Андрій Боголюбський зруйнував і ограбив столицю України Київ. — 14. 1923. Рада амбасадорів антанти прилучила Галичину до Польщі. — 17. 1919. Мирова конференція в Парижі признає Закарпатську Україну Чехословацькій Републиці. — 18. 1921. Мировий трактат у Ризі віддає українські землі на захід від лінії Збруч-Острог-Серни — Польщі, на схід від тої лінії — Російському Союзови.

APRIL — 1929 — КВІТЕНЬ має 30 днів.

н. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	**Березень.** Хризанта	**Вел. Понеділок**
2	20	В	Отців убитих у Саві	Франца
3	21	С	Якова препод.	Ришарда
4	22	Ч	Василія свмч.	Ізидора
5	23	П	Нікона й учен.	Вінкентія
6	24	С	Захарії	Келестина
7	25	Н	**3. Н. посту. Хрест. Благовіщенне**	**1. Н. по Вел. біла.** Епіфанія
8	26	П	Собор Арх. Гавриїла	Дионізія
9	27	В	Матрони Солун.	Марії Кл.
10	28	С	Іляріона і Стефана	Езекіїла
11	29	Ч	Марка еписк.	Леона
12	30	П	Івана ліствичника	Юлія
13	31	С	Ігнатія еписк.	Юстина
14	1	Н	**Квітень. 4. Н. посту.** Марії єгип.	**2. Н. по Вел.** Тибурція
15	2	П	Тита препод.	Анастазії
16	3	В	Никити іспов.	Лямберта
17	4	С	Йосифа стих. (Поклони)	Рудольфа
18	5	Ч	Теодула	Апольонії
19	6	П	Евтихія архиеп.	Юрія
20	7	С	Георгія еп. милит.	Віктора
21	8	Н	**5. Н. посту.** Іродіона й Агава	**3. Н. по Вел.** Анзельма
22	9	П	Евпсихія	Кая і Сотера
23	10	В	Терентія	Войтіха
24	11	С	Антипи	Георгія муч.
25	12	Ч	Василія еписк.	Марка еванг.
26	13	П	Артемона свмч.	Клита і Марцелі
27	14	С	Мартина папи	Теофіля
28	15	Н	**Неділя Цвітна.** Аристарха	**4. Н. по Вел.** Віталія
29	16	П	Агафії й Ірини	Петра
30	17	В	Симеона й Акакія	Катерини

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

КВІТЕНЬ. 14. 1340. Смерть Юрія II. (Болеслава Тройденовича) останнього самостійного галицького князя (струїли його бояри за те, що сприяв латинській вірі). — 19. 1885. † історик Костомарів. — 25. 1622. † гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. — 1910. † письменник і драматичний артист Марко Кропивницький. — 1913. † письменник Михайло Коцюбинський. — 27. 1904. † письменник і драматичний артист Михайло Старицький. — 29. 1918. Розігнання Центральної Ради, проголошення Скоропадського гетьманом.

MAY — 1929 — ТРАВЕНЬ має 31 днів.

н. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА.
1	18	С	**Квітень.** Івана і Григорія	Филипа
2	19	Ч	Великий Четвер. Івана староп.	Атаназія
3	**20**	**П**	**Велика Пятниця.** Теодора	Найденнє св. Хреста
4	21	С	Велика Субота. Януарія	Фльоріяна
5	**22**	**Н**	**Воскресеннє Христове**	**5. Н. по Вел.** Пія папи
6	**23**	**П**	**Світлий Понеділок.** † Георгія	Івана в олію
7	**24**	**В**	**Світлий Вівторок**	Доміцелі
8	25	С	Марка ап. й еванг.	Станислава еп.
9	26	Ч	Василія	**Вознесеннє Іс. Хр.**
10	27	П	Симеона свмч.	Ізидора
11	28	С	Максима і Ясона	Беатрикси
12	**29**	**Н**	**2. Н. по Воскр. Томина.** 9 Муч.	**6. Н. по Вел.** Панкратія
13	30	П	Якова апост.	Серватія
14	1	В	**Травень.** Єремії прор.	Боніфатія
15	2	С	Бориса і Гліба	Зофії
16	3	Ч	Теодосія Печерського	Івана Неп.
17	4	П	Пелягії муч.	Пасхалія
18	5	С	Ірини муч.	Фелікса
19	**6**	**Н**	**3. Н. по Воскр. Миринос.** Йова	**Зелені Свята.**
20	7	П	Память зявившогося Хреста	**Пон. Зел. Свят**
21	8	В	† Івана Богослова	Єлени
22	9	С	Ісаії прор.	Юлії діви
23	10	Ч	Симеона Зилота	Дезидерія
24	11	П	Мокія свмч.	Йоанни
25	12	С	Епифанія і Германа	Урбана
26	**13**	**Н**	**4. Н. по В. о Розслабл.** Глікерії	**1. Н. по З. С.** Филипа Нер.
27	14	П	Ісидора	Івана і Марії Магдалини
28	15	В	Пахомія Вел.	Вільгельма
29	16	С	Теодора Освященного	Максиміліяна
30	17	Ч	Андроніка ап.	**Боже Тіло.**
31	18	П	Теодота анкирського	Анєлі і Петронелі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 30. травня. ДЕНЬ ОКРАШУВАННЯ ГРОБІВ („ДЕКОРЕЙШЕН ДЕЙ" або „МЕМОРІЯЛ ДЕЙ"). Святкується в усіх стейтах, з виїмком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

ТРАВЕНЬ. 1648. вибрано Богдана Хмельницького гетьманом. — 6. 1910. † поет і письменник Борис Грінченко. — 1659. Гетьман Іван Виговський розбив московське військо під Конотопом. — 14. 1648. Битва на Жовтих Водах. — 1848. Знесення панщини в Галичині. — 22. 1861. Перевезено і похоронено тіло Тараса Шевченка на Чернечій горі коло Канева над Дніпром. — 26. 1648. Побіда Богдана Хмельницького під Корсунем. — 28. 1722. Заведено на Україні так звану „малоросійську колегію". — 28. 1916. † письменник і учений Іван Франко.

JUNE — 1929 — ЧЕРВЕНЬ має 30 днів.

н.ст.	с. ст	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	**Травень.** Патрикія свмч.	Граціяна
2	**20**	**Н**	**5. Н. по Воскр. о Самар.** Талатея	**2. Н. по З. С.** Еразма
3	21	П	Константина і Єлени	Кльотильди
4	22	В	Василиска муч.	Квірина
5	23	С	Михаїла еписк.	Боніфатія
6	24	Ч	Симеона преп.	Норберта
7	25	П	Трете обр. гол. св. Ів. Хр.	Роберта
8	26	С	Карпа апост.	Медарда
9	**27**	**Н**	**6. Н. по В. о Сліпор.** Терапонта	**3. Н. по З. С.** Прима і Фел.
10	28	П	Никити еписк.	Маргарети
11	29	В	Теодосії діви	Варнави
12	30	С	Ісаакія далматського	Онуфрія
13	**31**	**Ч**	**Вознесенне Господнє**	Антонія з Пад.
14	1	П	**Червень.** Юстина фільософа	Василія
15	2	С	Никифора патр.	Віта і Модеста
16	3	**Н**	**7. Н. по Воскр. св. Отців.** Лукіяна	**4. Н. по З. С.** Франца
17	4	П	Митрофана патр.	Адольфа
18	5	В	Доротея і Маркіяна	Марка і Маркила
19	6	С	Висаріона	Гервазія
20	7	Ч	Теодота свмч.	Сильверія
21	8	П	Теодора Страт.	Альойза
22	9	С	Кирила (Субота задушна)	Павліна еп.
23	**10**	**Н**	**Пятьдесятниця, Зелені Свята**	**5. Н. по З. С.** Зенона
24	**11**	**П**	**Понед. св. Духа і Пресв. Тройці**	Рожд. Ів. Хрест.
25	12	В	Онуфрія пустиножителя	Проспера
26	13	С	Акилини муч.	Івана і Павла
27	14	Ч	Єлисея пр. і Методія патр.	Володислава
28	15	П	Амоса прор. і Єроніма	Льва папи
29	16	С	Тихона еп.	**Петра і Павла**
30	17	Н	**1. Н. по Сош. Всіх Святих**	**6. Н. по З. С.** Емілії

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

ЧЕРВЕНЬ. 5. 1709. Іван Мазепа прибув до шведського табору. — 6. 1224. Нещасна битва руських князів з Татарами над рікою Калкою. — 7. 1843 † поет Маркіян Шашкевич. — 8. 1653. Побіда Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом. — 11. 1876. Указ, яким заборонено в Росії друкувати українські книжки. — 14. 1722. † Гетьман Іван Скоропадський. — 17. 1895. † учений Михайло Драгоманів. — 18. 1569. Люблинська унія. — 25. 1205. Смерть князя Романа в битві з Поляками під Завихвостом. — 27. 1663. Брюховецький вибраний гетьманом. — 1672. Самійлович вибраний гетьманом. — 28. 1768. Залізняк і Ґонта добули Умань.

JULY — 1929 — ЛИПЕНЬ має 31 днів.

в. ст	с. ст	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	П	**Червень.** Леонтія (Петрівка)	Теобальда
2	19	В	Юди і Зосима	Посіщ. Пр. Діви Марії
3	20	С	Методія свмч.	Геліодора
4	21	Ч	Юліяна Тарсійського	Флявіяна
5	22	П	Евсевія еп.	Івана і Павла
6	23	С	Агрипіни муч.	Домініки
7	**24**	**Н**	**2. Н. по С. Пр. Евх. Р. Ів. Хрест.**	**7. Н. по З. С.** Івана з Дуклі
8	25	П	Февронії	Єлисавети
9	26	В	Давида Солунського	Кирила еп.
10	27	С	Самсона странноприємця	Амалії
11	28	Ч	Перен. мощей Кирила й Івана	Пія і Пелягії
12	**29**	**П**	**Петра і Павла**	Івана і Генрика
13	30	С	Собор 12 Апостолів	Маргарети діви
14	**1**	**Н**	**Липень. 3. Н. по С.** Косми і Дам.	**8. Н. по З. С.** Бонавентури
15	2	П	Полож. Ризи Пресв. Богородиці	Розісланнє апостолів
16	3	В	Анатолія й Акинта	Пр. Діви Марії Шкапл.
17	4	С	Андрея і Марти	Алексея
18	5	Ч	Кирила і Методія	Симеона
19	6	П	Атанасія Атонського	Вінкентія
20	7	С	Томи й Акакія	Ілії прор.
21	**8**	**Н**	**4. Н. по Сош.** Прокопія	**9. Н. по З. С.** Пракседи
22	9	П	Панкратія	Марії Магдалини
23	10	В	Антонія печер.	Аполінарія
24	11	С	Евфимії й Ольги	Христини діви
25	12	Ч	Прокла й Ілярія	Якова ап.
26	13	П	Собор Арх. Гавриїла	Успенне св. Анни
27	14	С	Акили й Онисима	Пантелеймона
28	**15**	**Н**	**5. Н. по Сош.** Володимира Вел.	**10. Н. по З. С.** Інокентія
29	16	П	Антиногена	Марти
30	17	В	Марини великомуч.	Юліти й Альдони
31	18	С	Якинта й Еміліяна	Ігнатія Льойолі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 4. липня. ДЕНЬ НЕЗАВИСИМОСТИ („ІНДЕПЕНДЕНС ДЕЙ").

Святкують по всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

ЛИПЕНЬ. 9. 1649. Козаки побили Поляків під Межибожем і Константиновом. — 1651. Наказний гетьман Іван Богун виводить козацькі полки зпід Берестечка, конець берестецькоі битви. — 10. 1649. Початок облоги Збаража. — 1709. Битва під Полтавою. — 15. 1015. † великий князь Володимир Великий. — 16. 1914. Початок світової війни. — 18. 1775. Зруйнування Січи Москалями. — 26. 1662. Сомко і Ромодановський побили Юрія Хмельницького під Каневом. — 28. 1672. Дорошенко побив Поляків коло Четвертинівки над Богом.

AUGUST — 1929 — СЕРПЕНЬ має 31 днів.

н. ст.	с. ст.	Дн	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	Ч	**Липень.** Макрини	Петра в оковах
2	20	П	† Ілії прор.	Альфонса
3	21	С	Симеона й Івана	Найд. мощей св. Стефана
4	**22**	**Н**	**6. Н. по Сош.** Марії Магдалини	**11. Н. по З. С.** Домініка
5	23	П	Трофима і пр.	Пресв. Діви Марії Сніжної
6	24	В	Бориса і Гліба	Преображеннє Госп.
7	25	С	† Успеннє св. Анни	Каєтана
8	26	Ч	Єрмолая	Кирияка
9	27	П	Пантелеймона	Романа
10	28	С	Прохора і Никанора	Лаврентія муч.
11	**29**	**Н**	**7. Н. по Сош.** Калиника	**12. Н. по З. С.** Сузанни
12	30	П	Сили і пр.	Кляри діви
13	31	В	Евдокима	Іполіта
14	1	С	**Серп.** Пр. Ч. Хреста (Спасівка)	Евсевія
15	2	Ч	Перенесеннє мощей св. Стефана	**Успеннє Пр. Діви Марії**
16	3	П	Ісаака і Дальмата	Роха й Йоакима
17	4	С	Сімох молодців в Ефезі	Ліберата
18	**5**	**Н**	**8. Н. по Сош.** Евсигнія	**13. Н. по З. С.** Єлени
19	6	**П**	**Преображеннє Ісуса Христа**	Беніґни
20	7	В	Дометія прдмч.	Бернарда
21	8	С	Еміліяна еп.	Іванни
22	9	Ч	Матія апост.	Тимотея
23	10	П	Лаврентія архидіякона	Филимона
24	11	С	Евила і Клявдії	Вартоломея
25	**12**	**Н**	**9. Н. по Сош.** Фотія	**14. Н. по З. С.** Людвика
26	13	П	Максима іспов.	Зеферіни
27	14	В	Михея прор.	Йосифа Кал.
28	**15**	**С**	**Успеннє Пресв. Богородиці**	Августина
29	16	Ч	Діомида муч.	Усікн. голови Ів. Хрест.
30	17	П	Мирона муч.	Рожі з Ліми
31	18	С	Фльора і Лавра	Раймунда муч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

СЕРПЕНЬ. 1. 1913. † письменниця Ларісса Косач-Квітка (Леся Українка) в Сурам на Кавказі. — 5. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький. — 1911. † письменниця Олександра Кулішева (Ганна Барвінок). — 6. 1687. Іван Мазепа вибраний гетьманом. — 7. 1648. Борба Кривоноса з Поляками під Константиновом. — 10. 1907. † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок). — 13. 1873. † поет Антін Могильницький. — 15. 1856. родився письменник Іван Франко. — 15—16. 1649. Побіда Хмельницького під Зборовом. — 16. 1657. Юрій Хмельницький вибраний гетьманом. — 17. 1772. Прилучено Галичину до Австрії. — 20. 1843. † письменник Григорій Квітка-Основяненко. — 20. 1920. Договір у Севр під Парижем признає Східну Галичину окремою державною територією й означує її границі між Чехословаччиною, Польщею і Румунією. — 23. 1662. Юрій Хмельницький побив Москалів під Криловом. — 27. 1589. Турки й Татари облягли Львів. — 30—31. 1648. Побіда Хмельницького під Пилявцями.

SEPTEMBER — 1929 — ВЕРЕСЕНЬ має 30 днів.

н. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	Н	**Серпень. 10. Н. по С.** Андрея Стр.	**15. Н. по З. С.** Іди й Егідія
2	20	П	Самуїла Прор.	Стефана
3	21	В	Тадея і Васи	Броніслави
4	22	С	Агатоніка муч.	Розалії діви
5	23	Ч	Лупа й Іринея	Лаврентія
6	24	П	Евтихія свмч.	Захарії
7	25	С	Вартоломея і Тита	Регіни муч.
8	26	Н	**11. Н. по Сош.** Адріяна і Наталії	**16. Н. по З. С. Рожд. Пр. Д.**
9	27	П	Пімена	Северина
10	28	В	Августина і Мойсея	Николая
11	29	С	† Усікновеннє гол. Ів. Хрест.	Прота і Якова
12	30	Ч	Александра і Павла	Ґвідона
13	31	П	Положеннє Пояса Пр. Д. Марії	Товії і Филипа
14	1	С	**Вересень.** Симеона Стовпника	Воздвиженнє Чесн. Хреста
15	2	Н	**12. Н. по Сош.** Маманта	**17. Н. по З. С.** Никодима
16	3	П	Антима	Корнилія
17	4	В	Вавила і Мойсея	Францішка
18	5	С	Захарії і Єлисавети	Томи й Йосифа
19	6	Ч	Чудо Арх. Михаїла	Януарія
20	7	П	Созонта і Макарія	Евстахія
21	8	С	**Рождество Пр. Діви Марії**	Матея еванг.
22	9	Н	**13. Н. по Сош.** Йоакима й Анни	**18. Н. по З. С.** Маврикія
23	10	П	Минодори і пр.	Теклі
24	11	В	Теодори Александр.	Герарда і Руперта
25	12	С	Автонома свмч.	Клеофи муч.
26	13	Ч	Корнилія сотника	Кипріяна
27	14	П	**Воздвиженнє Чесного Хреста**	Косми і Дамяна
28	15	С	Никити великом.	Вячеслава муч.
29	16	Н	**14. Н. по Сош.** Евфимії	**19. Н. по З. С.** Михаїла Арх.
30	17	П	Софії, Віри, Надії і Любови	Єроніма

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 2. вересня. ДЕНЬ ПРАЦІ („ЛЕЙБОР ДЕЙ").

Святкують в усіх стейтах з виїмком стейту Вайомінґ.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

ВЕРЕСЕНЬ. 2. 1657. Похорони Богдана Хмельницького в Суботові і вибір Івана Виговського гетьманом. — 3. 1709. † гетьман Іван Мазепа. — 6. 1672. П. Дорошенко здобув Камінець Подільський. — 10. 1769. родився поет Іван Котляревський. — 10. 1919. Договір в Сен Жермен під Парижем, яким держави антанти переняли на себе суверенність Східної Галичини.—12. 1903. Відкрито в Полтаві памятник Іванови Котляревському. — 13. 1657. Золотаренко побив Поляків під Сепелінцями. — 15. 1907. † письменник і драматичний артист Іван Тобилевич (Карпенко Карий). — 16. 1727. Данило Апостол вибраний гетьманом.

OCTOBER — 1929 — ЖОВТЕНЬ має 31 днів.

н. ст.	с. ст.	тиж.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	В	**Вересень.** Евменія еп.	Ремігія
2	19	С	Трофима і Саватія	Ангела Хоронителя
3	20	Ч	Евстахія	Кандида
4	21	П	Кондрата апост.	Франца з Асижу
5	22	С	Фоки і Йони	Флявії
6	**23**	**Н**	**15. Н. по Сош.** Зач. Ів. Хрест.	**20. Н. по З. С.** Брунона
7	24	П	Теклі первом.	Юстини
8	25	В	Евфрозини преп.	Бригіди
9	26	С	Івана Богослова	Дионизія
10	27	Ч	Каліграта	Франца
11	28	П	Харитона іспов.	Плякиди
12	29	С	Киріяка і Теофана	Максиміліяна
13	**30**	**Н**	**16. Н. по Сош.** Григорія	**21. Н. по З. С.** Едварда
14	1	П	**Жовтень.** † Покров Пр. Богор.	Калікста
15	2	В	Кипріяна і Юстини	Ядвиги і Тереси
16	3	С	Дионизія свмч.	Ґаля і Фльора
17	4	Ч	Єротея	Марґарити
18	5	П	Харитини	Луки еванг.
19	6	С	Томи апост.	Петра з Аль.
20	**7**	**Н**	**17. Н. по Сош.** Сергія і Вакха	**22. Н. по З. С.** Капра
21	8	П	Пелягії і Тайсії	Уршулі
22	9	В	Якова апост.	Кордулі муч.
23	10	С	Евлампія й Евлампії	Івана Каліст.
24	11	Ч	Филипа діяк.	Рафаїла Арх.
25	12	П	Прова і Тараха	Хризанта
26	13	С	Карпа апост.	Евариста
27	**14**	**Н**	**18. Н. по Сош.** Назарія	**23. Н. по З. С.** Сабіни
28	15	П	Евтимія і Луки	Симеона
29	16	В	Лонгина сотн.	Наркиза
30	17	С	Озії й Андрея	Альфонса
31	18	Ч	Луки апост. й еванг.	Маркелія

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. жовтня. ДЕНЬ КОЛЮМБА („КОЛОМБОС ДЕЙ").

Святкують в усіх стейтах з винятком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

ЖОВТЕНЬ. 9. 1655. Б. Хмельницький побив Поляків під Городком. — 13. 1648. Вїзд Богдана Хмельницького до Киіва. — 14. 1624. Напад Запорожців на Царгород. — 16. 1648. Богдан Хмельницький почав облогу Львова. — 18. 1851. Заложення угольного каменя під „Народний Дім" у Львові. — 19. 1918. Проголошення Української Держави на землях б. Австрії. — 22. 1596. Берестейська унія. — 26. 1917. † провідник Галицької України др. Евген Олесницький у Відні.

NOVEMBER — 1929 — ЛИСТОПАД має 30 днів.

с. ст.	ц. ст.	Дн	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	**Жовтень.** Йоіла прор.	**Всіх Святих**
2	20	С	Артемія великомуч.	† День задушний
3	**21**	**Н**	**19. Н. по Сош.** Іляріона	**24. Н. по З. С.** Губерта
4	22	П	Аверкія еп.	Кароля
5	23	В	Якова апост.	Захарія і Єлисавети
6	24	С	Арети муч.	Леонарда Вел.
7	25	Ч	Маркіяна	Геркуляна
8	**26**	**П**	**Димитрія мироточця**	Северина
9	27	С	Нестора муч.	Теодора
10	**28**	**Н**	**20. Н. по Сош.** Параскевії	**25. Н. по З. С.** Андрея
11	29	П	Анастазії римл.	Мартина
12	30	В	Зиновія і Зиновії	Мартина папи рим.
13	31	С	Стахія й Амилія	Дидака
14	1	Ч	**Листопад.** Косми і Дамяна	Йосафата
15	2	П	Акиндина	Леопольда
16	3	С	Акепсима й Айтала	Едмунда еп.
17	**4**	**Н**	**21. Н. по Сош.** Йоаникія	26. Н. по З. С. Григорія
18	5	П	Галактіона	Романа
19	6	В	Павла еп. й іспов.	Єлисавети
20	7	С	33 Мучеників у Меліті	Фелікса
21	**8**	**Ч**	**Собор Архангела Михаїла**	Вовед. Пр. Діви Марії
22	9	П	Онисифора муч.	Цецилії
23	10	С	Ераста й Олимпа	Климента папи рим.
24	**11**	**Н**	**22. Н. по Сош.** Мини, Віктора	**27. Н. по З. С.** Івана
25	12	П	Йосафата свмч.	Катерини
26	13	В	Івана Золотоустого	Петра і Конрада
27	14	С	Филипа апост. (Пилипівка)	Валеріяна
28	15	Ч	Гурія і Самона	Руфина
29	16	П	Матея ап. й еванг.	Сатурніна
30	17	С	Григорія чудотв.	Андрея апост.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 5. листопада. ДЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ВИБОРІВ („ДЖЕНЕРАЛ ЕЛЕКШЕН ДЕЙ").

Святкується майже в усіх стейтах.

Дня 28. листопада. ДЕНЬ ПОДЯКИ („ТЕНКСҐІВІНҐ ДЕЙ").

Святкують в кождім стейті (хоч в стейті Юті, приміром, нема про се закона).

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

ЛИСТОПАД. 1. 1918. Українці обіймають владу в Галичині назад по 531 літах перерви. — 3. 1648. Богдан Хмельницький залишив облогу Львова. — 1848. Барикади у Львові. — 10. 1709. Здобуття Батурина Москалями. — 1834. † батько нової доби українського письменства Іван Котляревський. — 11. 1893. † славний байкар і поет Леонід Глібів. — 15. 1648. Б. Хмельницький облягає Замостє. — 1709. Іван Скоропадський вибраний гетьманом. — 15. 1918. Поваленне гетьмана Скоропадського. Директоріят. — 18. 1838. род. письменник Іван Нечуй-Левицький. — 20. 1709. Цар Петро велів стяти полковника Чечеля за оборону Батурина перед московськими військами. — 20. 1917. Проголошення Центр. Радою Української Республики. — 23. 1883. † учений Михайло Максимович.

DECEMBER — 1929 — ГРУДЕНЬ має 31 днів.

н. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	Н	**Лист. 23. Н. по Сош.** Платона	**1. Н. адв.** Елігія
2	19	П	Авдія прор.	Бабіяни діви
3	20	В	Прокла і Григорія	Францішка Ксав.
4	**21**	**С**	**Воведеннє Пр. Діви Марії**	Варвари муч.
5	22	Ч	Филимона	Сави еп.
6	23	П	Амфилохія і Григорія	Николая
7	24	С	Катерини великомуч.	Амброзія еп.
8	**25**	**Н**	**24. Н. по Сош.** Климента	**2. Н. адв. Неп. З. П. Д. Марії**
9	26	П	Алипія стовпника	Валєрії і Леокадії
10	27	В	Якова і Палядія	Пр. Д. Марії з Льорет.
11	28	С	Стефана муч.	Дамазія
12	29	Ч	Парамона	Александра
13	30	П	Андрея Первозванного	Лукія й Отилії
14	1	С	**Грудень.** Наума прор.	Спирідіона
15	2	**Н**	**25. Н. по Сош.** Авакума прор.	**3. Н. адв.** Евзевія еп.
16	3	П	Софронія прор.	Аделяйди діви
17	4	В	Варвари великомуч.	Лазаря й Олім.
18	5	С	Сави Богоносного	Граціяна
19	**6**	**Ч**	**Николая Чудотворця**	Фавста
20	7	П	Амвросія еп.	Теофіля
21	8	С	Патапія препод.	Томи апост.
22	9	**Н**	**26. Н. по Сош. Неп. З. П. Д. Марії**	**4. Н. адв.** Зенона
23	10	П	Міни й Ермогена	Вікторії діви
24	11	В	Даниїла стовпника	Адама й Еви
25	12	С	Спиридіона еп.	**Рождество Іс. Христа**
26	13	Ч	Евстратія муч.	**Стефана первомуч.**
27	14	П	Тирса і Филимона	Івана еванг.
28	15	С	Елевтерія свмч.	Дітий убитих у Вифл.
29	**16**	**Н**	**27. Н. по Сош. Праотців.** Аггея	**Н. по Р.** Томи еп.
30	17	П	Даниїла прор.	Давида кор.
31	18	В	Севастіяна муч.	Сильвестра папи рим.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 25. грудня. ДЕНЬ РІЗДВА ХРИСТОВОГО („КРИСМЕС"). Святкують у всіх стейтах без виїмку.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР:

ГРУДЕНЬ. 4. 1803. † Іван Кальнишевський, останній кошовий Запорожської Січи. — 8. 1868. Заснованнія Товариства „Просвіта" у Львові. — 14. 1918. Війска Директорії займають Київ при допомозі С. С. — 19. 1240. Батий зруйнував Київ. — 21. 1764. Скасованнія гетьманщини. — 24. 1653. Побіда Богдана Хмельницького під Жванцем. — 26. 1637. Нещаслива битва Павлюка з Потоцьким під Кумейками. — 28. 1724. † наказний гетьман Павло Полуботок. — 31. 1637. † гетьман Павлюк.

ЯК ЛЮДЕ ОБЧИСЛЯЮТЬ ЧАС.

Найдавнійший поділ часу був очевидно на день і ніч. Не було се ще дійсним обчислюванням часу, але лише означенням звязи з теперішнею хвилею: „завтра" та проминувшою „вчера". Найзвичайніші явища для теперішної людини не видавалися якраз такими самими для первісного чоловіка. Стведження однакової (менше-більше) довжини дня й ночи, називає Сванте Арреній „великим відкриттям." Через довгий час чоловік не умів порівнувати протягу тревання ночі. Доперва, коли се осягнено, починає чоловік обчислювати дні, розуміється, на пальцях і на стільки, на скільки йому дозваляло його знання рахунків. Се й стало основою дальшого розвою обчислювання часу. Після дня, який був одинокою мірою означення часу через цілі тисячліття, прийшла черга на новий здобуток людського ума, тобто на місяць.

Зміни місяця були небесними явищами, на які передовсім почав звертати увагу чоловік, що завжди жив серед природи. Переконавшись про сталу зміну виглядів місяця, приходить знова до нового способу означення довшого протягу часу, якого то означення не відчував потреби його прапрадід, який, будучи волокитою, жив з дня на день. Місячне обчислювання часу завдячується передовсім жінці. Коли наступив поділ занять між мущиною й жінкою, на жінку припадає журитись про переховання припасів, зібраних мущиною, що приневолило її до роблення обчислень. До сього настроювала її ще сама її природа, правильні прояви в її тілі, що приблизно повторятися що місяця, конечність попереднього забезпечення на час породу та виховання дітий. Чоловік почав приписувати місяцеви зміни погоди й тепла

При докладнішім обчисленню показалося, що місяць не дасться означити одностайним числом цілих днів, бо він у дійсности треває 29 днів, 22 години й 44 мінути. Поминувши мінути, всталюється довжину синодичного місяця на переміну на 30 або 29 днів.

Місяць ділиться на чотири чверти: першу чверть, повню, останню чвертя і нів. Місячні чверти є початком тижнів.

Тиждень як чверть місяця виносить 7 днів і понад ½ доби. Первісно тижні не були собі рівні; були тижні й по 8 днів. Одначе з практичного огляду принято, як міру часу 7-дневий тиждень.

Халдейці посвятили кожний день опіці якогось планетного божества: сонця, місяця, Марса, Меркура, Юпітера, Венери й Сатурна. Сімка сталася святим числом. У будійців тиждень залежить від змін місяця. Числить він тому раз 7, знова 8 днів, з тим застереженням: при кінці другого місяця кінцевий тиждень має всегда 7 днів.

Двомісячний період є першою довшою мірою часу, першим роком, хоч значно коротшим від нашого. Сталося се тому, бо доперва по двох місяцях зміни місяця дадуться висказати повними днями.

Таким роком послугуються саме біблія в 5. відділі Книги Походження (Ґенезіс). Тим саме й толкується довгі літа перших людських поколінь, про які є там згадка.

Від року двомісячного перейшло людство до десятьмісячного. Сталося

се тому, бо числом десять кінчився ряд одиниць, відповідно до числа пальців, на котрих числив перший чоловік.

З часом коли наступили мандрівки в умірковані підсоння, де пори року є більше впадаючі в око й з хвилею удосконалення пастушої культури, початків рільництва й морської плавби почав чоловік мимоволі наближати своє числення до сонічного В такий спосіб повстав дванайцятьмісячний рік, що спочатку мав лише 354 днів, як се дотепер діється ще у мусулман. Не є се ще сонічний рік, але вже дуже наближений до нього. Ріжниця виносить лише 11 днів і тому уможливлює орієнтування з року на рік. Був се знова великий культурний здобуток.

Спочатку не було назви на означення року. Назва „рік" означала насамперед речинець ставлення в суді.

Сонічний рік, який мав 365 днів, впровадили перші Єгиптяне. Через те одначе, що рік виносить ще близько 6 годин більше, що вже й египетські астрономи завважали, що по 1460 літах повставав з тих частей доби цілий рік, який Єгиптяне називали „надпорядковим." Розвиток календаря пішов одначе иншою дорогою. За часів Юлія Цезаря переведено реформу, на підставі якої додавано до кожного четвертого року один день, що повставав з тих дробів. Дальшу поправку календаря переведено з кінцем 16. століття на основі проєкту Альойзія Лілія, а який апробував папа Григорій 13. У тім новім календарі опускали 3 дні в літах, які мали бути переступними на кожних 4 століття. В той спосіб повстав „новий стиль" у противенстві до „старого". Одначе й сей календар не є ще вповні докладний. Розуміється, що в сонічнім році місяці сталися довшими від правдивих місячних. Жидівський календар представляє спробу компромісу: він придержується місячних місяців, одначе додає до вирівнання в певнім протягу часу тринайцятий місяць.

Первісний чоловік закінчував старий рік і розпочинав новий в осені, коли саме збирав свої земні плоди.

Одначе трудніймою справою були означення ери або подання таких важних подій, від яких належалоби числити літа. Хоч подавано вже літа одиниць, одначе спільної ери ще не вдалося означити.

Доперва на дворах королів, князів і цісарів, що хотіли увіковічнити своє панування, ситуація бере инший оборот. Літа панування володаря стають ерою для його держави, опісля береться за таку еру панування над даним краєм цілих династій, а вкінці береться за основу до таких обчислень загальні важні події, як „створення" світа, появи пророків і т. п.

Дата створення світа, яку обчисляють на основі біблії, є инша у византійських вчених (5508 перед Христом) а инша у жидівських (3761 перед Хр.). Христіянська ера є також фікційною, бо евангелії не подають нам ніякої докладно означеної дати уродин Христа. Не знаємо проте, чи Христос уродився першого року „перед Христом", чи „по Христі".

З наведеного переконуємося, що спосіб обчислювання часу удосконалювався постепенно й що вживаний тепер григоріянський календар не є ще послідним висказом сього розвитку. Своє поширення завдячує він лише повазі католицької церкви, яка ним послугується.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ.

ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА,

ПОМЕРШІ В ЧАСІ ВІД 1-го ВЕРЕСНЯ 1927 Р. ДО 31-го СЕРПНЯ 1928 Р.

Рапавий Теодор, відділ 1, родився в Корейків, Сянік, вступив до Українського Народного Союза 30-го вересня 1915 р., помер 17-го серпня 1927 р., проживши 47 літ.

Сурак Іван, в. 1, род. Репаша, Стиш, вст. 27. лютого 1907, † 30. грудня 1927, пр. 57 літ.

Козяр Василь, в. 1, род. Лабова, Н. Санч, вст. 31. січня 1916, † 12. січня 1928, пр. 52 літ.

Бендас Лука, в. 1, род. Поляни, Кросно, вст. 29. вересня 1917, † 2. лютого 1928, пр. 35 літ.

Шпак Петро, в. 1, род. Поляни, Кросно, вст. 30. жовтня 1901, † 3. марта 1928, пр. 64 літ.

Дяк Стефан, в. 1, род. Плотича, Бережани, вст. 31. грудня 1917, † 10. квітня 1928, пр. 35 літ.

Татусько Ефрем, в. 1, род. Фльоринка, Грибів, вст. 29. липня 1908, † 24. червня 1928, пр. 49 літ.

Альбертинас Казимир, в. 1, Таторкім, Сувальська, вст. 29. марта 1912, † 4. липня 1928, пр. 59 літ.

Хрощак Михайло, в. 2, род. Нова весь, Новий Санч, вст. 24. січня 1904, † 22. грудня 1927, пр. 62 літ.

Вислоцький Дмитро, в. 2, род. Бінкарова, Грибів, вст. 31. мая 1923, † 22. лютого 1928, пр. 43 літ.

Кривецький Федор, в. 2, род. Орявчик, Сколє, вст. 31. січня 1923, † 20. мая 1928, пр. 38 літ.

Дмишко Дмитро, в. 6, род. Глиняне, Перемишляни, вст. 31. марта 1928, † 25. серпня 1928, пр. 46 літ.

Решетар Петро, в. 7, род. Свіршова руська, Ясло, вст. 30. вересня 1915, † 17. жовтня 1927, пр. 55 літ.

Криса Михайло, в. 8, род. Зарічі, Мостиска, вст. 29. падолиста 1924, † 30. грудня 1927, пр. 51 літ.

Мулик Василь, в. 9, род. Пяткова, Добромиль, вст. 31. липня 1916, † 6. вересня 1927, пр. 34 літ.

Пованда Зофія, в. 10, род. Гладишів, Горлиці, вст. 12. марта 1899, † 30. серпня 1927, пр. 72 літ.

Смеречняк Федор, в. 10, род. Смерековець, Горлиці, вст. 29. січня 1905, † 18. мая 1928, пр. 59 літ.

Городнський Стефан, в. 20, род. Поливці, Чортків, вст. 31. грудня 1918, † 2. червня 1928, пр. 41 літ.

Кравчук Іван, в. 22, род. Бенківці, Рогатин, вст. 24. червня 1914, † 2. грудня 1927, пр. 41 літ.

Маценю Іван, в. 26, род. Білявинці, Бучач, вст. 31. січня 1927, † 14. вересня 1927, пр. 39 літ.

Адамчак Павло, в. 29, род. Завадка рим., Сянок, вст. 28. червня 1910, † 17. серпня 1928, пр. 45 літ.

Дзвінчик Микола, в. 30, род. Білянка, Горлиці, вст. 27. марта 1898, † 1. марта 1928, пр. 62 літ.

Васькевич Антін, в. 31, род. Деревня, Пінск, вст. 31. липня 1924, † 25. червня 1928, пр. 45 літ.

Довганюк Юрій, в. 32, род. Кучирів мал., Заставна, вст. 30. грудня 1916, † 30. падолиста 1927, пр. 39 літ.

Гнатусько Катерина, в. 33, род. Добра, Сянік, вст. 28. лютого 1922, † 3. мая 1928, пр. 26 літ.

Козопас Юлія, в. 34, род. Польхова, Перемишль, вст. 30, падолиста 1918, † 26. квітня 1928, пр. 32. літ.

Мельник Стефан, в. 38, род. Смільник, Ліско, вст. 13. червня 1900, † 6. падолиста 1927, пр. 47 літ.

Кащак Стефан, в. 38, род. Панкня, Горлиці, вст. 28. мая 1908, † 28. марта 1928, пр. 68 літ.

Адамовський Михайло, в. 38, род. Смільник, Ліско, вст. 30. грудня 1916, † 13. квітня 1928, пр. 33 літ.

Булат Адам, в. 40, род. Древня, Йогуміск, вст. 31. мая 1927, † 2. жовтня 1927, пр. 37 літ.

Кацак Яків, в. 48, род. Суковата, Сянок, вст. 29. лютого 1916, † 22 .мая 1928, пр. 45 літ.

Туравський Микола, в. 51, род. Добра, Сянік, вст. 30. грудня 1922, † 21. вересня 1927, пр. 42 літ.

Хатлос Еміль, в. 56, род. Ст. Пітер, Ліптовська жупа, вст. 29. падолиста 1924, † 12. грудня 1925 пр. 49 літ.

Санковський Олекса, в. 58, род. Осінець, Крайск, вст. 31. грудня 1920, † 16. грудня 1927, пр. 36 літ.

Семанщький Матвій, в. 65, род. Панкна, Горлиці, вст. 9. марта 1908, † 24. мая 1928, пр. 64 літ.

Гриценко Марія, в. 65, род. Грабівка, Березів, вст. 28. лютого 1925, † 12. липня 1928, пр. 31 літ.

Полянський Теодор в. 65, род. Поляни сировичні, Сянок, вст. 31. липня 1916, † 24. липня 1928, пр. 52 літ.

Сокира Іван, в. 65, род. Ліщня, Ліско, вст. 19. лютого 1913, † 27. липня 1928, пр. 39 літ.

Корпан Андрій, в. 69, род. Підгайці, вст. 25. жовтня 1902, † 31. січня 1928, пр. 69 літ.

Самоїл Іван, в. 70, род. Поздяч, Перемишль, вст. 31. грудня 1927, † 11. марта 1928, пр. 48 літ.

Марчишин Анна, в. 71, род. Межилабори, Земплин, вст. 25. липня 1913, † 15. мая 1928, пр. 53 літ.

Хринівський Михайло, в. 76, род. Кізлів, Бережани, вст. 30. падолиста 1917, † 16. грудня 1927, пр. 35 літ.

Тофіль Петро, в. 76, род. Кіданці, Збараж, вст. 31. липня 1916, † 31. грудня 1927, пр. 39 літ.

Горішний Йосиф в. 76 род. Домаморич, Тернопіль, вст. 31. мая 1917, † 10. січня 1928, пр. 51 літ.

Ковалевський Фелікс, в. 78, род. Круковск, Сувальска, вст. 31. січня 1917, † 8. жовтня 1927, пр. 58 літ.

Кішко Катерина, в. 78, род. Пованно, Сянік, вст. 30. вересня 1926, † 6. квітня 1928, пр. 36 літ.

Тирнавчик Михайло, в. 78, род. Збоїско, Сянік, вст. 30. грудня 1916, † 8. квітня 1928, пр. 57 літ.

Кобіта Анна, в. 80, род. Огерці, Ліско, вст. 27. лютого 1926, † 16. жовтня 1927, пр. 32 літ.

Курпеля Вінцентина, в. 80, род. Криве, Березів, вст. 27. лютого 1926, † 11. марта 1928, пр. 36 літ.

Цілінський Віктор, в. 81, род. Зарваниця, Підгайці ,вст. 29. мая 1925, † 13. червня 1928, пр. 54 літ.

Козак Данило, в. 84, род. Дубно, Ланьцут, вст. 28. лютого 1927, † 13. липня 1928, пр. 48 літ.

Попівчак Семен, в. 86, род. Бодпарка, Горлиці, вст. 31. грудня 1923, † 27. жовтня 1927, пр. 50 літ.

Кісільовський Микола, в. 86, род. Ставиш, Грибів, вст. 24. вересня 1912, † 1. падолиста 1927, пр. 45 літ.

Мазник Андрій, в. 86, род. Пристань, Жовква, вст. 30. жовтня 1920, † 26. падолиста 1927, пр. 46 літ.

Михалечко Михайло, в. 90, род. Висоцьке, Турка, вст. 26. марта 1913, † 14. червня 1928, пр. 45 літ.

Спожарська Анна, в. 96, род. Боршевичі, Перемишль, вст. 31. марта 1923, † 6. серпня 1928, пр. 29 літ.

Гавловський Казимир, в. 99, род. Таврів, Бережани, вст. 30. марта 1928, † 30. вересня 1927, пр. 59 літ.

Данько Лука в. 99, род. Скородно, Ліско, вст. 28. лютого 1925, † 5. жовтня 1927, пр. 45 літ.

Дромніцький Семен, в. 99, род. Плотичі, Бережани, вст. 23. червня 1908, † 16. марта 1928, пр. 48 літ.

Омелисюк Микола, в. 100, род. Мчилися, Прижани ,Біла Русь, вст. 31. жовтня 1923, † 19. падолиста 1927, пр. 38 літ.

Краснянек Василея, в. 101, род. Всней Сеневер, Мармарош, вст. 31. марат 1924, † 15. вересня 1927, пр. 42 літ.

Чупа Михайло, в. 101, род. Торуй Фолю, Мармарош, вст. 28. лютого 1917, † 29. червня 1928, пр. 45 літ.

Піх Іван, в. 102, род. Ляшки мур., Старий Самбір, вст. 1. марта 1904, † 4. вересня. 1927, пр. 48 літ.

Стадник Константин, в. 102, род. Крецїв, Добромиль, вст. 25. падолиста 1907, † 20. грудня. 1927, пр. 42 літ.

Вольшаницький Павло, в. 102, род. Ляшки, Старий Самбір, вст. 29. грудня 1909, † 10. січня 1928, пр. 44 літ.

Федейко Андрій, в. 104, род. Ліщава, Добромиль, вст. 31. січня 1916, † 31. марта 1928, пр. 43 літ.

Цапар Петро, в. 105, род. Бохлева, Ліско, вст. 24. січня 1908, † 10. січня 1928, пр. 43 літ.

Островський Андрій, в. 106, род. Серафинець, Городенка, вст. 28. лютого 1923, † 16. падолиста 1927, пр. 49 літ.

Заверач Агафія, в. 109, род. Лабова, Новий Санч, вст. 30. вересня 1915, † 25. серпня 1928, пр. 35 літ.

Лузі Катерина, в. 109, род. Николайск, Сувалки, вст. 31. грудня 1923, † 26. серпня 1928, пр. 42 літ.

Лущишин Марта, в. 112, род. Загатин, Добромиль, вст. 28. лютого 1918, † 8. вересня 1927, пр. 29 літ.

Багній Марія, в. 112, род. Стара Сіль, Старий Самбір, вст. 28. лютого 1923, † 10. падолиста 1927, пр. 32 літ.

Баер Станислав, в. 113, род. Мичковці, Ліско, вст. 29. вересня 1917, † 22. падолиста 1927, пр. 40 літ.

Козємчак Андрій, в. 113, род. Березка, Ліско, вст. 30. грудня 1916, † 16. марта 1928, пр. 40 літ.

Куйбіда Анна, в. 114, род. Димнянів, Рогатин, вст. 31. липня 1927, † 2 мая 1928, пр. 40 літ.

Сільчак Михайло, в. 114, род. Тейлор, Па., вст. 31. січня 1925, † 28. мая 1928, пр. 32 літ.

Качмар Теофіль, в. 117, род. Микулинці, Тернопіль, вст. 30. марта 1918, † 15. квітня 1928, пр. 44 літ.

Пласконос Семен, в. 120, род. Бірки, Тернопіль, вст. 26. лютого 1913, † 8. мая 1928, пр. 34 літ.

Литвин Онуфрій, в. 121, род. Глибівка, Богородчани, вст. 30. червня 1915, † 25. жовтня 1927, пр. 47 літ.

Коченаш Михайло, в. 124, род. Повхова, Перемишль, вст. 29. мая 1925, † 24. мая 1928, пр. 46 літ.

Салабай Роман, в. 129, род. Кропивна, Золочів, вст. 30. червня 1916, † 7. січня 1928, пр. 38, літ.

Тимців Микола, в. 130, род. Воля Баранецька, Самбір, вст. 30. марта 1918, † 28. лютого 1928, пр. 50 літ.

Корба Марія, в. 134, род. Карнегі, Па., вст. 28. лютого 1925, † 22. лютого 1928, пр. 21 літ.

Бочар Володислав, в. 136, род. Миколаїв, Жидачів, вст. 31. грудня 1915, † 27. жовтня 1927, пр. 54 літ.

Бартошук Варвара, в. 139, род. Михавець, Кременець, вст. 28. лютого 1922, † 27. квітня 1928, пр. 38 літ.

Луцьків Василь, в. 143, род. Водички, Камінець Подільський, вст. 31. мая 1927, † 13. жовтня 1927, пр. 47 літ.

Бурдзеловський Іван, в. 146, род. Бутрелиска, Сувальска, вст. 26. вересня 1910, † 12. мая 1928, пр. 58 літ.

Жмінка Павло, в. 147, род. Петрушкова, Кросно ,вст. 20 грудня 1912, † 28. марта 1928, пр. 51 літ.

Гриницин Кіндрат, в. 147, род. Камінки, Скалат, вст. 30. падолиста 1926, † 5. квітня 1928, пр. 49 літ.

Лобас Ксеня, в. 147, род. Черче, Ярослав, вст. 31. мая 1916, † 10. липня 1928, пр. 38 літ.

Мельник Григорій, в. 149, род. Сущин, Тернопіль, вст. 19. червня 1911, † 13. липня 1928, пр. 44 літ.

Тобіяш Осип, в. 149, род. Грабко, Шарош, вст. 6. мая 1906, † 28. червня 1928, пр. 50 літ.

Ной Іван, в. 154, род. Скварна нова, Жовква, вст. 30. падолиста 1918, † 6. червня 1928, пр. 56 літ.

Ваверчак Йосиф, в. 155, род. Старе Загіре, Сянок, вст. 27. серпня 1914, † 7. січня 1928, пр. 39 літ.

Крискі Марія, в. 155, род. Куткізці, Тернопіль, вст. 30. червня 1926, † 11. січня 1928, пр. 20 літ.

Слобода Яцентій, в. 155, род. Верещиця, Городок, вст. 28. серпня 1913, † 24. мая 1928, пр. 50 літ.

Марків Іван, в. 155, род. Войтіховичі, Перемишль, вст. 23. грудня 1910, † 8. липня 1928, пр. 44 літ.

Кіцак Іван, в. 156, род. Лежахів, Ярослав, вст. 29. падолиста 1924, † 20. падолиста 1927, пр. 28 літ.

Петрик Катерина, в. 156, род. Бенькова Вишня, Рудки, вст. 31. жовтня 1926, † 14. квітня 1928, пр. 37 літ.

Тімо Катерина, в. 158, род. Ляцька Воля, Мостиска, вст. 31. січня 1925, † 7. квітня 1928, пр. 41 літ.

Лисик Іван, в. 159, род. Бачів, Перемишляне, вст. 28. лютого 1923, † 30 вересня 1927, пр. 40 літ.

Париляк Іван, в. 160, род. Мшанна, Кросно, вст. 14. вересня 1894, † 16. квітня 1928, пр. 62 літ.

Іванців Станислав, в. 160, род. Дички, Рогатин, вст. 23. квітня 1909, † 1. серпня 1928, пр. 45 літ.

Буняк Кирило, в. 160, род. Помонята, Рогатин, вст. 27. лютого 1926, † 6. серпня 1928, пр. 44 літ.

Луда Федор, в. 161, род. Видре, Ліско, вст.: 26. грудня 1912, † 8. падолиста 1928, пр. 40 літ.

Гарпуль Іван, в. 163, род. Добровиці, Ярослав, вст. 30. вересня 1918, † 29. падолиста 1927, пр. 38 літ.

Міняк Іван, в. 163, род. Ліско, вст. 30. падолиста 1922, † 15. марта 1928, пр. 39 літ.

Грещук Василь, в. 164, род. Німшин, Рогатин, вст. 31. жовтня 1919, † 18. мая 1928, пр. 58 літ.

Рощіпка Йосафат, в. 167, род. Лапшин, Бережани, вст. 30. падолиста 1918, † 29. мая 1928, пр. 41 літ.

Гой Василь, в. 169, род. Потік, Рогатин, вст. 31. марта 1924, † 9. грудня 1927, пр. 44 літ.

Шевчук Вінцентий, в. 171, род. Підліссє, Скалат, вст. 31. грудня 1918, † 18. квітня 1928. пр. 65 літ.

Хома Іван, в. 170, род. Дарахів, Теребовля, вст. 29. падолиста 1916, † 25. мая 1928, пр. 49 літ.

Рекрут Антоніна, в. 177, род. Гусятин, вст. 28. лютого 1922, † 1. падолиста 1927, пр. 44 літ.

Рапко Іван, в. 179, род. Літня, Дрогобич, вст. 31. грудня 1919, † 29. лютого 1928, пр. 34 літ.

Шеремета Тимко, в. 179, род. Медин, Збараж, вст. 2. лютого 1903, † 3. марта 1928, пр. 54 літ.

Швед Павло, в. 185, род. Стоки, Бібрка, вст. 31. січня 1919, † 8. вересня 1927, пр. 35 літ.

Баволяк Данько, в. 186, род. Свіршова Руська, Ясло, вст. 21. марта 1900, † 23. вересня 1927, пр. 68 літ.

Бучак Михайло, в. 191, род. Стривка, Збараж, вст. 25. лютого 1913, † 16. січня 1928, пр. 42 літ.

Костецький Ілько, в. 197, род. Літня, Дрогобич, вст. 28. лютого 1919, † 25. червня 1928, пр. 45 літ.

Бігуняк Марія, в. 202, род. Панкна, Горлиці, вст. 31. грудня 1919, † 22. марта 1928, пр. 48 літ.

Сулима Петро, в. 206, род. Крещілів, Скалат, вст. 30. вересня 1920, † 8. січня 1928, пр. 43 літ.

Онищук Магдалена, в. 216, род. Яроцін, Ніско, вст. 31. січня 1925, † 29. січня 1928, пр. 33 літ.

Микитюк Милянія, в. 216, род. Раків, Долина, вст. 30. падолиста 1918, † 5. марта 1928, пр. 40 літ.

Бабєрус Михайло, в. 217, род. Підвинне, Рогатин, вст. 29. квітня 1916, † 24. грудня 1927, пр. 55 літ.

Бандура Теодор, в. 217, род. Пуків, Рогатин, вст. 28. лютого 1917, † 29. червня 1928, пр. 46 літ.

Теребушка Михайло, в. 217, род. Рачестер, Н. Й., вст. 30. квітня 1927, † 2. серпня 1928, пр. 19 літ.

Макар Анна, в. 218, род. Нанчівка мала, Ст. Самбір, вст. 31. жовтня 1923, † 12. лютого 1928, пр. 35 літ.

Сенів Юлія, в. 222, род. Колоколин, Рогатин, вст. 31. марта 1927, † 17. червня 1928, пр. 33 літ.

Замуліньский Йосиф, в. 223, род. Пядики, Коломия, вст. 31. січня 1923, † 11. лютого 1928, пр. 37 літ.

Присташ Михайло, в. 230, род. Дашівка, Ліско, вст. 30. грудня 1916, † 18. марта 1928, пр. 34 літ.

Гавран Григорій, в. 231, род. Мощанець, Сянок, вст. 31. марта 1926, † 31. грудня 1927, пр. 45 літ.

Кушнір Гелина, в. 235, род. Бздів, Березів, вст. 31. липня 1918, † 20. липня 1928, пр. 31 літ.

Обух Ілія, в. 236, род. Регетів нижний, Горлиці, вст. 31. грудня 1920, † 30. січня 1928, пр. 48 літ.

Конотопський Йосиф, в. 239, род. Чорнолев, Тернопіль ,вст. 19. лютого 1910, † 1. січня 1928, пр. 41 літ.

Задорожна Марія, в. 239, род. Воля Баранецька, Самбір, вст. 29. червня 1928, † 9. мая 1928, пр. 37 літ.

Стапай Григорій, в. 242, род. Репід, Сянок, вст. 28. лютого 1921, † 18. квітня 1928, пр. 36 літ.

Козла Михайло, в. 244, род. Завадка морохівська, Сянік, вст. 24. квітня 1909, † 30. падолиста 1927, пр. 50 літ.

Слабицький Франко, в. 245, род. Глібовичі свірські, Перемишляне, вст. 30. квітня 1925, † 29. мая 1928, пр. 37 літ.

Юрчак Антоніна, в. 249, род. Виделки, Колбушова, вст. 28. лютого 1921, † 13. жовтня 1927, пр. 52 літ.

Соловій Микола, в. 259, род. Олесє, Товмач, вст. 31. марта 1919, † 27. червня 1928, пр. 45 літ.

Вроблевський Казимир, в. 259, род. Решеґола, Ковно, вст. 31. жовтня 1923, † 9. липня 1928, пр. 41 літ.

Шуст Михайло, в. 261, род. Негівці, Калуш, вст. 31. липня 1923, † 18. квітня 1928, пр. 40 літ.

Тупиця Петро, в. 263, род. Іванів, Ґродно, вст. 30. вересня 1927, † 29. лютого 1928, пр. 41 літ.

Захарейчук Доця, в. 270, род. Лука золота, Городенка, вст. 31. марта 1922, † 17. квітня 1928, пр. 33 літ.

Зидран Іван, в. 276, род. Регетів, Горлиці, вст. 14. квітня 1910, † 5. лютого 1928, пр. 55 літ.

Лучків Роман, в. 278, род. Пеняки, Броди, вст. 31. липня 1916, † 8. грудня 1927, пр. 45 літ.

Заїк Михайло, від. 280, род. Ясманичі, Перемишль, вст. 31. мая 1923, † 14. квітня 1928, пр. 35 літ.

Дейнека Марко, в. 283, род. Кологури, Бібрка, вст. 27. лютого 1913, † 1. вересня 1927, пр. 37 літ.

Шмайдей Анастазія, в. 286, род. Олифант, Па., вст. 31. марта 1925, † 12. грудня 1927, пр. 31 літ.

Янош Михайло, в. 289, род. Стритин, Рогатин, вст. 30. січня 1926, † 3. квітня 1928, пр. 43 літ.

Рафаїл Іван, в. 295, род. Небоско, Березів, вст. 31. жовтня 1922, † 6. червня 1928, пр. 51 літ.

Заяць Андрій, в. 296, род. Ниця, Зборів, вст. 28. вересня 1917, † 7. серпня 1928, пр. 51 літ.

Фесанич Іван, в. 297, род. Чистий горб, Санок, вст. 31. грудня 1923, † 26. лютого 1928, пр. 42 літ.

Китлян Іван, в. 300, род. Мені, Вабаш, Земплин, вст. 30. червня 1916, † 13. вересня 1927, пр. 50 літ.

Янковський Антін, в. 301, род. Радехів, вст. 29. падолиста 1924, † 17. квітня 1928, пр. 26 літ.

Картичак Анна, в. 308, род. Скороднє, Ліско, вст. 28. лютого 1919, † 13. грудня 1927, пр. 39 літ.

Рос Антін, в. 309, род. Бахлева, Ліско, вст. 31. мая 1924, † 16. марта 1928, пр. 43 літ.

Фльорко Параскевія, в. 309, род. Погорілці, Перемишляне, вст. 31. грудня 1927, † 15. квітня 1928, пр. 34 літ.

Савчак Микола, в. 312, род. Ґрозьова, Добромиль, вст. 30. серпня 1924, † 8. марта 1928, пр. 45 літ.

Ґригулич Микола. в. 317, род Тарнова вишня, Турка, вст. 31. січня 1927, † 10. падолиста 1927, пр. 41 літ.

Беднар Матвій, в. 317, род. Раків кіт, Гусятин, вст. 31. грудня 1918, † 2. січня 1928, пр. 53 літ.

Лумянський Андрій, в. 317, род. Птичитинки, Товмач, вст. 28. лютого, 1927, † 28. квітня 1928, пр. 50 літ.

Фургаль Ясько, в. 317, род. Раків кут, Гусятин, вст. 31. грудня 1917, † 16. червня 1928, пр. 37 літ.

Карпінський Йосиф, в. 317, род. Цуржне, Вовженська, вст. 30. жовтня 1915, † 21. червня 1928, пр. 48 літ.

Садова Паранька, в. 318, род. Скорики, Збараж, вст. 31. марта 1924, † 21. січня 1928, пр. 31 літ.

Трач Анна, в. 318, род. Скорики, Збараж, вст. 28. лютого 1923, † 27. марта 1928, пр. 31 літ.

Бляма Анна, в. 320, род. Іздебки, Березів, вст. 29. мая 1925, † 5. мая 1928, пр. 36 літ.

Лев Василь, в. 321, род. Майнич, Самбір, вст. 27. лютого 1926, † 15. липня 1928, пр. 36 літ.

Турек Антін, в. 326, род. Воля домашковська, Кульбашова, вст. 31. січня 1916, † 21. мая 1928, пр. 51 літ.

Станґритчук Йосиф, в. 334, род. Гостів, Товмач, вст. 31. марта 1921, † 28. грудня 1927, пр. 55 літ.

Ірод Дмитро, в. 338, род. Комарники, Турка, вст. 31. грудня 1918, † 20. серпня 1928, пр. 43 літ.

Кава Яків, в. 344, род. Козина, Скалат, вст. 30. квітня 1923, † 1 .вересня 1927, пр. 34 літ.

Колодчак Текля, в. 347, род. Добра, Ярослав, вст. 30. квітня 1925, † 20. липня 1928, пр. 37 літ.

Окунський Павло, в. 352, род. Заболова, Броди, вст. 19. грудня 1913, † 10. жовтня 1927, пр. 35 літ.

Серковський Йосиф, в. 354, род. Дінов, Варшава, вст. 27. лютого 1914, † 18. квітня 1928, пр. 47 літ.

Косцьолек Текля, в. 359, род. Киданці, Збараж, вст. 30. вересня 1926, † 31. липня 1928, пр. 41 літ.

Дужий Кароль, в. 365, род. Чорнолев, Тернопіль, вст. 15. вересня 1913, † 5. січня 1928, пр. 45 літ.

Плекан Григорій, в. 367, род. Жовчів, Рогатин, вст. 31. серпня 1922, † 12. квітня 1928, пр. 44 літ.

Пукіш Михайло, в. 367, род. Мостичі, Калуш, вст. 31. січня 1923, † 23. червня 1928, пр. 33 літ.

Валіґурський Олекса, в. 369, род. Лешаниці, Золочів, вст. 30. червня 1925, † 1. липня 1928, пр. 44 літ.

Мельничук Василь, в. 371, род. Ворона, Товмач, вст. 31. грудня 1915, † 24. грудня 1927, пр. 44 літ.

Семенюк Іван, в. 371, род. Манаїв, Зборів, вст. 22. жовтня 1913, † 20. мая 1928, пр. 42 літ.

Колцун Анна, в. 380, род. Маргутомі, Спіска, вст. 31. марта 1923, † 31. грудня 1927, пр. 39 літ.

Маркович Стефан, в. 380, род. Ґрозьова, Добромиль, вст. 30. вересня 1918, † 21. марта 1928, пр. 40 літ.

Криворука Теодор, в. 388, род. Дорожів, Самбір, вст. 31. серпня 1926, † 25. серпня 1928, пр. 44 літ.

Бродзінська Анна, в. 392, род. Ґавлів новий, Бохня, вст. 25. мая 1914, † 24. липня 1928, пр. 33 літ.

Михайло Семен, в. 393, род. Полонно, Сянок, вст. 27. лютого 1915, † 7. падолиста 1927, пр. 40 літ.

ВІЧНАЯ ІМ ПАМЯТЬ.

ДІТИ ЧЛЕНІВ У. Н. СОЮЗА МОЛОДЕЧОГО ДЕПАРТАМЕНТУ

ПОМЕРШІ В ЧАСІ ВІД 1-го ВЕРЕСНЯ 1927, ДО 31-до СЕРПНЯ 1928.

Шимра Марія, відділ 15, вписана 27. серпня 1917, † 21. липня 1928, прожила 16 літ.
Кріль Іван, відділ 16, вписаний 28. лютого 1927, † 15. марта 1928, прожив 12 літ.
Прихідка Евгенія, відділ 20, вписана 31. мая 1922, † 6. падолиста 1927, прожила 12 літ.
Лукашук Іван, відділ 28, вписаний 31. грудня 1925, † 5. вересня 1928, прожив 11 літ.
Томко Марія, відділ 31, вписана 30. червня 1916, † 11. марта 1928, прожила 15 літ.
Намісняк Стефан, відділ 39, вписаний 30. вересня 1927, † 23. серпня 1928, прожив 2 роки.
Гаврилів Анна, відділ 40, вписана 28. лютого 1922, † 3. вересня 1928, прожила 7 літ.
Ганяк Евген, відділ 53, вписаний 31. мая 1921, † 1. жовтня 1927, прожив 10 літ.
Розембан Марія, відділ 62, вписана 25. червня 1920, † 13. серпня 1928, прожила 10 літ.
Світлик Стефан, відділ 65, вписаний 31. мая 1927, † 22. жовтня 1927, прожив 1 рік.
Грибінник Ольга, відділ 67, вписана 10. жовтня 1918, † 22. квітня 1928, прожила 17 літ.
Маковський Василь, відділ 70, вписаний 31. жовтня 1922, † 21. серпня 1928, пр. 16 літ.
Лопух Михайло, відділ 90, вписаний 31. грудня 1921, † 23. грудня 1927, прожив 9 літ.
Шак Йосиф, відділ 91, вписаний 31. марта 1928, † 11. мая 1928, прожив 1 рік.
Цап Йосиф, відділ 112, вписаний 31. жовтня 1923, † 29. липня 1928, прожив 6 літ.
Роздай Василь, відділ 118, вписаний 30. падолиста 1924, † 30. грудня 1927, прожив 12 літ.
Хорощак Анна, відділ 128, вписана 31. мая 1927, † 17. липня 1928, прожила 14 літ.
Білінський Іван, відділ 132, вписаний 28. лютого 1921, † 2. жовтня 1927, прожив 16 літ.
Дроботій Володимир, відділ 137, вписаний 30. падолиста 1923, † 20. квітня 1928, пр. 7 літ.
Гойда Стефан, від. 155, вписаний 30. падолиста 1926, † 15. жовтня 1927, прожив 3 роки.
Околіта Іван, відділ 206, вписаний 30. квітня 1927, † 26. лютого 1928, прожив 1 рік.
Зеліско Василь, відділ 214, вписаний 31. жовтня 1923, † 4. січня 1928, прожив 5 літ.
Андрухів Іван, відділ 246, вписаний 31. серпня 1923, † 7. липня 1928, прожив 13 літ.
Облочинська Анна, від. 259, вписана 30. падолиста 1923, † 3. вересня 1927, пр. 4 роки.
Копчук Текля, відділ 288, вписана 25. марта 1920, † 25. грудня 1927, прожила 14 літ.
Мельник Йосиф, відділ 295 ,вписаний 31. липня 1924, † 13. мая 1928, прожив 18 літ.
Копчук Наталія, відділ 336, вписана 31. мая 1924, † 9. грудня 1927, прожила 13 літ.
Скольська Евдокія, відділ 339, вписана 28. лютого 1920, † 12. грудня 1927, прожила 9 літ.
Галькович Олена, відділ 351, вписана 29. лютого 1928, † 17. серпня 1928, прожила 3 роки.
Лялюк Марія, відділ 363, вписана 31. жовтня 1924, † 13. серпня 1928, прожила 8 літ.
Крик Василь, відділ 367, вписаний 31. серпня 1926, † 30. червня 1928, прожив 12 літ.
Мазепа Іван, відділ 369, вписаний 30. серпня 1924, † 7. липня 1928, прожив 8 літ.

ВІЧНАЯ ЇМ ПАМЯТЬ!

EMIL REVYUK.

THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION.

(Відділи Українського Народного Союза устроюють часто ювилей свого 10, 15, або 20-літного істнования. З тої нагоди влашто вуються концерти, процесії, походи, панахиди, тощо. З тої нагоди аранжери свята дуже часто хочуть помістити в американській пресі статтю про Український Народний Союз. Вони відносяться до канцелярії Союза або до редакції Свободи о відповідні статті про Союз. Такі просьби часто приходять за пізно, і канцелярія й редакція з браку часу нераз такої просьби мимо найкращої волі вволити не могла. Щоби сьому на будуче запобігти, подаю осьтут статтю, яка власне на те надається, щоби помістити її в американській газеті про нагоді подібного відділового ювилею. — Автор).

It was about forty years ago that the first immigrants arrived on American shores from that vast reservoire of population, Ukraine. There were at that time about thirty million Ukrainians under the emperors of Russia and Austria, and the political, social and racial persecutions heaped by the governments of two emperors upon the Ukrainians, on the one hand, and the rosy prospects of the Land of Promise beyond the ocean, on the other hand, have combined to make the Ukrainian immigration increase from year to year, by leaps and bounds.

The newcomers, arriving directly from the farms and villages, situated in the lands of undeveloped industry, had to pass through a period of stress before they adapted themselves to American life. Among the practical problems of the new life the first one appeared to be how to provide death payments to widows and orphans. This vital need constitutes the basis from which grew benefit societies.

The natives of Ukraine were very quick to organize such a benefit society. The honor of such organization falls to the credit of the miners in the city of Shamokin, in the state of Pennsylvania. Soon other similar societies cropped up in other "colonies" of Ukrainian immigrants. In the year 1893, they combined into a national union, the home office of which was soon transferred to Jersey City, N. J., which at that time possessed the largest colony of Ukrainians. This was the origin of what is now know as the Ukrainian National Association, the largest fraternal organization of the natives of Ukraine in this country.

Having found its origin in the practical need of the adaptation of the immigrant to American conditions, the Association continued to fulfil the same mission. In the proportion as the immigrant adapted himself to these conditions, his interests grew in diversity and intensity, and with this increased the extent and the volume of the activities of the Association. The first several years witnessed the increase of the scope of mortuary benefits until finally the death benefit amounted to $1,000 and $2,000. The Association succeded in organizing upward of three hundred branches with some twenty thousand members, when it arrived at the conclusion that the assessment system was not adequate for further growth. In 1915, the Association passed to the new scientific "level annual rate" basis. It has been ever since a regular fraternal society, accumulating its reserve through the usual monthly rates, based upon the National Fraternal Benefit Mortality

Table. Its death benefits reach from $250 up to $3,000. As in other benefit orders, its rates are low due to the low expenses of management.

The recent years have witnessed a very considerable increase in the deversity of the benefits granted by the Association. Every convention of the Association added new attractive features. The last convention, held in 1925, introduced finally 20-years endowment, cash surrender and 20 payment life certificates.

By these features the Ukrainian National Association has succeded in organizing about 20,000 adults, while its Juvenile Department admitted about 12,000 minors up to 18 years of age. Total assets of the Association amount to upward of $2,150,000. The insurance in force amounts to 17 millions. The valuation by the state insurance departments give the Association the rating of 106%. The Association has paid so far in benefits nearly three million dollars.

Another interesting feature of the Association is the publication of its official organ. It bears the name of "Svoboda," which means in English "Freedom," and it is published from Association's own printing press, in the Association's own building, at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J. The members are assessed for a low monthly subscription, which they send in to the home office with their monthly dues. This constitutes the chief basis of its existence, though it has also regular subscribers. The newspaper has grown from a fortnightly into a daily and as such has been published since January 1, 1921. "Svoboda" has more readers than any other Ukrainian newspaper in the United States. Its main object is to assist the Ukrainian immigrant in adapting himself to the complex life of America. Through it, the Ukrainian National Association has indirectly assisted thousands of Ukrainian immigrants to advance in American commerce and industries, to become American citizens, to buy homes, organize business corporations, national homes, building and loan associations, reading circles, libraries, dramatic societies, — in short, to become desirable citizens of their adopted country.

Ріжні роди повитання.

Ошибавбися дуже той, хто думавби, що стиснення руки або поцілунок є у всіх народів знаком любови або повитання. Цілування є цілком незвісне в Австралійців й инших мешканців світа, а також Мурини в західній Африці не одушевляються цілованням. Знаки віддання почести ріжняться дуже в ріжних народів світа; так приміром в Австралії й на деяких островах люде, розмовляючи з особами, стоячими на висшім становиці, сідають. Китаєць на знак пошанования не здіймає як ми, капелюха або шапки, але противно накладає капелюх на голову, якщо має ненакриту голову.

Кафри зноваж, які мешкають у полудневій Африці, свистом показують своє поважання комусь. У деяких околицях Азії й Африки, підданий відвертається плечима до свого зверхника, щоби висказати йому свою почесть, а инші ще на знак своєї низшости прикладають свої долоні до свого носа. — Подорожники впевняють, що деякі племена Ескимосів у півн. Америці, хотячи показати свій приятельський настрій, ловлять себе за ніс; деякі знова північно-сибірські народи в часі повитання потирають себе взаїмно носами.

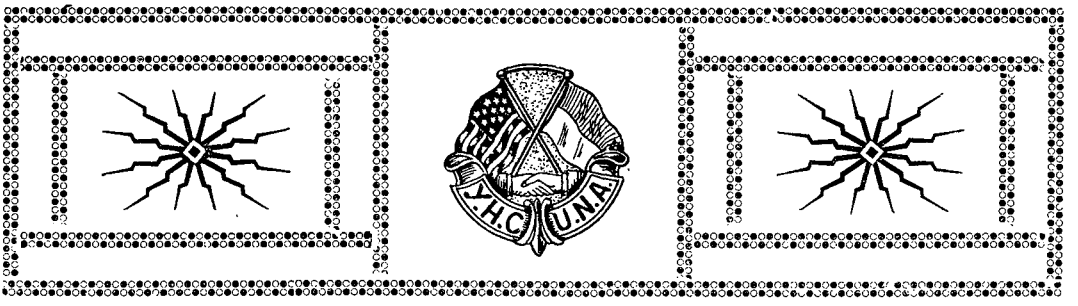

Іван Каштанюк,
рекорд. секретар У. Н. Союза.

У 35-ЛІТНУ РІЧНИЦЮ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

Трийцять пять літ минає сього року з часу, як українські іміґранти заложили першу українську запомогову орґанізацію, як вони поклали ті основи, з котрих з часом виріс нинішний Український Народний Союз, найбільша, наймогутнійша і найсоліднійша запомогова українська орґанізація на іміґрації.

Вийшла ся орґанізація просто з пекучих потреб українського іміґранта. Покинувши рідний край і родину та прийшовши в чужий край, до фабрики й майни, з їх нещасними случаями, український іміґрант мусів найти не тільки асекурацію, але й щось більше чим звичайну асекурацію: на один бік забезпечити злуку з рідним краєм, прірвану океаном, а на другий бік забезпечити родину на случай своєї смерти або каліцтва. Сим способом стала запомогова орґанізація. З кличем „В лучности сила" українські іміґранти зорґанізувалися в товариство, щоби плекати своєрідні традиції й жити гуртовим, товариським життєм, а членськими вкладками запомагати родини тих членів, котрих стрінуло нещастя.

Така орґанізація була серед. наших людей новиною: в старім краю таких орґанізацій не було, бо в старім краю не було такої потреби. Як новина, орґанізація стрічалася з ріжними перешкодами. Много наших людей ще не розуміло потреби орґанізації. Вони не привикли були до зорґанізованого товариського життя, а ще менче до точного плачення членських вкладок. Богато приступало, але й богато з легким серцем відступало. Треба було довгої й впертої агітації, освідомлювання членів, а особливо орґану та його ріжних видавництв, поки український іміґрант навчився сеї штуки належати до орґанізації, платити членські вкладки, не відступати від орґанізації сейчас, коли рішення більшости йому не подобається, та боронити орґанізацію перед нападами ворогів.

Коли ми остаточно навчилися тої штуки та стали приглядатися орґанізації з довірєм, то ми стали спостерігати в ній ріжні хиби й старалися їх направляти. Перші вкладки членські були за малі, бо ледви вистарчали на покриття похоронних коштів; ро

дині лишалося дуже мало. Якби ми були відразу встановили більші вкладки, щоби вистарчали на відповідні запомоги, то орґанізація булаби розлетілася. Треба було довшого досвіду й практики, щоби загал членів зрозумів, що треба піднести членську вкладку, яка вистарчалаби не лише на оплату погребника й священика, але й на запомогу для родини покійного члена. І до того дійшлося не легко.

Коли вкладки видалися за високими, тоді члени постановили завести так звану розметову систему. Полягала вона на тому, що члени платили до головної каси тільки біжучі видатки від кождого члена. Коли були більші видатки орґанізації, то члени мусіли платити більші вкладки.

З першу така розметова система видавалася кращою від сталої, але не вистарчаючої місячної вкладки, однак скоро показалося, що се не був поступ, але відступ. Орґанізація не будувала каси, а члени не мали ніякої запоруки, що для них запомога в потребі мусить бути. Досвід других розметових орґанізацій показував, що вкладки в такій орґанізації мусять рости в міру старіння й зросту смертности членів, дійшовши вкінци до такої висоти, що ніхто не схотівби вкладки оплачувати.

Український Народний Союз мусів піти слідами других подібних орґанізацій та завести в себе таку систему на плачення вкладок, яка не лиш вистарчалаби на оплату біжучих видатків, але й будувалаби всі потрібні фонди й давалаби повну запоруку кождому членови, що зобовязання орґанізації супроти членів будуть дотримані. Та система полягає в тому, що висота вкладки обчислена після віку члена і стала. Хто вступає молодий, той платить менчу вкладку, бо для него предвиджується довший час до плачення; хто вступає старший платить вищу вкладку, бо перед ним менче остається часу на плаченнє свого обезпечення. У тій системі член платить все однакову, незростаючу вкладку, вистарчаючу на покриття біжучих видатків і зложеннє так званої резерви.

Завести ту систему прийшлося не легко. Коли в других народів були численні й старі орґанізації, які раньше повставали і раньше заводили реформи, то серед Українців в Америці наша орґанізація була найстаршою і на ній спочивав тягар бути провідником, бути піоніром, пробивати дорогу. Як відомо, все так у світі буває, що провідник богато тратить. Як наш нарід каже, вітер верхне галузє ломить. Коли Український Народний Союз дійшов до розуміння потреби заведення системи плачення вкладок після віку вступу, то другі українські орґанізації сього зрозуміння не мали ще або вдавали, що не мають. Замісць розглянутися в ситуації та навчитися з поступу Українського Народного Союза добру лекцію для себе, провідники сих орґанізацій голосили українському іміґрантови, що се тільки провідники Союза забагнули собі реформи, що реформа непотрібна, та що вони можуть дальше істнувати на „розметі". Український Народний Союз реформу перевів, але ворожа аґітація зробила се, що Союз утратив богато членів. Та сих членів, розбитих ворогами, другі орґанізації в більшости не дістали. Вони пропали для українських орґанізацій. Більшість з них днесь кається, що відступали, а їх вік вернутися не дозволяє.

Однак поза втратою сих членів реформа показалася для Союза користною. Він став скоро збільшати

дин лишалося дуже мало. Якби ми були відразу встановили більші вкладки, щоби вистарчали на відповідні запомоги, то організація булаби розлетілася. Треба було довшого досвіду й практики, щоби загал членів зрозумів, що треба піднести членську вкладку, яка вистарчалаби не лише на оплату погребника й священика, але й на запомогу для родини покійного члена. І до того дійшлося не легко.

Коли вкладки видалися за високими, тоді члени постановили завести так звану розметову систему. Полягала вона на тому, що члени платили до головної каси тільки біжучі видатки від кождого члена. Коли були більші видатки організації, то члени мусіли платити більші вкладки.

З першу така розметова система видавалася кращою від сталої, але не вистарчаючої місячної вкладки, однак скоро показалося, що се не був поступ, але відступ. Організація не будувала каси, а члени не мали ніякої запоруки, що для них запомога в потребі мусить бути. Досвід других розметових організацій показував, що вкладки в такій організації мусять рости в міру старіння й зросту смертности членів, дійшовши вкінци до такої висоти, що ніхто не схотівби вкладки оплачувати.

Український Народний Союз мусів піти слідами других подібних організацій та завести в себе таку систему на плачення вкладок, яка не лиш вистарчалаби на оплату біжучих видатків, але й будувалаби всі потрібні фонди й давалаби повну запоруку кождому членови, що зобовязання організації супроти членів будуть дотримані. Та система полягає в тому, що висота вкладки обчислена після віку члена і стала. Хто вступає молодий, той платить менчу вкладку, бо для него предвиджується довший час до плачення; хто вступає старший платить вищу вкладку, бо перед ним менче остається часу на плаченнє свого обезпечення. У тій системі член платить все однакову, незростаючу вкладку, вистарчаючу на покриття біжучих видатків і зложеннє так званої резерви.

Завести ту систему прийшлося не легко. Коли в других народів були численні й старі організації, які раньше повставали і раньше заводили реформи, то серед Українців в Америці наша організація була найстаршою і на ній спочивав тягар бути провідником, бути піоніром, пробивати дорогу. Як відомо, все так у світі буває, що провідник богато тратить. Як наш нарід каже, вітер верхне галузє ломить. Коли Український Народний Союз дійшов до розуміння потреби заведення системи плачення вкладок після віку вступу, то другі українські організації сього зрозуміння не мали ще або вдавали, що не мають. Замісць розглянутися в ситуації та навчитися з поступу Українського Народного Союза добру лєкцію для себе, провідники сих організацій голосили українському іміґрантови, що се тільки провідники Союза забагнули собі реформи, що реформа непотрібна, та що вони можуть дальше істнувати на „розметі". Український Народний Союз реформу перевів, але ворожа агітація зробила се, що Союз утратив богато членів. Та сих членів, розбитих ворогами, другі організації в більшости не дістали. Вони пропали для українських організацій. Більшість з них днесь кається, що відступали, а їх вік вернутися не дозволяє.

Однак поза втратою сих членів реформа показалася для Союза користною. Він став скоро збільшати

свою касу. Маєток приєднав нових членів. З часом і другі орґанізації мусіли піти слідами Союза, доказуючи в сей спосіб брехливість своєї власної аґітації проти Союза в часі його реформи. Сі факти піднесли Український Народний Союз в очах української іміґрації.

Після реформи почався скорий зріст членів і маєтку Союза. Здавалося, що перед Українським Народним Союзом тепер дорога до поступу отверта і рівна. Але життя легкої дороги не знає для нікого. На місце старих, прийшли нові трудности, нові питання, нові проблєми до розвязання. До якогось часу американські асекураційні підприємства зовсім не цікавилися нашими іміґрантами, бо се був елємент, найбільше виставлений на ризико смерти або каліцтва, елємент, який прийшов сюди на скорий і ризиковний зарібок і скорше чи пізнійше наміряє вертати в рідні сторони. Колиж після світової війни показалося, що богато сих іміґрантів думає оставати на все в Америці, то й асекураційні підприємства почали широку аґітацію серед іміґрантів за приєднаннєм їх до американських асекураційних підприємств. Попало туди й наших богато, а головно ті, яких невдоволяло се просте обезпеченнє, яке тоді давав У. Н. Союз. Стали тоді люде, котрі бажали здержати відхід наших людий у чужі орґанізації, задумуватися над тим, щоби й ми завели нові ріжні роди обезпечення. Остаточно послідна конвенція У. Н. Союза, що відбулася в Рочестер в 1925. році, зробила великий крок уперед, завівши три нові роди обезпечення. В одному з них член оплачує більші вкладки, але платить їх тільки до 70 року життя. В другому вкладки платиться протягом лишень 20 літ, а в третім за відповідно більші вкладки член по 20 роках отримує до власних рук повну суму обезпечення, так якби складав до банку. У всіх тих нових родах обезпечення члени є обезпечені на случай каліцтва або невилічимої недуги, а родина на случай їх смерти. В тих нових родах є кромі того так звані вартісні звороти на взір американських асекураційних підприємств.

Осібне обезпеченнє дітий членів в У. Н. Союзі не має собі рівного. Особливо так звана табелька друга заведена після ухвали послідної конвенції, дає обезпеченнє родичам або опікунам найвисшу запомогу на случай смерти дитини; до того, коли дитина пережиє свій діточий вік, то осягає повні членські права до дальшого обезпечення і до так званих вартісних зворотів.

Здавалобся, що такі реформи повинні спричинити великий наплив нових членів. Однак в сей самий час перейшов закон про замкненнє іміґрації. Наплив нових людей нашого народа зі старого краю, що становило такби сказати наплив свіжої крови у живчики нашої орґанізації, був здержаний. Число нашої іміґрації перестало зростати і перед нами стає нове питаннє. Труднійше від тих, які нам досі приходилося розвязувати. До недавна ми формували нашу орґанізацію відповідно до почуття потреб свіжо напливаючих іміґрантів. Дальше мусимо її формувати відповідно до почуття потреб зростаючої тут уродженої і вихованої нашої ґенерації.

Але й ми вже не „зелені" іміґранти. Трийцять пять літ існтновання У. Н. Союза се передовсім історія нашої невпинної орґанізаційної праці членів та урядників У. Н. Союза. Ся безкорисна праця членів відділів і

урядників се головна основа теперішнього розвою У. Н. Союза.

Понад два міліоновий маєток У. Н Союза, який нині респектують чужі й свої, який розбуджує пошану в одних, а зависть у других, сеж овоч чесної й розумної господарки за цілий час істнования организації.

Члени, відділи, организація, маєток, — се все є гарним добутком членів, яким вони слушно можуть гордитися. Якби не було организаційного запалу, охоти працювати, завзяття боронити свою организацію, якби не було сих усіх важних организаційних прикмет у членах У. Н. Союза, то У. Н. Союз не бувби був піднявся до такої висоти, на якій він находиться нині. У. Н. Союз се памятник усім тим каменярам-основателям і многим його працівникам, які в нього поставили свою довгу, мозольну, а безкорисну працю та не жаліючи труду й муравлиної праці, довели Його до теперішнього стану организаційної досконалости.

Тому стаючи в 35-літний ювилей істнования У. Н. Союза перед новими завданнями, ми ні трохи не боїмося за Його будуччину. Минувшина Союза дає нам віру у красну будуччину Союза. Знаючи льояльність членів для организації в минувшині, ми можемо бути певні дальшої льоальности супроти Союза в будуччині. Знаючи заслуги членів через 35 літ в минувшині, ми знаємо, що не забракне сих заслуг через 35 літ у будуччині. Святкуючи 35-літний ювилей безкорисної праці в сьому році, ми знаємо, що будемо святкувати 50-літний і 100-літний ювилей такої самої праці для У. Н. Союза. Тому стаючи перед новим завданнєм в історії У. Н. Союза, члени У. Н.Союза ні трохи не страхаються, але йдуть до його розвязки з новим і кращим завзяттєм, з певним запалом і вірою у власні сили та повну удачу нашої розвязки.

Як буде се питанне розвязане, се буде залежати від членів У. Н. Союза, бо наша организація опирається на засадах демократії, тобто народ, її члени, постановлять, що мається зробити.

Я тільки можу зазначити менчебільше напрям розвязок та дальшого розвою. Для мене і для других членів У. Н. Союза мусить бути ясно, що коли не можна организувати членів з нових іміґрантів, то муситься организувати їх з помежи власної молодіжи. Українці не Французи. Колись історія начисляла нас на сотки тисяч козацьких родин, а днесь числять нас на десятки міліонів. Здержанне іміґрації, не може здержати природного зросту Українців в Америці і дальшого поступу нашої организації. Отже перше питанне яке тепер стоїть перед нами: як организувати молодіж і дітий українських іміґрантів в Український Народний Союз?

Я певний, що ми се питанне розвяжемо таксамо вдачно, як розвязували всі другі трудности в історії нашої Организації, та що через те Український Народний Союз буде істнувати в Америці во віки, як великий памятник українському народови, з котрого для Америки прийшло стільки гарних робітників тіла й духа.

Роман Слободян, фінанс. секр. У. Н. Союза.

РОЗВІЙ У. Н. СОЮЗА У ЧИСЛАХ.

Рік 1929. є як раз 35-літною річницею заложення У. Н. Союза. Всі знаємо, головною підставою довгої праці загально народної орґанізації є запорука моральна й матеріяльна. Обіцянки найбільших користий при найкращій волі додержати умови не мають ніякого значіння, як не буде матеріяльних засобів на виплаченне даних приречень. Коли У. Н .С. перейшов маєтком суму двох міліонів долярів, коли члени тішуться гарним здобутком своєї 35-літної праці, то на се зложилися не лишень розумна господарка, але здорова основа орґанізації. З нагоди 35-літного ювилею не від річи буде приглянутися зладженій табелі розвою та призадуматися дещо над історією орґанізації.

Перша вкладка для члена була 50 цнт. місячно; за сю суму орґанізація видавала грамоту на обезпеченія в сумі $600.00. Такі вкладки існували через шість літ, коли вкладку піднесено до суми 70 цнт. місячно, а посмертну запомогу до суми $1000. Сі зобовязання орґанізації супроти членів Союза були за великим тягарем, про що можна перекопатись, порівнуючи з ріст маєтку в роках 1900 до 1902., коли він був дуже не значний, зі зростом у роках 1903 до 1906., коли не було жадного приросту, а готівку на виплати черпалось із попередних літ.

В році 1907. переведено реформу і запроваджено розмет; від кождого члена мала прийти маленька сума на фонд резервовий, щоби можна було орґанізацію збудувати. Розметова система продовжувалась до 31. грудня 1914., а вже з днем 2. січня 1915. року впроваджено оплату після літ, вибираючи найтаншу табелю, щоби тільки задержати членів при орґанізації, а заразом дати можність розвитку орґанізації. В серпні 1914. було дорослих членів 20,600, а власний маєток орґанізації виносив суму $167,-248.07. В рік пізнійше всіх членів лишилось 6.000; більше як 14.000 покинуло ряди орґанізації, щоби витирати чужі кути або пішли за обіцянками дешевого обезпечення. Мимо сього, що реформа була конечною, бо такої реформи вимагали стейтові закони много стейтів (були случаї, що стейтові власти заказували приниманя нових членів і посилали своїх урядників на мітінґи відділові) найшлись орґанізації, які свідомо аґітували проти У. Н. С., заманюючи членів до себе обіцянкою розмету.

Днесь ся горячка проминула. Всі орґанізації були змушені до відповід-

ної реформи оплат після літ. Однак тимчасом нашій орґанізації кривда в членстві сталась; без потреби розіґнано членів та створено нові орґанізації, які ніколи не зможуть дати членам такого певного обезпечення, яке могліб були знайти в могучій зєдиненій орґанізації.

Від часу реформи орґанізація пішла вперед збираючи потрібні резерви. Рік 1918. був катастрофальним, бо більше тисяч членів померло на ґішпанку. Се однак орґанізації не вбило, а тілько скріпило; оставші при життю члени зрозуміли, що Союз є певною орґанізацією, якої жадна буря не повалить.

Реформа плачення після літ, яку впроваджено в 1915. році, не була вигадкою головних урядників. Се була така конечність, як ратованнє себе перед банкротством. Розмет в році 1914. вже переходив суму $2.00 і постійно збільшався. Повисша табеля вказує, що з кінцем 1914. року весь маєток виносив $261.729.46. В тій сумі включений фонд сирітський на суму $62.-178.02. Значить, за 21 літ істнования орґанізації, коли то було більше членів, як днесь, власний маєток орґанізації, включаючи обезпеченнє дітей, виносив суму $199.551.44. Погляньмо на зріст маєтку за девять місяців 1928. року, а переконаємось, що власні фонди зросли на суму $186.924.98; коли до сього додати приріст Молодечого Департаменту в сумі $22.554.39, то се зробить разом $209.479.37. Значить, нині за 9 місяців 1928. року прибуло більше маєтку, чим прибуло за 21 літ до реформи.

Безперечно, що тут треба піднести заслуги тих членів-піонірів, які після своїх сил в даних обставинах сю орґанізацію будували. Не булоб днесь зросту орґанізації, якби не було відповідних підвалин. Час сих 35 літ минув серед великої праці для добра орґанізації, і ся праця продовжаєсь дальше серед великої конкуренції своїх і чужих.

Двомільоновий маєток се тілько частина зложеного капіталу, бо за час істнования виплачено посмертних запомог на суму $2.569.451.62, а для калік і певилічимо хорих $132.673.15. Разом $2.702.124.77. За послідних девять місяців виплачено посмертних запомог на суму $104.678.65, а для калік і невилічимо хорих майже десять тисяч долярів.

За помочю свого орґану, Свободи, збиралось і збирається численні жертви на поміч рідним братам в їх визвольній боротьбі, відбудови народних домів та инших культурних інституцій.

Много Українців представляє собі У. Н. С. як старого столітного козарлюгу, який много бур пережив і можливо хилиться до спочинку. Що Союз пережив неодну бурю, се факт. Однак із усіх бур та перешкод, своїх та чужих, він вийшов побідно, ще більше загартований. Перед Союзом є світла будуччина, бо збудований він волею робучого народа і ним є управлюваний. Більше щирої праці в придбанню нових, здорових, характерних членів, а з певністю діждемось ще красших успіхів спільної праці.

РОЗВІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА
за час від 22. лютого 1894 р. до 30. вересня 1928 р.

Число пор.	Рік	Число членів	Вкладки, розмет, табеля смерт.	Разом всі фондн	Фонд сиріт-ський під опікою УНС.	Власність У. Н. Союза	Загальні замкнення з кінцем року
1	1894		50 цнт.	$ 220.35	$	$ 220.35	$ 220.35
2	1895		„	385.25		385.25	605.60
3	1896	587	„	151.36		151.36	756.96
4	1897	1,019	„	2,187.97		2,187.97	2,944.93
5	1898	1,593	„	2,743.64	304.05	2,439.59	5,688.57
6	1899	2,057	„	1,198.51	1,145.00	53.51	6,887.08
7	1900	3,067	70 цнт.	3,297.32	14.49	3,282.83	10,184.40
8	1901	3,711	„	2,111.48	1,400.00	711.48	12,295.00
9	1902	3,384	„	1,956.31	750.00	1,206.31	14,252.19
10	1903	3,796	„	877.66	2,439.73		15,129.85
11	1904	5,857	„	2,863.49	2,309.11		17,993.34
12	1905	6,547	„		3,379.80		16,491.75
13	1906	7,888	„	5,712.00	3,443.15		23,705.34
14	1907	8,540	Розмет	13,404.33	6,270.07	5,453.52	37,109.67
15	1908	8,795	„	8,961.59		8,961.59	46,071.26
16	1909	11,793	„	20,053.45	6,232.91	13,382.64	66,124.71
17	1910	14,430	„	34,264.25	11,182.64	23,081.61	100,388.96
18	1911	13,280	„	7,912.05	4,079.14	3,832.91	108.301.01
19	1912	14,917	„	32,229.86	4,518.37	27,711.49	140,530.87
20	1913	19,110	„	51,346.37	2,773.14	48.573.23	191,877.24
21	1914	12,396	„	69,852.22	11,936.42	57,915.80	261.729.46
22	1915	6,750	Після літ	21,780.37		21,780,37	283,509.83
23	1916	9,174	„	62,403.72	2,491.60	59,912.12	345.913.55
24	1917	10,008	„	86,099.01	9,642.42	76,456.59	432,012.56
25	1918	11,891	„				416,196,02
26	1919	12.445	„	87,844.03	19,688.41	68,155.62	519,856.59
27	1920	12,237	„	66,613.39	6,119.98	60,341.41	586,317.98
28	1921	11,815	„	119,883.51	9,296.33	110,587.18	706,201.49
29	1922	12,427	„	121,764.86	11,185.35	110,579.51	827,966.35
30	1923	14,790	„	156,012.46	28,412.32	127,600.14	983,978.81
31	1924	17,011	„	180,228.83	8,307.43	171,921.40	1,164,207.64
32	1925	18,195	„	170,207.83	4,628.30	165,579.53	1,334,415.47
33	1926	19,332	„	234,580.73	600.95	233,979.78	1,568,996.20
34	1927	19,962	„	214,593.10	7,514.41	207,078.69	1,783,589.30
35	1928	20,308	„	191,714.76	4,789.78	186,924.98	1,975,304.06
				$1,975,304.06	$174,855.30	$1,800,448.76	$1,975,304.06

Загальний маєток У. Н. Союза з кінцем 30. вересня 1928 р. $1,975,304.06
Загальний маєток Молодечого Департаменту У. Н. Союза 157,685.51

Загальний маєток У. Н. С. і Молод. Деп., окрім Друкарні і Книгарні $2,132,939.57

З БІЛЯНСУ У. Н. СОЮЗА З ДНЕМ 30. ВЕРЕСНЯ 1928.

СТАН ЧИННИЙ:

Готівка	$478,810.47
Моргечі	909,988.50
Бонди	476,123.80
Реальність	107,381.29
Друкарня	3,000.00
Разом	$1,975,304.06

СТАН ДОВЖНИЙ:

Фонд посмертний	$1,365,831.09
„ резервовий	289,510.15
„ запомоговий	60,197.51
„ адміністраційний	43,938.29
„ народний	8,820.37
„ конвенційний	32,151.35
„ сирітський	174,855.30
Разом	$1,975,304.06

Роман Слободян.

МОЛОДЕЧИЙ ДЕПАРТАМЕНТ, ЙОГО МАЄТОК І ЗРІСТ ТОГО МАЄТКУ.

У другому місці отсего календаря подав я зріст маєтку Українського Народного Союза та показав основи сього зросту.

Ся стаття булаби неповна, якби я не подав рівночасно зросту маєтку Молодечого Департаменту У. Н. Союза.

Зріст сього маєтку Молодечого Департаменту У. Н. Союза за час від 1. липня 1921. року до 30. вересня 1928. року:

	Власність Мол. Деп.	Загальні замк. з кінцем року
Від 1-го липня до 31-го грудня 1921 р. прибуло	$ 4,994.12	$ 4,994.12
В році 1922 прибуло	9,756.20	14,750.32
„ 1923 „	12,792.54	27,542.86
„ 1924 „	17,314.16	44,857.02
„ 1925 „	21,847.33	66,704.35
„ 1926 „	23,959.99	90,664.34
„ 1927 „	27,776.89	118,441.23
За 9 місяців 1928 р. прибуло	22,554.39	140,995.62
	$140,995.62	$140,995.62
Остала стара резерва Мол. Союза з попередних літ		16,689.89
Загальний маєток Молодечого Департаменту		$157,685.51

З білянсу Молодечого Департаменту У. Н. Союза.

Стан чинний:		Стан довжний:	
Готівка	$83,577.62	Фонд посмертний	$106,775.31
Морґечі	40,100.00	„ адміністраційний	34,220.31
Бонди	17,318.00		
Разом	$140,995.62	Разом	$140,995.62
Стара резерва	16,689.89	Стара резерва	16,689.89
Разом	$157,685.51	Разом	$157,685.51

Молодечого Департаменту У. Н. С. не можна проминути тому, бо чим є для саду молоді здорові щепи, тим для У. Н. Союза є Мол. Департамент. Сад, хочби найкращий, як не відмолоджується, якщо на місци старої яблоні чи груші не посадиться нової щепи, постаріється; хочби найкращий садівник працював в ньому, то сад пропаде.

Так як для саду потрібна є богата почва, належно вироблена й належно навожена земля, так і для орґанізації є конечні фінанси.

У. Н. Союз має гарні фінанси. Його маєток збільшується з дня на день. Збільшується також резерва Молодечого Департаменту, як се найкраще говорить залучена табеля.

Конечним є, щоби всі члени вписали свої діти до Молодечого Департаменту, а сих, що вже перейшли 18 літ життя, пересадили з молоднику поміж старші дерева, між дозрілих членів У. Н. Союза.

Іван Каштанюк, рекорд. секр. У. Н. Союза.

ДІМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Протягом перших десять літ від заложення У. Н. Союза, діловодство орґанізації було так примітивне, що для ведення головної канцелярії не потрібно було льокалю. Кілька книжок, коротку нотатку рекордів і печать можна було примістити денебудь у помешканню секретаря, так як се й днесь водиться по відділах. І як днесь відділові секретарі й другі урядники, так колись головні урядники займалися діловодством орґанізаційним тільки доривочно, а на зборимітиньґи носилися з книгами й записками, як хто чим опікувався.

Як ті записки рекорди зросли до такої міри, що вже з ними годі було носитися по мітиньґах, а веденнє діловодства вимагало сталої щоденної праці, тоді отворено сталий льокаль для головної канцелярії. В році 1905. був се маленький шторик-склеп при Сусекс ул. в Джерзи Ситі, Н. Дж.

Свобода в той час була приватним видавництвом і була в той час одиноким видавництвом на іміґрації в Америці, так як У. Н. Союз був одинокою українською запомоговою орґанізацією. Річ природна, що обі ті інституції з самих початків себе доповняли і згідно на народній ниві працювали. Свобода, як старша, причинилася до повстання Союза, а Союз з самого початку уважав її за свій орґан та користувався її сторінками.

З самих початків обі інституції вязала взаїмна залежність. Одна без другої не могла істнувати й розвиватися. Союз від Свободи був залежний морально, а Свобода від Союза матеріяльно.

З матеріяльним зростом Союза, Свобода постепенно ставала зависимою виключно від Союза і була змушена переноситися близше осідку головної канцелярії. Наперед з Олифанту, Па., до Ню Йорку, а відтак до Джерзи Ситі, під спільну стріху й до власного дому при ул. Ґренд, ч.83.

Був се старий мурований дім, займаючий половину площі 25X100, що колись був приватним мешканнєм ґовернора стейту Ню Джерзі. Коли сей дім після відновлено та ще добудовано до нього приміщенне на велику друкарську машину, то він вповні вистарчав на приміщенне головної

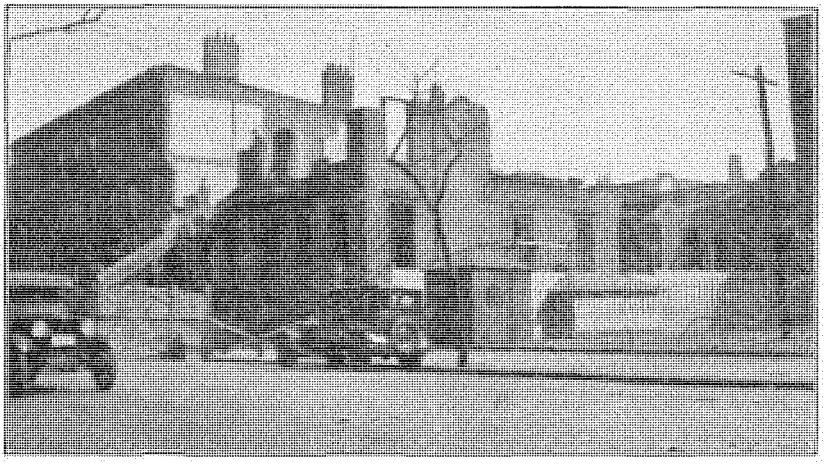

БУДОВАННЄ НОВОГО ДОМУ У. Н. СОЮЗА

Старий дім розбирається

Підчас розбирання й будови нового складачі й друкарі далі працювали без перерви і „Свобода" виходила кождого дня.

канцелярії і Свободи, яка в той час була тижневником. Коли однак, у 1915 р. заведено реформу У. Н. Союза, вимагану законом, а відтак ще переміпено Свободу на три-тижневик, в домі ставало що раз тісніше. Треба було чимраз більше місця для помножуючоїся роботи й актів.

Як Свобода стала дневником в 1921, а Союз перевів реформу Молодечого Департаменту, старий будинок став затарасований машинами і актами до тої міри, що грозив небезпекою життя тим, що в нім працювали. Тому коли в 1925 р. прийшлося заводити систему нових родів обезпечення, а опісля видавати Діточий Магазин, то для успішного перевсдення того зовсім не стало місця. Треба було подумати за відповідніще приміщеніе для офісів і друкарні. По довгих дебатах, ухвалах і приготованнях, рішено закупити старий сусідний дім, звалити його й наш старий та на їх місце поставити новий огнетревалий будинок, відповідаючий всім потребам організації на тепер і на будуче.

Новий дім У. Н. Союза займає цілу площу 50X100. Він високий на чотири поверхи. З чого 1½ під землею а 2½ над поверхнею землі, або як Американці кажуть, він складається зі: соб-бейзменту, бейзменту, першого й другого флору. Та часть будинку, що під землею, збудована з конкріту, а часть над землею з цементу і твердої цегли. Вся конструкція зі сталі. Підлоги цементові. Футрини желізні. Центральне огріття і світло. Нові електричні мотори. Є се під кождим зглядом санітарний, безпечний і модерний офісовий будинок. Новий дім виглядавби красше, якби він пропорціонально до своєї довготи мав ще один поверх висший, або якби його одна трета часть не була для ока закрита. Є він однак чотири рази більший, як був старий дім. і вистарчить на потреби організації на довгі роки.

Варта новий дім У. Н. Союза більше через те, що зроблено провізію для будування його висше, коли того зайде потреба. Так фундаменти, як і стіни і сталева конструкція є тої ваги і міри, яких закон вимагає для висших будівель. Над верхною стелею під дахом є збудована цементова підлога, і всі проводи для огріття, води, світла, телефонів і електричної сили протягнені аж до даху, так що в потребі з менчим коштом і без жадних перешкод для тих, що дім займати будуть, можна буде будувати висше в гору. Навіть вбудовано додатковий бойлер для тої провізії.

Дільниця, в котрій побудований дім У. Н. Союза, в сю пору переходить з мешкальної на бизнесову. Кілька блоків подальше Пенсилвенійська Желізниця буде будувати коштом 85 мілійонів долярів великі доки і найбільші в світі магазини з офісами. При кінци улиці Ґренд, над водою, три блоки понисше нового дому У. Н. Союза, проєктується три-поверховий особовий док для пасажирських найбільших кораблів, для яких вже нема місця на березі нюйорськім. Будувати збирається само місто Джерзи Сіті. Як се станеться, то ціла околиця де стоїть дім У. Н. Союза, переміниться в індустріяльну дільницю, в якій ціна площі (лоти) буде за дорогою для малої будівлі.

Маючи то все на увазі та маючи віру в дальший розвій і поступ У. Н. Союза, побудовано новий дім з відповідною провізією на будуче.

Підчас будови нового дому У. Н. Союза тільки найтязші машини осталися на місци; решту краму й актів зложено до магазинів; що було найпотрібніше, перенесено до тимчасової кватири. В таких обставинах тяжко було обминути замішання, помилки і опізнення. Найбільше витерпіли друкарі. Але й урядники і члени терпіти мусіли. Тому годі не висказати на тім місци великого признання одним, що в таких тяжких обставинах працювали й видержали, а другим, що були вирозумілі і поблажливі на ріжні браки, опізнення, і замішанне, як їм підчас будови дому дошкулювали.

НОВИЙ ДІМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Роман Слободян,
фінанс. секр. У. Н. Союза.

ВІД НАГЛОЇ А НЕСПОДІВАНОЇ СМЕРТИ.

На иншім місци отсего календаря подаю я поіменний спис, час належання до У. Н. Союза та прожитий вік усіх тих членів, що померли в часі від 1. вересня 1927. до 31. серпня 1928. Всіх членів померло 188. Ось тут подаю витяг понад пятьдесять нещасних случаїв смерти, щоби на його основі прийти до загальних заключень, важних для членів Союза.

Хто уважно прочитає про сі нещасні случаї смерти, певно застановиться над життям своїм і своїх товаришів. Більшість наших людей приїхала із села, від рілі, від зовсім других обставин праці. Тут все життя нервове, горячкове. Аби скорше й скорше вперед! Падуть одні, на їх місце приходять другі. І тому тут первовий розстрій, каліцтва або й самогубства.

Читаючи справоздання місцевих урядів та лікарів, слід завважити на самому вступі, що неодно життя можна булоби вратувати, якби лікарська поміч прийшла в час. Кличуть лікаря аж тоді, коли людина вмирає. Кличуть лікаря лише на те, щоби не мати на сумлінню смерти покійного. Прийшов лікар, ствердив смерть і жалує, що його скорше не покликали.

Стереженного Бог стереже, — каже паша пословиця. Десятки нещасних случаїв се убійства автомобілями. Підождати хвилинку часу при переході улиці, а можна оминути каліцтво або смерть.

Дуже нещасна язва між нашим народом се пиття самогону, або заправленого алькоголю. Се отруя, яка скорше або пізнійше викличе страшні наслідки. Богато случаїв сліпоти, божевілля та внутренних недуг се якраз наслідки піянства. Не річ у тім скільки пє, а в тім, що пє.

А тепер пригляньмося отсим фактам:

Балтімор, Мд. — Віктор Цілінський помер від надмірного вживання алькоголю, простуди й запалення легень.

Вілінґ, В. Ва. — Еміля Хатлоса вбив на місци автомобіль.

Вілксбери, Па. — Лука Данько, ріжучи дерево почув біль коло серця і помер до 15 хвилин. Полишив жену й пятеро дітей.

Йосиф Замулінський дістав з журби помішання розуму. Помер по двох літах недуги.

Семен Дромніцький так затужив по смерти жени, що почав пити і повісився. Осиротив семеро дітей.

В. Пулман, Ілл. — Маґдалена Опищук умерла по трох днях недуги на жолудкові корчі.

Вунсакет, Р. Ай. — Петро Сулима, умер по трох днях хороби на биттє серця. Лікар зізнав, що його покликано в останній годині, перед самою смертю.

Гарвей, Ілл. — Йосиф Сечковський, дістав горляного рака і по трох тижнях помер. Полишив жену і четверо більших дітей.

Дері, Па. — Андрій Коземчак, убитий на місци каміпем при праці, осиротив пятеро дрібних дітей.

Джемейка, Н. Й. — Станислав Іванців згинув страшною смертю; падаючи зі слупа, зачіпив за гак, розпо-

ров живіт, а впавши на землю поломав ребра і хребет так, що до десять годин помер. Полишив жену й дрібні діти.

Джерзі Сити, Н. Дж. — Іван Хома, йдучи до праці, впав на дорозі і помер на удар серця. Полишив сиротами троє дітей.

Екрон, О. — Іван Рафаїл у приступі божевілля застрілився в фабриці, де працював.

Експорт, Па. — Михайло Чупа умер покалічений експльозією динаміту при праці в майнах.

Елизабет, Н. Дж. — Теодор Полянський приніс до дому алькоголю, якого вживав до миття машин при праці; чуючи біль в жолудку, напився. Чув більший біль, поправив ще раз і серед страшних мук помер. Осиротив жену й кількоро дрібних дітей.

Іван Сокира, переходячи улицею серед страшної уливи, попав під колеса великого десять-тонового троку і копача ровів. Помер на місци. Подія потрясла до живого всіх в місци та околиці. Всі часописі описували подію, зазначуючи, що такого случаю ще не занотовано. Осиротив жену й четверо дрібних дітей.

Ірі, Па. — Адам Булат підрізав собі горло на улиці. Помер в дорозі до шпиталю.

Калумет Сити, Ілл. — Анна Кобіта вмерла нагло на удар серця. Лишила мужа й четверо дрібних дітей.

Клівленд, О. — Семен Михайло так тужив через три роки за своєю покійною женою, що допроваджений до розпуки повісився. Полишив троє дрібних дітей.

Лакавана, Н. Й. — Йосиф Тобіяш упав при праці так нещасно на голову, що по девять днях тяжких мук умер. Осиротив жену й десятеро дітей.

Майнерсвіл, Па. — Катерина Кішко умерла на затроєннє алькоголем. Оставила мужа й пятеро дітей.

Монесен, Па. — Дмитро Ірод, переходячи улицею, зобачив наїжджаючий автомобіль; утікаючи перед ним, попав під тягаровий трок, який його вбив на місци.

Нюарк, Н. Дж. — Михайло Хринівський, підпалюючи піч нафтою, так тяжко попалився, що помер серед страшних мук.

Василь Мельничук помер нагло при праці на удар серця.

Текля Косцьолек в пянім стані впала і так розбила собі голову, що померла. Осиротила пятеро дітей.

Нантікок, Па. — Павла Адамчака забили коні на фармі підчас праці. Осиротив жену й десятеро дітей.

Оборн, Н. Й. — Михайло Адамовський пішов спати і більше не пробудився. Умер на удар серця.

Марія Бігуняк, вертаючи з відвідин хорого кревняка у шпитали впала на підлогу і померла на удар крови до голови. Полишила мужа й шестеро дітей.

Олифант, Па. — Андрій Мазник, переїханий автом, помер в шпитали серед тяжких мук.

Перт Ембой, Н. Дж. — Андрій Федейко пішов спати вечером і більше не встав. Умер на удар серця.

Ракавей, Н. Й. — Михайло Шуст, отроєний алькоголем, помер до вісім днів. Полишив жену й троє дітей.

Рачестер, Н. Й. — Григорій Плекан помер нагло на биття серця.

Сиракюз, Н. Й. — Микола Ґриґулич, осліплений сніговицею, впав під трамвай, який убив його на місци.

Матвій Беднар був тяжко попарений при праці і по довшій недузі помер.

Андрій Лумянський, працюючи при рубанню старого зеліза, зістав ударений так сильно в щоку, що по шести місяцях помер.

Івана Фургаля убив електричний ток, коли він чистив піч до огрівання, на якім лежав розірваний електричний дріт. Лишив жену і дрібні діти.

Ст. Клейр, Па. — Василя Мулика при праці в майнах потовк відлом скали так тяжко, що по пяти місяцях умер.

Антін Васькевич повісився в приступі божевілля, в яке мав попасти з надмірного піянства. Осиротив жену і пятеро дрібних дітей.

Ст. Луйс, Мо. — Тимко Шеремета був так тяжко потовчений при праці в майнах, що до двох днів помер.

Скренток, Па. — Іван Лисик убитий в майнах обривком скали. Лишив жену й четверо дрібненьких діточок.

Михайло Заїк вийшов з дому до праці здоровий та працював цілий день. Йдучи до дому, не сподівався, що із другої лінії вискочить ваґон, який так тяжко його здусив, що помер на місци. Помер в силі віку, проживши всего 35 літ. Полишив жену й двоє маленьких діточок.

Тамс, В. Ва. — Івана Мацька вбив на місци обривок скали при праці в майнах.

Тейлор, Па. — Стефана Марковича вбив на місци обривок скали. Полишив жену й дрібні діти.

Трентон, Н. Дж. — Франка Слабітського, як він їхав моторсайклем, ударив автомобіль так сильно, що до 20 хвиль помер. Полишив жену й четверо дрібних дітей.

Трой, Н. Й. — Михайло Бучак, переходячи улицею, впав на хідник і помер на удар серця. Полишив жену і дрібні діти.

Фініксвіл, Па. — Василь Лев, йдучи берегом коло зелізничої лінії, упав так нещасно, що в протягу осьми годин помер. Полишив жену й кількоро дрібних дітей.

Форбс, Па. — Юрія Довганюка вбив обрив скали в майнах.

Честер, Па. — Іван Коцак був так тяжко побитий автом, що до двох днів помер.

Катерина Петрик, розпалюючи в печі нафтою, так тяжко попеклась, що до пяти годин померла. Лишила мужа й троє дрібних дітей.

Шамокін, Па. — Василь Козяр умер серед страшних мук через потовчення й попечення. Нещастя сталось при праці в майнах. Покійний осиротив жену й девятеро дітей.

Теодор Рапавий повісився в ночи. Осиротив жену і кількоро дрібних дітей.

Петро Шпак мучився через рік на страшну хоробу рака в горлі.

Шикаґо, Ілл. — Казимир Вроблевський, йдучи нічю, упав так нещасно, що поломав крижі і обірвав внутренности та до трох днів помер.

Як між старшими членами люта смерть забирає жертви, так і між дітьми Молодечого Департаменту, проріджуються ряди наслідком необережности. По великих промислових містах, де нема відповідного місця на забави, молодіж вибігає на вулицю і тут паде жертвою автомобілів. Значна часть топиться через неувагу й брак догляду. Часто дитина задрасне собі руку або ногу старим зелізом або дротом, дістає затроєння крови й умирає.

Про нещасні случаї смерти, як і свої уваги приходиться писати із бо..ем серця. При писанню сього прихо-

дить на думку, кілько то сиріт оплакує свого батька та кормителя. Але писати муситься так довго, поки такі случаї не зникнуть. Над сим працюють уже уряди стейтові й федеральний. Коби ще більше доброї волі, холодної розваги та обережности зі сторони самих громадян, а смертність між нашим народом зменшиться.

У. Н. С. ПРАВДИВИЙ ПРИЯТЕЛЬ У БІДІ

Правдивого приятеля в біді пізнати, — каже наша пословиця. Та не додає вона, що богато є таких людий, які аж у біді пізнають, хто міг би бути їх приятелем.

Ось є в нас богато людий, яких ніяк не можна затягнути до рідної організації. Вони воліють або до організації не належати, або належати до чужої.

Був собі недавно такий чоловік, котрий так говорив, як його намовляли вступити до У. Н. Союза: „А се що за панщина? Я собі сам пан. Пощо мені вкладки платити? Пощо мені на мітинґи ходити? Що мені зі сього прийде?"

Не минуло богато часу з того дня, як він ішов преспокійно вулицею і на нього наїхав несподівано автомобіль. Покалічив його тяжко. Сподівався наш чоловік, що правом добуде собі відшкодовання. Але тут показується, що винуватий за випадок властитель був бідака, який тільки одну рату за машину заплатив, а асекурації проти випадків зовсім не мав. З такого нічого не потягнеш. Опинився наш чоловік в страшному каліцтві без обезпечення, і прийшов до того самого відділу, до котрого його намовляли, і став просити, щоби вони йому на якусь допомогу зложилися.

Таких байдужних людий народна казка порівнує до пільних коників, що ціле літо собі цірінькають, а як прийшла зима, то хоч сядь тай плач.

Сотки членів У. Н. С. рік річно побирають запомогу з фонду запомогового, який є фондом калік і невилічимо хорих. Є бідні нещасливці, які дістали більше як тисячу долярів і Союз дальше платить за них місячні вкладки, щоби не позбавляти рідні посмертної запомоги. Десятки членів карається в домах для божевільних, а Союз, як добрий батько, дбає за жену й дрібні діти. Другі десятки членів хорують на тяжку грудну недугу сухоти, немовби смерти вижидають а рідня дістає запомогу на найконечнійші видатки.

Злучені Держави се край промисловий, і майже всі наші люде працюють по майнах і фабриках, а там вони наражені на ріжні каліцтва. За послідних кілька місяців серед членів У. Н. Союза пятьох утратило зір одного ока, двох зір обох очий, пятьох опинилося без одної ноги, двох обі ноги, двох опинилося без одної руки, а оден утратив руку по рамя. Три члени дістали з У. Н. С. за свої каліцтва по $500.00 й вернули до краю.

Отсі нещасні случаї кличуть могучим голосом: Не шкодуйте хвилі часу на місячний мітінг! Не жалуйте заплатити місячну вкладку, бо своєю працею помагаєте собі й своїм братам в нещастю.

І не жалуйте жертв на Приют для Старців і Калік при У. Н. Союзі.

ГОЛОС БУВШОГО ЧЛЕНА У. Н. СОЮЗА ЗІ СТАРОГО КРАЮ

Чернилява, дня 21. вересня 1928.

Всехвальний Український Народний Союзе.

Я був колись членом Братства Св. Івана Хрестителя в Лорейн, Огайо, відділу 34. Українського Народного Союза. Вступив я був до сього товариства в році 1916. та був його членом аж до 1920. року, коли я був примушений покинути Америку через своє здоровля.

Ще в 1918. році, підчас сильної американської спеки, почав я відчувати коло серця біль. Лікар говорив мені, що я дістав з того, що пив за богато холодної води. Через два роки я пробував вилічитися з сеї недуги, але се мені нічого не помогло. Витративши коло 900 долярів на лічення, та не бачучи ніякої полекші, я остаточно рішився вибрати до старого краю.

Виїхав я з кепським здоровлем і кишенею, опорожненою педугою. Дома я не застав гараздів. Світова війна зруйнувала мені господарство. Тяжко мусів я бідити, заким наново відбудувався, заким наново добув собі все, потрібне до життя.

На своє щастя, за свого побуту в Злучених Державах я навчився фотографувати. Продав я був ті „либерті бондс", що то нас заставляли купувати на ведення війни, і купив я собі апарат до фотографованя. Коштував він мене 50 долярів. Опинившися

Українське сельське весілля Миколи Турка в Черниляві.

під польською владою та шукаючи заробку, я став покористуватися своїм знанням фотографії. Польський уряд вимагає ріжних документів, не тільки до заграничних пашпортів, але й до легітимацій, тощо, і я став фотографією заробляти на життя.

Живучи в старому краю, я памятаю добре, як жилося в Америці. Між иншим памятаю добре, як раді ми були бачити в нашій часописі „Свободі" або в календари Українського Народного Союза фотографії з життя в старому краю. Памятаю, як ми дивилися й надивитися не могли.

Знаючи се, я посилаю для членів У. Н. Союза, колишніх моїх братів по організації, отсі три фотографії, зняті мною з життя нашого народа в старому краю.

Перша фотографія представляє українське весілля гр. Николи Турки в селі Черниляві. Я знаю, як наші громадяни в Америці люблять мати фотографії з весіль, тому їм ся фотографія придасться для порівнання.

Друга фотографія показує Український Селянський Хор у селі Черниляві; сей хор розвивається гарно завдяки праці його дирігента, гр. Івана Крушинського, сина місцевого священика.

Український Селянський Хор в Черниляві з дірігентом Іваном Крушинським, сином місцевого священика.

Трета фотографія представляє кооперативне свято в селі Віжомли, яворівського повіту в Галичині.

Подаючи сі фотографії до відома членам У. Н. Союза, бажаю гарного розвою нашому дорогому Батькови на чужині, Українському Народному Союзови, та всякого добра всім його членам.

Стефан Клюс,
фотограф в Черниляві, пов. Яворів.

Кооперативне свято в селі Віжомли, повіт Яворів.

НАЙВИСШІ ТОЧКИ НА СВІТІ.

Континент	Найвисша точка понад поверхню моря:	Стіп:
Північна Америка	Гора МекКінлія в Алясці	20,300
Полуднева Америка ..	Аконкагва на границі Чілі й Аргентини	23,080
Европа	Гора Ельбруз	18,465
Азія	Гора Еверест, Індо-Китай	29,002
Африка	Гора Кіба, Східна Африка	19,320
Австралія	Гора Костюшка	7,777

НАЙНИЗШІ ТОЧКИ НА СВІТІ.

Континент	Низше поверхні моря.	Стіп:
Північна Америка	Долина Смерти в Каліфорнії	276
Полуднева Америка .	Поверхня моря	—0
Европа	Каспійське море	86
Азія	Мертве море в Палестині	1,290
Африка	Пустиня Сагара	150
Австралія	Озеро Торреса	25

Василь Бобрів (Смутний).

Тридцять три.

Присвячую Юнакам-Студентам, що лягли під Крутами*).

I.

Збиралася хмара чорна
Над столицею Вкраїни,
Виростала непоборна
Сила, міць шалена,
І старому на арену
Йшло нове на зміну.

2.

Мати Божа омофором
Златосяйвим осінила,
На борню вставали з горем
Кращі сили. З домовини
Встав, воскрес дух України,
Віщі сурми засурмили.

3.

В тумані зникають ряди,
З туману доносяться стони,
Плачуть ридають сади,
А дощ поливає,
Кров кости змиває,
Та десь бють у дзвони.

4.

Чи то кого хоронять,
Що журно так дзвонять?
Чи може повстанці до бою
Всіх кличуть узятись за зброю?
Чого так ревуть тії дзвони,
Що аж мозок холоне?

5.

Чого так плаче мати на розпутті,
Ломає руки?
В її очах відчай, розпука...
Вітер лютий
Рве волосся, душу леденить...
Вона не чує, — горе стисло груди,
Немов чекаючи на чудо,
На небо дивиться, молитву шепотить.
Даремно все... Не чує небо сіре,
Ллє дощовії коси...
„Деж правда, Творче мира?
На що ти шлеш нам горе, сльози?"

6.

Їх мати Божа вела до бою
За честь, за волю, край,
Архистратиг їм посвятив зброю;
Як гебреї на Синай
Дивились всі їм в слід...
Чекаючи побід...

. . . . . .

І вісти зза Дніпра прийшли
З огнем чужих гармат.
Вже не вернулися до хат —
Життя у жертву віддали.

7.

Їх трицять три життя...
Їх трицять три душі...
У світ незнаний небуття,
Не між родиною в тиші,
А в полі, в зиму люту,
Серед вогню війни
Свобідні і розкуті
Лягли в борні.

8.

Проходять роки нові й нові,
Ллються річки, море крови;
Не спиняються пожежі,
Крають нові землі межі,
Сонце ще не встало з сну
Й не розвіяло тумани,
Не загоїло ще рани,
Ще сурмить сурма війну,
І з туману мряки мли
Устають вони не знані
Трицять три.

17. II. 1922.

---

*) На прикінці 1917. року Курінь українських студентів вийшов проти Москалів на Чернигівщину. Складався він з найсвідомішого юнацтва України. Під залізничою станцією Крути він погинув майже цілий. Спаслися тільки одиниці й то припадково. — Автор.

Ромна Купчинський.

ЗА РІДНУ ЗЕМЛЮ.

(Зі споминів з Визволької Війни).

На Львів.

Австрія розпалася... Розпалася як здротована посудина, якій хтось забрав нараз дроти. Поодинокі частини розскочилися, а вода, що кипіла в посудині, розлилася на всі сторони. Перестала істнувати держава, яка стільки віків простояла, маючи в собі стільки ріжних народів, які себе взаїмно поборювали. Династія Габсбургів була тим спійником, який то силою то підступом, то обіцянками то концесіями вдержував той штучний державний твір і навіть створив з нього поважну політичну й військову силу.

Але прийшла війна, війна, до якої Австрія не була підготована, яка перейшла її сили і ціла будова розвалися. Спираючись на своїм Союзнику — Німеччині, булаб разом з ним сам. Величезна німецька держава заустоялась. Але союзник не видержав хиталася в своїх основах і зрушила сперту об себе Австрію.

Чи українці були приготовані на розвал Австрії?!.. На це питання мусимо відповісти, що ні. Наші політичні провідники до останньої хвилі не вірили не вірили в таку можливість і пряли рожеві мрії про перетворення Австрії в державу національностий, як це заповідав у своїм останнім посланію цісар Карло.

На доказ, що воно так справді було, наведу одну дійсну подію.

Кількох старшин -- Українців, що були в жовтні 1918 р. на відпустці в Відні, пішли до др-а Смаль-Стоцького, одного з наших визначних, на параду. Вони докладно знали настрій австрійських військ у Італії і сподівалися леда день, що ці війська відмовлять послуху та розбредуться на всі чотири сторони світа. Знали також, що Мадяри, Чехи, Словаки, а навіть Поляки готуються на таку можливість. Тому, думали, не від річі і нам, хоч пізно, взятися за діло і приготуватись на всякий випадок.

Згаданий висше визначний діяч сидів тоді в Відні, як австрійський капітан, мав широкі звязки і міг про цілу ту справу найкрасше знати.

Прийшли наші старшини до нього і кажуть:

— Пане капітане. Ви певно знаєте ліпше від нас, як справа стоїть. Кождої хвилі може наступити розвал Австрії. Всі народи приготовані, або готуються на те. Чи не час і нам подумати про щось. Цілі полки Українців з італійського фронту остануть без опіки і вказівок. Требаб уже тепер їх якимсь способом витягати на відпочинки в запілля, щоб лекше потім перевезти в Галичину.

Пан капітан, почувши таку промову, оглянувся на всі боки, а далі, стягнувши грізно брови, відпалив:

— Панове, ви забуваєте, хто ви і до кого говорите. Ви старшини австрійської армії, а я також. Тим разом я все це пускаю попри вухо, але другим разом зроблю з цього ужиток. Я скінчив!

Така була віра в ненарушимість Габсбурської монархії, що навіть визначні наші політики чи діячі не припускали гадки про її розвал.

Коли так думали верхи, то що мав казати загал, а зокрема військові люди?!..

Ми, Українські Січові Стрільці, не богато знали, що на широкому світі діється. Часописи не подавали звісток про захитання Австрії, а довідатись від когось авторитетного не було можливе. Хіба що хтось з наших, приїхавши з відпустки, привозив т. зв. пискове радіо про це та про те.

Всеж таки звістки, які до нас приходили, не давали нам спокою і ми потихо, бо в тайні навіть перед своєю командою, приготовлялись до чогось незнаного. Командантом полевої формації У. С. С. був тоді австр. капітан Микитка, а командантом цілого легіону ротмістр Вільгельм Габсбурґ (Василь Вишиваний), то ми боялися покищо зрадитись перед ними.

Всі формації У. С. С., себто: Поле, Вишкіл і Кіш стояли тоді на Буковині. Приїхали вони сюди з Наддніпрянщини, з околиць Єлисаветграду на Херсонщині. Виїзд УСС з наддніпрянської України послідував, як говорили всі, на приказ німецького кайзера, якого просив о це гетьман Скоропадський. Гетьман нібито мав боятися Вільгельма Габсбурґа, який тішився досить великою симпатією між селянами і мав велику популярність. Чи воно так справді було, не знати напевно, бо і Австрія мала в тім інтерес, щоб Стрільців забрати з Гетьманщини. Вони занадто мішались до всього та нераз заступалися за населенням і боронили його перед озвірилими Мадярами. Командант легіону Вільгельм, хоч і близький родич цісаря Карла, нераз давав до пізнання, що з Австрії собі богато не робить. Знаючи популярність Вільгельма між народом і його відношення до Австрії, правлячі кола побоювались, що архикнязь а зним і У. С. С-и при першій нагоді стануть проти них раз з українським народом.

Щоби віддалити цю небезпеку, австрійська головна команда перенесла У. С. С. на Буковину. Офіціяльно це називалося „для стереження границі від сторони Румунів".

У С. С. виїхали з Гетьманщини дуже нерадо. За весь час свойого побуту на степовій Україні, зєднали собі тамошне населення не тільки українське, але й чуже (там є кольонії німецькі і молдаванські). Але наказ наказом і кількома транспортами переїхали Стрільці на Буковину. Всі формації спинилися зразу в Чернівцях і розльокувалися по казармах. Згодом деякі сотні з полевої формації пішли на полудне біля Раранчі і там повнили вивідчу і надграничну службу. Моя сотня (5) дістала наказ відійти на Бессарабію під Хотин і там стерегти магазинів муніції та висилати стежі на полудне в сторону Румунів. Решта У. С. С. остала на далі в Чернівцях.

Зараз після мойого приходу під Хотин, приїхали до моєї сотні підводи від муніційної валки чет. Григорука і почали забирати крісову муніцію та ручні ґранати. Магазини, яких стерегла моя сотня, це були попросту склади муніції по лісах та дебрах, які полишалися з тих часів, коли тут був австрийсько-російський фронт. Австрійська влада знала про їх істнування, але поняття не мала, скільки тої муніції там є. Ми могли, хоч і дуже скрито, забирати помало її і перевозити до своїх магазинів у Чернівцях. Це все діялося в другій половині жовня, коли в нас ішли вже балачки на тему невідимого завтра і

приготувань на всяку можливість. В той спосіб ми потихо, без галасу та крику вивезли що могли крісової муніції і кільканайцять тисяч ручних гранатів.

Що діялося в Чернівцях, я знав тільки з вісток, які приходили до мене. Мені було відомим, що старшини зібралися були на нараду і в тайні перед сотникам Микитою та Архикнязем Вільгельмом обговорювали тодішне положення Австрії і розуміється звязану з тим нашу ситуацію. Постановлено на випадок чогось змінити Команду Легіону, щоби мати вільну руку. На нараді старшин постановлено, що командантом усіх формацій У. С. С. стає сотн. Букшований, а сотн. Вітовський відіде як як відпоручник У. С. С. до Львова, щоби слідити випадки і давати Легіонови вказівки. Все це зроблено, як я вже згадував, у тайні перед тодішними командантами У. С. С., бо Стрілецтво хоч і не відносилося до них ворожо, всеж таки не довіряло їм, як австрійським старшинам. Своєю дорогою ці побсювання були непотрібні а навіть пошкодили У. С. С-ам, як про це пізнійше буде мова. Та з другої сторони не можна винити Стрілців, що так поступили зі своїми командантами. Архикнязь Вільгельм, хоч дуже добре відносився до всього що українське, всеж таки був австрійським архикнязем, близьким родичем цісаря, і не можна було знати напевно, як віднесеться до евентуального зломання присяги Австрії. Сотник Микитка, це був зразок австрійського офіцера — Українця, який знав тільки наказ своєї команди і повинність супроти австрійської держави. В національній квестії був майже мертвий, а одинокою ознакою його українства було походження і знання мови. Ясна річ, що Стрілецтво, приготовляючись на майбутнє, не могло втаємничувати ні одного ні другого з них у свої пляни, а навіть мусіло розглянутись за пезним командантом на всякий випадок.

Постановивши на нараді, що на випадок розпаду Австрії, сотн. Букшований стане командантом У. С. С. Стрілецтво припоручило сотн. Вітовському їхати до Львова. Вітовський з тяжким трудом дістав дозвіл виїзду і виїхав з Черновець. Не знав певно ні він ні Стрілці, що вже найблизші дні принесуть такі великі події, до яких український нарід Галичини, Буковини і Закарпаття абсолютно не був підготований.

Все те, що діялося серед У. С. С. діялося в Чернівцях і частини, які були відокремлені, довідувались про все тільки тайними післанцями. Моя сотня, як найдалі віддалена від Черновець, діставала вісти найпізнійше. Говорю „моя сотня", хоч по правді вісти ці знав тільки я і пару старшин сотні.

В двох послідних днях жовтня рух підвод з муніційної валки збільшився і ми майже до чиста вимели те, чого мали стерегти як ока в голові. Дня 1. листопада 1918 р. дістав я наказ, підписаний сотн. Букшованим:

„До команди 5 сотні.

„Як стій зібрати сотню і відмашерувати до Черновець, щоби там завагонуватись. 0. Букшований сотн. У. С. С."

Для мене було ясно: Австрія розлетілася, а ми йдемо в Галичину перебирати магазини і військові об'єкти. Хоч до цього я від кількох днів був приготований, признаюся, що так швидко цього всього не сподівався. Мені не могло поміститися в голові, як така велика держава як Австрія, може так нагло перестати жити. Здавалося, що передтим повинніб на-

ступити якісь бунти, заворушення чи щось подібного. А тут нічого, тихо спокійно і раптом — розвал. Очивидно я поняття не мав, що діялося в останніх днях на італійськім фронті. Тепер, коли слухаю оповідань очивидців, бачу, що воно зовсім не відбулося так тихо і спокійно.

Діставши наказ з Черновець, я зараз поробив приготування до відходу. Моя сотня не стояла залогою в однім селі, але четами в трьох селах, висилаючи стежі і варти далеко в дооколичні ліси. Треба було те все стягнути до чет, а щойно чети до постою сотні, до села Малинковець. Малинківці, — молдавансько-українське село в північній Бессарабії, біля Хотина. Воно віддалене від Черновець яких 35-40 км. і хотівши доставити сотню на місце призначення, мусівби стратити найменше один день. Тому щоби не гаяти дорогого часу, зарядив я зібрання підвод з цілого села, на яких помістиласьби сотня з цілим своїм майном.

Збирання розкинених частин сотні і підвід трівало десь до 3. год. в ночі. За той час усе було підготоване до виїзду, а сотенні підводи привезли ще решту муніції з лісних криївок.

Нарешті все було готове. Сотня зібрана на майдані, а на занею довгий ряд підвод. Тоді щойно я покликав до себе старшин і підстаршин та розказав їм про все. Як приймуть вістку про розвал Австрії старшини, я міг наперед сподіватися, але цікаво було мені, як до цього поставляться підстаршини, переважно прості, сільські хлопці. Коли всі зійшлися в моїй хаті, я коротко повідомив усіх про переворот. Підчас моєї промови тиша була така, що здавалося ніхто й не дихнув. Не дивниця! Цеж не був звичайний наказ, чи звичайні сходини для обговорення вишколу сотні. Кожде моє слово здирало заслону з перед очий і показувало зовсім незнані, хоч так усіми бажані горизонти, показувало вільну соборну Україну від краю до краю.

Скінчивши промову звернувся я до підстаршин просто з цікавости.

— І щож ви на те скажете?!...

Мені відповів десятник, сільський хлопець із Рогатинщини.

— Пане Четар! Від початку війни я служу українському народови і далі буду йому служити.

Сказав це так спокійно, що я був здивований. Видно слово „цісар", „найяснійший монарх", „найстарший тато" не мало вже для нього такого значіння, як для його батьків.

Я дав наказ готовитись до відходу. Все метнулося на місця і за десять мінут, все було готове. Я виїхав на коні перед сотню.

Передімною стояла сотня в лаві 180 молодих лиць, освічених смолоскипами, дивилося на мене і ждало чогось. А довкола ціле село, мале й велике вилягло дивитись на Галичан які чомусь так нагло відходять. Мені чогось нагадався Великдень. Не знаю, чи блеск смолоскипів, чи радісне почування в грудях дало до цього причину, досить, що я несвідомо ждав, коли задзвонять дзвони і сповістять воскресення Христа.

Сотня стояла як мур. Ні один рух не зраджував, що це живі люде, а не камінні постаті.

— Спочинь! скомандував я.

Один стукіт і тихо...

— Стрільці! гукнув я. — Від нині ми вольні!!...

Мені підступили сльози до очий, а радість стиснула за горло, так що довго не міг слова добути зі себе.

Сотня чекала...

— Нема вже Австрії! Нема вже цісаря! Нема вже австрійського вій-

ська! Є тільки Галичина, частина України, є український народ і його військо: Українські Січові Стрільці!

Сотня вухам своїм не довіряла. Я бачив це по здивованих лицях, по непевности в очах, по коливанню рядів.

— Ми йдемо тепер у Галичину. Там нас ждуть наші родини, там ми маємо тепер помогти народови стати господарем у своїй хаті. А хто поважиться перечити нам права до цього, тому ми, Українські Січові Стрільці, докажем наше право — багнетом. Слава Україні! Слава Українському Народови! Слава Українським Січовим Стрільцям!

Сотня ще хвилю стояла непорушно. Вкінці отряслася з дива і сто-вісімдесять грудий гукнуло трикратно: „Слава!!"

Цивільне населення, що слухало моїх слів, загуло тепер між собою. Коли я проїзджав мимо них, то чув як мій господар, свідомий Українець, пояснив своїм односельчанам:

— Австрія пішла к чорту, а вони йдуть тепер у Галицію порядок встановить.

— Позір! Чвірки вправо вбік! За мною сотня руш!...

Я виїхав на дорогу і там розділив сотню роями на вози.

Не минуло й пів години, як довгий ряд возів поторохтів битим шляхом у сторону Черновець.

Ніч була темна хоч око виколи. Дотого якась вогка мряка насіла на землю і робила пітьму ще більш непроглядною. Ранішний холод пойма до кости, а таємне невідоме мимоволі морозило тіло.

Шлях Хотин-Чернівці вється вужем серед горбів покритих лісом і овочевими садами північної Бессарабії, яку тутешній народ зве Буковиною. Їхати ним навіть днем не належить до приємности, бо він весь виложений камінням на сторч і тому підкидає возом, як галицька худібяча дорога в посуху. Підводи їхали нога за ногою, а хлопці заскочені вістями про розвал Австрії мовчали як заворожені. Мовчав і я їдучи на переді цілої валки верхом. Хоч і як докладно знав я настрій і вартість своєї сотні, не міг присягати як вона на далі буде справуватися. Шість місячний вишкіл це велика школа для кожного, але чи вспіла вона викорінити все, що роками наростало в душі галицького селянина: привязання і послух цісареви?! Чи не прийдеться тепер боротися з трудноцами вдержання війська в відповідній дисципліні... Хлопці мовчать не балакають, не співають... Що вони тепер думають, що замисляють... Як радо влізби я в душу кожного з них, щоби подивитися чи ясно там, чи може...

В середині валки спалахнула пісня, — улюблена пісня моєї сотні: „Гей на горі там женці жнуть...", спалахнула і обняла всі вози від першого до останнього. Валка стягнулася до купи і, їдучи кроком, ціла гремiла бадьорою піснею Сагайдачного. Від гомону співу яспійше, здавалося, блиснули смолоскипи, веселійше ступали коні при возах, справнійше затанцював мій „Степовик", вірний верховець незабутній. Дооколичні ліси стократним гомоном віддавали спів і песли його далеко-далеко.

Мені полекшало на серці... Сотня співає, а коли співає — значить вона та сама, що колись, а може й ліпша ще, бо так ніколи ще не співала. Нераз за час світової війни перекопався я, що вояк, якому щось недостає, щось душу мліть, ніколи співати не буде. А як заспіває вже, то хіба сумної — похоронної пісні, що ще більш придавлює груди. Але моя сотня спі-

вала бадьору боєву пісню про Сагайдачного, тому на бік журба про непевна завтра, про настрої хлопців. Зпіднесеним чолом на стрічу будучини!...

Ледви переїхали ми давну австрійську границю і лишили за собою російську „магільницю", як на команду „Трухцем" ціла валка рушила скорим темпом уперед. Через Топорівці, Садагуру підїхали ми від сходу до Черновець. Перед самими Чернівцями сотня злізла з возів і в похідній кольоні підійшла під місто.

Був холодний, осінний ранок і Чернівці здається звичайно в тій порі сапли непросипущим сном. Але тепер вони вже рухалися. Раз-у-раз минали нас якісь вози, з жовнірами і цивільними, якимсь вантажем то без нічого. Ми не мали часу звертати на них уваги, а навіть і не думали про них. Яка шкода! Тими возами їхали сини многоязичної Буковини з війська до дому, довідавшись, що нема вже Австрії ні цісаря. А на возах везли що хто запопав і вспів загарбати, думаючи що ніхто йому вже цього не відбере. Але румунські босяки здається не тільки відібрали все крадене, але ще вкрали й те, що було власне.

Перед самим містом заступило мені дорогу двох жидів.

— Пане офіцер! відізвались до мене по німецьки. — Може є що продати?

Я спершу не зовсім зрозумів їх.

— Як то продати? питаю. — В мене нічого такого нема.

— А от кінь... Ми добре заплатимо. А може мука, сіно...

Не докінчили, бо я їм дав таку відповідь, що здається вже нікого не питали того дня.

Тоді я побачив, що розвал іде повним ходом, що деморалізація обняла вже найширші верстви, а навіть австрофільсько настроєних Жидів.

Входимо на вулиці Черновець. По лицях пізнаю, що нашої появи ніхто не ждав і що в одних ми будимо радість а в других ворожий блиск у очах.

Сотня маширує з піснею, а до неї долучується чим раз більше людий.

— Куди ви? питають. — Остаєте в нас, правда!

— Ні ми нині відїзджаємо до Галичини! відповідає хтось із наших.

— А хтож остане в Чернівцях?...

Чути в тім запиті здивованнія і жаль на когось.

— Тут остануться буковинські полки! поясняй їм, хоч сам не знаю, де вони і які вони.

Біля мене йде кілька буковинських сільських хлопців. Прекрасні, молоді легіні. Їдуть на якісь збори чи віче, чи щось подібного.

— Наші вояки розходяться домів, а то так не повинно бути! говорить до мене один з них.

— Як то? питаю. — То тут нема команди, якаб не допустила до цього.

— Де там команда! махає легковажно рукою. Були офіцери але й ті їдуть собі на чотири вітри.

Я не дуже то вірю в те все і машерую мовчки.

— Можеб ви прийняли нас до свого войска! питає знову котрийсь. — Ми маєма також зброю! і показує з кишені старий заржавілий пістоль.

— Ви належите до Черновецького Корпусу, вгадую я, — і вам треба тут голоситися.

Приходимо на розстайні дороги. Ми йдемо до двірця на право, хлопці в місто на ліво.

Прощаємось...

Чи сподівався я, що прощаючись тоді з буковинськими хлопцями, прощаєся з ними на довгі літа!... Чи ду-

мав я, що за місяць з тих хлопців будуть вже королівські румунські вояки, хоч поневолі але будуть!... Ні! Я навіть в думці не припускав щось такого, бо бувби певно забрав їх зі собою і дав нагоду боротись за рідну землю.

На черновецькій стації не застав я вже нікого зі Стрільців. Був тільки поручн. Остап Луцький, адютант архикнязя Вільгельма, який розказав мені про положення.

В ночі з 31 жовтня на 1 листопада Українці зайняли Львів. Все пройшло знаменито і без труднощів. Вояки — Українці виконало завдання дуже добре і тепер усі важні державні і військові будинки в наших руках. Сотник Вітовський комендантом Львова. Поляки, як тільки прочуняли, почали боротьбу. Тому треба як найскорійше всім їхати у Львів і здусити повстання. Вишкіл, фронтові частини і одна сотня з Коша У. С. С. вже поїхали. Кіш перенісся до Вижниці, бо в Чернівцях непевна ситуація, зогляду на румунське населення і румунські війська, які можуть кождої хвилі підійти під місто. На кінець показав мені пор. Луцький телеграму зі Львова в якій команда жадала як найшвидше помочі, бо Головний Дворець Поляки острілюють і стараються окружити.

Я почав негайно готуватися до виїзду. Заки постягано відповідну скількість вагонів, я післав сотню в місто до магазину і кождий хлопець приніс по два однострої і по дві пари черевиків. Супроти непевного положення в Чернівцях треба було забирати, що вдалося. Нині жалую дуже, що не остав у Чернівцях ще хоч пару годин довше і не забрав більше, бо все що лишилося, то розтягли „демобілізовані" або попало в руки Румунам.

Але тоді я спішився. Як тільки паротяг був готовий, а все заладоване в вагонах, я дав знак до відїзду.

Засвистав, зашипів паротяг, шарпнулися вперед ваґони, залунала з потягу пісня і ми рушили до Львова.

Іван Франко.

УКРАЇНА МОВИТЬ:

Мій синку, ти би менш балакав,
Сам над собою менше плакав,
На долю менше нарікав!
На шлях тернистий сам подався
І цупко по терпах подрався, —
Чогож ти иншого чекав?

Сам знав, що гола я і вбога,
І до мойого ти порога
Прийшов, захтів служить мені.
Ну, в мене слугам плати скупо,
А нарікать на мене глупо...
Просила я тебе, чи ні?

І що тобі за кривда сталась?
Що підняли на тебе галас:
„Не любить Руси він ні раз!"
Наплюй! Я, синку, ліпше знаю
Всю ту патріотичну зграю
Й ціну її любовних фраз.

Що проживеш весь вік убого?
Значить, не вкрав ніщо ні в кого,
А чесно працював на хліб
Тай те подумай ще будь ласка:
Твойого я найкраща частка
З тобою враз не ляже в гріб.

Emil Revyuk.

A BRIEF HISTORY OF UKRAINE.

BEGINNINGS.

The Ukrainians have inhabited their homeland since the dawn of history. In the ninth century, Kiev was the capital of a Ukrainian state, which also organized the Russians and the White Russians into a federative union. The power of this government commanded the respect of Byzantium, Bulgaria, Poland and the Asiatic Nomads in the east and south. Its splendor was the object of admiration of West European, Greek and Arabian merchants. It had gained a paramount commercial importance such that Poland, as a Polish historian observes, was merely regarded by the West Europeans as the passage to Kiev. Its culture, in which local elements combined with the influences of Constantinople, the Orient and the South Slavs, produsced admirable monuments in literature, religious and secular, in architecture, and in education.

THE INVASIONS.

But Ukraine lay on the threshold of Europe, through which the migratory tribes of Asia now began to sweep, and was therefore obliged to bear the brunt of continous invasions. Straining her resistance to the utmost, she contended successfully with Magyars, Khazars, Pechenihi and Polovtses. Then, in the thirteenth century, she broke down defending herself against the most terrible of all invaders, the Tartar Khans. The weakened remnants of Northern Ukraine were united with Lithuania. Only the western principalities preserved their independence, such as the province (then the kingdom) of Galicia.

About the middle of the fourteenth century, Galicia was forcibly occupied by Polish kings. About the end of that century, Lithuania entered into a union with Poland, bringing other Ukrainian lands under Polish dominion. Ever since that period the Ukrainians have suffered religious, national and social oppression at the hands of the Polish rulers.

UNION WITH RUSSIA.

After a series of uprisings, the Ukrainians succeeded, in 1648, in liberating the central part of Ukraine from the Polish rule, and established, under Bohdan Khmelnitsky, a Ukrainian democratic republic.

Threatened by Poland in the west and Turkey in the south, the youg republic in 1654 entered into a voluntary union with Russia, which was looked upon as a menace, on the condition that the Ukrainians should be accorded a full measure of self-government. The czars, however, began curtailing Ukraine's privileges, one after another, until the Ukrainians became, after several unsuccessful uprisings, a subjest race. The partitions of Poland (1772, 1792 and 1795) brought under Russia's domination all of the Ukrainian lands except the westernmost part, the ancient principality of Galicia, which was ceded to Austria.

INDEPENDENCE REESTABLISHED.

Under each of these dominions the Ukrainians suffered oppression. Russia wanted to Russify them, in order to get permanent free access to the Black Sea. Austria delivered the "Ruthenians" of

Eastern Galicia into the hands of the Poles, so that she might retain the Poles as a support for the Hapsburg monarchy and for the German element in the Empire. The Magyars who, in the fourteenth century, had conquered the Ukrainians living beyond the Carpathians, applied to them the same policy of Magyarization which they employed against all the other non-Magyar nationalities.

The crisis created by the World War brought a change in the fortunes of Ukraine. The downfall of the czars in the revolution of March, 1917, and the defeat of Austria-Hungary were the signals for the resurrection of Ukrainian independence. When the Provisional Government was set up in Russia, the Ukrainians organized an autonomous government of their own. But after both the Provisional Government and the Bolsheviki had shown themselves unable to govern except on the old centralistic basis, the Ukrainian Parliament (Rada) proclaimed, on January 7, 1918, the independence of the Ukrainian People's Republic.

From the start, the new republic found itself in a critical position. Threatened by Bolshevist armies in the north and east and by Teutonic forces in the west, it was at the same time cut off from all outside help. The dilemma was therefore solved by making peace with one enemy, a decision similar to that which was arrived at under precisely similar circumstances by Roumania. Thus Ukraine, invaded by Bolsheviki and hard pressed by the Central Powers, made peace with the latter at Brest Litovsk.

But the Germans turned out to be a remedy hardly less deadly than the disease itself. They came ostensibly to drive away the Bolsheviki, but they behaved no differently from Bolsheviki themselves. They exploited Ukraine economically, by requisitioning bread, cattle and grain from the farmers. They also tried to rule the country politically and, to this end, they overthrew the Ukrainian government, a democratic regime deriving its powers from the will of the people, only to place in its stead a military dictator subservient to German commands, to whom was given the historic Ukrainian title of "hetman." This individual, General Skoropadsky, was acceptable to the Teutons because he was a militarist, a large landholder, a conservatist, and a willing tool in the German scheme, which was to make Ukraine the centre and nucleus in a reconstruction of the old centralized Russian empire, every part of which the Germans intended to control, both politically and economically.

The result was to be foreseen. The Ukrainians rose in a mass rebellion, destroyed the German plans in the east, and interfered considerably with their progress in the west. At a time when Poland, Roumania and Russia had all seceded from the struggle, against German expansion, the Ukrainian insurgents stood in battle alone, without material or moral support from the western powers, and conducted against the Germans a sanguinary guerrilla warfare which obliged them to maintain in the east an army of a million soldiers, who were seriously needed by their generals in the west.

When the Teutonic forces finally collapsed in the west, the Ukrainians, led by an insurgent body called the Ukrainian National Union and composed of the representatives of all the Ukrainian parties, drove the Germans out of the country and organized a new government, the so-called Directorate. This coalition was recognized by the National

Congress held at Kiev at the end of January, 1919, and also by that part of Ukraine which, up to the Teutonic defeat, had remained under Austrian control, but immediately after the Austrian breakdown, had organized itself into an independent nation called the Western Ukrainian Republic.

The Directorate found itself surrounded by enemies. Roumania wanted to ceize the former Austrian province of Bukovina, including that part which was peopled by Ukrainians. The Poles wanted to conquer the Western Ukrainian provinces of Kholm, Volhynia and Podolia, which have a considerable percentage of Poles among the landed aristocracy and in the bureaucracy. They also wanted to retain Eastern Galicia, where Austrian favoritism had already made them supreme. The Bolsheviki came marching down from the north in order to introduce the soviet form of rule instead of the Ukrainian republic and also to acquire grain for Russia, where everything was at sixes and sevens because of the communistic experiment. From the east came the Russian centralists led by General Denikin. All these enemies of Ukrainian independence denounced the self-determination of the Ukrainian people under various pretexts, and some of them even gained the support of more than one Allied power.

IN YOKE AGAIN.

No nationality, of modern Europe has been made a subject of such many-sided attacks. Under their combined pressure, the Ukrainian struggle for national independence eventually collapsed. Against the wish of the Ukrainian people who claimed the right of self determination, the Ukrainian territory was divided among the neighbors. By a series of international acts and treaties they were handed to the various conquerors, in direct violation of the great principles of justice and peace, proclaimed many time during the war.

UKRAINIANS IN CZECHOSLOVAKIA.

The newly created Republic of Czechoslovakia received by the Treaty of St. Germain 15,000 square kilometers of Ukrainian territory with 700,000 persons of non-Czech population. The treaty was based upon an agreement which the Czech leader Masaryk had made in 1917. in Pittsburgh, Pa., with the representatives of the immigrants from that section of Ukraine. By the treaty of St. Germain Czechoslovakia had agreed to form the Ukrainian territory into an autonomous provice of the new republic, — a promise which so far has not been carried out. The policy of the Czechoslovak Republic goes counter to that promise, and the Czechoslovak government uses the methods that not so long ago were used by the German government of Austria against Czechs — in order to denationalize the native people of the province and to make them over into Czechs.

UKRAINIANS IN ROUMANIA.

The kingdom of Roumania took opportunity of the straits of the Ukrainian national moment fighting against the Russian Bolshevist in the east, and the Polish chauvinists in the west, to occupy by force of arms 22,000 square kilometers of the Ukrainian territory with 750,000 Ukrainians, living in compact mass. Against the explicit promise given by Roumania to the Allied and Associated Powers, recognizing that occupation, the Roumanian government applies to that section of Ukraine the notorious "Balkan methods" of government, which consist in cruel persecutions

and abuses, directed towards the final goal: to destroy the native culture of the non-Roumanian races and make them an easy victim of Roumanization or complete destruction. 750,000 Ukrainians of Roumania live now without a shred of political, cultural, or social rights.

UNDER POLISH MISRULE.

Very similar is the position of the Ukrainians who have been occuped by the force of arms by Poland. Thus Poland came into the possessions of a vast non-Polish territory, comprising about 137,000 square kilometers with upwards of seven million Ukrainians.

When Poland received the first international recognation of this status from the Allied Powers, she promised to grant the Ukrainians the so-called right of national minorities. The promise is still unfulfilled. The Ukrainians under the Polish rule are treated by the Polish government as a conquered race. The methods used by the newly resurrected Polish Republic are a peculiar combination of the Russian and Prussian methods of persecution and denationalization once used against the Poles. The Polish government follows the Russian and the Prussian governments in its policy of depriving the Ukrainians of the opportunities to educate their youth in their native tongue. The Prussian methods of colonizing Polish territories with German settlers are now used extensively by the government of Poland against the Ukrainian territory; the colonists live amids the defenceless conquered race like at armed camp quartered in a subjugated colony.

The government of Poland places all kinds of obstacles in the way of the Ukrainians towards development of their business enterprises. The Ukrainian is driven from government employment. By these and various other methods, thoroughly planned and organized, the government of Poland combines with the chauvinistic populace to degrade the non-Polish races to a mere subsistence and to rob them of all the possibilities of progress and development. Under such conditions of existence, the non-Polish races of the Republic of Poland, which constitute about one half of the population, seeth with unrest. This is one of the most potent dangers to the peace of Europe.

UKRAINIANS UNDER SOVIETS.

By the peace treaty between Poland and communist Russia concluded in Riga, in 1921, Russia received about 450,000 square kilometers of Ukrainian territory with about 30 million people. The declaratory policy of the Russian communist government was in crass opposition to the avowed policies of Poland: It proclaimed to the whole world the principle of self-determination of all nationalities. But this was only the declaratory policy of the government. Hand in hand with this declaratory policy there was continued in practice the old anti-Ukrainian policy of the czarist regime. To the Russian communists, internationalist in their allegations, every Ukrainians was a traitor. Just as the Russian csar government had proclaimed its purpose to spread the indissoluble trinity of Russian nationalism, Orthodox religion and political absolutism, so the new government proclaimed a new messianism, in which Russian nationalism was thinly veiled by false international phraseology. Those who opposed the new Russian imperalism, were now denounced not as traitors of the csar, Orthodox religion, and Russian nationality, but as traitors of the "Russian revolutionary people" and the international commun-

ism. Under the new mask old contents survived: The old empire of the csar, nicknamed the prison of races, continued, in spite of the international declarations: The old prison of races was painted in three colors, the new prison in one, the "international" red. The Russian provinces of the empire, the Russia proper, retained a privileged position. Their language had the preference over other languages, used in the various conquered provinces; it was once proclaimed the csarist language, now it was sanctified as the revolutionary language. The non-Russian provinces continued to be treated like colonies: Their economic interests were considered subsidiary to the interests of Russia proper: They had to supply Russia with raw materials and to receive from her the ready-made industrial products at the prices dictated to them by Russia proper.

But the Ukrainian peasant, who was the chief sufferer of such policy, when defeated in the field, used against the Russian government the weapon of passive resistance. Russia, made backward in agricultural production because of her occupation with subjugating non-Russian races, stood before the spectre of her destruction: she had to come to some terms with the grain-producing Ukraine. The result was the so-called Ukrainization of Ukraine.

The central goverment of Russia had to Ukrainize its govermental departments in the Ukrainian territory. The Ukrainian people seized at this concession to develop their schools, educational and scientific societies and to promote generally all those activities of which the language is the basis. This is the prime achievement of the Ukrainians under the red regime, — an achievement which had been wrung by the people from the government at high cost.

Communist propagandisis are wont to make a great deal out of this concession of the Russian imperialist sentiment to the Ukrainian nationalism, forgetting that the very proclamation of the "Ukrainization of Ukraine" is the proof that Ukraine is not ruled by Ukrainians, that the principle of self-determination of races proclaimed by the Russian bolshevists remained but an empty sound. Indeed, outside of this cultural field, Ukraine continues to be treated as she has been treated by the csarist government, that is, as a colony. On the economic field this manifest itself in the exploitation of her natural resourses and the labor of the Ukrainian people for the benefit of the central Russian provinces.

Thus, ten years after the conclusion of the World War, Ukraine is found torn and subjugated. To be sure, some old enemies are gone, but new have arisen in their place to continue the work of disturbing the progress of free development of the Ukrainian people on the fertile and rich Ukrainian soil. But though freedom has not been won, the people have not given up their struggle. Far from that: the struggle has grown in intensiveness, extent, and strength. Where hundreds fought in 1918, thousands are ready to fight now. And the struggle will be continued until the national aspirations of the Ukrainians will be recognized by the world at large.

UKRAINIAN NATIONAL ASPIRATIONS.

Since the downfall of the ancient Ukrainian empire of Kiev down through the struggles against the Tartars, Poles and Russians, Ukrainian history displays a continual tradition of heroic endeavors to re-stablish the political independence

of the country. This remains the ideal of the Ukrainian people at the present time.

The idea of a possible federation with Russia, which has been advanced by some Ukrainian leaders, has gradually died out because of the economic exploitation, political disfranchisement and cultural degredation of the Ukrainians carried on by the czarist regime. The centralist policies were seen to survive even under the liberals, Lvov and Kerensky, and were actively revived by such men as Skoropadsky, Kolchak and Denikin, and by the poorly masked Russian nationalism of the Bolsheviki. The question of economic relations between Ukraine and Russia must be settled, in the opinion of the Ukrainian people, as an international question between two independent nations.

The same may be said of the federations suggested for Ukraine with some of her other neighbors. Ukraine does not want such federations. She wants independence. As to the various racial minorities living in Ukraine, successive national assemblies have repeatedly declared themselves unreservedly in fa\. r of granting these minorities the right of proportional suffrage, national-personal autonomy, and the right of representation in all departments of the government.

Вол. Самійленко.

СМЕРТЬ ПОВСТАНЦІВ.

Я бачив смерть народних тих героїв.
Се близько нашого села було.
В бою не вистачило їм набоїв,
Кіннота-ж обсідала навколо;
Живих численний ворог обезброїв,
І от їх триста привели в село,
І там на суд поставили юрбою
На смітнику широкім за корчмою.

Тут судовий процес провадять так:
Кати, — вони ж і судді і комісари, —
Знімають із підсудного сірак,
Чи там кожух, так саме шаровари,
А чоботи найперш, бо то є знак
Злочинности, що заслугує кари;
І як скінчиться процедура та,
То присуду ніхто вже й не чита.

І трьом сотням отим не довго ждати
Прийшлось кінця розправі судовій;
Зняли „зізнання" з них, тоді лопати
Та заступи дали до рук мерщій,
Щоб поспішилися самі копати
Велику яму на спочинок свій.
Скінчивши працю ту, вони край ями
Спокійно стали всі двома радами.
Як кулемети близше підтягли,
Здрігнулася покликами бранців лава:
„Розбійники! ми смерть од вас най-
[шли,
Та не поляже наша честь і слава.
Ми вічної заслужили похвали,
Ви ж згинете, як та мара крівава,
І проклянуть вас у потомний час
Усі, хто тільки житиме по вас"!

Так не зігнулись лицарям коліна
Перед катами в час останній сей.
Мовчали вороги. Грізна хвилина!
І враз з уст намучених грудей
Прорвалось: „Ще не вмерла
[Україна", —
Як неньці дар останній від дітей,
Хвилина ще, — і гимн святий покрили
Торохкотінням хижим скорострільні.

Попадали нещасні вояки,
Немов трава підтята косою,
Або як збиті градом колоски,

І стали яму наповнять собою.
Хто падав мимо, тих большевики
Рушницею скидали, чи ногою;
І хутко яма стала повна вщерть.
Така була повстанців наших смерть.

Та в тій братерській ямі повній трупу
Не всі були вже мертві: поспішив
Їх поскидати кат усіх на купу.
Один із недострілених ожив,
І вилізши, подався в нічку глупу
Шукать собі живих товаришів.
З новим загоном рушив він до Буга;
Там може смерть його настигне друга.

ПАНАМИ ЗЕМЛІ — ЧОЛОВІК ЧИ КОМАХИ.

Один журнал поставив питання: Чоловік чи комахи є панами землі? відповідає він на се питання, що в дійсности комахи є панами землі. Якщо є правдою, що чоловік силою свого духа усмиряє диких звірів, то рівнож є правдою, що стає він безпомічни і безрадним при надході комах. Небогато людей знає про се, як много є родів комах і як страшенно сильно вони множаться. Досі описано вже понад 300,000 родів комах, а число їх збільшається безнастанно. Плодовитість деяких комах перевисшає усі людські поняття. Анґлійський зоольоґ Білі обчислив, що комаха, яка живе як паразит хмелю, може вивести 13 поколінь річно, які числять неімовірне число десяти сектиліонів потомків! Також не менше подиву подиву гідною є пажерливість комах. Гусельниця зїдає щоденно листя, що виносить два рази стільки що вона сама.

КІЛЬКО ЛЮДЕЙ МОЖЕ ПРОКОРМИТИ НАША МАТИ-ЗЕМЛЯ?

Много вчених вже від давна журяться тим, чи не надійде колись час, що населення землі так зросте, що вона не буде в стані викормити всіх людей. На разі ся журба й страх не мають оправдання. Поверхня землі складається зі 130.8 міліонів квадратових кільометрів суші, одначе лише 55.9 міліонів квадр. кільометрів, а проте несповна 43 відсотків надається під управу. Мимо того на землі є ще стільки урожайного простору, якого ще не діткнув плуг, що вистарчить його для прокормлення населення землі на цілі сотки літ.

Передовсім згадати тут належить західну часть Канади. Находиться там попад півтора міліона квадратових миль урожайної землі, яка лише чекає на працю хлібороба. Ся часть краю може прокормити 200 міліонів людей. По Канаді слідує Аргентина, де лежить неуправлених 240 міліонів акрів дуже врожайної землі; у послідних часах почали там оселюватися переважно Італійці. Річно прибуває до Аргентини около 50 тисяч поселенців.

Таксамо й Австралія посідає великі простори неуправленої землі. У західній части сього краю моглоби удержатися около 2 міліони родин. Потреба одначе застосувати там штучне наводнення землі, що дасться легко перевести, бо земля є богата в підземні джерела. Находяться ще теж великі простори землі в Бразилії, Манджурії, в Малій Азії, Сирії й Єгипті.

——o——

Перемога Хмельницького коло Жовтих Вод і Корсуня.

Розлилися круті береженьки по роздоллі,
Пожурились славні козаченьки у неволі.
Гей ви, хлопці, ви, добрі молодці, не журіться,
Посідлайте коні воронї, садовіться;
Та наберем червої китайки та на славу;
Гей, щоб наша славна китайка не злиняла,
Та щоб наша козацька слава не пропала,
Гей, щоб наша червона китайка червоніла,
А щоб наша козацька слава не змарніла.
Гей, у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна засмутилася,
А ми-ж тую червону калину та піднімемо,
А ми-ж свою славну Україну розвеселимо!

Тільки неясні чутки доходили до Поляків про рух на Запорожжі 1648 р. Трудно їм було щось довідатися, бо перед ними таїлися, а спочували козакам. Як і впаде в польські руки який козак, то хоч на огні печи, хоч на які муки бери — нічого не скаже. Хиба умисно набреше, аби змилити, з пуття збити.

Проте пани польські на Україні і з того, що бачили та чули навколо себе, почали трівожитися й кликали гетьмана польського Миколу Потоцького, щоб з військом прибував на Україну, боронив їх від козаків, як би повстали. І Потоцький сам, хоч де-що тільки знав про Хмельницького, тримався обережно. Казав позабирати гармати з міст і замків ближчих до степу, щоб не забрали козаки, і у людей велів шукати зброю і відбирати. У самих маєтностях Вишневецького, в Лубенщині, багато тисяч рушниць та самопалів по людях забрано. Полки козацькі реєстровані Потоцький поставив по границі: в Черкасах, Каневі, Корсуні, Богуславі, і на весну збірався йти на козаків.

Король відводив його від цеї гадки, радив краще пустити козаків на море, аби тим занялися, а Хмельницького ласкою до себе привернути. Потоцький, чинячи волю королівську, писав до Хмельницького, але той відповів, що тоді з Запорожжя вийде і воювати не буде, як вернуть військові козацькому давніщі права, — щоб не були Поляки над ним старшими, а вони самі собі старшину вибирали. Цього Потоцький не хотів дозволити і постановив іти походом, щоб не пустити Хмельницького на Україну, щоб народу не бунтував.

*
* *

Скоро по Великодні послав Потоцький перед себе свойого сина Стефана з польським військом кінним і з частиною реєстрованих, а Дніпром байдаками — решту козацьких реєстрованих полків. Сам збирався іти слідом за ним з своїм помічником, гетьманом польним Калиновським. Було з Стефаном Потоцьким 20,000 польського війська, крім козаків, а з гетьманами польськими тисяч шість самих вояків (а друге стільки бувало їх пахолків, джур, усякої служ-

би так, що можна все рахувати удвое.

Молодий Потоцький, хоч мав при собі старих і досвідчених дорадників, сміло і необачно пустився в степи. Хмельницький, маючи про все добрі відомости, дав йому рухатися свобідно, аж за Жовтими Водами, в глибокім степу стрілися Поляки з передніми козацькими полками. За порадою своїх старших товаришів Стефан Потоцький заложився тут табором і післав до батька вістуна, просячи прибувати.

Хмельницький забавляв його легкою бійкою, а тим часом мав око поки-що на реєстрове козацьке військо, що йшло Дніпром. У тім війську було багато людей, що всею душею тягнули до повстання. Коли військо прийшло під камінний загін, оден з них вхопив корогву й почав кликати козаків на чернецьку раду. Козаки збіглися на раду й почали кричати, що не будуть з Хмельницьким воювати, бо він стоїть за віру, й порішили йти на польське військо разом з Татарами. Почув це Іляш старшина, вірний Полякам, кинувся був з рушницею на провідника бунту, але козаки його забили на смерть. Побили й инших старшин, що з Поляками тримали.

Зараз післали до Хмельницького. Він забрав до себе тих реєстрованих козаків і з ними вдарив з іще більшими силами на польський табор Стефана Потоцького. Татарське військо трималося досі здалеку, чекаючи, що з того буде. Тепер, як реєстровані козаки пристали до Хмельницького, і Тугай-бей набрав надії, що козаки візьмуть гору, то постановив їм помагати. Другого дня Поляки, ані гадки не маючи, виступили з табору на козаків, — аж раптом з другого боку несподівано побачили проти себе татарську орду. Впало в них серце відразу, стали утікати назад до табору, куди видко. Реєстровані козаки, що були з Потоцьким, передалися до Хмельницького. Навіть драґуни, набрані також з Українців, тільки перебрані на німецький спосіб, почали кидати Поляків та переходити до козаків. Страх великий напав на Поляків. До того й надія на поміч від гетьманів пропала. Козаки переловили їх післанців і на глум показували Полякам перехоплені листи. Надумав Потоцький миритися, післав своїх послів до Хмельницького. Хмельницький довгенько держав їх у себе, бо йому не спішно було; а Полякам уже ніяк довше триматися в степу; проїлися, припасів не ставало. Нарешті Хмельницький каже, що пустить Поляків, тільки аби гармати йому віддали.

Поляки віддали гармати й пішли назад, як непишні. Хмельницький за ними. Аж на дорозі, під Княжими байраками — ґвалт! військо! — а то Татаре на польських недобитків налетіли. Мусів Потоцький знову табор ставити, пробувати боронитися. А тут його з власних гармат як почнуть пражити! До того місце безводне, коней прийшлося самим з табору вигнати. Не можна було триматися. Татаре ударили знову — хто поляг, кого живого взяли. Стефана Потоцького тяжко раненого повезли на Запорожжя, але на дорозі він помер. Про комісара Шемберка, що досолив був козакам, як старшував над ними, кажуть, що голову йому відрубали й так на тичці носили.

Битва ця була 6. мая 1648. р.; перша велика перемога козацтва над Поляками.

* * *

А старий Потоцький з Калиновським тим часом, не маючи вісти від

сина, пішов був його слідом і дійшов уже був під Чигирин. Але поміркував, що мабуть воно щось не гаразд у степу діється, коли до нього вісти не доходять, і спинився.

З Кодаку дістав звістку тільки, що реєстровані до Хмельницького пристали — ті, що Дніпром їхали; два вояки, що з гарматою були, прибігли й сповістили. З того міркував Потоцький, що мабуть і з його сином недобре. А хоч як гірко йому було лишати сина у степу, та боячися, щоб, вирвавшися так далеко, не вскочити в халепу, мусів вертатися.

Повернув від Чигирина назад. Посумніли польські вояки, що сподівалися легкої слави, легкої перемоги над козаками. Насміхалися потім з гетьманів, що в каретах їхати хотіли, щоб з козаками битися — казали, що нагайками їх поженуть. А тут прийшлося завертатися перед козаками. Потоцький казав міста й села по дорозі палити, припаси нищити, щоб козаки не поживилися. Польському війському в те грати, — почали міста грабувати, людей розбивати, і тим ще більше людям жалю додавати.

* * *

Під Черкасами притягнувся один шляхтич недобиток знад Жовтих Вод і оповістив про все, що сталося. Жаль і страх упав на польське військо. Потоцький грозив пімститися над козаками, як мстився по бунті 1637. р., саджаючи їх на паль без числа. Але не хотів слухати Калиновського, що радив іти проти козаків. Казав іти назад. Промишули Корсунь, аж тут прийшла вість, що Хмельницький уже зовсім підходить з татарською ордою. Сполошилися, спинилися, стали табор закладати між Корсунем і Стеблевим коло старого валу, на місці дуже недобрім. Не було часу ні місця вибрати, ні табору укріпити, бо козаки вже надходили. Побачивши, яке велике військо козацьке наступає, Поляки злякалися. Козаки, які впали їм у руки, казали, що козацького війська є вже 47 тисяч, і що-день то нові ватаги прибувають: одного дня, казали, 15 тисяч прибуло! Правда, як козацьке військо вже на Україну між села й городи вийшло з степів, то з усіх боків сила силенна людей до нього почало стягатися, хоч і не так може, як ті козацькі бранці казали. На воєнній раді рішили польські начальники кинути це таборище і йти далі.

*

* *

Але козаки довідалися про це й на дорозі, в Гороховій діброві, куди польське військо мало йти, поробили засіки, викопали рови і поставили свої гармати в укритім місці.

Другого дня, 16. мая, польське військо рушило, нічого не знаючи, і козаки тільки здалеку його провожали. Але як польське військо зайшло у ту діброву, вскочило як у матню. Вози, гармати позастрягали в болоті, в ровах, у засіках. Козаки обпали з усіх боків, почали пражити Поляків з гармат.

В полудень почався бій, а до вечора нічого з польського війська не лишилося; табор козаки розбили, гармати побрали. Тут Поляки кинулися в розтіч, хто куди міг пробитися. Але втікло мало, і то більше джури та служба. Значних козаки не пускали, ловили, брали в неволю. Взяли й обох гетьманів, Потоцького й Калиновського, яких Хмельницький подарував Тугай-беєви.

В ДЕСЯТИЛІТТЯ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕПУБЛИКИ.

1. Чи це тільки спомин?

Дня 1. падолиста 1928 р. минуло 10 літ від того часу, коли Українці в Галичині по кількасотлітнім поневоленню підняли оружну боротьбу о закріплення проголошеної ухвалою Української Національної Ради у Львові з дня 19. жовтня 1918 року української держави, якій основний закон з 13. падолиста 1918 року дав назву: ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ РЕСПУБЛИКА.

Розвалилася давна Австрія, а поневолені народи взялися будувати свої власні держави. Другі як Чехи чи Поляки, були щасливіщі від нас. Вони мали в своїх руках державний і військовий апарат, зелізниці, почти і телеґрафи. Мали за собою ще й попертя антанти. А ми нічого і нікого не мали за собою. Ні полководців і ґенералів, ні високих урядовців, що визнавалисяби як вести державну машину, ні війска, ні гармат, ні ласки в тодішних можних світа, себто в антанти. Навпаки та послідна стояла від початку до кінця по стороні наших ворогів.

І ото в тих важких обставинах, хлопська маса викресала з себе настільки сили, що видала стільки борців, що вони змогли вдержати проголошену Українською Національною Радою українську державу через 9 місяців.

Минає десять літ як галицьке військо, вистріливши останній набій, покидало галицьку землю і перейшло через Збруч на землі Великої України, щоб там своєю кровю закріпити українську соборність.

Минає десять літ від того часу, коли на протязі короткого часу, зуміли ми виставити майже 150-тисячну армію, а землі нашій надати характер правової, народно-правної української держави.

Все те живе в нашій памяти. Являється воно що правда тільки спомином, але таким, що так тісно звязаний з нами, як наша молодість. Так мило про ті часи згадувати. Та є велика ріжниця між споминами про молодість, а спомином за свою державу. Молодість не вернеться, а держава наша ожиє, вернеться, як вертає день по ночі.

Тою вірою і надією живе наш сорок-міліоновий нарід. Щоб ту віру в наші сили і нашу побіду ще більш скріпити, згадаємо саме про ту державу, яку ми вспіли збудувати на протязі всего девяти місяців, обороняючи її з оружєм в руках проти ворога.

2. Одна чи дві України?

Коли галицькі Українці взялися будувати українську державу, то всі добре здавали собі справу з того, що не можна будувати якогось галицького загуменка, бо наш ідеал це: ОДНА САМОСТІЙНА СОБОРНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА — від синього Дону до сивих Карпат. Та на Великій Україні правив тоді гетьман Скоропадський. Українці відносилися до него з недовірєм, бо були пе-

реконані, що він хоче довести до злуки України з Росією. До того між ним а Галичанами не було на загал ніякого контакту. А міжнародне положеннє було таке, що народи бувшої Австрії могли числити на 14 пунктів Вилсона і проголошене ними право самоозначення народів. З того права хотіли цілком слушно скористати галицькі Українці і тому проголосили на тих землях, що входили в склад бувшої австро-угорської монархії: ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКУ НАРОДНЮ РЕСПУБЛИКУ. (З. У. Н. Р.).

Як тільки повстанне проти гетьмана повалило гетьмана і до влади на Великій Україні прийшла Директорія Української Народньої Республики (У. Н. Р.), галицьке правительство поробило негайно кроки, щоби довести до злуки західно-українських земель з землями Великої України і утворити з них одну цілість і одну українську державу.

Дня 1. грудня 1918 р. заключено в Хвастові між представниками урядів УНР і ЗУНР передвступний договір про злуку, а Директорія як найвища влада проголосила на софійській площі в Київі дня 22. січня 1919 р. універсал, який сповіщав, що: „Од нині во єдино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України, Західно-Українська Народня Республика (Галичина, Буковина й Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснились вік вічні мрії, якими жили і за які умирали кращії сини України. Од нині є єдина, незалежна, Українська Народня Республика".

Дотеперішна ЗУНР. одержала назву ЗАХІДНА ОБЛАСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕПУБЛИКИ. Дотепер державним гербом ЗУНР був золотий лев на синім полі. Є це старий герб з часів західно-української державности в XII і XIII віку. По злуці, державним гербом став герб Соборної України — ТРИЗУБ, герб Володимира Великого.

Державним соборницьким прапором остав синьо-жовтий прапор, що своїми барвами нагадує голубе українське небо і пшеничні доспілі поля, що блестять в промінням золотого сонця.

Та вороги натискали на Велику Україну і на західно-українські землі. Треба було відбиватися і не було часу провести таку злуку, щоби обі держави злялися дійсно в одну цілість, щоби був створений один соборницький державний апарат.

До того одні землі були віками під московським обухом, а другі під австрійським. Як одні так другі звикли були до інших порядків. Через те й тепер треба було далі залишити як одній так і другій области вільну руку в наладжуванню державного апарату.

3. В чиїх руках спочивала влада ЗУНР?

Сувереном в Західно-Українській Республиці був нарід. Висланники народу, що творили Українську Національну Раду, покликали саме до життя ЗУНР. Українська Національна Рада видала з себе 10 членів і вони творили ВИДІЛ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ. Отой Виділ виконував найвисшу владу в державі, іменував найвищих урядовців, заграничних послів, Державних Секретарів, виконував право уласкавлення, даруваня кари і т. п. А рівнож дбав про оголошування законів у Вістнику Державних Законів і Розпорядків.

Президентом Виділу був кожночасний Президент Національної Ради. Всі письма Виділу підписував прези-

дент і один член Виділу. Президентом був весь час др. Евген Петрушевич. Склад першого повного Виділу був такий: др. Лев Бачинський, Семен Вітик, др. Антін Горбачевський, Гриць Довіряк, др. Михайло Новаківський, др. Теофіль Окуневський, Омелян Попович, Андрій Шмігельський, о. др. Степан Юрик.

Українська Національна Рада складалася з бувших українських послів до австрійського парляменту і палати панів, а рівнож і соймових послів з Галичини і Буковини. Кромі того національно-демократична, радикальна, християнсько-суспільна і соціяльно-демократична партія та академічна молодь дістали право вислати до Ради по трох заступників. А рівнож представники громад з кождого повіта мали вибрати по одному делєгатови, що вони дійсно зробили. В той спосіб Українська Національна Рада доповнила себе новим і свіжим елєментом та стала дійсним виразником волі цілого українського населення. А таким вона повинна була бути, бо в її руках спочивала саме найвища влада. Всі делєгати У. Н. Ради були хоронені у виконуванню своїх посольських обовязків законом про посольську незайманість, подібно як це діється з парляментарними послами других конституційних держав.

Та У. Н. Рада старалася перевести нові вибори і в тій ціли підготовлювано проєкт виборчого закона. Новий закон до нового українського парляменту оперто на загальнім, безпосереднім, рівнім, тайнім і пропорціональнім праві голосування. Сойм ЗНУР мав складатися з 226 послів. З того мало бути 160 послів української народности, 33 польської, 27 жидівської і 6 німецької. Вибирали як жінки так і мущини, що скінчили 20-ий рік життя.

Закон цей був дуже модерний і ліберальний і справедливий. Пропорціональність забезпечувала посольські мандати навіть малим політичним угрупованням. Округи поділено по національностям, значить з української округи не міг вийти Поляк, а з польської не міг вийти Українець. В той спосіб усунено міжнаціональну виборчу боротьбу. Новий сойм мав бути скликаний на першу сесію в червні 1919 року. Але ні нових виборів не переведено, ні не скликано нового сойму, бо Польща, дставши армію Галлєра розпочала офензиву, яка скінчилася відступом нашої армії і уряду за Збруч. Тамтуди і перейшла велика частина делєгатів Української Національної Ради і її Виділу враз з президентом д-ром Петрушевичом.

4. Рада Державних Секретарів ЗУНР.

Виділ Української Національної Ради виконував ті функції, що прислугують президентам в републиках, а Українська Національна Рада являлася органом законодатним. Виконавчою владою була Рада Державних Секретарів. Члени Ради Державних Секретарів відповідали міністрам у других державах. Державні Секретарі були відвічальні перед У. Н. Радою. Було їх 14: для справ внутрішних, заграничних, військових, віроісповідань, просвіти, торговлі і промислу, фінансів, судівництва, земельних справ, шляхів, почт і телєграфів, публичних робіт, суспільного здоровля і суспільної опіки і праці. Лісту перших Державних Секретарів уложив др. Кость Левицький. Він став головою Ради Державних Секретарів, а заразом і державним секретарем

для фінансів. Перших Державних Секретарів заприсягнув найстарший член У. Н. Ради Юліян Романчук.

5. Як організувалася влада на місцях?

У всіх повітових містах Галичини повстали в перших днях перевороту Повітові Українські Національні Ради, які організували перебрання влади з австрійсько-польських рук в українські. Ті Ради іменували спершу Повітових Комендантів для військового діла і Повітових Державних Комісарів для справ адміністраційних.

Як тільки сформувалася наша влада у Львові, всі назначення, як військові так і цивільні, могли наступити тільки через Державних Секретарів. Повітова Національна Рада являлася більш дорадчим органом Повітового Державного Комісара, котрого іменував Державний Секретар для справ внутрішних. Повітові Комісаріяти відповідали обсягом ділання давним староствам.

Звичайно мали ми в повітових Комісаріятах такі головні відділи: Адміністративний, харчевий, лісовий, шкільний, податковий, промисловий і земельний.

Принаймні раз на місяць відбувалися по повітах зїзди сільських комісарів (давних війтів), на яких обговорювано найновіщі розпорядки та прислухуванося голосам села. Державний Секретаріят працював рівнож над проєктом закона про ПОВІТОВІ ТРУДОВІ РАДИ, які дабили би можливість селянству та робітництву мати рішаючий голос у справах повіта та контролювати діяльність Повітових Державних Комісарів.

Повітовим Державним Комісаріятам підлягала рівнож і ДЕРЖАВНА ЖАНДАРМЕРІЯ, а як над одним так другим стояв Державний Секретар для справ внутрішних.

Треба признати, що українська жандармерія, що складалася у великій частині з тих Українців жандармів, що служили в б. австрійській державі, відповідала свому завданню і докладала всіх зусиль, щоби вдержати порядок і закріпити українську владу.

6. Українське Військо.

Найбільшу увагу пристячувано в українській державі військовим справам Це було зовсім природне, бож серед боротьби з ворогами будувалася держава. Кождий знав, що без армії не вдержимося ні одної години.

Військовими справами займався Державний Секретар для справ військових. Для командування армією була покликана до життя НАЧАЛЬНА КОМАНДА.

Вся наша територія була поділена на три військові области. Кожда область була поділена на 4 Окружні команди, а кождій окружній команді підлягало по кілька повітів. Три области були: ЛЬВІВ, СТАНИСЛАВІВ, ТЕРНОПІЛЬ.

Львівській области підлягали Окружні команди: Львів, Перемишль, Рава Руська, Самбір; станиславівській: Станиславів, Стрий, Коломия, Чернівці; тернопільській: Тернопіль, Золочів, Чортків, Бережани.

До служби в армії покликано: всіх бувших офіцерів до 50 року життя; із здемобілізованої мужви покликано всіх від 18 до 35 року. Заразом розпочато перегляд тих, що зачали 18 рік життя. Вони мали бути покликані до служби пізніще.

Найбільший клопіт був з браком муніції і лікарів та літаків, а рівнож і з одежею. Бо треба памятати, що ми були відтяті від цілого світа. Треба було закладати власні військові варстати. Це спиняло дуже бороть-

бу, бо хоч були жовніри, то не було в що їх вбрати ні озброїти.

З рамени пресового бюра, що працювало при Військовім Секретаріяті вироблено проєкт одностроїв для стрільців української армії і старшин. Державним знаком українського стрільця являвся тризуб на шапці.

7. Українське Судівництво.

Річ природна, що в так короткім часі не можна було перевести основної ревізії на полі судівництва. В ЗУНР мали далі силу давні австрійські карні і цивільні закони. Поробпено тільки деякі конечні зміни. Задержано рівнож і дотеперішний поділ судів. І так ми мали: Повітові суди ЗУНР, Окружні суди ЗУНР і Висший Суд ЗУНР. Давні австрійські судді залишилися на своїх місцях, оскільки зложили присягу на вірність ЗУНР.

Приготовлювано одначе вже тоді певну реформу. Бо домаганося заведення громадських судів для полагоджування менше важних справ, що досі належали до Повітових Судів. Задержано рівнож уряд прокуратора і старшого прокуратора ЗУНР, та роблено заходи в цілі створення уряду Ґенерального Державного Прокуратора, що мав бути найвищим урядом публичного обжалования.

Суди і прокураторія підлягали Державному Секретареви Судівництва. Тому послідному підлягали під деякими зглядами нотарі і адвокати.

Нотаріяльні печатки мусіли бути заосмотрені в герб Соборної України. Адвокати були зорґанізовані в адвокатську палату, що мала осідок в Станиславові.

8. Фінанси, Валюта і Торговля.

ЗУНР мусіла від першого дня боротися з величезними труднощами на кождім кроці. Кождий знає, скільки треба грошей, коли держава веде війну. А нам треба було і державу будувати і вести війну. А не було ні грошей, ні средств ні відповідних людей. Державний Секретаріят фінансів стояв отже перед важкими завданнями, а вивязатися з них прямо не був в силі.

Щодо валюти то в ЗУНР корсували спершу виключно давні австрійські корони. Опісля допущено придніпрянську гривню як платничий засіб. Одна гривня рівнялася номінально одній короні. Фактично вартість гривні була дещо менша.

Як всюди так і у нас треба було найбільше грошей на армію. Урядовці ЗУНР були дуже лихо платні, бо не було чим платити. Вони ледви животіли. Всі фонди йшли на виплату військових причинків, на закупно воєнного матеріялу і на допомогу населенню, що було знищене світовою війною.

Податки не приносили багато, бо села були знищені. Головний дохід йшов з нафти. Нафту вивожено в цілях обміну головно на Велику Україну. З давних монополів — тютюнового, сірникового і сільного, великих доходів не було, бо фабрики були знищені і не продукували багато. Та поволи почали ми собі давати зі всім раду. До Секретаріяту для торговлі і промислу покликано фахових людей. Унормовано відносини з сусідними краями, як Угорщиною і Чехословаччиною, заключуючи з ними торговельні договори.

Та час був закороткий, щоби можна було упоратися з тими так важними справами, які і великим і упорядкованим державам завдали і завдають досі чимало клопоту.

9. Залізниця, Почта і Телеґраф.

Багато довелось нам витерпіти і великі понести втрати, заки наладжено в нас зелізничий та почтово-телеґрафічний апарат. На перешкоді стояв нам цілковитий брак відповідних фахових людей. А без зелізниці і телеґрафу та телефону годі вести модерну війну. До того, ціла Галичина була завалена сотками тисяч австрійського війска, що вертало домів з Росії і України. Багато з них хорувало і поширювало пошесть. Треба було їх отже чимскорше витранспортувати. Українські зелізничкини працювали тоді з подиву гідною посвятою. До того Галичина не має вугля і зелізниці треба було опалювати деревом. Пізніше, майже наприкінці, почато вже уживати нафти до опалювання зелізничих машин. Але відразу того зробити не було можна, бо на це треба часу, механіків і відповідного матеріялу до перерібки машин. А того всього бракувало.

Що до зелізниць, одержала ЗУНР велику поміч з боку Великої України. Вона доставила нам значне число зелізничників. А до того пристосовано зелізничий шлях так, що вагони могли їхати з Києва прямо до Тернополя чи Золочева, аж під Львів.

На протязі кількох місяців урухомлено почтовий рух. Треба було перевести курси для почтовців, а рівнож і для зелізничників, щоби підготовити українських фаховців, а не бути здапими на чужі сили. І те переведено. З дня на день вчилися ми поборювати одну трудність за другою.

10. Шкільництво.

З повстанням ЗУНР всі українські школи прибрали свій питомий український характер. Це цілком зрозуміле. Народні і середні школи, що були досі в польських руках, стали українськими. Приватні українські школи стали державними. Задержувано на посадах і Поляків та Жидів, оскільки вони зложили приречення на вірність ЗУНР. В Станиславові задержано німецьку і жидівську ґімназію. В жидівській ґімназії вчили еврейської мови.

Український нарід кинувся тоді з великим запалом до освіти. Всюди закладали попри державні ще і приватні школи та курси. Державний Секретаріят освіти наказав всім Повітовим Комісарам відчинити по всіх повітових містах з днем 1 мая 1919 року приготовавчі курси, на яких селянські діти моглиб дістати відповідне підготовання, потрібне до вступу до ґімназій, семинарій і фахових шкіл. Урухомлено школу деревного промислу в Станиславові та роблено приготовання до отворення рільничої школи в Городенці. А спеціяльна комісія опрацювала проєкт цілковитої зміни шкільних підручників. Для переведення реформи шкільництва скликав нарід Державний Секретаріят Освіти велику краєву конференцію, на яку запрошено представників всіх кляс громадянства і що кращих педаґоґів. Анкета не відбулася, бо Галлєр розпочав саме тоді свою офензиву.

11. Земельна Реформа.

Силою земельного закона з 14 квітня 1919 р. вивласнено на цілім просторі ЗУНР всі державні землі, добра б. австрійської цісарської родини, двірські землі, духовні, фундаційні і ті, що їх набуто в цілях спекуляції. Рівнож найблищий сойм мав означити, скільки можна посідати землі. Хто мав більше, тому мало ся відобрати надвижку в користь держави. Закон той не вирішував ще,

чи цей відбір мав відбутися за якоюсь заплатою чи без відшкодовання. Переважала така думка, щоби меншим фільваркам звернути дійсну вартість, а більшим повернути половину вартости, а найбільше звернути тільки 10% дійсної вартости.

З наділу землею мали користати в першу чергу безземельні і малоземельні, а між ними на першім місци інваліди і жовніри української армії, а далі вдови і сироти по полеглих українських стрільцях, а ще далі інваліди світової війни. Не могли набути землі дезертири і ті, що чинно виступали проти української держави.

12. Закінчення.

Це, що тут подане — це тільки малесенький нарис, виготовлений на спомин великих днів активної боротьби за вдержання ЗУНР. Серед незвичайно несприятливих обставин і безперервної оружної боротьби з десятикратно сильніщим ворогом, ми вдержували довгий час папір ворога на фронті, а заразом в запіллю будували свою власну державу, задержуючи лад і спокій. Оттою боротьбою і тим державним будівництвом ми дали доказ, що ми жива, ідейна і спосібна нація, яка має повне право на свою державність і яка ту державність як не тепер то пізніще цілком певно виборе. З тою ріжницею, що при слідуючім державнім зриві ми вже не будемо зачинати від ЗУНР, а прямо від ОДНОЇ СОБОРНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.

Іван Франко.

ПРИТЧА ПРО ПОКОРУ.

Два їздці були раз: митар
І вельможний фарисей;
До мети взялися бігти.
Хто допаде? Той чи сей?

Ся мета — життє у небі.
Щоб до неї дочвалать,
Фарисей запряг два коні:
„Чеснота" одного звать,
„Піст, молитва, дари вбогим"
Хто був другий, кінь? Та ба!
Гордість, злобная обмова
І гидка самохвальба.

Шарпнули оті два коні:
Сей сюди, а той онтам,
Розірвали віз на двоє,
Провалився їздець і сам.

Тимчасом убогий митар
Шкапу „Смирність" як запряг,
То помалу але певно
До мети свій віз дотяг.

АЛЕКСАНДЕР ДУХНОВИЧ.

На день 24. квітня 1928. припала 125-а річниця народження Олександра Духновича. Не буду писати його життєпису, а скажу коротко, що Духнович найбільшу частину свого життя провів у Пряшеві як каноник гр.-кат. пряшівської епархії. З того часу походить його поетична, культурна й публіцистична діяльність.

Безперечно не можна відмовити Духновичеві в його часи заслуги за його культурну діяльність. В часі „весни народів" по 1848. р. він береться до праці над викоріненням неписьменности серед закарпатського українського населення, пропагує закладання шкіл, пише для тих шкіл перші підручники, календарі, альманах. Його „Книжиця читательная для начинающих" (видана в 1847.), що своїм багатим змістом перевищила навіть усі галицькі буквері, розійшлася в чотирох накладах (сам автор роздав безплатно 2.000 примірників). За цю книжочку був і переслідуваний і раз мадярськими повстанцями арештований.

В 1850. р. робить заходи для оснування товариства для ширення народньої освіти. Т-во прибирає назву „Пряшевское литературное заведеніе". З початку це товариство через працю Духновича проявляє значну — як на ті часи — видавничу діяльність, але скоро заникає. Причиною того був і сам Духнович, що вкажемо дальше.

Деяку заслугу має за собою Духнович і в тому, що він зачав та піддержував весь час звязки з Галичиною. Його допис „Состояніе Русиновъ въ Угорщинѣ" до „Зорі Галицької" (1849. ч. 31), в котрій нарікає, що „азиятицки поганы изъ Русиновъ свободныхъ, рабивъ здѣлати не стыдалися", та жадає адміністраційної злуки „Руси Угорської" з галицькими „русинами" — цей допис був взагалі першим із Закарпаття до галицької преси. Звязки з Галичиною удержував Духнович аж до смерти, був навіть двічі в Галичині. Але ці звязки мали фатальні наслідки, як для Галичини, так і для Закарпаття.

Бо Духнович був безперечно діяльною людиною, що мав найкращу волю піднести простий народ через освіту, що своїми заходами коло видання книжок та закладання шкіл спричинився спочатку чимало біля здержання розгону мадяризації, заплутався безвихідно в питанні літературної мови й по короткій плодовитій діяльности на полі народньої освіти наплутав стільки, що сам обернув у нівець всю свою працю, сам став сіяти зневіру та врешті підпав під вплив мадяризації.

Але хай говорять за мене самі слова Духновича:

Забираючи голос у зачатій в 1849. р. дискусії над літературною мовою, Духнович пише у віденському „Вѣстнику для Русиновъ Австрийской Державы" з 1850. (ч. 14) в дописі з

Пряшева: ...„Я стараюся о мовѣ карпато-или бескидо-русской, народами в Галичинѣ и Угорщинѣ употребляемой", котра є ще „безъ украшеній, якъ проста худобна невинна дѣвочка", але задержала ще чистоту „словено-русского языка", „ближайша къ старой словенской матери". І він кличе: „Оукрасимъ таже любезну заступницю красными квѣтами, пестрыми косицями, бервинковыми вѣночками, словомъ, приборомъ роду найпріемнѣйшимъ: — но и остерѣгаймеся, чтобъ въ самомъ оукрашеніи не безобразити и не испортити, что легко статися може, естли народную и простоважную лѣпоту ей чуждыми, иноземными оукрашеніями оздобляти прегрѣшиме, бо уже тогда красота ей перемѣниться, и якъ прекрасная бывшая, но напрасно оспами посквернена, рапава, и прото ужасна намъ покажеся, или въ чужомъ приборѣ между своими буде смѣшна... Мае она множество драгоцѣнных бисерей, своими довольно зайдеся, тілько ихъ мало отъ ржи очистити потребно буде".

Але лиш трохи пізніше, бо вже в ч. 29. 1850. в статті „О словесномъ Русиновъ совокупленіи" Духнович домагається церковно-славянської мови і каже прибирати її квітами з народньої мови, поскільки слова з живої народньої мови будуть годитися з природою церковно-славянської. А „чужими, иностранными барвами", „ржою" показуються в тій статті народні форми й він радить уживати, что замісць що (шо), лише замісць лем, быти замісць бути.

Так Духнович відступив від домагання народньої мови в літературі. Зачав виступати в обороні мертвої церковно-славянської мови й у „Вѣстнику" з 1850. р. ч. 62. знову підчеркає, що „народный нашъ язикъ въ союзѣ съ библическимъ или церковно-славянскимъ есть", що на йому треба освічувати „народность нашу".

Та все ще не виступав він проти народньої мови, терпів її. Але вже в 1852. р. по появленні поеми Могильницького „Скит Манявський" та перекладу Хомякова „Єрмака" на народню мову, Духнович врешті не витерпів і в „Зорі Галицькій" (1852. ч. 39) показав, що думає про народню мову:

„Кой у васъ нещасникъ — писав Духнович — Ермака Хомякова на столько изуродовалъ? Якій то языкъ? Якая граматика?... Предусловіе къ „ киту" являетъ сочинителя его ужаснымъ финстерлингомъ*). Такъ то намъ сальоны исключати въ образованіи нашего языка? Намъ двигати языкъ изъ порока сельской грубости, не оутопати въ грязи фразеоллогіи мужиковъ. Такимъ образомъ намъ на всякія десять села особной граматики и особного словаря нужно..."

Так писала про народню мову людина, що ще три роки тому назад писала свою пєсу „Добродѣтель превысшает богатство" в цій мові, що сама називає цю мову „прекрасною". Отже від 1852. р. зачинає Духнович соромитися „простої" мови, пропагує мову „салонову".

Рік пізніше писав у „Зорі Галицькій" (1853. ч. 32.), витаючи слабі видання в російській мові в Галичині: „Мы тутъ увѣрены, что токмо симъ способомъ одно быти можетъ

---

* Антін Могильницький каже у вступі до „Скиту" Манявського, що не віддалюється від „простонароднього наріча", яке уживається в цілій східній Галичині; з церковно-слав. мови бере слова, що є ще в живій мові, але наслідувати форми старославянські тепер „неужиточно", бо ця стара мова відноситься до нашої народньої живої, як старогрецька до новогрецької. За це називає його Духнович „финстерлингом", тоб-то назадником, чорнодушником.

тѣло и одна душа, и не вообразите собѣ, на колико нашѣ не любо смотрятъ на предприятія нѣкоторыхъ вашихъ писателей, употребляющихъ для высшихъ науковыхъ предметовъ простонародный языкъ".

В тій самій статті взивав до згоди — хоч ніхто інший тільки він сам своїми поглядами про мову, висказуваним від імени цілого Закарпяття, доливав оливи на вогонь.

В 1853. р. появилася в Будапешті його „Сокращенная граматика письменного русскаго языка", що була, правда, написана на народній мові, але була перероблена за мовчазною згодою Духновича на російську граматику.

Колиж у Галичині „Зоря Галицька" перейшла на народню мову, коли те саме сталося з віденським „Вѣстником", „обединили" мусіли обмежитися тільки до видання „Семейної бібліотеки"**). Тоді вже Духнович вилив усю лють, що набралася в його на народовольців. В дописі в „Сімейній бібліотеці" (1856. ст. 31-32) звертається він до оборонців народньої мови з таким запитанням:

„О, друзя, братя! Почему враждуете вы на безпорочную, правильного нрава сродницу, и не сродницу токмо, а и матушку вашу? Почему перехватаете отъ неї превосходительства, почему наставляете **на ея мѣсто безправную, простую служанку, безазбучную: валяющуюся по корчмамъ** — оставте все: то вражда семейная, и жалко, что отъ родного племени возникаютъ непріятели".

Так то Духнович свою „просту, худобну, невинну дѣвочку", „прекрасную" з 1850. року охрестив в 1856. р. „безправною, простою служанкою, безазбучною, валяющуюся по корчмамъ и по вольнымъ домамъ".

Такої зневаги народньої мови, рідної мови, не зустрінемо ніде в жадного народу. Це унікат безприміpний і ніде неможливий. Це одно повинно вистарчити цілковито, щоби кожний, хто дійсно шанує свою мову, а тим і свою національність, витер із своєї памяти імя Духновича!

Не дивно, що після такої кампанії Духновича проти народньої мови, після пропагування руської (російської) мови, котрої навіть сам Духнович до смерти не навчився й котра була зовсім чужа закарпатській інтеліґенції, на Закарпатті зачинає робити величезні поступи мадярізація. І Духнович гірко жалівся, що „нас вже нема, ніхто не купує книжки, а як купить, то не читає.

Подаючи ці гіркі жалі Духновича, каже др. Іван Франко в своїй статті „Стара Русь"*):

„Що сказав би був той сам Духнович, чоловік без сумніву доброї волі й не малих здібностей, але невилічимо запутаний у язикові й політичні доктріни, як би був довідався, що тут під його носом, всюди по вбогих угро-руських селах ще в XVII –XVIII. вв. виробився і ще за його життя держався (декуди держиться і досі) звичай, що селяне на зиму наймають і беруть до своєї хати на повне удержання писаря, спеціяльно на те, щоб переписував для них старі книги-співашники, збірки проповідей і поучень, старих повістей і притч, що вони не лиш читають ті старі твори, давно забуті духовенством, але вчать на них своїх дітей читати та ховати давню літературну

**) Зібрала 98 передплатників, із тих 36 на Закарпатті. Редактором „Семейнoѣ библіотеки" був Северин Шехович, котрого моральну вартість оцінив провідник „обединителів", Яків Головацький, словом „падлєц".

*) За Літер.-наук. Вістник". Львів, 1906, кн. IX. стр. 384—385.

традицію тому тільки, що вона своєю формою і мовою близша їм, ніж ота новійша література, якою так любувався Духнович. Він певно й не підозрівав такого дива, щиро вважав свої власні і своїх сучасників писання літературою і в дитячій наївности упоминав Галичан: „Подперайте Богдана (обединителя" Дідицького) моего любезнѣйшаго друга на колико можно, бо съ утратою его, стратимся всѣ во вѣки". Той сам Духнович, що... видавав свої гроші на закупно книжок, які роздавав даром своїм близьким людям і то з тим прикрим чуттєм, що вони й задаром не будуть читати їх — він ніколи не задавав собі праці роздивитися близше, які книжки читали би радніше його земляки і відхрещувався, мов від злого духа, від „Яворова", себ-то від Лозинського і його думок про потребу заведення народньої мови в письменстві, бачучи в перемозі тих думок не більше і не менше, як „вѣнецъ татарскаго или монголскаго царства...

„Духнович обявляє Лозинського**) мало що не Антихристом (лист із 1853. ч. 64). „Врагъ, діяволъ не погинетъ, поки и ей (Зорі Галицькій) не пересѣчетъ гортань, и тогда самъ пореветъ пустыми скалали съ помощію Яворова". Сеж очевидно той самий психольогічний процес, що й інших проводив до повороту до анальфабетизму і до мадяризації, і забавно бачити, як Духнович, хоч словами плаче і нарікає, а в практиці й сам у повні під його впливом".

Як сказано, Духнович жалівся, що підупадають школи, що „мадяризмъ господствуетъ повсюды и годѣ зарадити", „литература у насъ совсѣмъ перестанетъ". Не помогло нічого закладання „Общества св. Іоана Крестителя" в Пряшеві, котрого головою вибрано Духновича, а котре мало помагати студіюючій молоді. Мадяризація їшла скоро вперед. А Духнович не шукав причини її зросту. Він навіть у статті в „Слові" (1862. ч. 6) висловлював похвали мадярському народові, що Мадяр чваниться своєю мовою, літературою, але не був ніколи „задуситслемъ инаго человѣка", що Мадяри визначаються або „великодушіемъ, або „малодушіемъ". Каже, що він (Духнович) „желае згоды, хочетъ воздати кождому свое, хочетъ мирно жити съ каждымъ человѣкомъ и помиритися, а не розражняти людей; онъ вымагаетъ своего права, своей народности, по всегда по законамъ, правно..."

Звичайно не можна жадати, щоби Духнович був революціонером, але коли згадати його нарікання з 1849. р. на „азіятскихъ поганъ" і жадання прилучення Закарпаття до Галичини, коли згадати його переслідування, то така зміна поглядів, радість із приводу того, що деякі урядовці вміють балакати по „русски" — це доказ, що Духнович перестав „супротивлятися злу", а навіть покорився тому мадяризаційному злу.

І хоч Духнович плаче: „У Угорщинѣ русская народность не существуетъ болѣе"... мадяризм „возторжествовалъ, послѣдная искра народнаго духа погасла и такъ мы уже нѣсть", то всетаки не забуває ще раз вилаяти народньої мови.

Негодуючи на народницькі часописи „Вечерниці" й „Мета", в котрих були поміщені твори Т. Шевченка, Костомарова, Кулїша, Вовчка, Стороженка, Федьковича й інших, Духнович написав у віденському „Вѣстнику" (1863. р. ч. 11) статтю, в котрій

**) Лозинський був одним із оборонців народньої мови в літературі.

похвалив повість Дідицького „Отец Игнатій из Соломянки" (плагіят), Гребінки „Чайковський", закарпатські альманахи, які написані і „грамативально" і „правописно"; „истинно по русски". А нинішня белетристика — по думці Духновича — „сталася хлопистикою, перемѣнилася на своє можно сказать ребячество и мѣсто нѣжности, приноситъ грубость и простость мыслей".

„Простите братя, не оскорбляю никого, но сказати долженъ я правду, **что въ тѣхъ вашихъ украинскихъ повѣстяхъ нѣтъ доброго вкуса; нынѣшна ваша белетристика управнена только для корчмы, Грицеви и Иванови,** чтоб посміялся, пареготался, але не образовался... **Не понимаю, какимъ способомъ такъ каразъ измѣнитися могла чистая мова на Оукраинскую,** та чей Галичина не на Оукраинѣ; въ Галичинѣ, на кольско мнѣ извѣстно, не такій діялектъ, и Галичина не „оуси, или вусѣ, вони те гаразд" **тай для чего должна Галичина стремѣти до Оукраины?** Задачею было бы Оукраину пробудити, чтобъ она взяла подлинную правопись и русскую научилась (!) граматику, бо до того больше причины у ней, якъ у насъ. **Не понимаю, говорю, якая то притягательная сила несетъ Галичь до Оукраины...** Многіи кажутъ, что ты измѣшикъ и совѣтую буди Галичанинъ и не ходи на Оукраину только съ намѣреніемъ словесной пользы".

На щастя, сьогодні не потребуємо ми свідоцтва Духновича про „вкус" в нашій народній літературі, бо вона без його признання здобула своє місце між літературами світовими. Але ці виписки з останньої Духновичевої статті подав я як харектеристичні для його вузкоглядности та претендування диктувати свої погляди не тільки Галичині, але навіть Україні.

Через все вище сказане своє становище до народньої мови Духнович запутався в блудне колесо, з якого ніяк не міг вийти, хоч як гірко плакав і як крепко лаявся. Та найсумніше, що це його становище знівечило його добрі заміри в справі піднесення освіти серед народа, довело інтеліґенцію до зневіри та підготовило ґрунт для мадяризації. І тому, коли муситься йому признати добру волю, муситься одночасно ствердити, що він сам причинявся до усунення гальм мадяризації, які сам був поробив. Не можемо сьогодні шукати причин того всього. Ми беремо факти так, як вони є. Бо через те, що Духнович став прапорним мужем з одного боку „русинства" (і як такого каже його торжественно святкувати чехізаторський шкільний реферат), а з другого боку явного русофільства під під проводом общества під його іменем, ми свідомі сини українського народу, мусимо представити собі Духновича в правдивому світлі, щоби визначити йому його сьогоднішнє місце.

Як письменник Духнович вже на стільки перестарілий, що вже сьогодні майже ніхто не може читати. „Добродітель" це середньовічна „моральна драма", з екзотично-символічними назвами лицедіїв, з великим числом сценічних переміп. Сьогодні до вистав вона не надається. Бо ціла акція полягає там у тому, що особи приходять, відходять і... балакають. Духнович навіть на свої часи мав сильно застарілі погляди на театр. Коли в Галичині зачав орґанізуватися сталий театр, він радив у „Слові" (1963. ч. 10) „сложить: „Історію блудного сына" Іосифа, Самсона и пр.", отже й пєсу свою написав в ду-

сі середньовічних „моральних драм". Поезії Духновича сьогодні рідко кому цікаві своїм змістом, до того писані страшною мертвою мовою.

Через подане висше відношення Духновича до нашої народньої мови, ніяк не можу зрозуміти становища т. зв. „народовців", що вихвалюють його „твори" та вдають захоплення його народньою мовою". Аджеж крім платонічної, голословної заяви Духновича з 1850. р. про красу народньої мови (цілковито відкликаної пізнішими його нападами на цю мову), крім слабого „Добродітеля" та 2-3 поезій — Духнович у цілій своїй діяльности був проти народньої мови, а також проти народовців.

І тому в 125. річницю народження Духновича в звязку з теперішньою нашою політичною й національною ситуацією мусимо собі сказати словами мадярського поета: Hogy is tehetted, amit tettél az isten szent szerelméért! (Як міг ти дозволити собі щось подібного!)

Годі нам бити поклони перед людиною, що так безпримірно образила нашу найбільшу святість: нашу народню мову. Годі нам топцювати в тому самому блудному крузі, з якого Духнович не вийшов до смерти. Мусимо зовсім відкинути висуваного навіть при помочі чехізаторів на перший плян „генія" й „великана", бо його висувається на те, щоб його тінь заслонювала нам гарні краєвиди українських ланів і степів із довгою низкою, заслужених людей, із живою, гарною мовою, великою літературою.

І ми селяне, робітники й молода інтеліґенція, скажемо собі в 125-у річницю Духновича:

За нечувані зневаги нашої „простонародньої" мови, за зневаги народньої літератури, за пропаґування „салонової", чужої нам, російської мови — ми сьогодні кінчаємо на все з Духновичем, відступаємо його „салонам" його теперішних наслідників, яким також наша мова, наша народня маса в гунях і сіраках „смердять". Духнович повним правом належить до сих русотяпських „салонів", що своїм фанатичним заперечуванням права на самостійність нашої мови помагають — як колись Духнович — денаціоналізувати нас чехізаторам. Духновича поширена пісня „Я русин был" сьогодні для нас просто шкідлива, бо чеським імперіялістам того тільки й треба, щоби ми не почували себе Українцями.

Коли ми хочемо жити, коли справді хочемо здобути „вѣка лучшаго", коли хочемо оборонитися проти денаціоналізаційного походу чехізаторів, що кажуть святкувати Духновича, ми мусимо визволитися зовсім від всякого впливу Духновича. Мусимо його засудити на підставі його таких слів:

„...чужины бережѣмся,
Чуже в нас не устоиться".

Августин Крук.

---

55 відсотків мешканців Швеції уживає електричних кухонь.

——o——

З горячих джерел у купелях Ґаштайн витрискує денно 43,000 гектолітрів води.

Пасажирські літаки в Еспанії можуть помістити 10 пасажирів, двох пільотів, одного управителя радія й одного механіка.

——o——

Іван Франко.

ПРИЧТА ПРО ПРАВДИВУ ВАРТІСТЬ.

Асока, цар премудрий, милосерний,
До ради царської звик був просити
Пустинників, аскетів, богомольців,
І пильно слухав, що вони казали.

Та се не в смак було його міністрам,
Дорадникам, вельможам, генералам
Сидіти поруч старців у лахміттю,
І стали нарікати на царя.

Одного дня поклав він перед ними
Дві скриньки. Перша щиро-золота
Ясніла від каміння дорогого;
Друга-ж була звичайна, деревляна,
А шпуги позаливані смолою.

І мовив цар: „Мої міністри любі,
Котра з отсих скриньок вартнійша [буде?"

І одноголосно сказали всі:
„А вже-ж вартнійша сяя золота!
Як можна, царю, навіть прирівняти
До тої позасмоляної скриньки!"

То цар велів скриньки повідчиняти.
І глянь: у золотій лежало стерво
Гидке, вонюче, так що мимоволі
Усякий аж ухопився за ніс.

А в смоляній лежали гарні перли
І пахощі і дороге камінне
Безмірної ціни. І дивувались
Міністри, генерали та вельможі.

А цар сказав до них: „Ну, що-ж [тепер?
Чи справді скринька золота варт- [нійша?"

І строго гляпувши на них сказав:
„Ся скринька золота, се ви панове!
На зверх коштовна, гарна та бли- [скуча,
В нутрі-ж у вас незгода, гниль і зрада.

„А ся засмолена, се ті аскети,
Ті жебраки, старці та богомольці,
Що зверхньої краси давно зреклися,
За те з душі своєї гнів і зависть
І пристрасть випололи наче хопту,
А досвідом і розмислом глибоким
Свій ум наче сонце прояснили".

Молодечий відділ 40 У. Н. Союза в Ірі, Па.

Українські політичні партії на Західній Україні.

Великій народній зрив, піднятий нашим народом в ціли добуття державної незалежности хоч і не приніс нам на разі здійснення нашого національного ідеалу і не виборов нам Соборної Української Держави, всеж таки причинився дуже багато до поширення свідомости і поглиблення нашого політичного життя. Все те відбилося і на наших політичних партіях. Старі партії мусіли перевести ревізію дотеперішніх програм, або й цілковито змінити своє обличчя, а поруч з ними повстали нові. Все те одначе ще в стадії творчій. Бо все ще бачимо, як всі ті партії ломляться і як творяться нові. А це тому, що політичне життя під чужим чоботом так важке, що ніяка партія не дає вдоволяючої розвязки на цілу низку соціяльних і політичних питань, від яких залежить в першу чергу національне, а далі і соціяльне визволення українських робучих мас.

Дуже часто можна почути, що в нас стільки партій, що в них і визнатися годі. Це несправедливий закид. Бо в нас, коли не краще, то цілком не гірше, як в других. На доказ подаємо короткий начерк тих партій.

1. Українське Національно-Демократичне Обєднанне (У. Н. Д. О.).

Є це найбільша політична партія, яка являється продовженнем давної національно-демократичної, згл. трудової партії. Давна національно-демократична партія переорганізувалася в 1925 році, приймаючи до себе партію українських фашистів, або т. зв. групу „Заграви". Має вона в собі ще й тепер багато елєментів монархістичних, угодових і клєрикальних. Частина сих елєментів відійшла до монархістично-католицького угруповання.

У. Н. Д. О. має найкраще переведену організацію по повітах, а рівнож і найбільше число інтеліґенції в своїх рядах. При останніх виборах провело воно половину всіх українських послів. Його органом являється тижневик „Свобода". Але щоденник „Діло" та „Новий Час" стоять рівнож по стороні У. Н. Д. О. та обороняють його політичну лінію.

2. Українська Соціялістична Радикальна Партія (У. С. Р. П.).

Є вона продовженнем старої довоєнної радикальної партії. Її орґан являється „Громадський Голос". Колись доволі сильна партія, яка має за собою імена Драгоманова, Франка як теоретиків, а д-ра Трильовського як орґанізатора, тішилася немалою симпатією, серед свідомійшого селянства. Сегодня вона підупала. Частина бувших членів пішла цілком на ліво, схилившись до большевиків, друга не має нічого спільного з соціялізмом, а третаз д-ром Даниловичом пішла на службу Полякам.

3. Українська Партія Праці (У. П. П.).

Це найновіша партія, яка повстала в 1927 році, виломившись з У. Н. Д. О. Причиною того виступу мала бути ріжниця в поглядах щодо відносин до Радянської України і Польщі. У. П. П. є тої думки, що теперішня Радянська Україна, хоч під московсь-

ким обухом, всеж таки являється підставою, з якої може розвинутися вільна і цілком незалежна українська держава. У. П. П. займає супроти Польщі крайно опозиційне становище і противиться всякій угодовій політиці.

Партія та молода. Тому не має ще переведеної як слід орґанізації по селах. Про її силу годі ще говорити, бо до польського сойму успіла вона вибрати тільки одного посла. Її органом являється тижневик „Праця", а „Рада" як орґан незалежної думки стоїть рівнож по стороні У. П. П.

4. Українська Соціял-Демократична Партія (У. С. Д. П.).

Це тільки незалежна ґрупка людей, останки довоєнної соціял-демократичної партії, що мала в австрійськім парляменті одного посла. Більша частина цеї партії перейшла до большевиків. Опертя в українських масах та партія ніколи не мала, а йшла в хвості польських соціял-демократів. Її орґан „Вперед" і „Земля і Воля" перестали виходити. Треба одначе признати, що „Вперед" був в своїм часі одиноким, дозволеним польським урядом часописом на всі українські землі і в той час обороняв загальні національні інтереси цілого нашого народу.

5. Селянсько-Робітниче Обєднанне (Сельроб).

Це нова партія, що повстала щойно в 1926 році. А повстала вона наслідком обєднання двох партій: „Селянського Союза" і „Волі Народа". Селянський Союз істнував на північно-західних українських землях під Польщею, головно на Волині, а Воля Народа в Галичині. В 1926 р. мав той Сельроб кілька тисяч членів, 100 сільських комітетів і 18 комітетів повітових. Спочатку партія та проявила значну активність. Її появу привитали на загал прихильно, бо думали, що Воля Народа, що складалася головно з давних москвофілів, перейшла вже на чисто український ґрунт. Та з часом виявилося, що ці надії були передвчасні. Москвофіли остали й надалі москвофілами, а ріжниця між давними а теперішніми тільки така, що давні москвофіли орієнтувалися на царя і царську Росію, а новомодні орієнтуються на червону Москву.

Партія та стратила тепер ґрунт під ногами ще й через те, що розкололася. Москвофіли полівіли і стали звичайними підніжками Москви, відорвалися від Сельроба і назвали себе „Сельроб-лівиця" та почали видавати свій орґан „Сельроб".

Сельроб-правиця видає знова орґан „Наше Слово".

Обі ґрупи ведуть тепер між собою завзяту боротьбу. До виборів йшли окремо. Лівиця здобула при виборах 5 мандатів, а правиця 4.

6. Комуністична Партія Західної України.

Це нелеґальна партія. Ширшого ґрунту в українських масах вона не знайшла. До того і вона розбилася. Одна частина, що складається головно з Жидів і Поляків стоїть далі при Третім Інтернаціоналі і повинується сліпо диктатам з Москви. Друга українська частина поперла опозицію Шумського на Радянській Україні, домагаючися звільнення України від московського болота. Зате, її виключено з партії і вона працює тепер цілком самостійно.

7. Український Народний Союз.

Це партія т. зв. „Хлібоїдів", або хрунів. В попередньому соймі, коли свідомі і чесні Українці здержалися від голосування, ота партія пішла до виборів і при помочі уряду вибрала кількох послів. Колиж уряд побачив, що ними не годен нічого доробитися, перестав їй давати гроші і в той спосіб сам її зліквідував. Коли наш нарід пішов при теперішних виборах до голосування, то річ ясна, що хлібоїди при виборах мусіли провалитися і не змогли провести ні одного посла до сойму. Їх хрунівська ґазета „Селянський Прапор" провалилася рівнож, бо Поляки перестали давати гроші. Лідери тої партії: бувші радикали др. Данилович та Стовпюк.

На тім самім ґрунті, що Данилович, стоїть на Волині Антін Васильчук. Але як на Волині так і в Галичині потратили тепер хруні цілком ґрунт під ногами.

—o—

Кромі тих партій маємо **Українське Християнсько-Суспільне Обєднанне.** Є це монархістично-католицька політична партія. На разі ціла її акція повита тайною, вона цойно орґанізує свої сили. Видає орґан „Нова Зоря", якого редактором є відомий др. Осип Назарук. Ґазету видають за дієцезальні гроші. Попирає її головно еп. Хомишин. Партія проповідує угодову політику супроти Польщі і безоглядну вірнопідданчість Римови.

Доносять рівнож з краю, що твориться там нова радикально-націоналістична партія, на чолі якої має стануги теоретик боєвого націоналізму, публицист др. Дмитро Донцов, редактор „Літературно-Наукового Вістника" у Львові.

ВИСОЧИНА ДЕКОТРИХ БУДІВЕЛЬ.

	Стіп:
Катедра в Амієн	383
Памятник в Бонкер Гилл	221
Капітоль у Вашинґтоні, Д. К.	288
Ратуш у Филаделфії, Па.	535
Катедра в Кольонії	512
Вежа Айфля під Парижем	984
Катедра в Фльоренції	387
Катедра в Фридбурзі	386
Катедра в Медіоляні	360
Велика Піраміда в Єгипті	451
Катедра в Руен	464
Церква св. Павла в Лондоні	404
Базиліка св. Петра в Римі	433
Церква св. Стефана в Відні	470
Памятник Вашинґтона у Вашинґтоні	556

МОРСЬКІ ГЛИБИНИ.

	Стіп:
Ледове море	5,160
Атлянтійський океан	12,200
Спокійний океан	12,960
Пролив Берінґа	900
Балтійське море	122
Караїбські море	7,614
Китайське море	402
Мексиканський залив	4,632
Японське море	7,320
Середземне море	4,560
Північне море	300
Балкайське озеро	13,000
Індійське море	11,136
Охоцьке море	5,040

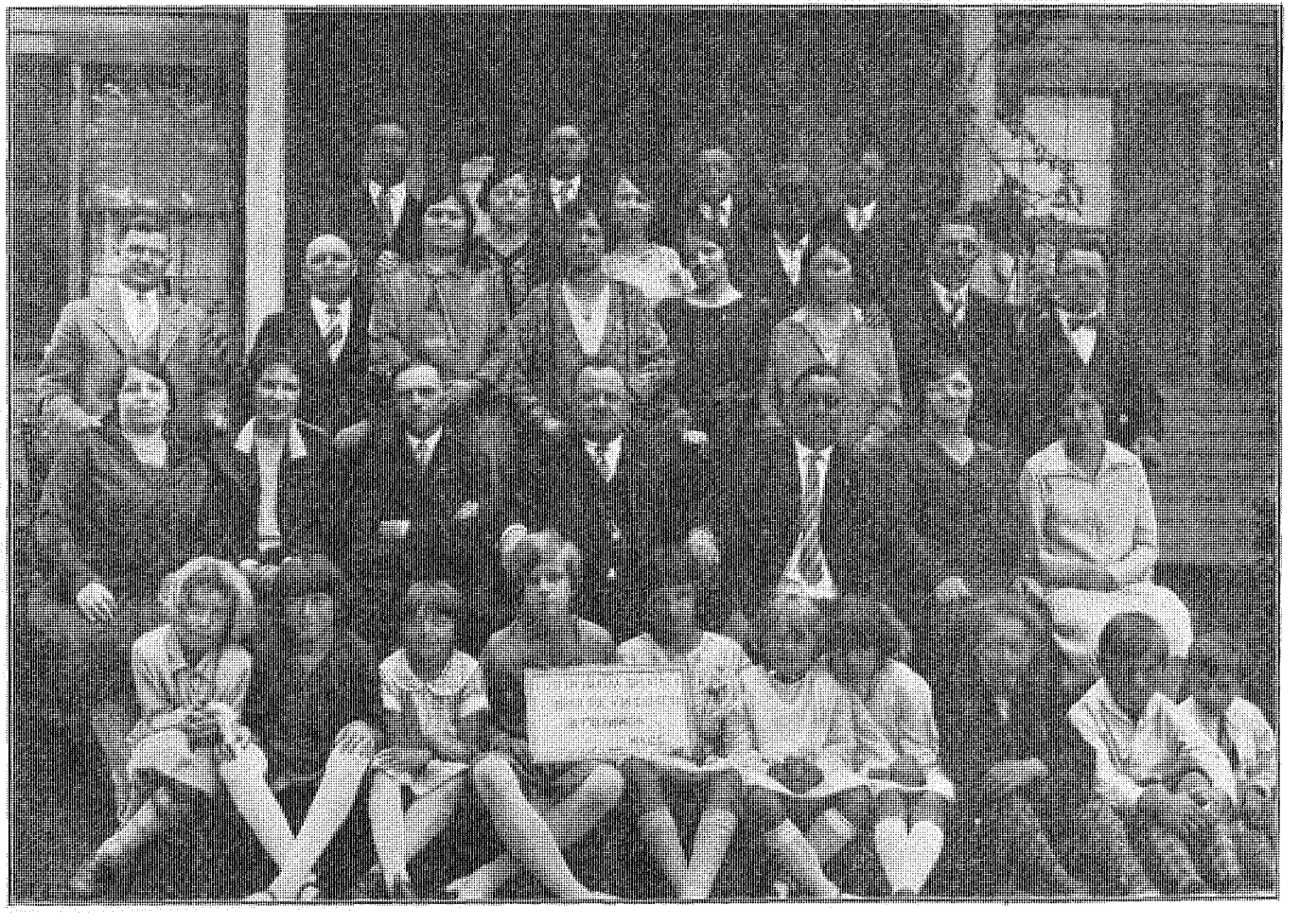

Товариство ім. Івана Франка, відділ 52 У. Н. Союза в Голійок, Масс.

Андрій Кречет.

ПІД СЕРПАНКОМ НОЧІ.

I.

Була 10. година вечера, коли особовий поїзд відїхав до малого перестанку на шляху Станиславів-Чортків. Зупинився на хвилину, потім свист, трубка й рушив далі на зустріч ночі.

Та й сієї маленької хвилинки вистало, щоб висіло з нього двоє людей. Швидкою ходою перейшли біля здивованого появою незвичайних гостей будинка й почвалали в село, — також на зустріч ночі.

А ніч темненька. Холод, вихор дує в очі. Пізна осінь. Ще снігу нема та під ногами дороги розбиті, груда, а зверху січе дрібненький, зимний дощ. Паде й замінюється в білі, ледяні краплинки.

Будник постояв трохи на шляху, поки поїзд щез із очей, а опісля плюнув і пошкандибав у свою теплу будку.

— У, погань на дворі! Десь усі святі пішли до дідька в гості! А тут ще якісь паничі вештаються. Ігій, у таку пору... То пса гріх вигнати, а дідько людей посить! Свят, свят, свят, всякоє диханіє да хвалить... — бурмотів старий та щільно обтикав двері своєї хатини.

Та нашим „паничам" було мабуть зовсім байдуже, що „всі святі пішли до дідька в гості". Ковнірі плащів до гори, руки глибоко в кишенях і так манджали по розбитій осінною негодою дорозі. Трималися під руки, щоб не втратити один одного з очей та щоб лекше йти. Будник не помилився, що це якісь „паничі". При світлі ліхтарні він добре доглянув, що це молодики, в яких є щойно місце на вуса.

Не без причини й воркотів на їх вид.

Був славний 1922. рік і лиш виїмково лучáлися такі темні ночі, як ця. Звичайно розсвітлювало їх червоне полумя пожеж, а повітря наповнене було загаром згарищ. Горіли панські двори, йшли з димом стирти панського збіжжа, щойно зібраного з поля, палали мазурські загороди. Пани одні виїздили на захід, инші не певні були дня й години. Раз-ураз доходили чутки, що там убито віта, польського прислужника, там озброєна ватага напала на станицю жандармерії, стероризувала, вирізала й слід по ній загинув.

Живо стояла в душі українського народу картина власної держави, вимріяного життя на волі, що так коротко трівало. А тепер нова неволя, катування. Щораз нові утиски. Народ доведений до краю. Годі терпіти, го-

ді мовчки зносити знущання. Й от по часописах починають щораз частіше являтися вістки про „саботажі", „гайдамацькі ватаги", підпали, вбивства представників влади та „поржондних русінів". По більшій части справники їх остали невисліджені, але всежтаки часдочасу вдалося когось спіймати. От щось тиждень тому розстріляно Мельничука з товаришами, а в тих саме днях облетіла всіх вістка, що у Львові згинули заслуженою смертю два „саботажники" — Луцейко та Крупа.

Тож мав будник чого воркотіти. Хто зна, що за люде, чого волочаться?

II.

Мовчки йшли обидва „паничі" замерзлим шляхом у темряві.

Вищий зростом Михайло Дзвоник, а його товариш — Василь Очайдушний. Обидва ученики ґімназії, товариші з одної лавки. Того дня на сходинах „бойового кружка" Василь узяв на себе виконання наміченого „діла", а Михайло зголосився йому до помочі. Михайло новик. Він щойно кілька днів як принятий до організації, тож спішить мерщій ділом, а не лише формально вписатися в члени.

Василь бувалий. Йому не першина йти серед темної ночі на непевне. Раз навіть попався було, але нічого не доказали й вийшов на волю.

Й от тепер ідуть обидва. Порученя не мало важне й справа не проста. Пустили з димом мазурську кольонію коло К., а при нагоді „закатрупити", як казалося, тамошнього комманданта поліції, ката, що дався в знаки цілій окрузі.

Василеві це „фук". Плян має в голові, ясно представляє собі цілу ситуацію й почувається зовсім безпечно. Йде й не думає навіть, що за хвилину йому доведеться довершувати такі жахливі вчинки: палити людське добро, мочити пальці в крови...

Зате Михайло наче у сні. Він мало здає собі справу з того, що з ним діється. Почуває тільки фізичну втому від ходи по розбитій дорозі. Хоч зимно, мороз, але він увесь мокрий. З хати взяв теплу нагортку. Тепер найрадше кинувби її де в рів, але розуміє, що це бувби слід, а слідів їм лишати не вільно. Голова в нього болить, в очах мутиться. Мозок нездібний до ніякого міркування. В голові крутиться вперто одна тільки думка: gwałt niech się gwałtem odciska... gwałt niech się gwałtem odciska...

З тою думкою вийшов із хати й усю дорогу вона його не покидала. В дома розумів її добре. Коли роздумував над тим, що взяв на себе, був неспокійний. Як, — він, що стоїть за братерство всього людства, якого найвищим ідеалом загальне добро та вдовілля, — він тепер наважився сам, власноручно, нищити людям спромогу їх прожитку, вбивати...

Це страшне, це якийсь парадокс, непорозуміння. Цього ніколи не буде. Але одночасно чув у душі якусь другу силу, що говорила йому зовсім инше. Не мала ще вправді різко очеркнених форм, витворених давніщими поглядами та міркуваннями, як перша, але ясно твердила одно: ти це мусиш зробити й ти це зробиш.

Михайло довго бився з думками. Раз одна, раз друга сила брала верх. Ненадійно його очи впали на часопис, що лежав на столі. Перший погляд звістив йому про розстріл Крупи й Луцейка. Й одночасно ні відси, ні відти майнуло йому через голову: gwałt niech się gwałtem odciska!

Де, відкіля ся думка? Не міг собі нагадати. Десь чув, либонь у шко-

лі... Мешша з тим, але прийшло йому від неї просвітління. Заспокоївся, повечеряв і коли повернув по нього Очайдушний, він зовсім спокійно одягнувся й вийшов із ним. Не забув навіть сірників узяти.

Й тепер, ідучи з Василем, шепоче несвідомо ті слова. Та вже без зрозуміння, без самолевности. Дивно якось почувається. Не чує страху, а тремтить щось у нього у глибині душі. Розум не функціонує. Йде наче машина. В кишені міцно стискає набитий бравнінґ.

Недалеко загавкав пес. Значить зараз будуть у селі. Перейти лише через нього, а далі з півтора кільометра полем і будуть на місці.

III.

— Стій, хто йде? — крикнув хтось із темряви.

Пристанули на мент, наче приголомшені. Михайла щось стиснуло коло серця, ноги затремтіли.

— А тобє цо до тего? Ти цо за єден? — була відповідь Василя. З тим словом він засвітив незнайомому просто у вічі електричною лямпкою.

Серед дороги стояли два мужики в кожухах, з дебелими ціпками в руках.

— Ти цо за єден, питам сен цєбє, га? — питав далі Василь по польськи та ще й з мазурським акцентом.

Хлопів збентежила грізна постава Очайдушного, а ще більше блеск лямпки, що ставив їх в ясне світло між тим коли вони самі нічого перед собою не бачили.

— Та я... ми, проше пана, ми варта.

— Варта? До... така варта, — кричав Василь по польськи. — Добре ви тут вартуєте. Де командант поліції? Ми маємо діло до нього.

— То, проше пана, пана коменданта нема, десь виїхали, а ми маємо розказ, нікого через село не пускати. Тепер усякі люде ходять і нам наказали від шандармерії, щоб ми сокотили й як буде хто йти, то под особістов одповедзяльносцьов вести на постерунок.

— То цо з тего?

— То ми не знаємо, хто пани є й прошу зараз іти з нами на постерунок, бо то такий розказ...

— Ти кабанє єден! Скажи своїй бабі такий розказ і веди на постерунок! Тебе поставили тут не пускати „саботажнікуф", а ти радби забратися й іти з нами на постерунок! Думаєш, ми самі не знаємо дороги? Ми там скажемо пану комендантові, як ви пантруєте. Набереш завтра по морді, ти гайдамако якийсь! Ходзь-та, Юзек! Цо сен ганіш на тего лемка?

З тими словами рушили далі, минаючи спантеличених хлопів, які не знали, що їм робити: чи силою придержати „панічів", чи пустити. Придержать і заведуть до станиці, аж то може справді люде до коменданта. Ще скаже їх той катюга вибити в нагороду... А пусти, то біда знає, що за люде може якраз треба їх задержати?

— Як гадаєте, куме Лесю?

— А я знаю... А ви як кажете, куме Іване?

Поки наші газди міркували, Василь із Михайлом були вже далеко. А коли нарешті наважились щонебудь робити, то вже й відгоміш їх ходи затих. Гнатися не було за ким, а поліцію звідомляти боялися, щоб не було їм кари.

— А що, добрі з нас мазурі й гості до коменданта? — сміявся Василь, коли на кількасот кроків відійшли від місця зустрічі з вартою.

Михайло не сміявся. Він ще не міг стрястися з враження, яке зробила на

нього ця стріча і сподівався кожної хвилини погоні. Він певний був цього й наважився кинути свій револьвер у рів, щоб не найшли при ньому. з тою думкою звірився Василеві.

— Алежбо дурний ти, Михайле. Я не сподівався по тобі. Варту минули, дізналися при нагоді, що командан-та в селі нема, то чого ще боїшся? А кинеш свій револьвер, то що тоді зробиш, колиб була погоня? Дашся хіба звязати живцем, як „агнец на закланіе?" Думаеш повірять, що невинний, хоч і без зброї?

Михайло вже не відповідав нічого.

— А чи знаеш ти хоча, скільки той твій бравнінґ коштує? Одно людське життя. Вправді лише поліцайське. А ти його хочеш кинути в болото Давай сюди коли боїшся!

— Ні вже лиши, Василю. Хай буде, що буде...

Михайло трохи заспокоївся, бо зайшли вже на другий кінець села, а погоні не було.

Непомічені ніким перекралися пишком і коло поліцейської станиці. В хаті світилося, чути було відтіля грубу, польську лайку, але на дворі варти не було, тож хлопці спокійно, ніким не здержувані, пішли далі.

IV.

Якось свобідніше відітхнув Михайло, коли минули останню хату в селі й опинилися серед голого поля. Перебув уже перший огонь, — зустріч із вартою — і почувався тепер більше відважно і певно. Думки стали кружляти правильніще.

Темна ніч, темне діло. Чорне у переведенні, безпросвітне в наслідках. Саме переведення „діла" зневолювало Михайла здрігнутися. Він з відразою думав про те, як доведеться йому підкрадатися, призбирувати сухого ріпа... або пустити кулю в лоб чоловікові, якого досі навіть не бачив, а опісля ограбувати його скервавлений труп із револьвера та стрілен і затягти де в рів, або в річку...

Геть, чорні, погані думи! Треба бути реальною людиною, що робить се, чого вимагає життя й потреба хвилини, а не дурним сентименталістом. Геть, думи!

А наслідки? Ніч темна та безпросвітна. У темній ночі йдуть і роблять, що їм казали. І серед пітьми хапають їх озвірілі мазумі, роздирають в шкамаття у лютій помсті. Мазурські пси розносять по яругах та ровах криваві кусники тіла. Ворон кісток не позбирає й чорна галка не занесе вістки до рідних і близьких. Ніч чорною паполомою укриє їхню могилу.

А якщо впадуть в руки поліції, їх візьмуть на муки. Будуть мучити з насолодою, довго, довго...

А потім, коли побачать, що від сих скатованих, знеможених дітей нічого не дізнаються й коли наситять уже вщерть свою звірячу жадобу крові і помсти, — виведуть їх на тюремне подвіря й розстріляють. Засиплять погаслі очі мокрим піском, або замерзлими грудами, а в газеті зявиться лаконічна вістка, що покарано смертю двох паліїв-бандитів. Вороги будуть радіти, а свої покивають головою...

— От, дурні діти, — скажуть. — Думають головою мур перебити.

Заплачуть одні лиш мамині очі...

...Геть думи! Чого напосілися? Гадаєте, я дамся вам звести з дороги? — Що діло, що наслідки! Мені вже все одно... „Gwałt niech się gwałtem odciska", а життя — піна на ріці...

Стиснув сильніше держало бравнінга й почвалав швидше. Василь із ним.

— Далеко ще, Василю?
— Ні, вже зараз.

V.

Із темряви виринули хати. Се мазурська кольонія, — хат усього із двацять. Довкола них високі стирти, обороги. Будинки порядні, великі. Не диво, — наших 20 селян до купи не має сдльки землі, що один мазур.

— Сплять заволоки! Безпечні, навіть варти не виставили, — шепотів Василь.

— Спіть, спіть спокійно, буде час уставати, як припече! Не доробишся на нашій землі, не станеш ситий кервавицею українського селянина...

— А ну, Михайле, бачиш сі стирти? Се твої. А я йду з того кінця погляну.

Плян кольонії мав Василь у голові. Тиждень тому він умисне їздив сюди, щоб усе оглянути й не йти на вмання. Знав тепер докладно, де яка стирта, де копиця сіна, де в кого оборіг, стодола...

Певною ходою пішов через городи на другий кінець присілка. Михайло заходився тимчасом біля стирти вівса. Сам чудувався, відкіла в нього той запал і завзяття. Не думав ні про що, як тільки щоб відразу добре запалало й не одна, а кілька стирт. Мокра солома не хотіла горіти, треба було зверха відгорнути й добути зі середини сухої. Обілляв бензиною, черкнув сірником. Полумя спалахнуло. Завмер в дожиданні.

Тут і там горіли серед чорної пітьми, невеликі покищо, червоні вогники.

Почулася тиха хода. Василь.

— Ти вже?
— Вже.
— А ти?
— Як бачиш.
— Ідем.

Пропали в темряві. За ними росли щораз більше червоні вогники, лучилися разом та переходили у велитенську заграву, що грізно палала на північному небі.

На вежі трівожно гудів дзвін.

Ти один, а їх богато?
Ну, так що тобі? Байдуже!
Більше буде в тебе свято,
Як подужаєш їх, друже.

Де багато — ще не сила,
Дужість міряй не лічбою:
Перевага там, де сміла
Сила духа в правім бою.

Твердо гордий дуб стоїть:
Ані лютії морози,
Ані бурі, ні погрози
Не змогли його звалить.

Як той дуб, ти гордо стій:
Хай ні зради, ні догани,
Ані муки, ні кайдани
Дух зломить не зможуть твій.

Борис Грінченко.

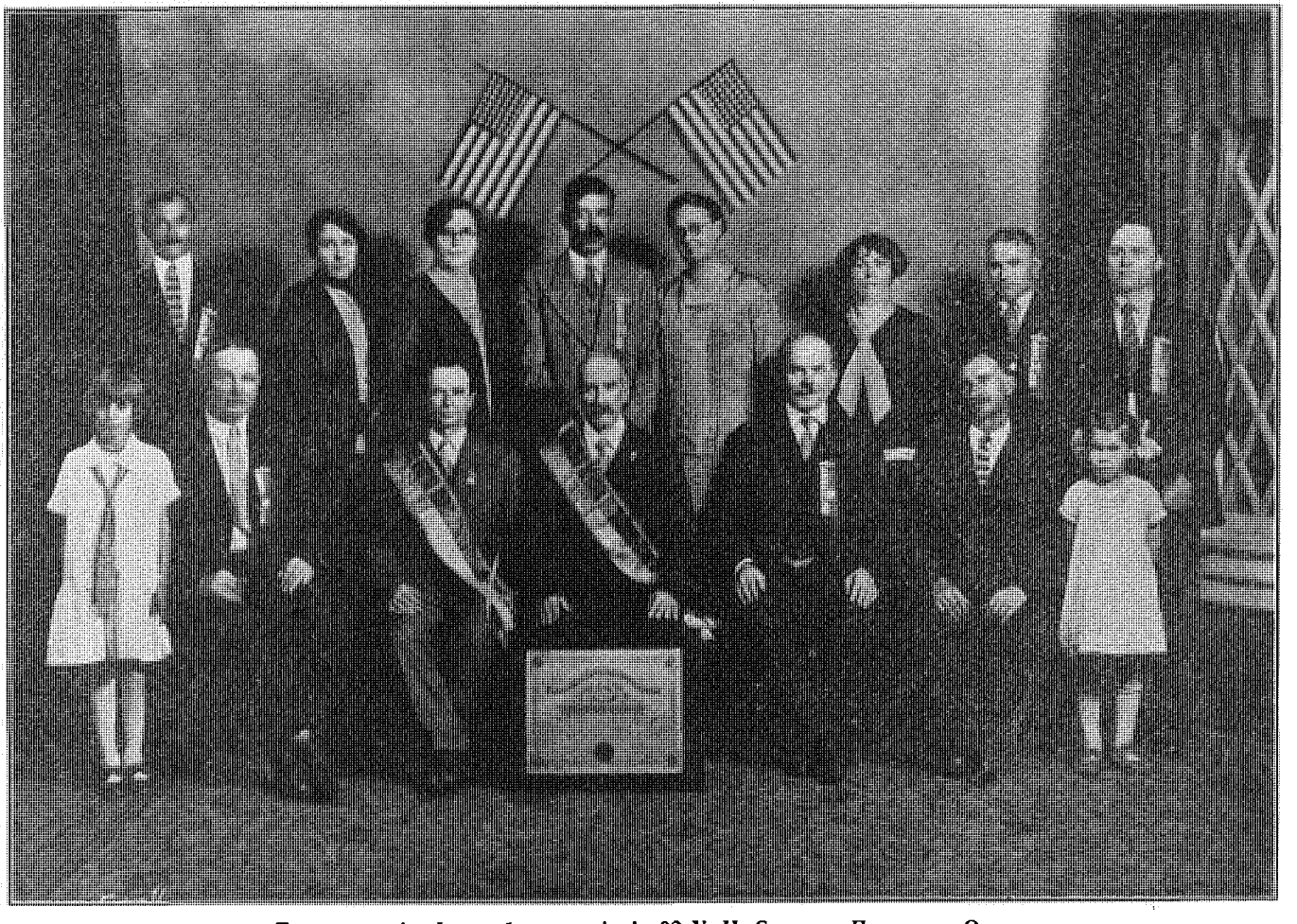

Товариство ім. Івана Франка, відділ 92 У. Н. Союза в Портленд, Оре.

Український театр.

I.

Назва „театр" — чужа, бо грецького походження. Саме старинні Грекики дали початок тій культурній інституції, без якої не можна собі навіть уявити теперішнього життя. Початок театру треба до бачити в грецьких забавах, що їх влаштовувано в честь Діонізія, бога вина і веселости. Спершу грав тільки один актор, пізніще двох, а далі вже і трох. Жінок заступали перебрані мущини.

Греки дуже любили театр. Це причинилося у них рівнож і до великого зросту драматичної штуки. Невеличкий грецький народ видав вже в тих давних часах таких славних драматургів які понаписували драми, що вважаються до сегодня найдоскональшими творами людського ума і фантазії.

Коли Греки втратили державну самостійність, занепав і їх театр. Але віджив він на землях тих, що поконали Греків, себто в давнім Римі.

Християнство поставилося до театру вороже, бо там виставляли поганських богів. Але скасувати його не могло. Тому ввело на місце давніх театральних поганських штук т. зв. **„містерії"**, в яких передавалося ріжні сцени з святого письма, а головно з життя Христа.

Оті містерії перейшли і до нас на Україну. Спершу грали в них тільки духовні особи, а зчасом почали грати вже й прості люде, себто нарід. З церкви перенесено ті вистави на майдан і поширено їх зміст. А що містерії були самі собою нудні, бо там тільки проповідували про мораль і чесноти, почали вставляти у ті вистави ріжні менш поважні а то і жартобливі сцени з звичайного життя. Оті вставки називано **інтермедіями** або **інтерлюдіями,** посереднє між смішним а поважним.

Містерії грали на Україні головно при братських школах. Штуки писали професори, а грали ученики. Люде булиб не слухали тих штук, бо вони були писані тяжкою і незрозумілою церковно-славянською мовою, якби не сьмішні картини з народнього життя, які вплітали в такі вистави.

Згодом самі письменники прийшли до того перекопання, що без інтермедій штука нічого не вартує. Тому поставили за норму, що кожда має складатися з двох частий: з поважної, написаної по церковному, і смішної, написаної народньою мовою. А ще пізніще траплялося здебільша так, що грали, особливо на ярмарках і базарах, самі тільки інтермедії. Грали звичайно ученики, бурсаки, головно ученики Київської Могилянської Академії, заробляючи собі в той спосіб на життя.

II.

Батьком українського народнього театру став одначе доперва **Іван Котляревський,** автор безсмертної **„Наталки Полтавки" і „Москаля Чарівника".** Виведені Котляревським люде це були дійсні, живі люде, а мова була народня.

Але про справжній український театр можна говорити доперва в 70 роках минулого століття, коли заявилися на Україні такі артисти і драматичні письменники як: **Старицький, Тобілевич і Кропивницький.** Вони то перші зрозуміли справжнє завданнє театру з громадського і культурного боку і старалися поставити україн-

ський театр на зразок европейський. Головна заслуга в поставленю українського театру на Великій Україні припадає **М. Кропивницькому,** котрий був надзвичайно талановитим актором, а заразом і добрим письменником.

Український театр розвивався дуже гарно і робив тим українській справі надзвичайно велику прислугу. Він збуджував в масах і в інтелігентної верстви приспане українське почування, а даючи вистави з народнього життя, притягав відчуженого інтелігента до закріпленого чорнороба.

Все те не було на руку московському урядови. Почалися репресії і був час, коли здавалося, що вже замкнено уста українському театрови на віки. Але згодом почали письменники і директори театрів обходити урядові заборони, прикриваючи українську ідею ріжними сміховинками, за якими крилася поважніща річ, але її Москалі згл.-московський уряд не добачували. Це і було причиною, що згодом потворилося повно „малорусских" театральних груп, які робили на „українських" виставах добрий бизнес, представляючи „малорусску" шутку і „малоросийський" нарід в виді запитих пянюг, ковбаси, чарки і гопака.

Але були люде, яких це боліло і які всіми способами старалися відмежувати дійсний український театр від театру гопакового. До таких людей належав один з найбільших сучасних українських артистів, **Микола Садовський,** котрий ще в 1904 р. створив в Київі постійний український театр, в якім виступали знамениті артистичні сили, між ними і **Марія Заньковецька.** До такого театру мусіли поставитися вже і Москалі з найбільшою повагою.

Той самий Садовський реформував потім український театр в Галичині, а в останніх роках зорганізував український театр на **Закарпатській Україні** і давав вистави в Ужгороді, столиці Закарпаття.

В Галичині мали ми до світової війни і якийсь час по війні український мандрівний театр, що стояв під зарядом товариства **„Українська Бесіда".** Відограв він рівнож велику ролю у національнім відродженню Галичини і видав цілий ряд добрих артистів. Тепер маємо в Галичині кілька театральних груп, але дійсного українського театру, навіть такого, як був до війни, нема. Польська окупація і невідрадне економічне положенне добивають і український театр.

Зате на **Великій Україні** український театр розвивається прекрасно. Великі театри в Київі, Одесі чи Харкові, на яких грано досі тільки на російській мові, перейшов в українські руки. Навіть опери співаються по українськи. Все те має безумовно величезне значінє.

III.

Бо театр це велика житева і національна школа. Він відгравав велику ролю у життю кождого народа. Значінє театру розуміли вже добре старинні Греки, бо там держава оплачувала акторів, а горожане діставали з державної каси безплатні тикети до театру. Театр був для них святинею Він вчив горожан пізнавати свою давнину і своїх великих людей та героїв. Вчив їх любити рідну землю, а заразом показував їх на людські хиби в приватному і громадянському житю. В театрі на виставі бачили люде дуже часто свій власний образ, бачили лихо і вчилися з ним боротися.

Таким був і український театр. Він показував нам картини з герой-

ської нашої минувшини і картини народньої зради. Він давав нам картини опідлення людської душі, а рівнож і картини найбільшої благородности і посвяти.

Наш театр давав нам можність і посміятися. Український гумор знайшов в українськім театрі свого гідного інтерпретора. Та біда, що наші перевертні а той недоуки або московські комерсанти звульгаризували отсей тонкий український гумор,перемінюючи український театр в коршму. Було повно ріжних гольтіпак, що не маючи з чого жити, вступали в „малоросийські" трупи і там пописувалися як „гопакмейстри", представляючи так українську штуку.

Через те і наш драматург Іван Тобілевич уважав потрібним в своїй драмі **„Суєта"** вложити такі слова, що відносилися до театру:

„Театр — це священий храм. Тільки з театру, як і з храму, крамарів треба гнать: і фарс і оперетку; вони — позор іскуства, бо смак псують і тільки тішаться пороком. Геть їх із театру. Мітлою слід їх замести. В театрі грать повинні тільки справжню літературну драму, де страдання людської душі трівожать камяні серця і кору леддяну байдужности на них розбивши, проводять у душу слухача жадання правди, жадання загального добра, а пролитими над чужим горем сльозами обіллють його душу паче снігу. Комедію нам дайте, комедію, що бичує сатирою страшною всіх і сміхом через сльози сміється над пророками і заставляє людей, мимо їх волі, соромиться своїх вчинків.

IX.

Ми нарочно навели це місце, щоб наші читачі в Америці знали, як треба ставитися до українських вистав на іміґрації. Ми знаємо, що й тут за морем театральні вистави мали і мають ще й досі своє велике значіння. І тут маємо ми нагоду приглядатися численним виставам ріжних жидівських „гопакмейстрів", що роблять на тих виставах добрі гроші, а нам приносять хиба сором. І тут ми мусимо добре призадуматися, що нам далі робити, як збогатити наш репертуар і як давати вистави, щоб вони зацікавили тутешню молодь. Бо добре наладжений український театр може нам зробити в Америці ще велику національну прислугу і в майбутньому може навіть більшу, як це було тут в минулому.

У послідних часах побудовано в Індіях три найширші на світі залізничі тунелі.

Злучені Держави мають 580 тисяч кільометрів залізничих шляхів і під тим оглядом занимають перше місце на світі. Потім іде Канада, а опісля Росія, Німеччина й Франція.

——o——

Кров творить в орґанізмі 13-ту часть загальної ваги чоловіка, а проте в дорослого чоловіка повинно бути 5 до 7 кґ. крови. Через серцеві комірки переливається в протягу одної мінути від 4 до 5 літрів крови, а по їдженю 7 літрів.

——o——

Молодому найенбурському інжинірови Іванови Львови Райтерови удалося сконструвати годинник, який вправляється в рух енергією, котру осягається зі змін температури й атмосферичного тиснення. Сей годинник може ходити понад 10 тисячів літ.

——o——

Молодечий відділ 168 У. Н. Союза в Перт Амбой, Н. Дж.

Др. Кирило Трильовський.

ДЕЩО ПРО ВАГУ СІЧОВОГО РУХУ.

Наша відроджуючася нація не має найменшої причини бути зарозумілою та вивизшати себе понад другі народи. Ми знаєм лише це, що наш народ великий, і так фізично як і духово здоровий і що становить знаменитий матеріял для створення із нього великої, культурної нації. Ми знаєм і це, що земля наша простора, гарна і багата, і що та послідна прикмета є власне головною причиною, що наші сусіди так завзято зазіхають на наш край, а дістався його в свої лабети не хотять його добровільно зі своїх рук випустити.

Та це все творить доперва підстав вий матеріял до створення і великої культурної нації та сильної держави...

Ми любимо говорити, що, мовляв, земля українська не має спільних природних границь, котрі би її боронили вже самі собою від ворога. І не знать які сильні природні границі не є тепер, в часі літаків і підводних суден достаточною обороною якоїсь держави.

Австрія була боронена морем і Альпами від Італії, та це не пешкодило, що італійські літаки підчас світової війни прилетіли аж над Відень. Таксамо австрійські літаки бували над Венецією.

Англія уходила ще до недавна за недоступну твердиню; однак підчас світової війни німецькі кермові бальони бомбардували Лондон, з тої причини, що та послідна мала більше літаків як вона.

Впрочім Німеччина не мала також сильних природних границь, а преці через майже 50 років уважано її за державу на континенті — прямо непобориму.

Не високі гори, і не широкі ріки, ні навіть море, та не штучні твердині є найсильнішою і найпевнішою охороною даної держави, але сильний і одний дух народа, котрий на території даної держави живе. Та одність і та сила тим потрібнійші для народа, котрий ще самостійности й соборности не здобув, а бореться передовсім о своє істнованнє.

Бачимо на примірах Німців та на Чехах, що росли і розвивались на німецьких примірах, — яке велике значіння мають для сконсолідовання нації власне гімнастичні товариства. Є вони в усіх народів. Не можуть і Українці без них обійтися.

——o——

Першу „Січ" пожарно гімнастичну пробував я заложити разом з моїм приятелем селянином Дмитром Соляничем (тепер в Канаді), в селі Устю, снятинського повіту, а то підчас зими з 1899. року на 1900. Внесені до намісництва у Львові статути та власть, будуча вповні у польських руках, відкинула, мотивуючи це тим, що статути містять постанову, що члени товариства можуть носити відзнаки.

Для культурного чоловіка се тяжко поняти, але власне справа відзнак сталася була „каменем предкновенія" цілої січової організації. Польська адміністративна влада у Східній Галичині, хотя цей край належав до Австрії, мала властиво всю силу в своїх руках і робила в дійсности з тамошним українським народом що сама хотіла. Товариства „Січи" кололи її в очи вже хочби самою назвою, так, як вона нагадувала їм ті бої, які колись зводили запорожські козаки, Січовики, з польською шляхтою в обороні прав українського народа.

Тому й „Січи" станули для Поляків а польських урядовців зосібна відразу якимсь страхополохом і тому вони їм шкодили на кождім кроці. Переслідуваннє розпочалося вже від самого початку, з першої проби ос-

кування „Січи" в Устю. — Намісництво у Львові вишукало собі якийсь старезний розпорядок міністеріяльний, після котрого, коли члени даного товариства хотять носити якісь спеціяльні відзнаки, то товариство повинно постаратись о дозвіл на це в дотичнім намістництві. Очевидна річ, що той розпорядок був безправний та протизаконний, бо у Австрії була конституція, котра дозволяла всякому робити всьо, що хоче, оскільки воно не стоїть в суперечности з обовязуючими розпорядками та не нарушає добре набутих прав третих осіб. — Однак Німці, у котрих найбільше було товариств власне для того, що вони щодо культурности стояли на чолі всіх австрійських народів, Німці не запротестували в свій час проти цего розпорядку міністеріяльного, бо знали, що їх власні урядовці-Німці їм докучувати не будуть. І так той розпорядок втягнувся в житте і дав добру нагоду польським урядовцям у Сх. Галичині дошкулювати як мога Українцям, а зосібна Січовикам — за ношенне недозволених" відзнак. Колиж декотрі „Січи" й вносили подання о дозвіл на ношенне відзнак, тоді жадано від них, щоби предложили малюнки тих відзнак, колиж і це услівє сповнено, то взагалі не приходила ніяка відповідь. Я бодай не пригадую собі, щоби котра „Січ" дістала дозвіл на ношенне відзнак, тим більше, що такий дозвіл використали би були безумовно другі „Січи", та в своїх поданнях о дозвіл були би покликувались на прецеденційний випадок.

По причині відїзду Д. Солянича до військової служби — полишив я наразі основанне „Січи" в Устю (її основано дещо пізнійше), але порозумівшися з Дмитром Одинським і другими знакомими з села З а в а л я (рівнож в снятинськім повіті), постановив я заложити першу „Січ" у тім селі.

А дуже воно інтересне те село Завале! Лежить воно саме у куті, при впливі Черемоша до Прута, отже межи двома звісними і нераз поетами оспіваними гірськими ріками, котрі однак випливши з гір на доли, звільняють свій біг і не є так рвучі як у горах. Таким способом само положенне Заваля нагадує Запороже, а навіть є таке переданнє, що це село є кольонією колишніх Запорожців-еміґрантів. Сама назва Завалє показує на оселю поза валами, причім правдоподібно брано на увагу вали міста Снятина, котре мало давнійше оборонний замок на тім місци, де тепер є будинок староства. Можливим є також і таке, що це будуть потомки надворних козаків старости Каньовського (Миколи Потоцького), що мав там недалеко, бо в Городенщині, свої добра і держав у себе значний почот надворних козаків, котрих потомками є межи иншим людність села Серафинці коло Городенки. Сам Потоцький був рішучим козакофілом, ходив вбраний по козацьки, носив на голові оселедець, перейшов нарешті на унію (греко-католицизм) та замешкав на послідні роки життя у василіянськім монастирі в Почаєві, де він мабуть і похоронений.

В тім отже селі заложив я першу пожарничо-ґімнастичну „Січ" котру відкрито 5. мая 1900 року. Є то дуже важна дата, так, як від неї датується зріст та розвій величезного січового руху, який охопив не лиш східну Галичину і Буковину, але й перенісся за океан до Злучених Держав північної Америки.

Зауважити треба, що село Завалє лежить на самій границі Буковини і є від неї відділене лише Черемошем. — Та всеж таки першу „Січ" на Буковині — в місті Кіцмани заложено доперва на весну 1903 р. а другу в місточку Вашківцях над Черемошем, майже напроти Заваля, 4. жовтня рівнож 1903 р.

Найважнійшою обороною проти реакції в Січи була постанова січового статуту, що членом „Січи" може бути лише особа світського стану. Замикаючи в цей спосіб вступ до тих товариств попам і черцям — замикається через це вступ до них всяким релігійним агітаціям, цькованням і пропаґандам. Світські люди можуть в січових рамах вже намалювати т а к и й о б р а з, який буде відповіда-

ти їх переконанням. „Січ" передовсім організує, єднає, — вона вирабляє почуття спільности, а що найважнійше — карности.

„Січ" має служити на те, щоби виробити народну карність (дисципліну) та солідарність. „Січи" це мають до себе, що вяжуть невидимими, тайними, містичними нитками сучасність з минувшиною, а відсвіжуючи історичну традидіцію в душі народа, мусять рівночасно будити в нім певного рода гордість на ту минувшість, що мусить викликувати певного рода довіре до своїх сил, так як кождий член народа мусить тоді відчувати, що в його жилах пливе кров геройських предків. А вжеж поглядів наших предків не можемо оцінювати після теперішних наших поглядів або й „програм", але після того, чи вони тоді, „історично" — подвигами були уважані за народне добро.

Галицькі „Січи" не були привілеєм якоїсь спеціяльної партії, але вони були загальною народною інституцією. Кожда людина могла працювати у січовій організації.

Сталося однак так, що властиво, майже виключно користала з тої організації партія радикальна, так як я і другі головні Січові діячі були радикали. Однак ми при кождій нагоді зазначували, що робота у січових рядах є для кождого отверта, хто лише справді серіозно хоче її виконувати. І так й так було, що в декотрих повітах і національні демократи (народовці) займалися січовою організацією.

Що соціяльні демократи не користали з цеї інституції — це вже їх власний брак сприту; а впрочім — в часах передвоєнних була це партія дуже нечисленна, обмежена більше на мале число студентства і робітників у Львові, партія, що між селянами не мала ніяких приверженців. Одним словом: вона не мала ніяких мас за собою. — Та всеж таки — хочби у самім Львові вона могла при помочи січової організації вирвати значну частину українського робітництва з летаргу та зпід польонізаційного впливу польської соціяльної демократії, що стояла під проводом польських шовіністів.

Однак заскорузлість не дала українським соціял-демократам використати „Січий" для свого власного розвою і вони очевидно лише втратили через своє обоятне становище зглядом січового руху.

Що гімнастична організація не є ніякою пустою забавою, але справою дуже реальною, це бачимо у других народів, зглядно в організаціях гімнастичних робітничих партій других народів. Що тут богато говорити: організація гімнастична це організація фізичної сили народа, а преціж кождій партії повинно залежати на тім, щоби мати в своїх руках таки справдішну фізичну силу. Очивидна річ, посіданнє в своїх руках фізичної сили ще не дає права уживати її в брутальний спосіб, але важно її мати власне тому, щоби в данім випадку мати змогу відперти чужий брутальний напад! Мати до своєї розпорядимости кількадесять тисяч здисциплінованих і військово зорганізованих робітників, як це мають чеські соц.-демократи в своїм „Свазі дельніцкіх тєлоцвічних єднот", або як мають чеські комуністи в своїй „Федерації дельніцкіх тєлоцвічних єднот" — це не є річ так маловажна і тому і українські провідники лівих політичних партій повинні це знати, що партія жиє не лише „програмкою" (звичайно нігде доси і в десятій части не впровадженій в житте) але і фізичною силою в дослівнім значінню цього слова. — Хто видів „Олімпіяду" або „Зїзд" в Празі в 1921 р. і 1927 р. той певно ціле житте не забуде цих глибоких, піднесячих на дусі, ентузіязмуючих вражінь які тоді відніс! Були на тих „Олімпіядах" між иншими також представники Франції та Англії і вони з одушевленнєм зазначували, що чеська робітничо-гімнастична організація представляє взагалі вершок досконалости, до котрого ще далеко і англійським і французьким робітникам.

Треба зауважати, що й німецькі робітники, так в німецькій республи-

ці, як і в Австрії та Чехословаччині, мають свої дуже сильні організації гімнастичні.

Кого та справа більше інтересує тому подаю ось тут адресу головного органу німецького гімнастичного союза: Arbeiter Turn-Zeitung Redaction in Leipzig, Fichtestr. 36. — Робітнича німецька „Олімпіяда" відбулася в липни 1925 р. у Франкфурті над Майном.

——o——

Як бачимо то соціялістичні переконання ані раз не перешкаджають чеським та німецьким робітникам організувати свої робітничо-гімнастичні товариства. Такі товариства гімнастичні не можуть бути лише привілеєм буржуазії.

Ф і з и ч н е вифованнє шкільної молодежи значить не лише тілесне скріпленнє кождої одиниці із неї і тим самим скріпленнє її духовних спосібностей; це значить рівночасно виробленнє цілої маси інструкторів для цілого народа і в тім дусі мусить іти шкільне вихованнє взагалі і то не лиш щодо ф і з и ч н о г о виховання. Кождий хлопець та кожда дівчина мають виховуватися свідомо на учителів незрячої маси і мусить їм бути п л я н о в о вщіплюване те переконаннє, що набуту в школах науку вони мають уважати не лиш за підставу для свого індивідуального дальшого життя і розвою, але що вони мають її використовувати також для добра загалу, і що передовсім вони мають своїми відомостями поділитися з тими, котрим доля не дала можности також до шкіл і зосібна вищих ходити. — Як скоро розвинулобися загальне образованнє народа, як високо піднявбися загальний уровень просвіти, коли би молодіж в тім дусі вже в школах була пляново вихована, коли би вчені обовязково уділяли своїм ученикам відповідні поради й вказівки, та коли би молодіж вертаючи зі свят чи з ферій мала моральний обовязок здавати звіт зі своєї просвітної діяльности між народом.

Не всі очевидно предмети науки надаватися будуть до популяризації поміж масами; ані альгебра ані тригонометрія, ані латинська мова для такої роботи не будуть відповідні. Але історія, географія, фізика, історія рідного письменства, перші основи математики, згори надаються до популяризації, не говорячи вже — се є самозрозумілою підставою всього — про науку читання і писання. — До популяризації згаданих наук треба однак всетаки деякого педагогічного природного хисту. Але що дотичить гімнастичних вправ, то їх наукою на селі може зайнятись взагалі кождий ученик і кожда учениця, хіба що хто з них бувби фізично у посліджений або взагалі хорий. І це й повинно бути ідеалом гімнастичної організації: весь народ від семилітного школярика і школярки до дідугана та старухи включно п о в и н е н належати до неї, а що найменше вміти певне число засадничих легких, до масового виконання придатних вправ. Очивидно, що й військо мусить їх уміти. До того мусим дійти, щоби при кождім народнім святі на вільнім воздусі могли на даний знак всі присутні уставитися в ряди, розскочити до вправ і на заповідь показника чи показниці виконати всі загально усталені всеукраїнські вправи. Не обмірковуючи отже дуже за і проти, не зважаючи на це в якім стані знаходиться власне будівництво нашої держави, та чи вже маємо своїх національних міністрів просвіти та тілесного виховання чи ні — берімся до роботи, і чи то в краю, чи на европейській еміграції, чи на американській іміграції — берімся переводити ту велику ідею в діло.

Переводять її в діло всі культурні народи, хоч тоже не з такою консеквенцією, якої ми ось від наших земляків вимагаємо. Але власне ми, в сімї других народів „поніжонні і оскорбльонні" є тим більше обовязані переводити ту ідею в житте з як найдальше ідучою консеквенцією, з як найбільшим завзяттєм!

О д и н н а р о д, о д н о с е р ц е, о д и н г и м н, о д и н р у х!

ЗНАННЯ ЦЕ СИЛА.

Знання це сильне оруже. Коби ми були узброєні в часі нашого національного зриву послідних часів хоч в ту одну зброю, ми булиб сегодня свобідні. Тому тимбільшу мусимо звернути тепер увагу на ту прогалину, яка ще раз відомститься на нас самих, коли ми пірвемося добувати волі, а не будемо освідомлені і освічені, коли не будемо мали своїх технічних робітників ні тих учених, що в в мирних часах будуть своєю культурною роботою звертати увагу світа на українську націю і її борбу за національне визволенє.

Український нарід по всі часи був свідомий того, що наука це сила. В найтяжших часах дбав він про науку і старався її ширити дорогою школи і поза школою.

І. Давні школи на Україні.

Про найдавніщі школи з княжих часів знаємо небогато. Були вони при церквах і монастирах, як це було тоді в звичаю по всіх других европейських краях. Вчили тоді мало: читати церковні книги і писати церковні букви, а з рахунків стільки, щоб можна було вирахувати, коли припадають свята. Учителями були монахи. А вчилися кандидати на священиків та дехто з боярських синів.

Згодом шкільництво поправилося, але татарське лихоліття не дало йому розвинутися. Татари, як відомо, нищили і палили міста, церкви і монастирі, а з ними і школи та бібліотеки. Тому в тих часах, коли на заході цвила культура, в нас запанувала темнота і руїна. Почалося підноситися шкільництво звільна доперва тоді, коли землі наші опинилися під Польщею і Українцям треба було зводити релігійну боротьбу в обороні православя В Польщі мали школи Єзуїти, котрі вели боротьбу з православєи. Тому і православним треба було узброїтися в силу науки, щоб видержати похід Єзуїтів, які несли на Україну не тільки католицтво, але й польського духа. Єзуїти почали винародовлювати українську шляхту і перетягати визначні і багаті українські роди на польський бік. А все те робило головно дорогою школи. Тоді то кинулися українські пани і міщани, що дорожили своїм народом і вірою, закладати свої українські школи, щоби вратувати молоде поколінє перед винародовленєм.

Найславніщою такою школою була **школа в Острозі,** заснована десь около 1580 р. волинським князем Константином Острожським.

Довго вдержалися на українських землях ще й міщанські, церковні школи, що їх організовали **Братєва.** Ті школи мали наскрізь національний характер, бо мали на ціли придержати нашу молодь при своїй національности. Найстарша і найславніща така школа була у Львові. Заложило її церковне братство при т. зв. Волоській церкві ще в 1591 році. Братство звалося **Ставропигійське,** бо на нім заткнув хрест царгородський патріярх і від того пішла назва.

Ставропигійська школа була ведена на взір єзуїтських. Але, коли до єзуїтської школи приймали тільки синів багатих панів, то до ставропигійської приймали багатих і бідних, а між ними багато сиріт. З тої школи виходили багато учителів, які розбибрилися по всіх містах України і вчили по школах та друкували книжки. Згодом по всіх українських містах повстали такі братські школи, які ста-

ли опорою української народности і виховували все нових борців.

Коли прийшла унія, покликаний до життя Василіянський чин почав закладати свої осібні школи, які вів на взір єзуїтських.

Та до найбільшого значіння дійшла **Київська Академія,** яку зорганізував київський митрополит **Петро Могила,** що помер в 1646 р. Могила зорганізував академію рівнож на єзуїтський взір. При тім треба згадати, що ті взори були західні. Єзуїти прийшли до Польщі з Еспанії. В могилянській академії викладовою мовою була мова латинська, система науки була середньовічна, далека від дійсного життя. Цілею академії було виховати вчених борців за православну віру. В той час повстало через те багато наших письменників, що розвичули т. зв. полемічну літературу, в якій спорили між собою православні з католиками, яка віра краща.

В тім самім часі витворився завдяки Київській Колеґії церковний, своєрідний київський напів, який задержався в Галичині до сегодня. В драмах, що їх писали вихованці Колеґії продиралася вже тоді народня мова. Школа та виховувала цілі покоління наших провідників. Академією піклувалися наші гетьмани, як Сагайдачний і Хмельницький, а найбільше гетьман Мазепа.

Властива заслуга школи була в тім, що вона викидала з себе цілу масу недокінчених бурсаків, які по тім вандрували по всіх містах і селах України і вчили зимою наших дітей грамоти. Були це українські мандрівні народні учителі. Їм треба завдячувати те, що навіть чужинців дивувало, що на Україні в 18 століттю весь народ був на загал грамотний.

2. Нагінка на Українську Шдолу.

На тих землях, що опинилися під Польщею, вчили навіть в василіянських школах тільки по польськи і по латині. А у всіх інших школах вчили хиба погорди до всього що українське, себто просте і мужицьке. Так було під Польщею.

А коли Росія зруйнувала Січ та перемінила Україну в московську провінцію, розпочала рівнож і там переслідування української школи. Вже в 1782 р. заборонено дячкам вандрувати. На Україні заведено кріпацтво і позамикано всі школи, бо нащож мала здатися кріпакови освіта. Для кріпаків не було отже ніякої, а для некріпаків були державні московські школи, в яких вчили Москалі.

Щоб зарадити лихови свідомійший гурт Українців кинувся в 50 роках минулого століття закладати **недільні школи**, щоб спинити в який спосіб русифікаційний вплив московського уряду та освідомити наш нарід. Першу таку школу відкрито в Київі. Хоч як великі труднощі доводилося поборювати, то все таки ті школи розвинулися по всій Україні. Підручники до науки звались **метелики.**

Для таких саме шкіл написав і наш Тарас Шевченко свій **Буквар,** над яким так заходився і яким так дуже тішився.

По польськім повстанню почав російський уряд придушувати всякий прояв українського відродження і видав пропамятний заказ з 1876 року, яким запечатано друковане українське слово і всі українські школи, навіть недільні.

Але всяка неволя має свій конець. І в Росії повіяло іншим духом. Революційний огонь, що спалахнув 1905 року, змусив уряд до уступок. От тоді починається відродженне української школи, яке продовжається по сего-

днішній день, а яке ще не осягнуло свого, як не осягнув ще український нарід своєї політичної самостійности.

Ще в 1913 році, коли всеросійський учительський зїзд в Петербурзі заявився за українською школою, російський уряд прогнав тих, що цего домагалися зі служби, а деяких покарав тюрмою за це сміливе жадання.

Та це нічого не помагало. На Велику Україну доходили вісти про ту велику боротьбу, яку вели галицькі Українці під Австрією за свій університет та за свої школи. Як відомо, та боротьба прибрала в нас в Галичині не тільки культурний, але і політичний характер. Боротьбою за свій університет зробили галицькі Українці розголос українській справі по цілім світі. Прецінь тоді сотками покинуло українське студенство польський університет у Львові і пішло у світ у чужі школи, а нарід наш складав сотки тисяч на їх удержанє.

Боротьба на університеті, смерть українського студента Коцка, добутих 15 українських університетських катедр і 9 добутих українських гімназій, загрівали і придніпрянських Українців до боротьби з московським насильством.

3. Рідна держава, а по ній нове поневоленнє.

Річ ясна, що як тільки на наших землях відродилася українська держава, пороблено сейчас заходи, щоби зорганізувати школу і вляти до неї рідного, українського духа. Воєнний революційний час не дав змоги перевести цего до діла, бо на те треба було часу, великого числа фахових людей і відповідних книжок та підручників.

В Галичині зі школою пішло легко. Тут нарід був свідомий і підготований. На великій Україні було тяще, бо там до війни властивої української школи не було.

Та зате тепер відносини зміпилися. В Галичині і на всіх західно-українських землях, Польща всіми можливими способами добиває на полі українського шкільництва те, чого ми добилися під Австрією на протязі довгих десятиліть. Вона не тільки касує те, що завела була Західно-Українська Народня Република чи Австрія, але польонізує школу на взір московський. Рідна Школа в краю борється тепер останками сил, щоби ратувати душу української дитини, бо всі ми всідомі того, що духова неволя сто раз небезпечніща від фізичної. А польська школа це для Українця духова тюрма.

На Великій Україні мимо большевицько-московської окупації українська школа йде нестримним ходом сміло вперед. І в ній наша велика надія. Правда, що і в тій школі подають по наказу з гори московську отрую, але ми свідками того, що здорова українська національна течія бере верх і школа на землях Великої України стає дійсно українською. І як до світової війни Галичина підносила духа Українців знад Дніпра, так сегодня Українці знад Дністра у своїй важній і нерівній боротьбі з Польщею потішаються успіхами української школи на Великій Україні, а в її розвою добачують завдаток кращого завтра.

4. Позашкільна освіта.

Досі ми говорили тільки про освіту, що її набираємо зі школи. Але не можна поминути ще й другої дороги, себто тої освіти, яку набувають чи повинні набувати **дорослі,** що вже до школи не ходять.

На українських землях зроблено досі під тим оглядом небагато. Але у других народів, особливо в Німців, та справа поставлена дуже високо. Перші Англійці взялися до позашкільної освіти. Найбільші ідеалісти як Роскин і Карлайл, а за ними маси освічених інтеліґентів офірували свою працю, щоби двигнути англійського чорнороба з нужди і морального упадку. Основувано клюби або т. зв. сетлементи і народні доми, до яких притягано чорноробів, де відбувалися виклади і лекції. Ті самі клюби почали по тім ширитися і тут в Америці. Властива їх ціль — це ширення просвіти. Бо просвіта — це клич до кращої долі. Німці засипали свій край людовими університетами і зліквідували цілковито неграмотність. Це й робило їх панами світа. В північних скадинавських краях розвинулися знова хліборобські університети, які дали тим краям новий тип модерного хлібороба та піднесли тим багатство і культуру своїх земель.

По всіх культурних краях ми бачимо тепер повно освітних товариств, а навіть академій, яких ціллю піднести освітний уровень робітника чи селянина. Деякі з них мають виразну партийну, головно соціялістичну марку, але більшість це школи понадпартийного типу.

Тут в Америці — це кождий знає добре — є тисячі нагод поширити своє знання. В кождій місцевости є ріжні курси, де вечерами можна набратися всякої фахової чи загальної освіти. Тут є повно біліотек, з яких кождий може користати. Ще і добре діло може зробити. Бо, коли буде їх частим гостем в бібліотеці і зажадає українських книжок, управа і такі книжки спровадить.

Тут в Америці маємо рівнож багато своїх власних Народних Домів, які повинні бути прибіжищем науки і освіти. На жаль так воно не є. Коли де відбуваються які виклади, так саля підчас викладів світить пустками. Коли де є яка бібліотека, так книжок ніхто не читає.

А так бути не повинно. Кров ляли наші предки за свою школу. Віками не допускали нашого чорнороба до школи, а тепер є школа і вільна земля, на якій вчитися можна до схочу, де вас самі женуть до школи і де без школи, мусимо оставати далі — чорноробами. А ми легковажимо собі те, що й в Америці — знання це сила.

ЧИСЛО НАСЕЛЕННЯ ЗЕМЛІ ПІСЛЯ РАС.

Монгольська	655,000,000
Кавказька	645,000,000
Муринська	190,000,000
Семитська	81,000,000
Маляйська	52,000,000
Червоно-індійська	23,000,000
Разом	1,646,000,000

ПУЛЬС У РІЖНІМ ВІЦІ.

Пульс новонародженого немовляти повинен бити на мінуту разів	130—140
У першім році на мінуту ..	115—110
У другім році	95—110
Від 7-го до 14-го року	80— 90
У дорослих	70— 75
У старих людей	60— 75

Американські школи.

Американські публичні школи діляться на чотири ґрупи.

Найнизчі школи се так звані „дитячі садки", кіндерґартени. Се не є примусова школа, але в містах вона дуже популярна. Посилають до них діти вже з четвертого року життя; діти ходять до кіндерґартену, поки не перейдуть до звичайної публичної школи, себто до скінченого шестого року життя. З огляду на вік дитини наука в такій школі обмежується до забави, при помочи котрої вчиться дитина чистоти та товариськости.

Головна публична примусова школа се так звана початкова школа, „ґремер скул". Звичайно наука тревае тут 8 літ, так що дитина, яка вчиться добре, покінчить школу в 14. році життя. В деяких стейтах послідними часами стали заводити 7-літну науку, а в инчих навіть 6-літну науку.

З покінченою школою можна перейти до так званої висшої школи, „гай скул". Вона звичайно займає чотири роки. В тих стейтах, у котрих заведено 6-літні початкові школи, висші школи звичайно розділені на дві части: „джуніор гай скул" та „гай скул", з котрих кожда обіймає три курси. Висші школи не є примусовими школами; до них ходять тільки ті, що хочуть. У них наука вже починається спеціялізувати, себто достроювати до будучого звання студента.

По скінченню „висшої школи" переходять студенти в колеґію, „коледж". Перші чотири роки колеґії називаються звичайно властива колеґія або „ондерґреджуейт", а чотири висші роки університетом. По скінченню університету надається студентови степень, себто науковий титул, „бечелер діґрі" в тому предметі, в якому він спеціялізувався. Хто простудіює по укінченню університету ще один рік, може дістати степень „мастер"-а, а по двох роках можна дістати степень фільософії.

Школи є під зарядом стейтових урядів. Низчі школи переважно публичні, себто удержуються державними фондами. Чим висші вони, тим їх більше від приватних. З яких 900 колеґій в Злучених Державах майже півтора сотки державні, а решта приватні. На приватних треба платити за науку школі. У низчих публичних школах звичайно не тільки наука даром, але й книжки й шкільні прибори.

НАЙДОВШІ РІКИ НА СВІТІ:

Ріки	Миль:
Місісіппі	4,194
Ніль	3,670
Амазонка	3,300
Об	3,235
Янґтсе	3,000
Ля Плята	2,950
Лєна	2,860
Конґо	2,800
Амур	2,700
Меконґ	2,600
Ніґр	2,600
Йонесі	2,500
Волґа	2,325
Гванґго	2,300
Юкон	2,050
Колорейдо	2,000

Тов. Просвіта, відділ 312 У. Н. Союза в Савт Плейнфілд, Н. Дж.

ОДИН МІЛІЯРД НЕПИСЬМЕННИХ НА СВІТІ.

Кожний знає про се, як великим добродійством для чоловіка є знання штуки читання й писання. Завдяки сьому знанню чоловік має лекший доступ до познакомлення з цілою культурою людства. З тої саме причини всі держави стараються про те, щоби через шкільний примус приневолити всіх своїх горожан навчитися штуки читання й писання. Мимо сих старань держав однак богато ще є таких людей, що не вміють цілком ні читати, ні писати. Як обчислять, то на міліярд і 800 міліонів мешканців землі, більше як половина з них, бо понад один міліярд людей не вміє ні читати ні писати.

Перейдім по черзі всі части світа й переконаймося, де панує найбільше неписьменність.

Як представляється ся справа в Европі, де культура й цивілізація повинні стояти найвисше? Зі всіх европейських країв, завдяки знаменито зорґанізованому шкільництву, найменше неписьменних мають скандинавські краї Швеція й Норвеґія; за ними слідують: Данія, Німеччина, Австрія й Швайцарія. В Німеччині на 76 міліонів мешканців мало бути лише 300,000 неписьменних. Гірше маєть ся справа в Анґлії, де доперва недавно заведенно шкільний примус. Обчисляють, що один процент загалу населення Анґлії не вміє читати й писати. Є се одначе великий поступ, коли візьмемо під увагу, що 40 літ тому назад одна десята Анґлійців й 6 і пів відсотків Шотляндців не уміло цілком читати й писати. У наверх високультурній Франції, після урядової статистики є 5 міліонів мешканців, що не знає письма. Кожний проте осьмий Француз є анальфабетом.

Ще ґірше стоїть справа в Італії, де на близько 40 міліонів мешканців число неписьменних виносить 20 міліонів. Кожний проте другий Італієць є анальфабетом.

Другі католицькі краї, Еспанія й Португалія, що числять разом 27 міліонів мешканців, мають 18½ міліона анальфабетів. Тут маєть ся справа ще ґірше як в Італії, бо на кожних трох людей є двох неграмотних.

Коло 20 міліонів неграмотних находиться на Балканах, а кількадесять міліонів у теперішнім Совітськім Союзі. Є то ще спадщина по царськім режімі, який то стан теперішні володітелі давної Росії, большевики, стараються як найскорше зліквідувати, щоби при помочі аґітаційних брошур поширювати комуністичні ідеї.

В католицькій Польщі на несповна 30 міліонів мешканців після перепису населення з 1921 р., було 7 міліонів осіб, понад 10 літ віком, які не уміли читати ні писати. У дійсности, як признають самі Поляки, анальфабетів є в „відродженій Польщі" значно більше.

Загалом живе в Европі з певністю понад 100 міліонів неграмотних на загальне число 450 міліонів населення.

Америка.

Лучше під тим оглядом представляється Північна Америка, де на 116 міліонів білої раси населення, 6 міліонів є анальфабетами. До того додати належить 3½ міліона Муринів (на усіх 12 міліонів). Загалом в Північний

Америці число анальфабетів доходить до 10 міліонів.

О много гірше мається справа в Полудневій Америці, де близько 80 відсотків населення не вміє читати й писати, так, що число анальфабетів виносить там близько 65 міліонів.

Разом в Північній і Полудневій Америці є 75 міліонів неписьменних.

Азія.

Перейдемо тепер до Азії, сеї „колиски" людського роду.

На 440 міліонів Китайців, 340 міліонів не уміє читати й писати. Сьому ніхто з нас й не подивується дуже, коли візьмемо під увагу, що китайський альфабет складається із 40,000 букв. Притім китайський спосіб навчання є дуже примітивний.

Також і в Індіях Заґанґесових надиться величезне число анальфабетів, яке доходить до 300 міліонів; що замітніше, то обставина, що неграмотність є більша в тих околицях, які належать до Анґлії, як у півнезалежних індійських князівствах. Дуже богато анальфабетів живе теж у Персії, Афґаністані, Арабії, Туреччині й Сіямі.

Зате в Японії, яка на всіх ділянках суперничить з Европою, неграмотність є дуже мала, далеко менша, як у романських краях Европи.

Загалом в Азії живе один міліярд мешканців; з того близько 750 міліонів анальфабетів.

Африка.

Розмірно ще більше анальфабетів живе в Африці, де лише на півночі й півдні живе трохи людей, які уміють читати й писати. Так приміром в Єгипті на 13 і пів міліона мешканців, 10 міліонів не уміє читати й писати; в Абісинії, де ще досі істнує невільництво, на 12 міліонів населення, більше як половина, бо 7 міліонів є неграмотних. Загалом в Африці на 135 міліонів населення, 115 міліонів людей є неписьменними.

Австралія.

Туземців Австралії, яка в цілости приналежить до Британської Імперії, є один міліон анальфабетів.

З наведеного бачимо, що понад один міліярд населення земної кулі не вміє ще читати й писати. Інтеліґентному чоловікови страшно й сумно, що так велике число його братів живе ще досі, в XX. століттю, в темноті неграмотности й не може користати з добродійств духової культури, до якої веде знання читання й писання.

НЕГРАМОТНІСТЬ У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Пересічний Американець гордиться своєю вітчиною, суспільними установами й иншими річами.

Звичайно дивиться він з погордою на іміґранта з инших країв як на єство, під кожним оглядом низше від себе.

З другої сторони покірний іміґрант, не знаючи історії й відносин сього краю, признає висшість Американця під кожним оглядом.

Тимчасом не так рожево представляється справа, як думає собі пересічний „Єнки".

Злучені Держави дійсно стоять висше від Европи під оглядом розвитку промислової техніки й накопичення богаств, але й під оглядом

ґрефту або хабарництва перевисшають вони також стару Европу. Одначе під оглядом освітної культури стоять вони в порівнанню з „заскорузлою" Европою аж на десятім місци. Освітнє Краєве Товариство (National Educational Association) в однім зі своїх звітів так представляє справу грамотности серед населення Злучених Держав:

Під теперішню пору один міліон дітей у віці від 10—15 літ працює в ріжного рода підприємствах. І нічого дивного, — говориться в тім звіті, — що під освітнім оглядом стоїмо позаду Европи.

Опісля поміщено отсю табельку:

Край:	Відсоток неграмотних:
Німеччина	0.2
Данія	0.2
Швайцарія	0.5
Голяндія	0.6
Норвеґія	1.0
Швеція	1.0
Шотляндія	1.6
Анґлія й Валія	1.8
Франція	4.9
Злучені Держави	6.0

Отже на кожну сотку мешканців Злучених Держав 6 осіб не вміє ні читати ні писати.

Таким фактом Американець гордитися не може.

СЛАВНІ ВОДОПАДИ НА СВІТІ.

	Висота стіп:
Ґаварні, Франція	1,385
Ґренд, Ляблядор	316
Миннегага, Минесота	50
Мизурі, Монтана	90
Монтморенсі, Квібек	265
Молтнома, Орегон	850
Морчисон, Африка	120
Найеґра Фолз, Ню Йорк	167
Рюкан, Норвеґія	780
Шафгавзен, Швайцарія	100
Шошон, Айдаго	210
Штавбах, Швайцарія	1,000
Стирлинґ, Нова Зеляндія	500
Сотерленд, Нова Зеляндія	1,904
Текказо, Бритійська Колюмбія	1,200
Твин, Айдаго	180
Йослостови, Монтана	310
Игвассу, Бразилія	210
Йосеміт (горішний) Каліфорнія	1,436
Йосеміт (середущий), Каліф.	626
Веттіс, Норвеґія	950
Форінґфос, Норвеґія	600
Викторія, Африка	400

РОЗУМ І ВАГА МОЗКУ.

Загально поширеною є гадка, що люде, звісні зі своєї інтеліґенції, посідали більший і тяжший мозок, як звичайні смертельники.

У дійсности ся гадка невірна. Один з фахових медичних лондонських журналів подає, що найтяжший, досі звісний мозок, належав до одного бідака, півідіота, який продавав часописи на улицях Лондону; він важив 2,400 ґрамів.

Сей самий журнал подає таке: Один норвезький селянин, дуже ограничений, посідав мозок, що важив 2,340 ґрамів, а мозок одного ідіота, який вмер у шпиталі, важив 2,200 ґрамів, тоді як світової слави російський письменник Турґенєв мав мозок лише 2,154 ґрамів. Пересічна вага мозків 60 найзнаменитших людей не перевисшала 1,530 ґрамів, тоді як та сама скількість мозків дурних й ідіотів досягала пересічно 1,776 ґрамів.

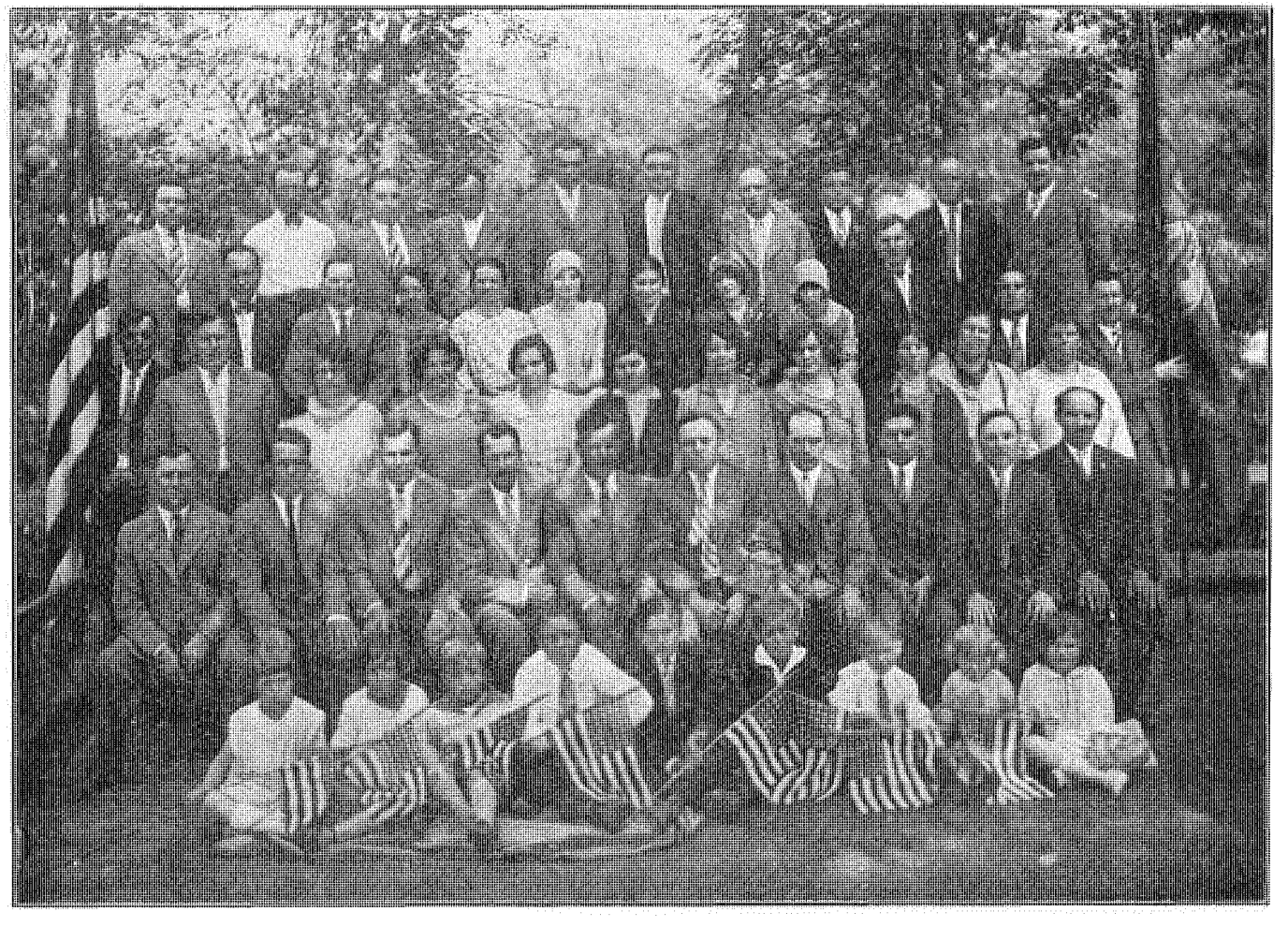

Братство св. Арх. Михаїла, відділ 350 У. Н. Союза в Стамфорд, Конн.

ПОЕТ-ЧОЛОВІК.

Джаґанами торощив каміння,
Як коваль мусів слово кувати,
У братів не стрічав зрозуміння
І прийшлося нові покоління
Для нових ідеалів плекати.
Б. Л.

Мабуть не важко вгадати, що в цім віршу не про кого другого, лиш про Франка мова. Автор „Каменярів" дійсно, ніби джаґаном торощив каміння нашої вузко-галицької заскорузлости, нашої культурної і політичної відсталости. Старші земляки пригадують собі, як то в нас у 80-тих роках минулого століття бувало. Галичина дуже слабими нитками була звязана з Европою. Зелізнодорожна сітка, з деяких повітових міст до стації кілька миль. Вибратися до Львова не так то легко. Кошт і метруга. Це була подорож! Не оден, як скінчив університет і заліз у якусь провінціональну діру, то сидів у ній як хробак у хроні, вмер і Львова не бачив. Пригадую собі, який то був гармідер, коли Володимир Варвінський скликав перше віче до Львова. Я був малим хлопцем але дуже добре тямлю, як мій дідо (мамин батько) Михайло Глібовицький вибирався на те віче і як з нього вернув та привіз мочі книжок. Довго говорили про тую подорож. Казали: „то було два роки перед вічем", а пізнійше: „було це в три роки по вічу", ніби ab urbe condita*).

І той наш Львів не такий був тоді, як нині.

Коли я його вперший раз побачив у переїзді на виставу в Празі, то він ще був дуже-дуже тісний. Мало що не всьо життя скуплювалося в двох-трох кімнатках при вулиці, коли не милюся, Вірменській. Найвеличавійше, що я там побачив, то був портрет Федоровича в повний ріст в козацько-магнацькім убранню, мальований Кирилом Устіяновичем. Товариство ім. Шевченка при друкарні, мабуть одна вузенька кімнатка з кількома шафами книжок. Бібліотека Народного Дому зачинена на сім спустів, „Матиця" тухла, Ставропігію називали шкарлупігією. В університетській бібліотеці з українства мало що, українських музеїв не було, отже, як хто і поїхав до Львова, то своїх умових виднокругів не дуже поширив.

А поза Галичину куди наші земляки їздили? Хіба до Відня. Тай то лиш тих кількох послів і тих трохи питомців духовної семінарії. Питомці сиділи в мурах старого Barbareum на Universitätsplatz Nro eins, а посли у парляменті. Богато світового духа вони не привозили з собою. Дехто їхав до Карльсбаду і розказував своїм внукам про шпрудель, (діти мішали се слово зі струдлем), дехто до Піщан, але й тих було не богато, бо як же то в такі далекі світи заганятися! А за чорно-жовті стовпи то вже таки майже ніхто носа не виставляв. Пощо? Нащо? На яке? Що сказалиби шефи, поліція, власти? А як кого до Київа тягнуло, то москалі не пускали. (Так було зі мною). Отже сиділи ми в своїй богоспасаємій Галилеї, а кругом ріс китайський мур. Не тому, що нам не хотілося нічого бачити і нічому вчитися, а прямо, що так якось „обставини складалися".

А як дехто з молодих і вилетів у „широкий світ" на медицину, чи на фільософію, то так ніби коміть го-

*) Від заложення Риму, так до Христового Різдва числили час.

ловою у воду вскочив. Велике місто одурманювало його, а коли прочуняв, то або брався за книжку, або ставав каффеплянцою*). Виїмків дуже не богато, хоч і лучалися. Кордон, як кажу, також робив своє. Київ, степи, Дніпро, Шевченкова могила, пороги, все те було ніби велика, гарна казка, ніби рай, з котрого нас прогнали і на воротах поставили не ангела з огненним мечем, а звичайніського, царського жандарма. Хоч не хоч ми відчужувалися від „закордонців". Видно це було не лиш у вірі, але також у формах товариських, у світогляді, навіть у мові, і то чим раз більше. Не бракувало що правда людий, (і то з одного і з другого боку греблі), які її пробували розірвати (Куліш, Конїський, Драгоманів), які ломили кордон, алеж не могли вони робити того явно й славно, цей процес ішов обережно і обмежувався невиликими кругами. Широка суспільність жила буденщиною, боролася з москвофільством і вела просвітну, організаційну працю, прикроєну до окремих, галицьких відносин, не богато ширших, від тих, які начеркнено 1848 року. Історично може воно інакше виглядати, бо й тоді лучалися одиниці з ширшими поглядами на справу, але я маю на гадці загальні, а до того ще й окремо провінціональні настрої, котрі собі дуже добре пригадую.

Отже Франко підпявся завдання „розбивати скалу і торощити граніт", щоби з одного боку прорубати вікно до Европи, а з другого відчинити двері до Наддніпрянської, чи там великої України.

Як ученик Драгоманова і товариш Павлика почав роботу на основі соціяльно - демократичної програми. Драгоманів наших, спеціяльно галицьких відносин не знав і в першу чергу звернувся проти церкви й духовенства, котре потрібувало вправді поправи, але котрого не треба було поборювати, щоб як Німець каже, з купілею не вилляти з ваненки дитини.

Ця війна з духовенством наробила Франкови чимало ворогів серед власної суспільности і була причиною його відчуження і його переходу на службу до сусідів. Він мусів підховати собі нове покоління, бо серед ровесників не мав богато однодумців. Не гадаю, щоб Франкови, як поетови, як перворядній постати в історії нашої літератури це помогло.

Навпаки і може всупереч другим скажу, що він приніс чималу жертву. Він не був ані організатором, ані агітатором, він був поетом і ученим. Промовляв не голосно і не ефектовно, був промовцем для інтеліґентних слухачів, а тої бляґи, тих усяких ефектовних підсупств, без яких не обходяться звичайні агітатори, він з цілої душі ненавидів. Знання і краса, це була та атмосфера, в якій він найкраще почувався. Політично-партійна діяльність вносила в його твори непотрібні тенденційні мотиви, котрі мали значіння практичне, але не артистичне. Він рішучо приносив себе в жертву, як поет-мистець, як великий письменник і учений, бо колиб не тая агітація, арешти, поліційні надзори і партійні підзори, колиб не вся тая витрата часу і сил, то з покійного Франка вийшовби був певно поет-учений перворядної, світової, не лиш національної міри, бо це був ум великої сили, ум творчий. Але не балакаймо про те, що могло бути, лиш про те, що було. Франко приносив з себе жертву, але ціною тієї жер-

*) Так називали тих, що по каварнях висиджували.

тви здобував він богато. Зворушив суспільність, приневолив її читати, думати, годитися з ним, або поборювати, твори його перекрадалися через кордон, знаходили там живий, щирий відгук — він навязував нитки між нами й закордонними земляками, торощив галицьку скалу і ломив кордон. Був одним з основників радикальної партії, котра в свою пору відограла в нас визначну ролю, але згодом перейшов до національно-демократичної, ніби стихійно відчуваючи, що найбільшому інтелектови всеж таки місце в найбільшій партії. Цього вимагав національний інтерес і Франко дав доказ, що він національне питання ставить вище всяких инъших питань. Наймогутнійшим, хоч і не безкритичним висловом Франкового націоналізму являється його знаменний „Мойсей", поема наскрізь народня, а рівночасно людська, один з творів, які не часто являються у світовій літературі.

Франко каміняр, агітатор, партійник і суспільник відходить у забуття а перед народом являється пост великої міри, ідеольог, провідник. Він набірає щораз більшого значіння, здобуває собі загальне признання, стає славою народу, котрої йому позавидувала недуга і війна. Оба ті вороги подали собі руку, щоб побороти борця за правду і волю, за право до життя.

І побороли. Але тільки тіло, **бо** дух його живе і дальше творить. Франко лишив нам множество творів, мабуть чи найбільше і чи не найвсілякійших з усіх Українців. Що лиш тоді, як вийдуть вони у збірнім виданню, побачимо, хто був Франко. І тоді що лиш зрозуміємо, яким шляхом ішов він на свою Голгофту і під яким хрестом угинався. Але вже й нині можна сказати, що хрест цей був важкий і що під ноги йому кидала не тільки доля, але й ближні чимало терня і всяких колючок.

Не розуміли його, а всяке непорозуміне нервує. І Франко нервувався, поки не вирівналися до якоїсь міри рахунки між ним і його земляками.

Найцікавійшою сторінкою у його біографії буде непорозуміння Франка з самим собою, ізза якого назвали його постом „контрастів". Що він безнастанно боровся з собою, це видно зі змісту і з форми його творів. Того спокійного, зрівноваженого, гелленського погляду на світ і на життя, до якого доходить приміром Гете, у Франка не бачимо. Він не пише пером, а кує молотом свої твори.

І мова його не легка. Він і її брав на ковало. Журналістична робота, та ще в чужій пресі і діяльність партійна перешкоджували йому в виробленню поетичної мови. Як уважно читати його вірші від карпатських сонетів до прольогу до „Мойсея", то видно цей довгий шлях, який пройшов Франко, заки здобув собі тую мову, гостру як меч і легку, як мрія.

Алеж бо якраз тією жертвою, непорозуміннями, трагедією одиниці з загалом, а перше всього велитенською працею серед важких умовин життєвих стає Франко близьким і дорогим для читача. Він не тільки великий пост, але й не меньший чоловік.

Богдан Лепкий.

Щастя хочеш ти зазнати?
Щастя дурно не дається:
Тільки той його придбає,
Хто за його в бою бється.

У великім нашім бою
За нового дня світання
Тільки й можна мати щастя,
В^ртс людського бажання.

Борис Грінченко.

Михайло Садован.

ОЧИМА ДО НЕБА.

Стрілець Керик Петро лежав горілиць над берегом Дніпра, поцілений відломком шрапнеля. В ньому наче щось прорвалося: не міг уже воздухнутися. Важке одубіння обхопило його, як отворив очи. Тепер майже не чув болю.

Довкола нього зявилося якесь дивне світло. Звечоріло. Десь, у далечі, чути було рев гармат. Лоскіт рушниць дріжав, із шелестом вітру здалека доносився бій. Він лежав сам один, біля обсмушеної верби. Бачив її в останніх блисках вечірнього сумерку: подобала на розхрістану, страшну примару, що гляділа на нього. По небі перебігали розпорошені хмари. Між ними побачив нараз одну зірку. Як цілком успокоївся й чувся близьким останнього облегчіння, йому здавалося це розрадою, наче знімається до престола Предвічного, в незнані, невиразні та далекі країни, де світло миле, розливне, наче під вишневим цвіттям весною.

І побачив лагідне, старече лице Господа, а по його правому боці Христову постать, таку, яка була намальована в церкві його рідного села. Оба гляділи на нього з лагідним усміхом. Стрілець почув, що ридання здавило його в горлі, а очи зайшли сльозами.

— Ти Петро Керик, син Гринька? — спитав його Господь зпровола.

— Так, Господи.

То він, — прошепотала ясноволоса стать побіч. — Я знав його, як він був ще дитиною. Приходив до церкви в Тростянці та глядів на мене великими очима, як я висів розпнятий на старому хресті в притворі.

— Так воно, — подумав здивований стрілець. То вже давно цьому, але він не забув цього. — Я йшов із батьком до церкви за буковим лісом і чув тарахкала та дзвони і бачив через кущі, як у далечі влискувалася річка.

— А що ти робив, Петре Керику, на цьому світі? — спитав його знову Господь.

— Господи, — прошептав покірно стрілець — я був бідний хлопець і все життя був сам один. Батько й ненька померли, а я остався, щоби сірими волами управляти наш кусень поля. Як нам селянам суджено, весною виходив я на поле й кидав благословлене Тобою зерно в скиби. Так працював я рік за роком. Я терпів як усі, такі як я, а зазнав теж радощів у моїй молодости.

Господь глянув на нього пронизливо. Петро Керик зрозумів, що Він усе знає. В його душі й споминах читав Він наче в отвертій книжці. Наче вичаровані якимсь приказом, зявлялися образи з його життя. З острахом побачив чимало забутих пригод. І вони здавалися йому наче образи чудової панорами з базару у Бережанах. І нараз побачив він Маруньку в саді під яблунями, як тяжкі від цвіту липи наповняли світ запахом. І йому здавалося, начеб він сам стидався тих пестотливих слів, що вони їх тоді говорили тай тих обіймів і всього буденнього минулого та все пропавшого.

— Не стидайся, — сказав лагідно Господь — бо я розсіяв любов по світі, щоби вона розвеселяла гіркі дні людини.

— У нашій хаті в Тростянці лишилися три ясноволосі хлопчики, — відповів стрілець зворушено.

— За це не належиться тобі догана, — сказав Господь — але за інші гріхи пороху, з якого ти збудований. Бо ти ненавидів, ти пив за богато, побивав нераз жінку тай часто забував на мої заповіди. Ти заподіяв неодно зло мені твоїм нерозумом.

Так воно... — подумав стрілець сумно. — Тепер скінчилося моє життя і я найшовся перед престолом справедливого судді.

— Отче! — відізвався Христос добротливо — мене людська злість і злоба зігнали зі світа, але подеколи я заходжу між погноблених. І раз, то було смерком, голодний, змучений та хорий — прошак — упав я перед ворітьми того селянина. Він приняв мене привітливо та попросив до вбогого обіду. А було то того вечора, як на тій землі дзвони дзвонили, скликали людей на війну. І бачив я оцього Петра Керика, як обіймав свої діточки та як готовився в похід на жертву, із сміливим і щирим серцем.

— Так, Господи — сказав і собі Керик — я пішов із усіми рівними мені. Підчас довгих походів терпів я голод і спрагу; я йшов крізь огонь і крізь усе, що придумала людска злоба і ненависть. Бо землю наших батьків за.или були чужі народи. Ми, Господи, повстали за правду. Я роздумував над усім тим, що нам розказував сивоволосий вчитель перед старою школою, про давні терпіння та про славні діла князів і гетьманів, про гнет і про біль наших братів наших земель. І я також віддав моє життя за визволення батьківщини. Я терпів і бився на границі А відтам пішли ми в інші далекі околиці. Тай від вод Збруча дійшли ми аж до Катеринослава. Там був завзятий бій. Там упав я і там моя кров сплила на землю, за яку ми билися і за нарід, який Ти поселив на цих землях.

— Щасливі мрійники — сказав лагідно Господь.

По тих словах здавалося Керикові, начеб довкола Господнього престола зявився світляний кружок. А лагідна Христова стать схилилася над ним і поцілувала його в чоло. Він спогадав трох ясноволосих хлопчиків і глядів неповорушно в очи Спасителя, який усміхався до нього.

А потім стрілець не відчував уже нічого. Зітхнув із полекшою та помер із очима, звернениими до неба, біля обсмушеної верби над берегом Дніпра.

Комітет і колєкторки з збіркового дня (Теґ-Дей) в Форд Сіти, Па., котрий відбувся 30-го червня 1928 р. на дохід Сиротинця-Захисту при У. Н. Союзі.

THE MAN WITH THE HOE

By EDWIN MARKHAM

Author of Lincoln, the Man of the People; The Ballad of the Gallows-Bird, etc.

Written after seeing Millet's world-famous painting of a brutalized toiler in the deep abyss of labor.

(Revised version.)

God made man in his own image
in the image of God He made him.—Genesis.

Bowed by the weight of centuries he leans
Upon his hoe and gazes on the ground,
The emptiness of ages in his face,
And on his back the burden of the world.
Who made him dead to rapture and despair,
A thing that grieves not and that never hopes,
Stolid and stunned, a brother to the ox?
Who loosened and let down this brutal jaw?
Whose was the hand that slanted back this brow?
Whose breath blew out the light within this [brain?

Is this the Thing the Lord God made and gave
To have dominion over sea and land;
To trace the stars and search the heavens for
To feel the passion of Eternity? [power;
Is this the dream He dreamed who shaped the [suns
And markt their ways upon the ancient deep?
Down all the caverns of Hell to their last gulf
There is no shape more terrible than this —
More tongued with censure of the world's blind [greed—
More filled with signs and portents for the soul—
More packt with danger to the universe.

What gulfs between him and the seraphim!
Slave of the wheel of labor, what to him
Are Plato and the swing of Pleiades?
What the long reaches of the peaks of song,
The rift of dawn, the reddening of the rose?
Thru this dread shape the suffering ages look;
Time's tragedy is in that aching stoop;
Thru this dread shape humanity betrayed,
Plundered, profaned and disinherited,
Cries protest to the Powers that made the world,
A protest that is also prophecy.

O masters, lords and rulers in all lands,
Is this the handiwork you give to God,
This monstrous thing distorted and soul- [quencht?
How will you ever straighten up this shape;
Touch it again with immortality;
Give back the upward looking and the light;
Rebuild in it the music and the dream;
Make right the immemorial infamies,
Perfidious wrongs, immedicable woes?

ЕДВІН МАРКГЕМ.

ЧОЛОВІК ЗІ САПОЮ.

Під тягарем віків
Зігнувся він
І на тяжку сапу схилився...

Він дивиться в ріллю...

В лиці порожня поколінь,
А на раменах Всесвіту тягар...
Який різбяр
Його у РІЧ перетворив
Без суму і надій?
Хто мертвим витесав його,
Холодним до роспуки й мрій,
Тупим приглушеним волові братом?
Розплющив хто і опустив в долину
Брутальної щоки нерівну лату?
Чия рука зхилила взад брову?
Чий подих світло загасив у мозоку його?

Чи се та РІЧ, що ПАНА-БОГА самого
Не оминула рук? Яку поставив він
Над морем і землею панувать?
За бігом зорів надзирать,
Та в небесах шукати сили?
Щоб пристрасть Віковічности все чула?
А може це той сон, що марився Тому,
Хто форму надавав усім світилам
І кинув шлях в одвічну глибину?
На саме ПЕКЛА дно
У царство Велзевула?

Шукать даремно постать більш страшну,
Нема такої ще на світі,
Що так ще зіткана з пророцтвів, заповітів,
Яка би осуд в жадности кидала Всесвіту всьому
Та повна більш була німої небезпеки.
Яка то прірва незбагнима
Межи ним, а серафимом!
Чужий йому Плятон та круг Плеяд,
Рабови колеса тяжкої праці!
І що йому пісень найвищії вибраці',
Огонь троянд,
Або світанок пречарівний?

Страшною постаттю безслівно
Глядять самі століття терпеливі,
А в похилі — трагедія часів!
Ця постать — люство нещасливе,
Зраджене й обезчещене, сплюндроване, без [прав,
Що на протест підносить голоси
До Сил, які створили Світ —
Протест, що є також пророцтво-заповіт.
Пани, пануючі й правителі країв усіх
Великих і малих,
Хиба ця монструальна Річ,
Покручена і скривлена, задушена душа,
Є Бога твір?
Як змініте у ній духову ніч
На день і піднесете зір
На світло в вись?
Як зможете ви випростать колись
Цю постать, працею зігнуту,
І несмертельностю знова натхнути?
Знов відродити музику у ній
І навернути до мрій?
Направити непамятні безтидства,
Безсоромні кривди і лиха непоправні?

O masters, lords and rulers in all lands,
How will the future reckon with this Man?
How answer his brute question in that hour
When whirlwinds of rebellion shake all shores?
How will it be with kingdoms and with kings—
With those who shaped him to the thing he is—
When this dumb Terror shall rise to judge the world,
After the silence of the centuries?

This poem hass been repeatedly called "the supreme poem of the century" snd "the battle-cry of the next thousand years."'

Copyright 1899, 1924.

Пани, пануючі й правителі, і славні і не славні,
В краях усіх
Великих і малих,
Як почислиться Будучина?
Що викличе його брутальний запит в ту годину,
Коли страшного бунту хуртовина
Стрясе усіма берегами?
Що буде з царствами і королями,
З тими, що в Річ його перетворили,
Коли оцей німий Террор
Судити встане Світ
По мовчанці століть?

(З анґлійського за дозволом автора переклав **Василь Бобрів**).

ІНТЕРЕСНІ РІЧИ.

Скільки води паде ка землю.

Відповідно до обчислень метереольоґів на поверхню землі паде в виді снігу й дощу стільки води, що колиб сьої води не втягала в себе земля й колиби вона не парувала під впливом сонічних промінів, то покрилаби в протягу року цілу земну кулю верствою, що булаби груба сливе один метер і важилаби 464,-174,620 міліонів тон. Се значить, що на землю падає 1,272 міліонів тон води денно.

Кілько є звізд на небі.

Учені обчисляють, що на небі находиться понад півтора міліона звізд, або світів, які є часто мілони разів більші від нашої землі.

Найстарше дерево на світі.

Одним з найстарших дерев на світі є безсумніву кипарис, що росте на цвинтарі одного малого сільця в Мексику. Обвід сього дерева виносить 38 метрів. — Звісний дослідник природи Гумбольдт подивляв се дерево в 1803 році й оцінив його вік на 5000 до 6000 літ. Сього великана оглядали пізніше ще й инші природники.

Довговічність у ріжних краях.

Відповідно до статистики довговічність лучається частіше на півдні як на півночі, а причина сього є та обставина, що в полудневих краях мешканці перебувають більше на свіжім воздусі й сонцю. Коли наприм'р у Болгарії жило кілька літ тому 3883 осіб, що числили більше як сто літ або, що на 100 мешканців припадає один столітний, то у Німеччині аж на один міліон мешканців найдеться один столітній. У Німеччині жило до недавна 76 столітних, у Румунії має жити 1074 столітних, у Сербії 573, в Еспанії 410, у Франції 113, в Італії 198 у Шотляндії 92, у Росії 89, у Норвегії 23, у Швеції 10, у Бельгії 5, у Данії 2. У Шварцарії нема цілком столітних людий.

Як бачимо, то у Болгарії живе стільки столітних, що у цілій решті Европи. Покійний проф. Мечников твердив, що причиною довголітности Болгарів є уживання ними місцевого квасного молока, званого йоґуртом.

"THE HARRIET BEECHER STOWE OF UKRAINE."

Among the creators of the Ukrainian prose one of the honorary places is occupied by a woman, who wrote under the penname of Marko Vovchok.

Her very first collection of short stories, "Popular Stories", published in 1858, at once produced a profound impression not only in Ukraine but in Russia as well. Taras Shevchenko, then already the recognized leader of Ukrainian poets, greeted the collection as a "holy morning star." She was made at once the center of the Ukrainian literary movement. Outside of Ukraine the collection met with general and undivided recognition in Russia: the well-known Russian literary critic Dobroluboff devoted to it one of his greater critical works. The world-famous Russian novelist Turgenieff translated "The Popular Stories" into Russian.

And it was quite natural that „The Popular Stories" created such furore in the literary world. The stories were characterized both by purity of the language, a perfect technique and deep emotion. Before all, however, the stories appeared at the right moment: they all portrayed the life of the Ukrainian serf, and they were published at the time when the question of the emancipation of serfs was coming to the fore of public attention in the empire of the Russian csar. "The Popular Stories", with their broad humanitarian interest for the serfs, sounded like one powerful protest against that particular form of social oppression. They were like a cry of abomination at the wrongs of slavery. In this respect it was a literary event not unlike the world-renown novel "Uncle Tom's Cabin" by Harriet Beecher Stowe.

"The Popular Stories" embrace the complete picture of the misery of serfs. You can find in them the inception of the serf status and its everyday sufferings, and the rare emancipation of the individuals; you can trace the inchoate protest though still mute and passive. They are all a sad reading, those "Popular Stories," just as sad as was the life they depicted. Over the merriest of them hangs the cloud of the peasant's enslavement. The only hope that maintains the heroes of those stories is the hope of distant emancipation.

Three years after the publication of the "Popular Stories," the serfdom of Russia was a phantom of the past. The author, who had delivered it so many powerful blows, passed to other form of oppression, many of whom were the outcrops of serfdom just abolished. These stories have never attained the glory of the first collection, though they were writen in the same masterful idiom.

Many of her stories, like "Limerivna," herein published for the first time in English translation, are elaborations of popular balads, and many others, written by her, became for illiterate people the basis of folk stories.

LIMERIVNA

by Marko Vovchok.

Translated from Ukrainian by R. L. Wissotsky-Kuntz.

He gazed into the water absently, absorbed in his gloomy thoughts. The deep, clear water of the rivulet reflected a pale, emaciated face with deep-set, dark, suffering eyes and lips pressed tightly together. On the opposite shore lay the village with its gardens, orchards, streets, houses, wells, and a tall church. Situated so near the water, the village was bright and fresh with flowers, plants and trees, which grew richer, bloomed and ripened sooner, than in other places. In no other village were roses so fragrant, red poppies and carnations so fascinating, lilies, peonies, sweet-peas and black-eyed susans so abundant. Fruit trees brought rich crops; the linden trees gave cool refreshing shade in the hottest summer days; birch trees looked curly and jolly; poplars grew tall and straight. The streets were covered with soft green grass. When two neigbors failed to visit each other for a few days, the path between the two houses dissappeared under a velvety cover of grass. Even the straw roofs of some houses had grass and flowers on them.

But it was not the village that drew the attention of the young, handsome, wealthy cossak Shkandibenko. He came from a village near-by, where he owned a fine house, fruitful fields, green forest and vast steppes. But notwithstanding his wealth, the cossak was not happy. His heart was crushed by pain and suffering. There, in the beautiful village across the brook, lived a girl, the thought of whom took possession of his entire being. He tought of her every moment of his life since the day, when care-free and happy Shkandibenko came to visit a friend and saw the girl at the well. His heart beat faster, when he asked his friend about her.

"She is a poor girl, a widow's daughter. Her name is Limerivna. She is not of our class", answered the friend.

The day went on, they talked of many things, but there was just one sweet thought in the mind of the young cossak: — to see Limerivna once more. Shkandibenko went home.

But his life seemed to be entirely changed. He had lost interest in everything. His mind was occupied by one image, the thought of which made his heart ache. What became of his usual pride and dignity? One day the wealthy cossak stood trembling under a willow-tree, waiting for the girl to come to the well for water, and when she came, he humbly asked her:

"Will you marry me, Limerivna?"

"No," answered the girl. "I will not marry you, cossak!"

This first failure hurt and embittered the cossak. He went far away from the place Limerivna lived, spent his nights and days drinking and feasting with beautiful women, but the image of the poor quiet girl remained with him forever. He always seemed to hear her calm, clear voice, so dear to him; he never could forget her cruel answer, which lashed and bruised his heart.

The second time the cossak waited for the girl, full of fear and desire. Again, he whispered to her:

"Will you marry me? I can not live without you."

And again the girl refused him. Life lost its value to the young cossak. Possessed by desire for Limerivna the once strong, proud man went to the girl the third time and begged, and pleaded with her like a beggar, like a slave, laying his life, riches and power at her feet. And again the girl answered:

"I will not marry you, cossak."

It would have been far less cruel, had she strangled him with her white hands. How can a person live without sleep, peace, desire to live, with his heart full of anguish and pain? She was to him life and happiness, death and misfortune.

There was a wedding in the village, and Shkandibenko came there, hoping to see Limerivna. She sat there among other girls, singing with them in her clear high voice. Her fresh lips smiled, her cheeks were aglow, her eyes as bright as stars. The young, rich and handsome cossak stood among the merry wedding guests like a poor humble orphan, not able to remove his eyes from the beautiful girl.

Limerivna's mother took notice of all. The old woman was possessed by a mad passion for money. Her only desire was to get rich, and she thought of gold day and night. Her face was as yellow as the gold she loved, her lips were as white as silver... Her house and income never satisfied her, life was fading away without riches... And when she happened to overtake the longing look in the eyes of the young cossak fixed on her daughter, she guessed and understood everything. She managed to find herself near the cossak, and talked to him in a pleasant way. The shrewd woman asked no question but in a few words found out from the young man all that had passed between him and her daughter. She flattered and complimented him and the cossak felt new hopes entering his heart. He decided to follow the custom and send an official proposal to Limerivna, notwithstanding her former refusals. Limerivna did not say a word to him, but he came from the wedding full of hopes, plans and impatience.

"Since when does Shkandibenko love you?" asked mother on the way home from the wedding.

"Since we first met," answered Limerivna.

"He is going to propose to you," said the old woman.

"I do not want to marry him, mother", answered the girl.

"You do not want to?" laughed mother, and repeated again, "You do not want to?"

It seemed as though she laughed at the childish ways of her daughter.

"Then he loves you for quite a time," said she a little later.

"I will not marry him, mother," was Limerivna's reply.

"You are off your mind," laughed mother.

"I can not marry him, mother," said the girl. "I do not love him!"

"Do not tell me such ridiculous things," shouted mother. "I shall send you to him tied hand and foot, if you refuse to marry him. I shall call God's wrath upon your head! Do you know how rich he is? He owns forests, plains, fields..."

"I want nothing of his riches."

"I remember his father. He suddenly got rich as though he found a treasure. I remember, how he once brought home a handfull of gold coins... What wonderful corals his mother had! And all was inherited by the son!"

The old woman was very restless in her sleep that night, disturbed by the tempting vision. Limerivna sat at the

window all through the quiet moonlit night.

The cossak Shkandibenko could not rest until the day he sent men with his official proposal to Limerivna. The men returned with gloomy faces and unsteady eyes. They told the cossak that his proposal was accepted, but it seems that mother is forcing the girl to this marriage.

"Take care, Shkandibenko," said the oldest of the men, "Limerivna does not seem willing to marry you. Do not bring misfortune upon your home!"

"It is true," added the younger one, "the girl did not utter a sound. She stood there, pale and silent, like a ghost."

The young cossak did not answer. He stood on the threshold of his door, heavy-hearted and dejected, like a person always hunted by misfortune. "I shall have her after all!", said he at last with a strange smile on his lips and a light in his eyes.

Shkandibenko started to prepare for his wedding. He bought an estate, which was fit for a nobleman; spent money lavishly on decorating the new home, and brought valuable gifts to his future wife. Limerivna's mother always accepted the gifts, admired them, flattered the cossak, entertained him and showered attention upon him. As for the girl... "I do not love you, cossak, let me alone!" were the only words he heard from her. Neither her mother's pleas and threats, nor his kindness, humbleness, love and suffering — nothing, nothing could move the girl's heart.

And the cossak stood on the bank of the rivulet, staring into the water, absorbed in painful meditations. He spent a torturous sleepless night, and early in the morning started out to see his loved one. "To day! To day!" whispered a feeble voice within him. His bruised, bleeding heart ached with anxiety and faint hope... He came in. The old woman welcomed him as warmly as ever, called him "her son," and asked about his houshold and business. Shkandibenko heard little of her talk. He sat gloomily, still hoping for a miracle, looking at the girl's charming face, which was so cold and unfriendly to him, who loved her with every drop of his blood. The old woman, wondering whether the insolent indifference of her daughter offends the cossak, shot threatening glances at the girl.

"We are overwhelmed by the beauty of your gift," said the mother: "Where did you get such wonderful cloth?"

This reminded the cossak of the gift he brought to-day. It was a string of costly corals. The mother grabbed the corals, looked at them with admiration, and praised them without an end. Not a word was uttered by young Limerivna. When her mother fastened the necklace around the girl's neck, she shuddered, as though a snake touched her white skin.

The cossak trembled as if a stray arrow pierced his heart.

"My gift does not seem to please you, Limerivna," said he with a bitter smile.

"I do not want anything," answered the girl.

"Do not listen to her," exclaimed mother alarmed: "do not listen to her, my falcon! She does not understand..."

The cossak wanted to speak, but his heart was crushed, his head dizzy. He left the house and walked aimlessly until he reached the brook. The fresh, cold water drew his attention, and he stopped there for a while. He stood there, meditating, longing, and loving,

lov'ng her more and more. Maltreated, hurt, and suffering — still he loved! For, stronger than anger, grief, offense and sorrow was love. After having passed a few hours of suffering, indescribable in words, he decided to sever these painful relations. But in spite of all he was overcome with passionate love for the girl and despite his decision he collected all his strength and courage — and returned to her house. And it seemed to him that he was going to a feast... When he approached her house, he heard her voice. It sounded sweet and clear to him. He stood there enchanted by the lovely vice he heard so seldom. Hidden by the quiet, velvety, starlit night, he stood near the house until his heart calmed down. He could distinguish the words of the conversation between the mother and daughter. The old woman scolded the girl for her unfriendliness to such a prominent man as her betrothed. Then came Limerivna's usual answer: "I do not love him. I do not want to marry him!"

If only she would say something else! Some other words, just as cruel, but different! These few words haunted him day and night, burning like fire, and cold as ice!

The mother's voice grew louder and full of anger. She threatened to curse and disown the girl; to marry her off by force.

"You may force me to marry," answered Limerivna, "but my soul and heart shall remain free. But, mother, do not force me to this marriage, do not bring misery to my life and his!" She begged, pleaded with her mother, but the old woman remained untouched by her entreaties.

The cossak opened the door and entered.

"Where were you, my dove," asked mother, "we have been waiting for you. Sit down, my falcon."

"When is our wedding going to take place?" asked the cossak.

"We have set a date for it, my beloved son, and it shall not be changed", answered the old woman hastily.

"It is too far off. Why wait so long?" asked Shkandibenko.

"We can hasten it, we have everything ready", answered the accomodating mother.

"Please do," said the cossak.

It was growing darker and darker in the house. Through the open window came a faint breeze, rich with the fragrance of roses, jasmines, and other flowers and shrubs. In the dark it was hard to tell a rose from a black-eyed suzan; a bright red poppy from a pink peony. The cossak could hardly distinguish the white hands from the wide white sleeves; the face of his beloved from her smooth, silky hair. She never looked at him, never said a word. Only when he said "Good night" — she answered: "Good night!"

"Good night!?" His good night had gone into oblivion. Since he met Limerivna — he knew no more good nights. Shall they ever return?

The wedding was to take place a week later. The old mother potters about, with the jingling of gold in her ears. Her heart leaps at the thought of the coming riches, but sinks when she reminds herself of her daughter's departure. But the old woman does not betray her feelings. She is stern to the girl and waits impatiently for the time when riches will make both of them happy.

The cossak waits, waits for the appointed day... His house looked jolly, with the shining windows and white walls, shaded by the green trees. The garden was full of flowers;

in the distant fields rich crops of rye and wheat were ripening; the steppe was green with fresh, fragrant hay; the thick forest whispered mysteriosly; a strip of clear blue water glimmered somewhere far, far away...

And all this — the shining water, the whispering woods, the golden ields, the green steppe, the garden with the flowers, the jolly house with shining windows — all breathed impatience... He could not, he could not wait any longer...

The young Limerivna also waits. Her white arms are folded on her bosom; her beautiful eyes do not wach the bustle of preparations for her wedding; her lovely lips are locked in silence — she waits. She watches the sun rise in the morning, and sits at the window till sunset. For a moment her eyes light up and her face blushes. But it happens seldom. The light in her eyes vanishes, the color leaves her cheeks. Late at night Limerivna sits at her window enshrouded in darkness until the rising moon reveals her white, quiet face.

Saturday came. The groom found a house full of young girls, dressed in bright clothes, with fresh flowers in their hair. The bride sat among them, also dressed in her best, with a wreath of fresh flowers on her head. She did not move, only looked at him searchingly. What did these large gentle eyes tell him?

Shkandibenko was in a strange mood of ecstatic happiness and deep fear, — as though he were the possessor of a great fortune and trembled lest he lose it. He heard and saw nothing during that day.

Songs of girls, sounds of voices, music, the bright sun, Limerivna sitting next to him, her lustrous hair, and the fragrance of fresh flowers, the road home, the bright scattered stars and moon — all was mixed chaotically in the mind of the groom — and stiil that overwhelming feeling of happiness, and unconquerable fear.

On Sunday a noisy, jolly crowd brought the bride and groom to the church, where they were married.

Is it a dream, or reality, young cossak? Indeed, it is reality! He is really bringing his young wife to his home. They are met by guests and servants, who congratulate them and wish them a happy life. The little white house with the glittering windows is cheerful and merry now, but somewhere fear and melancholy are hidden...

The guests left, and the young pair remained alone.

"My heart! My soul! My happiness and misfortune! Tell me, what shall I do to please you?" pleaded the young cossak with his young wife.

"I want nothing! I do not love you!" answered Limerivna.

"If you could give just a little of your love."

"I do not love you!"

Like a wounded beast the cossak ran out of the room into the dark night.

Limerivna remained alone. She looked around, at the white walls of the room, at the beautiful evening. She stood there long, pondering, listening... Suddenly she flew like a bird out of the house and ran, and ran without any aim or destination. She passed the dewey steppe, the forest and dark fields. Whither did she run? She knew not, but she felt that she was running away from captivity. The future did not matter, as long as she would be free from this slavery. Somewhere, far away she heard shouts and the galloping of horses. She turned to a narrow path and ran along it. Sharp thorns remained in her bare white feet, her luxuriant hair caught on branches... she ran on.

Louder and louder was the voice, nearer and nearer the horse... The tall shadow of a mounted man fell before her eyes, a familiar voice asked with a bitter laugh:

"Why do you run, Limerivna, have I not fine horses for you?"

Limerivna answered as she ran:

"I do not want your riches, cossak! My thoughts are not of you. I do not love you!"

"Stop, Limerivna, stop," begged the cossak. Suddenly, the girl dropped, exhausted, on the road. Shkandibenko dismounted, and was near her in a moment.

"Give me your knife," asked Limerivna, stretching her arms to him; "give me your knife, I want to pull the thorns out of my feet."

Never before had she stretched her white arms to him. The cossak gave her the knife as in a trance.

Suddenly he uttered a piercing shriek and caught her hand — but too late! Limerivna aimed well, and stream of hot blood rushed from her heart.

"Now, cossak, I am yours! Take me, and bring me to your home," whispered Limerivna to the frenzied cossak. These were her last words.

Shkandibenko lifted the body, mounted his horse and rode ahead. He caressed the long silky tresses, the dear dead face, looked at the blood-covered bosom, and rode quietly and thoughtfully. Late at night he reached the house of Limerivna's mother. When, frightened by the familar voice, she ran out of the house, he silently handed her the corpse and rode away.

The old woman shrieked and fell dead — near the body of her daughter.

The mother and the daughter were both buried beyond the village, by the roadside.

No one ever saw the cossak Shkandibenko, nor heard about him since that fatal night.

З ЧОГО СКЛАДАЄТЬСЯ ЛЮДСЬКЕ ТІЛО?

Докладна аналіза людського тіла виказала, що наш організм складається зі слідуючих кількостей ріжних субстанцій:

Субстанції, які є головною складовою частю яйця, находяться в нашім тілі в такій кількости, кільки їх находиться в 1000 курячих яйцях. Скількість кисня й азоту нашого тіла вистарчить, щоби ті гази, уміщені в бальоні, піднесли чоловіка у воздух. З вугля, котрий в людськім організмі, а переміненого в графіт, можнаби зробити 780 тузинів олівців, а з заліза, містячогося в червоних тільцях нашої крови, можнаби зробити 7 великих гніздків. Фосфору міститься в нас стільки, що вистарчилоби до зроблення 800,000 сірників. Сею скількістю трутини можнаби отруїти 500 осіб. З товщу людського тіла можнаби зробити 60 свічок середньої величини. Солі находиться в нашім тілі 60 чайних ложечок.

Складовою частю, яка в більшій скількости входить у склад нашого тіла, є вода. Її міститься в організмі чоловіка середнього росту понад 40 кільграмів, або 56 відсотків усіх складників.

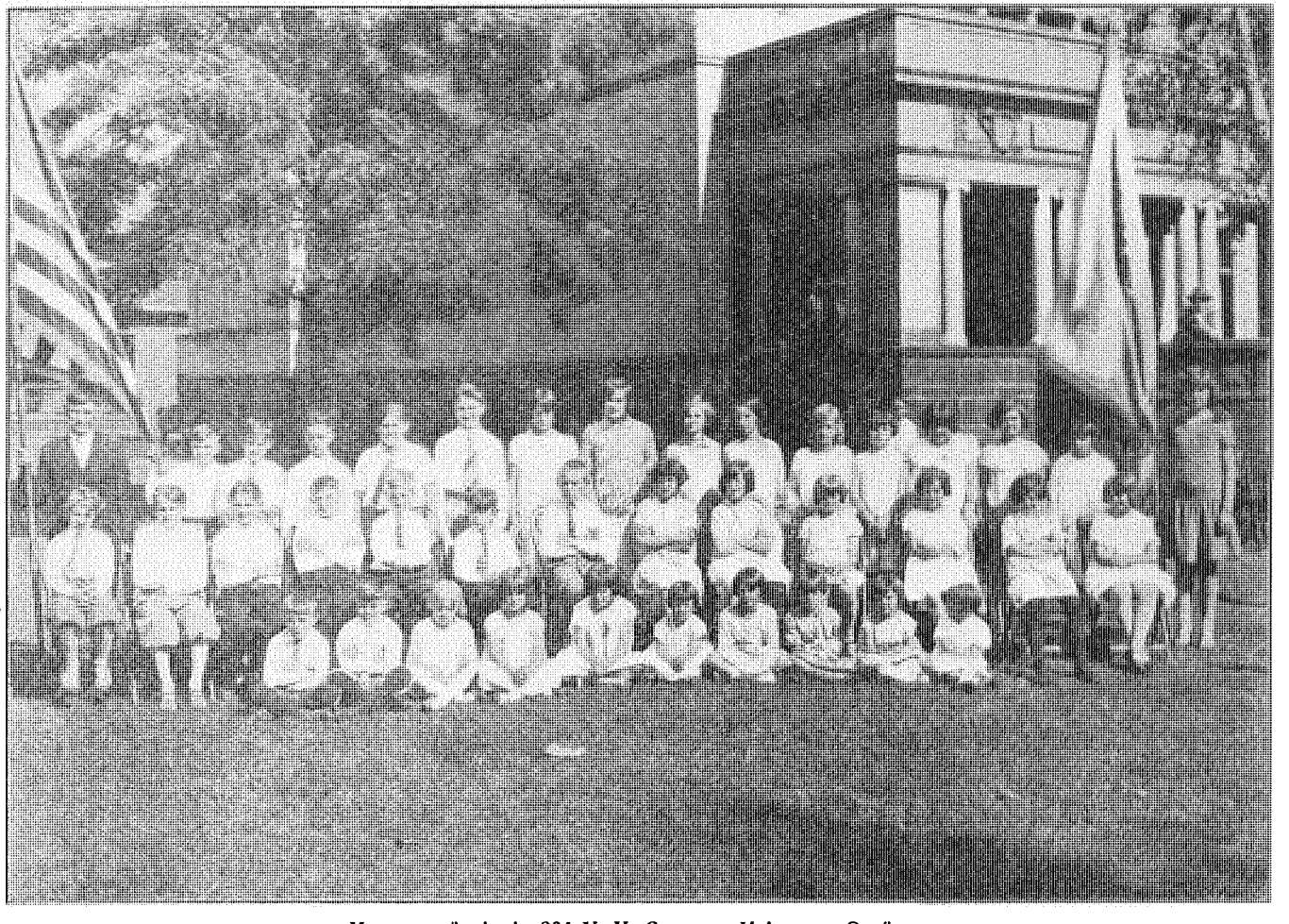

Молодечий відділ 364 У. Н. Союза в Клівленд, Огайо.

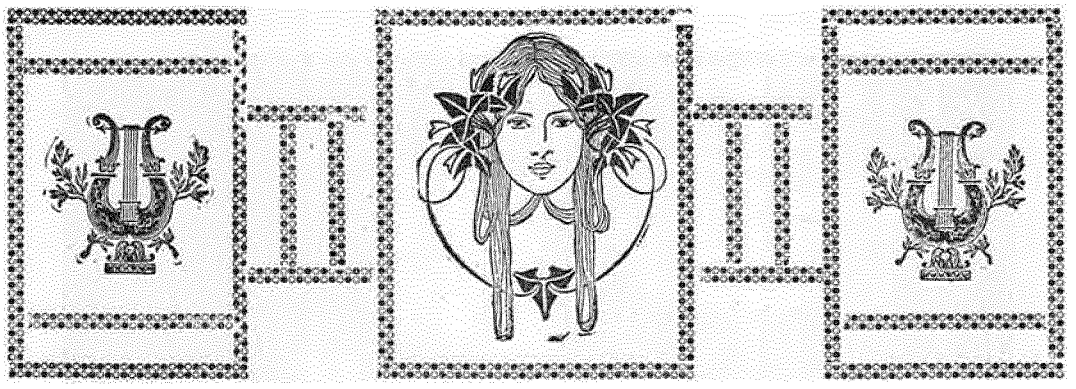

М. Гайворокський.

ХОРОВЕ ДІЛО.

Кожда наша громада в Америці має свій хор, а велика кількість хорів це свідоцтво розуміння орґанізації справи і любови та пошанівку до „свойого". Безмежні простори Нового Світу і спеціяльні умови по громадах спинюють діло орґанізації всіх хорів і спільну й доцільну працю, але вже сам факт істнования хорів свідчить про нашу зрілість.

Іміґрація й Старий Край.

Дірігенти наших хорів це по більшій части дякоучителі, які, що правда, не мали основного музичного образування, але за те своєю власною працею над собою піднесли не тільки себе, але й удержують серед іміґрації любов до нашої пісні і збуджують та піддержують заінтересування справами Старого Краю.

Розглядаючи програми концертів, бачимо на втіху, що ввесь час були звязки із Рідною Землею: видно, що дірігенти слідять за музичними новостями і їх спроваджують.

Правда, більшість хорових творів то річи із перед двайцяти літ, які собою не представляють великої художної творчости. Це зрозуміле: нам, на іміґрації, усе Рідна Земля перед очима такою, яку ми її бачили перед своїм відїздом на чужину і як святощі держимо у своїй памяті те, що ми там бачили й чули. Як з одної сторони гарний це обяв, так з другої він може бути й доказом того, що у нас є інтерес до того, що було, а не до життя, яке не має і там зупину. На всіх ділянках наш Народ зробив великий поступ і тепер ходить усім о як найкращу якість кождого діла і твору.

Народня піскя.

Наша народня пісня це один із найкращих здобутків; кождий із нас, хтоб він і не був, любить її і дорожить нею. Майже в усіх народів композитори звернулися до народної творчости і стали народну пісню музично опрацьовувати на хор (спів), чи на інструмент — та і до своїх оригінальних творів почали вводити теми народної музики та цим робом закрашувати свої твори національ-

ними елєментами. І ми не остали позаду других. Обрібка наших народних пісень перейшла декілька перемін, і так: в початках **гармонізовано** пісню (композитори: Коціпінський, Заремба, Артемовський, Єдлічка, Матюк, Кумановський і інчі). Додана гармонія не то що не підносила вартости пісні, а робила із неї дивогляда, прибраного у штучний, а часто не природний та смішний одяг. Такі гармонізовані пісні затрачували свою первісну свіжість і красу та й не могли вдоволяти слухачів. Мало цего: гармоназатори не обмежувалися тільки на саму гармонізацію, але ще на сміх, лучили всякі пісні в так звані „попурі", „вязанки", „вінки", де змішували все без розбору. Памятати-ж нам годиться, що „вязанки" це нєестетичні та нехудожні твори. Гармонізація була мертвеччиною і скоро мусіла уступити місце новому способові обрібки у тій формі, як дав її Микола Лисенко, Філярет Колесса, Кирило Стеценко, Стан. Людкевич, Ол. Кошиць та інчі їх сучасники. Обрібка народньої пісні тих наших композиторів не підклад акордів під мельодію, а музичне опрацювання, основане (у других голосах) на матеріялі, якого дає дана пісня; тим способом оживилися інчі голоси, а гармонія тих пісень побудована вже на звукоряді пісні, а не як рапче, немов несмачно доліплена. На жаль, і в цих авторів, у богато случаях народна пісня виходить тільки претенсіонально і бапально.

Між представниками цего способу обробки пісень є два табори. Лисенко і його слідуватєлі з одної сторони, а з другої такі, яких праці називають „давидовщина" (після Давидовського). — Перші вибирали народні пісні до обрібки із величними національними, політичними, громадськими та моральними ідеями; другим такі ідеї були зовсім чужі. Перших на Україні російський уряд переслідував як носіїв ідеї визволення, а других фаворитував за їх нешкідливість та хахлацтво.

Леонтович.

Нову еру у нашій музиці почав Микола Леонтович. Цей творець-велитень, як каже наш музик і критик Козицький, „вклонявся не мельодійному візерункові, а суті: „душі" шукав пісенної і її мріяв відбити в звукових символах розкладки". У його обрібці кождий голос тільки видвигає суть ідеї пісні, а гармонія у него поширена, щоби поглибити та збагатити зміст пісні. В його творах часто-густо одно тільки „гей" або „ой", але таке могутнє, що ніякі інчі слова не вискажуть так гарно душі-серця, а тим самим ідеї, тієї пісні. Послухайте пісню: „Ізза гори сніжок летить", „Над річкою — беріжком", „Козака несуть" і другі! — Не диво, що його пісні, передані Українським Національним Хором, у цілому музичному світі мали такий кольосальний успіх.

Кожда його пісня представляє собою осібний художний малюнок, повний чару, бо всі елєменти доповняються і творять суцільність; ідея пісні набірає виразних черт і слухач має повну насолоду.

Тільки ґеніяльний музик може похвалитися такими архитворами, а наша й всесвітна музична література богато їх не має.

По Леонтовичі.

Слідами Леонтовича пішла ціла плєяда молодих композиторів. Ба й старші звернули на його дорогу, і ми вже сьогодні маємо чудові обрібки народних пісень, і то від примітиву починаючи, а кінчаючи на найсклад-

нійших творах слідуючих авторів: Ст. Людкевич, В. Барвінський, Козицький Степовий, Ревуцький, Вериківський, Ступницький, Гайворонський і інчі.

Народні пісні М. Леонтовича і його слідувателів певно найдуть собі в найкоротшому часі місце у наших хорах і на іміграції, раз: заступлять вони менче зрілі твори, друге: збудять ще більшу любов та пошану до свойого і піднесуть нас в очах культурного світу.

Індивідуальна пісня.

Вартість пісні зависить від її змісту, її мельодії і ритмічної структури, і це мірило прикладаємо при оцінці народної чи індивідуальної (ненародної) пісні. (Замітка: Індивідуальною або й художною піснею називаємо таку, котру скомпонував музик і яка завсігди остає, що так скажу, авторською власністю її творця. А буває часто, що така пісня в народі, переходить деякі зміни і остає як народня. Примірів у нас богато: Січинського пісня „Стоїть гора высокая", Гайворонського: „Їхав стрілець на війноньку" і інчі пісні наших авторів).

У минувшині, коли й у нас почала являтися художня музика (вокальна та інструментальна), то індивідуальна пісня, хоч і до зрозумілого нам тексту, була по своїй мельодиці чужа й холодна. Перші музики творили пісню на зразок чужосторонної пісні і тому їхня мельодія немов „не до лиця пошитий жупан", без смаку, без міри та при цільовитій ігнорації духа поезії. Творці перших пісень були це люде, що вийшли із найбільше зденаціоналізованих слоїв нашого народу; це або поміщики або міщанство (під впливом Росії та Польщі) або й урядництво, священство, (під впливом німецького та італійського елементу). Маса себто наше селянство, ворожо поставилася до цеї пісні, інстинктовно чуючи супротивну хвилю, і твердо устояла проти затій „перекабачення" її національної душі. Твори перших наших композиторів не тільки чужі нам своєю мельодикою і гармонією, а як музичні твори, слабкі і ділєтанські.

Лисенко.

Атмосферу відсвіжив аж Микола Лисенко, образований і на чужині музик, знаток народної музики, щирий націоналіст; він то перший дав нам художну пісню, яку народ приняв як „своє". І до нині ні один наш композитор не дав кращої музики до Шевченкових поем і певно на довго вартість творів Лисенкових не поменіє. Не тільки його сольові, але й хорові твори це національний вклад у нашу музичну літературу. Його такі хорові твори як: „За сонцем хмаронька пливе", кантата „Радуйся ниво", „Бють пороги", „Жалібний марш (Шевченкові)" і менчі: „Ой діброво, темний гаю", „Сон", „На горі, коло броду", — повинні обовязково бути в програмах наших концертів а із його народних пісень, чи його опер, можна назбирати богато матеріялу для ріжноголосових хорів.

За Лисенком прийшли нові композитори на Україні: Стеценко, Леонтович, Сениця, Степовий, Кошиць, Козицький, Ревуцький, Вериківський і богато других, а в Галичині: Д. Січинський, О. Ніжанковський, Ф. Колесса, Ст. Людкевич, Яр. Лопатинський, Я. Ярославенко, Китакевич, Барвінський, Гайворонський і інчі. — Від Лисенка до сьогодні було в нас декілька етапів, у яких дозрівала вартість нашої художної музики, і тепер чимале у нас число творів високо художної вартости.

Розділимо хорові твори по-Лисенківської доби на три части:

Перша часть — це легкі та підхожі й для невеличкого хору; **друга часть** — трудніщі для більших та більше вироблених хорів; **третя часть** — це трудні твори і для досконалих хорів.

I.

Стеценко:
„Рано в ранці, новобранці", „Червона калинонька", „Рости квіте".

Леонтович:
„Моя пісня", „Легенда".

Степовий:
„Тече вода".

Верховинець:
„Більше надії брати".

Вериківський:
„До праці".

Січинський:
„Не пора", „Пісне моя".

Ярославенко:
„Ви хотілиб спинить", „Ой, ідуть тумани".

Кишакевич:
„Не плакати нам".

Гайворонський:
„Їхав стрілець" і другі пісні Українських Січових Стрільців та пісні на національні свята.

II.

Стеценко:
„Єднаймося", „Веснонько, весно", „Хмари", „Усе жило", „Промитей".

Леонтович:
„Льодолом".

Сениця:
„Згасає день".

Степовий:
„Дві хмароньки".

Ревуцький:
„Ой, чого ти почорніло".

Січинський:
Дніпро реве", „Лічу в неволі".

Колеса:
„Грають сурми над Дністром", „Якби мені черевики".

Роздольський:
„Сонце заходить".

Топольницький:
„Ой, три шляхи", „Три фрагменти", „Хустина".

Лопатинський:
„Чи ми ще зійдемося знову", „Закувала зазуленька".

Ярославенко:
„На смерть Шевченка", „Рано в ранці".

Гайворонський:
„Коваль", „Гаї шумлять", „150-тий псальм", „Баляда".

III.

Стеценко:
„Кантата Шевченкові".

Козицький:
„На зелені килими".

Вериківський:
„На майдані", „Радість" (кантата), „Реквієм", „Дівка бранка".

Ревуцький:
„Заповіт".

Радзієвський:
„А ти всевидящее око".

Барвінський:
„Заповіт".

Людкевич:
„Кавказ", „Вечір", „Сонце заходить", „Каменярі".

Де і як дістати вичислені твори.

Майте всі вичислені тут твори, як також обрібки народних пісень, вже видані на Україні (і в Галичині) в осібних випусках або у збірниках і можна їх набути безпосередно із старого краю або через Українську Ліричну Накладню, а також через Ліричну Студію ім. Леонтовича в Ню Йорку.

М. Гайворонський.

Учіть дітей музики.

1. Чому культурний світ таку велику вагу прикладає музиці?

Тому, що музика виробляє память, увагу, волю, усуває лінивство, вчить згідности та порядку, спонукує до творення гарного, доброго та шляхотного, дає розвагу і є жерелом заробітку.

Коротко: Музика підносить людину не тільки духово, а й матеріяльно, — тимсамим прискорює поступ людини до кращого.

2. Ми.

Ясно кождому, що музика нам потрібна — а що в Америці є легка змога на науку — то ми повинні користати із нагоди. — Наш нарід звісний із того, що створив величню пісню, з глибоким змістом та чудовою мельодією; всі ми любимо та пропадаємо за музикою — і між нашими дітьми є богато таланів, що можуть здобути велику славу не тільки собі, а й нашому народові.

3. Раціональна дорога до мети:

З малими виїмками є в нас природний дар до музики, над яким треба попрацювати, щоби він не змарнувався. Кращому розвиткові музичного талану пособляє загальне образованнѧ.

Три отсі підчеркнені чинники конечні для піднесення талану.

Наука музики повинна бути у руках доброго вчителя, який знає, як вести науку із кождим учнем, і знає, яку методу уживати йому, щоби видвигнути індивідуальність ученика.

Науку музики (гри на струменті) добре починати вже у віці 5 до 6 літ.

Подбати про добрий струмент та увзжати на те, щоби дитина не перемучувалася і через це не тратила охоти до праці. Кождий ученик повинен співати, бо спів розвиває музикальність.

Наука гри має вже уґрунтовані засади і після них поступає. Вже по короткому часі можна пізнати, чи наука є ведена раціонально, бо: ученик при граню мусить мати правильну (природну) позицію свойого тіля, його грання мусить бути чисте (добра інтонація) та ритмічне. — Кожда вправа мусить бути цілковито опрацьована і заграна повним і чистим тоном, у ритмі та зі смаком.

Не тільки учитель, але й родичі повинні уважати на дітей при науці, бо тоді будуть кращі результати із праці.

Не забувати про концерти, на яких діти можуть почути добру музику і набрати більшого замилування до музики.

Хвилі не вір ти мінливій:
Вітер де віє, туди вона й бє;
Беріг твердий незрадливий —
Він тільки притулок дає.

Слову не вір ти людському —
Хвилі у морі хисткім забуття;
Ділові вір ти міцному,
Ґрунтові зросту, основі життя.

Борис Грінченко.

„Їхав стрілець“.

ПІСНЯ УКР. СІЧ. СТРІЛЬЦІВ
на мішаний хор.

М. ГАЙВОРОНСЬКИЙ
1916—1928

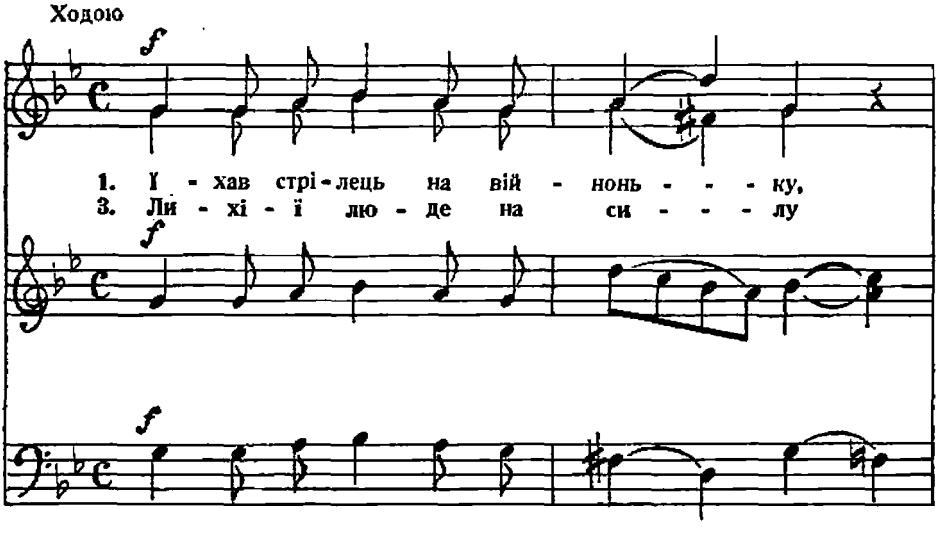

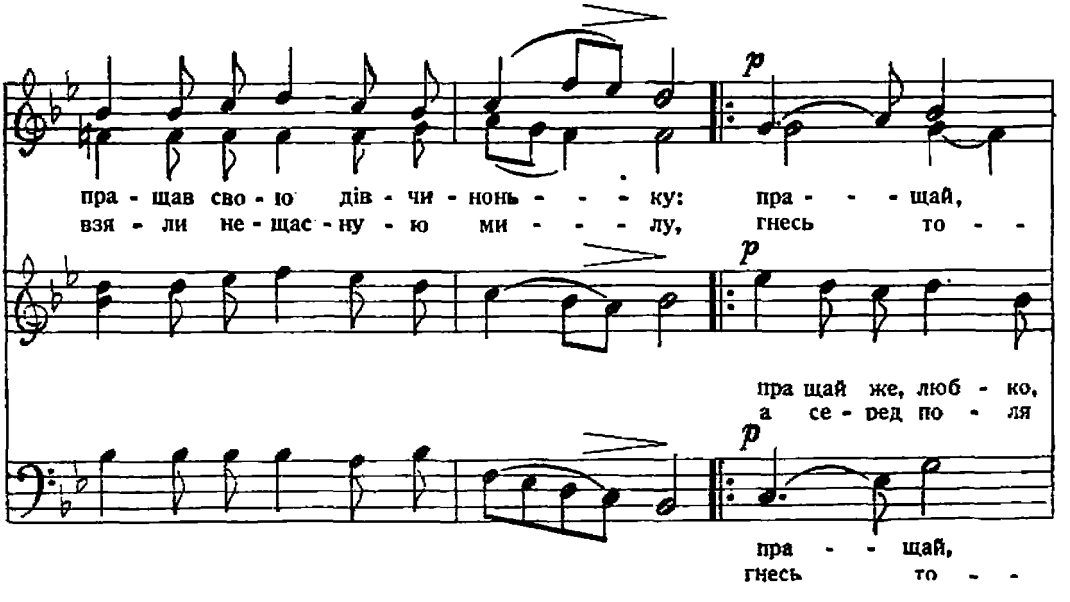

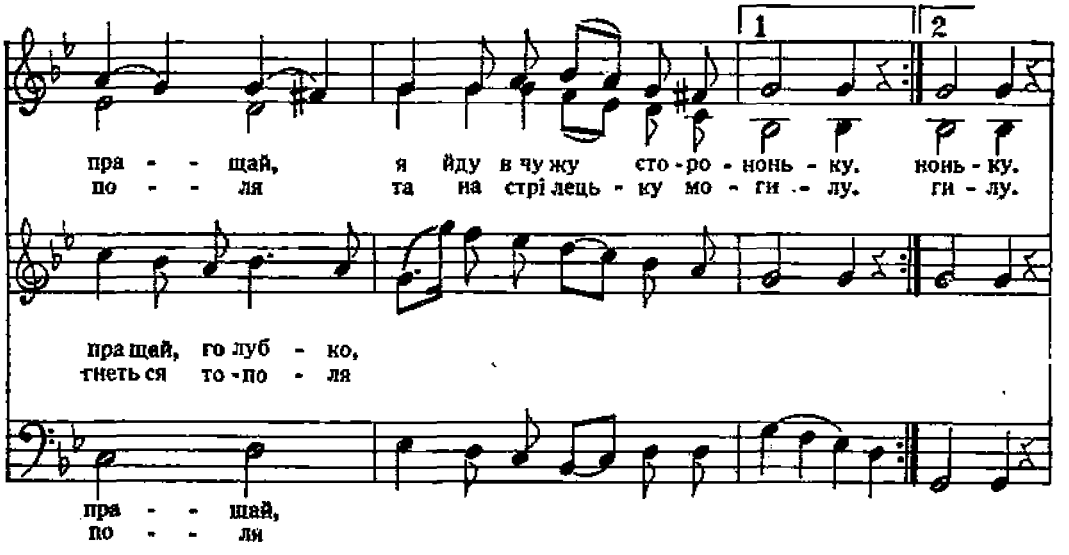
1
2
пра - - щай, я йду в чу жу сто - ро - нонь - ку. нонь - ку.
по - - ля та на стрі лець - ку мо - ги - лу. ги - лу.
пра щай, го луб - ко,
тнеть ся то - по - ля
пра - - щай,
по - - ля

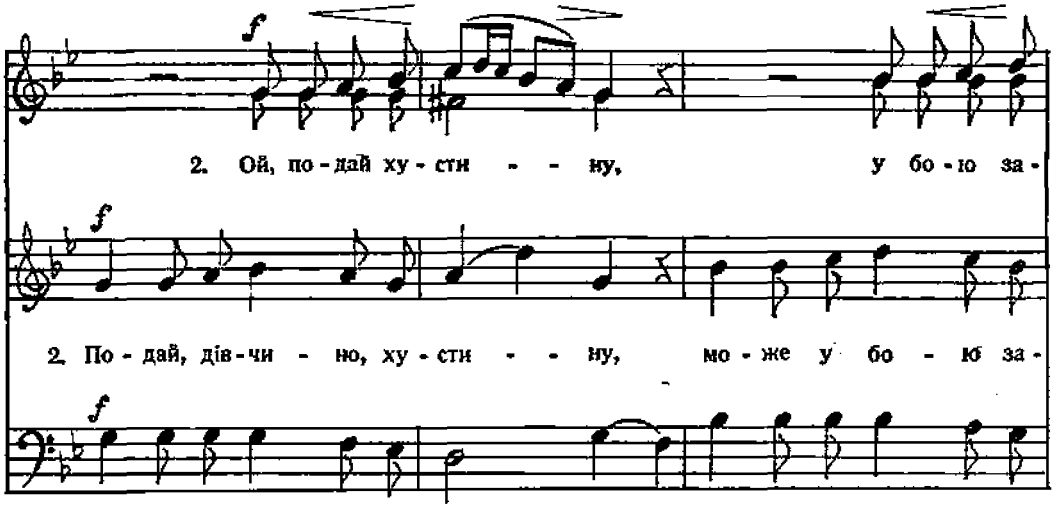
f
2. Ой, по - дай ху - сти - - ну, у бо - ю за -
f
2. По - дай, дів - чи - но, ху - сти - - ну, мо - же у бо - ю за -
f

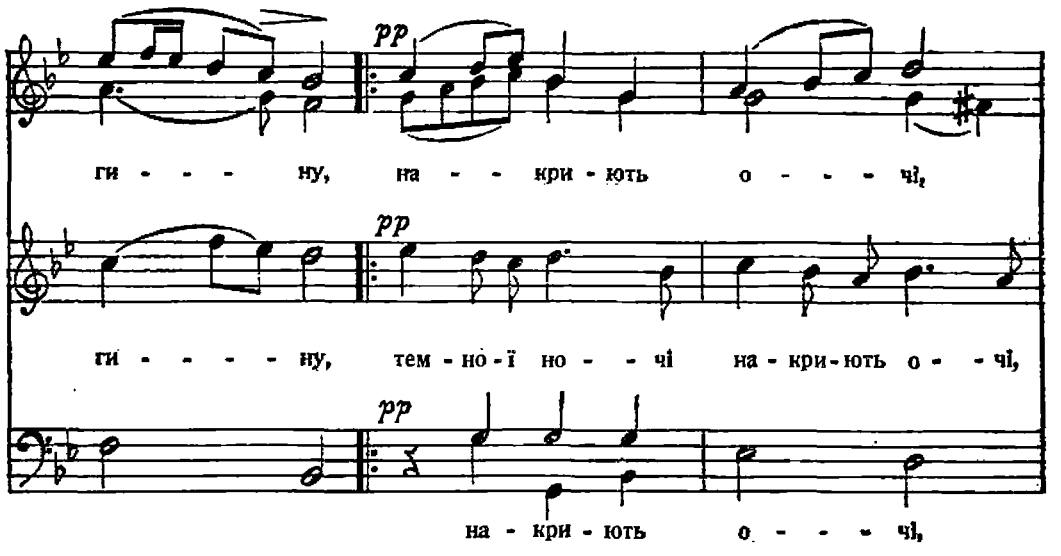
pp
ги - - - - ну, на - - кри - ють о - - - чі,
pp
ги - - - - - ну, тем - но - ї но - - чі на - кри - ють о - - чі,
pp
на - кри - ють о - - - чі,

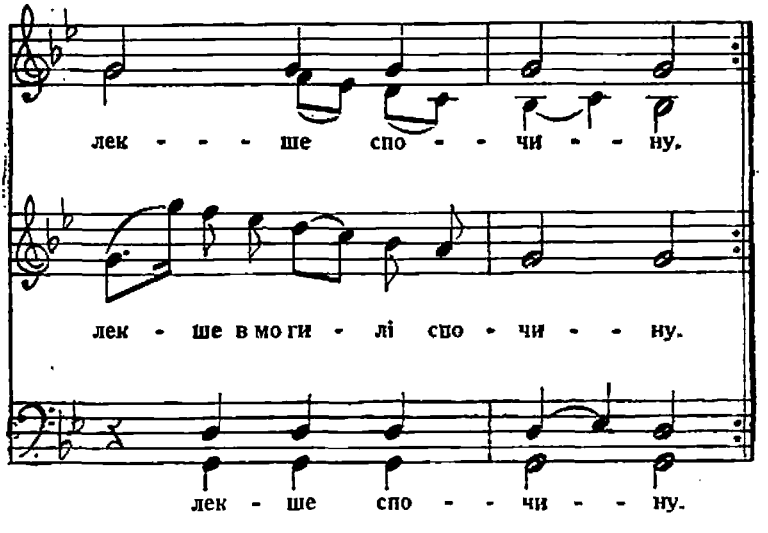
лек - - - ше спо - - чи - - ну.
лек - ше в мо ги - лі спо - чи - - ну.
лек - ше спо - - чи - - ну.

Морґедж.

(ДЕЩО ПРО ГІПОТЕКУ В АМЕРИКАНСЬКІМ ПРАВІ.)

З тою назвою стрічаємося часто, але не все розуміємо як слід значіння морґеджу (mortgage), а ще менше знаємо про законні консеквенції, звязані з тим правним актом.

Морґедж це старокраєва гіпотека. Всі ми памятаємо добре, як то в старім краю лізли на наші ґрунта з гіпотекою жиди чи „штайрант", а по тім ґрунт чи хату ліцитували і пускали нас з торбами. Богато з нас саме через краєвий морґеч опинилося тут в Америці.

На те треба і тут в Америці памятати.

Коли ми маємо якусь грошеву претенсію, або коли зичимо другому гроші, а хочемо бути певними, що гроші не пропадуть, беремо морґедж. В той спосіб обмежуємо право власности довжника.

Морґедж можна брати на недвижиме майно (хата, земля), або й на движиме. Приміром: Коли беремо ґрамофони, радіо-апарати чи меблі на сплати, то вони рівнож заморґечовані так довго, доки не сплатимо всіх рат. Коли не сплачуємо довгу в приписанім терміні, віритель стає власником заморґеджованих движимостей і може зробити з ними, що захоче. Може отже ті движимости і продати, а коли одержить більшу суму, як йому довжник винен, він навіть не обовязаний до звороту надвижки. Довг, що лежить на рухомім майні (personal property), зветься правно „chattel mortgage". В деяких стейтах такий „chattel mortgage" мусить бути затверджений мировим або повітовим суддею.

Коли говоримо про морґедж, то думаємо головно про морґедж на недвижимостях. При тих морґеджах власник мимо морґеджу остає далі в посіданню реальносои, побирає чинші та покриває потрібні видатки.

Такі морґеджі повинні бути виготовлені на письмі і заосмотрені в підписи і печать. В таких контрактах треба точно означити висоту довгу і річинець сплати. Треба рівнож означити точно саму реальність.

Морґедж є тоді важним, коли є затвердженим (acknowledged) через відповідного урядовця, який призначений до рекордования таких документів.

Кромі морґеджу одержує ще звичайно віритель бонд або нот і може доходити своєї претенсії з титулу морґеджу або ноту, або одного і другого. Коли отже реальність продано, а одержана з продажі сума не вистарчає на покриття довгу, може віритель вносить новий позов на підставі ноту чи бонду.

Довжник повинен памятати на термін платности, який означений в морґеджовім документі, а віритель на те, що навіть по терміні платности не можна йому реальности сейчас продати, бо закон дозволяє на певну проволоку.

Контракт може бути так виписаний, що реальність може бути продана без судового декрету такою дорогою, на яку згодяться обі сторони. В контракті може бути застереженне, що віритель може зажадати звороду цілого довгу, коли довжник спізниться з плаченнем проценту або рат. В такім случаю, не одержавши звороту всього довгу, може віритель виставити реальність на ліцитацію

перед остаточним терміном платности.

Морґедж можна переписати і на другу особу. Тоді тій другій стороні треба уважати, чи з морґеджом був виданий бонд чи нот. Бо переписанне морґеджу без ноту чи бонду не має в такім случаю властивої вартости.

Віритель не мусить приняти довг перед упливом речинця платности, хиба що довжник заплатить весь процент аж до кінця терміні. Колиж на морґеджу чи в ноті зазначено „payable on or before", довжник може сплатити довг коли хоче, а віритель мусить його приняти.

Коли віритель повинен, а не хоче приняти заплати довгу, тоді він тратить своє морґеджове право, але претенсія до довжника не пропадає.

Часами можна зажадати звороту заморґеджованого довгу перед упливом речинця платности. Це зветься по анґлійськи „foreclosure of mortgage". Діється те головно тоді, коли довжник не виконує своїх контрактових зобовязань. Тоді можна довести до ліцитації і продажі дому перед часом, але на те треба судового дозволу. В ріжних стейтах є ріжні вимоги що до цего. На всякий случай поданне треба внести до суду (court of chancery), а суд по вислуханню сторін віддає справу урядникови, званому „Master of Chancery", а той переведе продаж дому, передасть реальність на власність тому, що її набув на ліцитації, а з набутої в той спосіб суми, заспокоїть претенсію вірителя.

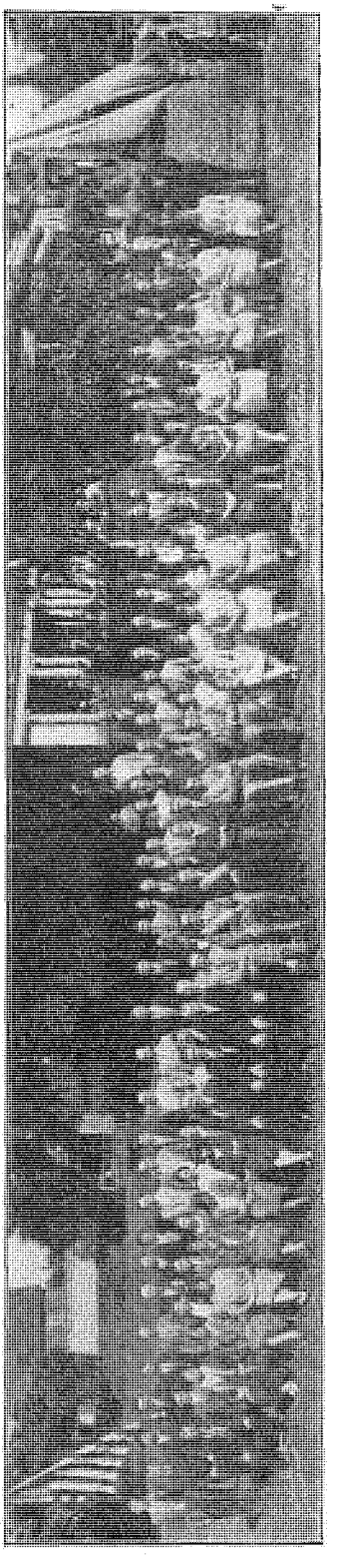

Братство св. Василія, відділ 364 У. Н. Союза в Клівленд, Огайо.

ДЕЩО З ЗАКОНА ПРО ДОВГИ.

1. Добрий звичай не позичай.

Так приказують і добре кажуть. Бо через довги розходяться дуже часто і добрі приятелі. Та ми живемо в таких часах і обставинах і в такім краю, де всьо обертається на кредитах. Часами видається, що було би краще, колоб тих кредитів не було, бо не мали би люде, щоправда, щораз нових меблів, автомобілів, ґрамофонів, радіо-апаратів і т. п., але й не мали би клопотів. А то обтяжуть чоловіка ріжні аґенти цілою горою ріжних кредитів, а ти суши собі голову і денервуйся та тремти, щоб не втратити роботи, бо в такім випадку — руїна над головою.

В Америці всьо спочиває на кредиті. І тому коли наш чоловік хоче зробити бизнес, мусить давати на кредит. Багато є таких, що визискують той кредит, що вміють взяти, а не вміють віддати. Що робити в таких випадках? На се хочемо дати відповідь.

При всяких кредитах треба памятати на те, щоби мати на все нот згл. відповідну письменну посвідку. При винаймі домів чи землі треба зробити контракт найму, званий по англійськи „lease". На все треба давати або брати відповідне поквітованне (receipt).

Коли позичка велика, треба старатися її загіпотекувати, або забезпечити землею чи домом довжника, або як тут кажуть: заморґечувати. При тім треба переглянути табулярний витяг і переконатися, чи часами та недвижимість вже не заморґечована другими притенсіями. А, коли дано позичку, треба її сейчас заркордувати (record of the mortgage).

2. Як стягати довги?

Коли минув речинець платности, а довжник не платить мимо упімнень, треба його повідомити, що справа йде до суду. Та заки підемо до суду, треба добре розважити, чи це виплатиться. Особливо треба подумати про те тоді, коли претенсія не була заморґечована. Бо коли претенсія слушна, а довжник не має нічого, а заробляє стільки, що вистарчить тільки на удержанне людини, — то не виплатиться йти з такою справою до суду. Бо в такім случаю треба тільки ще доплатити до своєї претенсії. Коли претенсія не велика, а на довжнику є на чім пошукати, тоді треба подати позов до мирового судді. Такий суддя розбирає дрібні справи, яких вартість є ріжна у ріжних стейтах. Приміром в стейті Кентокі не може вона переходити $50, а в Теннесі $1000, а в Іллінойс, Ню Йорку, Ню Джерзі $200, в Пенсилвенії $300 і т. д.

Мировий суддя доручує позов через констабля довжникови і визначує термін розправи. Позов доручати принаймні три дні перед розправою. А, коли нема довжника в дома, можна передати його комусь з родини або старшій дитині. Коли довжник не хоче наражатися на дальші кошта, може заплатити довг констаблеви враз з його належитістю. Констабель має дати посвідку і справа скінчена. Інакше приходить до розправи. По вислуханню сторін мировий суддя видає вирок (judgment). Вирок може бути і заочний, коли пізваний не явиться на розправі.

Як позиваючий так і пізваний можуть домагатися від мирового судді, щоби спір вирішили судді при-

сяглі. Той, що бажає собі того, мусить зложити відповідну квоту на покриття коштів. Кошти звертає той, що програє справу.

Коли довжник програв справу, а мимо того не платить, може його вірителъ до того змусити на підставі одержаного в суді вироку. В старім краю називали ми те: подати довжника на екзикуцію. Тут констабель забирає в довжника все те, що після права можна забрати і продає на ліцитації, а одержану в той спосіб суму, віддає судови.

Та буває й так, що довжник скривається, і годі йому позву доручити, або хоче втечи, або позбувається свого майна, переписуючи його на других, щоби в той спосіб скривдити вірителя. Тоді треба старатися внести до судового клерка заприсяжене зізнанне (affidavit) і подати в нім рід і висоту довгу і місце замешкання довжника, або зазначити, що воно не відоме. В тім зізнанню треба подати, що довжник намагається в підступний спосіб відтягнути від звороту позички та подати факти, які це стверджують. Заразом треба домагатися видання „attachment".

Щоби дістати атечмент, треба передом зложити кавцію (bond), яка звичайно вдвоє більша від претенсії. Кавція служить до покриття коштів, колиб атечмент був виданий несправедливо, себто, колиб побоювання і твердженя вірителя оказалися несправедливими. Атечмент дає урядникови змогу забрати частину чи ціле майно довжника, потрібне до заспокоєння вірителя. Річ ясна, що можна забрати тільки те, що дозволене законом. Урядник держать майно під своєю контролею, доки вірителъ не внесе проти довжника позву і не не одержить вироку. По тім вірителъ мусить дістати дозвіл на екзекуцію, а тоді може продати займлену власність довжника і заспокоїти свою претенсію.

При тій нагоді треба згадати ще за „garnishment". Є це загарбанне вірителем претенсії довжника до третіх осіб. Бо буває так, що довжник не має ніякого маєтку, але за те треті особи йому винні гроші. Оту претенсію довжника можна рівнож екзеквувати в подібний спосіб як і инший движимий чи недвижимий маєток довжника.

В деяких стейтах можна довжника навіть арештувати, коли є підозріннє, що він має маєток, але його ховає. Такий наказ зветься: capias for the arrest of debtor. Коли довжник програсть справу, а чується покривдженим вироком, може апелювати до слідуючої висшої інстанції, а такими інстанціямг є: окружний суд (circuit court), дистриктовий суд (district court), або до суду, що його звуть „court of commons pleas".

Перед апеляцією треба одначе зложити кавцію (бонд) на покриття коштів, колиб довжник згл. пізвані програли. По програній в апеляційнім суді можна апелювати до Найвищого Стейтового Суду, а навіть і до Найвищого Суду Злучених Держав.

Вищі грошеві претенсії йдуть перед вищий суд. Позов доручає шериф або його повновласник, а лава присяглих рішає про справу.

Ціле те процесове поступованнє тягнеться часто дуже довго, а часами через кілька літ, особливо коли довжник апелює. Все те коштує богато гроша. Тому треба добре розважити, чи оплатиться йти зі своєю претенсією на судову дорогу. Бо коли навіть виграємо справу, довжник не звертає нам коштів нашого адвоката. а ті кошти часами значні.

3. Пиши: Пропало.

Можна мати вирок і право на екзекуцію і вийти зпустими руками. Довжник може мати хату і обстанову. а мимо цего годі йому ті річи забрати. Бо існує у всіх культурних державах, а рівнож і тут в Америці закон про вилученнє. Закон той має на цілі охоронити родину від наглої матеріяльної катастрофи. Тому дає довжникови право предложити заприсяжену лісту, в якій він може зголосити своє майно і зазначити, що воно не підлагає екзекуції. Вартість такого майна є у ріжних стейтах ріжна. І так: В Ню Йорку не може вона переходити $250 в движимостях а $1000 в недвижимостях, в Ню Джерзи $200 і $1000, в Норт Дакоті $1.500 в движимостях а $5000 в нерухомім майні, і т. д.

Коли отже довжника майно не виносить більше як означене правом вилучення, екзеквувати його не можна.

Рівнож треба памятати на завдавненнє. Претенсії не є вічні. Тому, коли приходить час платности, треба вспоминатися о довг згл. вносити позов. Бо в противному разі претенсія задавниться і пропаде. В одних стейтах така претенсія пропадає вже за рік, а в других можна о ню допоминатися до 20 літ. Але претенсія відновляється і стає законно стягаємою в кождім часі, коли довжник признається письменно до довгу.

На те все треба памятати. Багато наших людей втратило через те багато грошей, що не подбали в своїм часі про те, щоби стягнути свої претенсії.

Володимир Самійленко.

УКРАЇНА.

Наша славна Україна —
Наше щастя і наш рай.
Чи на світі є країна
Ще миліша за наш край?
І в щасливі й в злі години
Ми для неї живемо,
На Вкраїні й для Вкраїни
Будем жити й помремо...

Нас не зможуть супостати
Взяти в кайдани свої:
Ми бороним наші хати,
Наші тихії гаї.
Не вмірає наша слава,
Не вмірає наша честь,
Бо живе в нас сила жвава,
Бо робітники в нас єсть.

Гей, хто хоче всім свободи,
Поєднаймось, як брати!
Сонцем правди, світлом згоди,
Боже, шлях нам освіти
Хай забудеться недоля
І неслава давніх літ,
Щастя-ж рівне й рівна воля
Засияють на весь світ!

—o—

Українське Товариство Дністер в Ню Йорку, Н. Й.

ЩО ПИШЕ АМЕРИКАНСЬКЕ ПРАВО ПРО ПОДРУЖЖЯ І РОЗВОДИ.

І. Подружжя.

Американське право уважає подружжя звичайним цивільним контрактом, який набирає сили, коли обі сторони заявили згоду увійти в подружий стан. Право не вимагає якоїсь спеціяльної форми, а в більшости стейтів вистарчає, коли чоловік скаже: Я ЖЕНЮСЯ З ТОБОЮ, а жінка: Я ВИХОДЖУ ЗА ТЕБЕ ЗАМІЖ. В англійській мові вистарчає в обох случаях звичайна заява: „I marry you".

Звичайно ставиться до подружжя ще такі вимоги як: спільне пожиття і заява чоловіка перед людьми, що певна жінка є його подругою. Добре є, щоби при подружній заяві були свідки. Зате злишна є якась спеціяльна церемонія перед священиком, проповідником чи якимсь урядовцем. Подружя не є в Злучених Державах якоюсь релігійною інституцією.

Заключеню подружжя може товаришити подружна церемонія. Таку церемонію можуть сповнювати священики, судді, мейори, радні, мирові судді і урядники.

В деяких стейтах вимагають до важности подружжя дозволу: ЛАЙСЕНСУ.

В звязку з подружжєм треба звертати увагу на розумне полагодження звязаних з ним матеріяльних справ. Бо саме задля них повстають потім дуже часто непорозуміння, а на случай смерти одного з подругів чи розводу — непотрібні процеси.

Як чоловік так і жінка вносять дуже часто до подружжя матеріяльні добра, а родичі новоженців зобовязуються робити певні матеріяльні вигоди, або дати певні дарунки в дорогоцінних річах чи в недвижимости. Все те повинно бути точно обняте ПЕРЕДШЛЮБНИМ КОНТРАКТОМ. Коли воно не списане і не обняте відповідною умовою, не має ніякої вартости.

Раз заключене подружжя потягає за собою всі правні консеквенції заключеного договору. Але важною є навіть така умова, коли чоловік і жінка годяться побратися пізніще, по якімсь часі. Тому одна сторона може навіть позивати другу о відшкодованє з титулу недодержання обіцянки, коли та друга сторона відмавляється від женячки. Звичайно позивають жінки, хоч після права таке саме право прислугує і мущині. На случай такого позву, коли друга сторона перечить, що вона згодилася на женячку, треба першій стороні доказати, що така обіцянка була дана. Дуже часто це не легко доказати, бо такі приречення відбуваються звичайно без свідків. Тому треба покликуватися на інші обставини як: часті відвідини, презенти, приятелів, які уважали спірні сторони як заручених і т. п.

Коли сторони умовилися побратися, а часу не означили, може одна сторона змусити другу судом до означення терміну, в якім мають вони побратися. Коли не поберуться в тім часі, сторона, котра згідна до женячки, може позивати другу сторону до відшкодовання з титулу недодержання обіцянки.

Але друга сторона може боронитися перед подружєм мимо обіцянки. Вона може приміром закинути першій стороні неморальне поведення. Обіцянка може бути зірвана, коли друга сторона не призналася, що вона

вдова чи розведена. Можна закинути другій стороні ще й брак відповідного здоровля, але той пункт найслабший і на таку оборону суд особлившої уваги звичайно не звертає.

Коли приречене ввійти в будучині в подружній стан зроблено між малолітними, себто перед 21 роком життя, воно жадної сторони не зобовязує. Малолітний може зірвати умову в кождім часі.

Уведення жінки, получене з обіцянкою женячки, являється злочином і є каране тюрмою і грошевою карою, коли то сторона, що увела, відмовляється від женячки. Вратуватися від тюрми можна одначе в той спосіб, що перед засудом обжалована сторона згодиться на женячку.

2. Розвід.

Законний спосіб розвязання подружного контракту звемо **розводом.**

Розвід є **абсолютний,** коли обі сторони стають цілком вільними і можуть входити в новий подружний звязок. Ограничений розвід звемо **сепарацією.** В послідним случаю подружний контракт важний далі, а обі сторони тільки сепаровані, себто не жиють спільно.

Коли виявиться при розводі, що вина за розбиття подружжя спадає на чоловіка, тоді спадає на него обовязок удержання бувшої жінки, відповідно до його маєткового стану. Це звемо **аліментами.**

Коли жінка спричинила розвід, тоді тратить вона право домагатися звороту **приданого.** Коли завинив чоловік, вона має право до звороту приданого.

Діти остають звичайно при тій стороні, котра не завинила розводу. Але коли діти дуже малі, остають вони звичайно при матері навіть тоді, коли вона винна.

По одержанім розводі невинна сторона може виходити наново заміж. Таке право істнує майже у всіх стейтах. Але в деяких винна сторона не може женитися так довго, доки жиє друга сторона.

Подружжя важне, коли воно заключене після тих вимог, яких вимагає закон того місця, в якім подружжя зістало заключене. Те саме є і з розводом. А що розводові формальности в ріжних стейтах ріжні, в одних більш суворі а в других лекші, то винна сторона звичайно переноситься до такого стейту, де закон не так суворий і де по розводі кожда сторона може без перешкод женитися наново.

Найтяжша справа з **причинами до розводу.** Вони в ріжних стейтах ріжні. Найострійшим під тим оглядом є стейт нюйорський. Тут дають розвід звичайно тільки по причині зламання подружої вірности. В інших стейтах кромі згаданої причини можна покликатися на: ошуство, побиття, божевілля і таке поведеня, що унеможливлює співжиття. Розводу можна домагатися в деяких стейтах, коли одна сторона покине дім і не хоче разом жити з другою стороною, або не хоче зарабляти на життя.

Розводу не дають, коли одна сторона закидає другій такий блуд чи таку провину, від яких не є вільною і вона сама. Це відноситься головно до подружої невірности. Коли невинна сторона, будучи свідомим провини другої сторони, ту провину її простила, тоді не може вона пізніще жадати розводу на підставі тої причини, бо розвід даний не буде. Тільки нова провина може бути причиною до розводу.

Суд не дасть розводу і тоді, коли є познаки, що обі сторони змовилися,

щоби добути розвід.

Коли одна сторона терпить довгий час провину другої сторони і не шукає в суді розводу, право припускає, що перша сторона другій стороні провину дарувала.

Чоловік не може розійтися з жінкою без дозволу суду, ні жінка з чоловіком, але обоє можуть порозумітися і за обопільною згодою розійтися. В такім случаю маємо до діла з **сепарацією,** яку знаменує звичайно те, що чоловік зобовязується добровільно до плачиння жінці певної суми на утриманнє.

По розводі чоловік не обовязаний до утримання жінки, хиба що суд наложив на него такий обовязок.

Щоби одержати розвід, треба стороні, що виносить в тій справі позов до суду, бути замешкалим в стейті, в якім має бути вирішена справа розводу, певний законом точно означений протяг часу, принаймні рік. Час той в ріжних стейтах ріжний.

3. Право власности.

Подружжя не зміняє права власности. Коли жінка мала перед заключенєм подружжя дорогоцінности чи доми, землю, фабрику і т. п. все те остає її виключною власністю і в подружжю. Чоловік не має до тої власности ніякого права, ні до того маєтку, який жінка набуває підчас подружжя дорогою спадку, даровизни чи купна. Маєток жінки не може бути ужитий до сплачування довгів чоловіка, хиба що жінка дасть на те свою згоду.

Жінка може робити зі своїм маєтком, що їй подабається, без згоди мужа. Таке право признають її майже всі стейти. Вона може держати своє власне конто в банку, може позивати довжників і бути пізваною, вона сама відповідає за свої довги, а чоловік відповідає тільки за такі конечні видатки, як ті, що їх жінка видала на поживу, одежу і т. п., а а чоловік не відповідає за ті зобовязання жінки, які не вважають видатками „конечної потреби".

В деяких стейтах вимагають при підписах жінки на дідах і моргеджах ще й підпису чоловіка.

НЕ ВСІ ДІТИ ОДНАКОВІ.

Якийсь вельможний пан-дідич визиває до себе вбогого селянина:

„Чи знаєш Максиме, чого я тебе покликав?"

„Ні не знаю, ясний пане".

„Ось що, Максиме. У тебе померла сими днями мала дитина?"

„Так, пане. Хлопчик, другий місяць мав".

„Дуже добре", каже дідич, „зробимо діло. У мене є маленьке, дуже гарне, песеня, можеб взяв ти, аби жінка твоя виплекала. Маєш за то два кірці збіжа, тай полови міхів кілька".

Максим жінку любив і, коли таке почув, жаль його серце огорнув. Як то, щоб його мила жінка замість любої дитини плекала панське цуциня? О, Боже милий, яка страшна наруга!

„Дуже радо, ясний пане", каже селянин, „я на се пристав, але коби ваші пані, коби здорові були не мають чим плекати, то де вже моя жінка нендзна та мізерна? Ох, як то мудро те життя іде: кому що треба, той те і має: хлоп родить діти, для праці та страждання, а пан цуценята, для втіхи та полювання!"

Скочив дідич наче джміль його шпигнув, хижо глянув на Максима і в покої полетів.

Дм. Сідлецький.

Українська Школа в Асторії, Л. Ай., Н. Й.

Чума в Фльоренції.

(Вступ до „першої дкини" з Декамерона Боккачія).

Джіованні Боккаціо (жив в роках 1313-1375) належить до найстарших і найславніщих італійських письменників. Його найславніщий твір це **Декамерон** (десять днів), який містить сто прекрасних малих оповідань (по десять на один день). Твір той був використаний сотками других письменників, навіть такими як великий Шекспір. Боккаціо став своїми оповіданями батьком новочасної новелі.

Опис зарази, який подаємо низше, це тільки вступ, по якім слідують оповідання „Першої Днини").

Кажу отже, що роки від спасаючого різдва сина Божого вже були дійшли до числа 1348, коли у славнім місті Фльоренції, найкращім поміж усіма італійськими городами, появилась смертоносна зараза. Може через вплив небесних тіл, а може за наші гріхи, справедливим гнівом божим для покараня смертельних зіслана, появилась вона на сході. Знищивши там незмірне число народів, без упину переносилась з місця на місце, — а врешті на нещасте дібралась і на захід, до Фльоренції. Хоч призначені до сего власти очистили місто від всякої огиди і хоч заборонено кождому хорому приступу до міста, оповіщено многі поради для охорони здоровля, а ще до того обходжено з процесіями горячі і часті молебні, уряджені побожними людьми на честь Всевишнього, то все таки зараза не уставала, но зараз з початком весни вище сказаного року, почала своє страшне ремесло. Вона не обявлялась так як на сході, де течене з носа заповідає неминучу смерть, а починалася тут як у мущин так і у жінок родом пухлини в пахвинах, або під пахвою, котра доходила до величини звичайного яблука або яйця. Народ називає її чумовою болячкою. З згаданих частей тіла ті болячки починало розходитися і множитися по цілім тілі. Скоро по тім наступала зміна і хороба обявлялася чорними або ясними плянами. Плями ті появились на руках, по клубах і інших частях тіла і були або великі і рідкі або дрібні а густі. Вони заповідали як болячки на початку нехибну смерть кождому, у кого появились. Ні ради лікарів ні жаден лік нічого не помагали. Навпаки, чи то тому, що природа хороби не зносила ніяких ліків, чи може тому, що лікарі (кромі фахових було велике число женщин і мущин — лікарів, що не мали ніякого поняття про лікарську штуку) не знали властивих причин слабости і не могли ій зарадити, мимо ліченя мало хто приходив до здоровля, а майже всі вмирали до трох днів, як тільки появилися признаки хороби і то без найменшої горячки чи якої другої признаки хороби. Ся зараза була дуже небезпечна і переходила на здорових через саме зближеня до хорих, як переходить огонь на сухі річи і масні, коли їх до него зближимо. Вона показувала свою заразливу силу ще й тим, що не тільки розмова з хорими і зближенне до них, але сам вже дотик до їх одежі, або вживанне якоїнебудь їх річи, переносило заразу на здорових, а з нею і нехибну смерть. Се являється неймо-

вірним що скажу, але й сам не вірив би я і найдостовірніщим людям, колиб кромі інших і я сам не був наочним свідком того всего. Ото заразливість хороби була так незвичайної сили, що не лишень зближене до зараженого, але що більше і річ зараженого переносила ту заразу навіть на звірят, котрих убивала в скорому часі. О тім пересвідчився, як сказано, я сам. Раз зближились до викинених на дорогу лахів одного бідного чоловіка, що помер на сю пошесть, дві безроги і по свому звичаю насамперід обнюхали їх, а відтак подерли на кусні.

За малу годину почали кидати собою, мов би чим потроєні і попадали неживі на подерті лахи. Сей і богато інших подібних випадків викликали невимовний страх між тими, що ще остали при життю. Тому постановлено твердо, не тільки втікати перед хоримі, але й оминати їх річий; бо сим робом кождий думав ратувати себе самого. Дехто думав, що умірковане життя і залишене всякого збитку мало помагати проти цього лиха. Ось і через те збирались купами, замикались по домах, де не було хорого, жили там дібраними стравами і винами, гарно і умірковано, а не хотячи з ніким говорити, проводили дні при співі і тим подібнім. Другі знова були противного переконання; твердили, що найскорше можна оминути хороби, коли будемо соб іяк найкраще догоджували. Тож сьміялися і кпили собі з всего, що діялося довкола них, волочились по почах з шинку до шинку, запивались без міри і памяти, а щоби почути дещо нового і забавитись, входили до чужих хат і доказували там ще гірших річей. Се приходило їм дуже легко, бо кождий втративши надію на життя, не дбав за майно. В той спосіб, більша часть домів остала без власників, а заходити міг до них перший ліпший та поводитися там як газда. При всім своїм дикунстві гуляки ті минали хорих, оскільки тільки могли. Серед такого смутку і нещастя нашого міста, повага духовних законів божих і світських впала цілковито, бо сторожі тих закочів, так як другі або повмирали або занедужали, а як які і залишились при життю, то без помічників не могли ніяк сповняти своїх урядів. Так отже кождий був паном своєї волі.

Були знов також такі, що жили більш умірковано, не ограничались як перші, але все таки в їдженню, питтю й інших приємностях не позволяли собі стільки, що другі. Вони не замикались, ходили з квітами і іншими пахучими річами, прикладали їх часто до носа, думаючи, що це найкраще відсвіжує мозок в часі, коли воздух занечищений трупами, хоримі і ліками, як се тоді було. Були ще й такі, що може й справедливо, не вірили в жадні средства і казали, що одинокий спосіб проти зарази, це втеча перед нею. Тому не дбаючи ні про кого, ні про що, покидали вони родиме місто, своїх кревних і свій куток і глядали за містом під чужою стріхою, коли не мали там своєї охорони, так неначе би гнів божий, караючий людскість за її гріхи, не міг досягнути їх і там і грозив тільки тим, що позістали в місті. Вправді всі не повмирали, що ратувалися тим способом, але і не всі виратувались від смерти: навпаки більшість їх погибла, а особливо ті, що будучи здоровими давали другим приклад цураняся хорих, гинули де їх смерть закопала, опущені від людей. І не тільки горожанин не дбав про горожанина і сусід про сусіда, а кревні лиш зрідка приходили і то лиш здалека

держалися. але незабаром такий страх обхопив людей, що брат покидав брата, стрий братанича, сестра брата, жінка чоловіка, а що ще страшнійше і майже неімовірне, дійшло вкінці до того, що родичі почали уникати відвідувати і ратувати рідних дітей в потребі, начеб вони були їм чужими. Тому для многих хорих не було іншої помочі а тільки милосердє приятелів (а як мало їх тоді було), або лакімство слуг, котрі часами за великі гроші годилися на таку службу. Сі прості люде, не привчені до такої служби, не годилися майже до нічого а хиба на те, щоб подати хорому яку річ та бути при його сконі. Та і при такій службі вони дуже часто гинули і зиск їм на ніщо не придавався. Може дехто при відповіднім ратунку був би і минув смерти, але недостача ратунку і лютість зарази були причиною, що люде мерли днем і ночю купами, так, що страх був слухати, а не то дивитись на те, що діялося. Через те завелися між живучими звичаї, що були противні давним установам.

Так був давніще звичай (який і тепер водиться), що жінчині кревні і сусідки сходилися до дому померщого і оплакували його враз з найблищими кревнячками; з другого боку збиралися перед домом померщого найблищі кревні, чоловіки, сусіди й інші горожане, а після стану покійника також і духовенство і ровесники покійного несли його на своїх раменах при блеску свічок і при похороннім співі до святині, котру обрав собі покійник ще за життя. Вве те, як тільки зросла лютість зарази, устало цілком або по части, а на їх місце повстали нові звичаї. І так вмирало тепер велике множество людей без всякого збору жінок, а неоден покидав життя без всяких свідків, а тільки декого оплакували слези родини; навпаки на похоронах аж гремило від сміхів і жартів, а жартували найбільше жінки, бо думали, що власне в той спосіб охороняться від хороби. Рідко можна було бачити, щоби супроваджало помершого 10 до 20 осіб. Та і то не були поважні, відомі громадяне, а рід грабарів, що походили з найнизших низів і звали себе чумовою службою. Схопивши труну, несли вони її майже бігцем до найблищої святині, хоч би і покійник перед смертю вибрав собі і іншу церкву. За ними поспішало трох-чотирох попів зі свічками, а часами то їх взагалі не було. В церкві не бавилися попи в довгі похоронні обряди, а хозали труну при помочі грабарів до першого ліпшого порожнього гробівця. Стан людей бідних, а в значній части і середньої верстви, був ще гірший. Лишаючися в домах, по більшій части з нужди, або в надії схоронитися в той спосіб перед смертю, западали вони кождого дня тисячами на ту хоробу, не маючи ніякої помочі ні обслуги майже без виїмку вимирали до послідного. Як день так ніч конали многі з них посеред улиць, а бувало часто і таке, що аж розклад і задуха давали знати про смерть сусіда, що остав сам в хаті. І від одних і других заносило геть по цілім місті. Сусіди боялися, щоби гниль тіл їм не пошкодила і з милосердя над помершими витягали самі або при помочі грабарів мерців з хат і клали їх перед дверми, де їх можна було бачити купами, особливо ранком і аж пізніще спроваджувано мари, але і тих не ставало, тоді виношено на простих дошках. І одних мар не було видно, на яких не несли би по двох трох трупів — так ні разу не лучилось, а много можна було начислити таких мар, що на них несли чоловіка з жінкою, брата з братом, батька з сином. І раз-у-раз можна було бачити,

що де два попи йшли з хрестом за помершим, там прилучилося до них три або чотири мар з мерцями і де думали одного там ховали вісьмох, або й більше. І не тільки не віддавали нікому послідної прислуги слезами, світлом і відпровадженем до гробу, але навіть дійшло до того, що з умираючим не роблено собі більше заходу як тепер з здихаючою козою. І тутки доперва можна було бачити оте, що в спокійних часах розуміли наймудріщі: віддатися терпеливо судьбі — велич нещастя навчила того тепер всіх. Коли при множестві трупів, що їх звожено до церков кождої днини чи години, не стало святого місця в гробівцях, де після давного звичаю, кождому було дане окреме місце, тоді стали копати величезні ями і складали в них сотки новоприбуваючих трупів. Тіла складали в спосіб як складають товари на кораблях, а між поодиноки верстви насипували трохи глини, кладучи верства на верству, доки не заповнилася яма. Щоби не згадувати всі нещастя, що постигли наше місто і не вичисляти їх подрібно, скажу, що хороба не пощадила і околичних сіл, а о місточках вже й не говорю. Нещасні і вбогі селяне гинули по дорогах, по полях і хатах, в день і в ночі, без найменшої помочі лікарів або слуг, майже як звірина, а не люде. Тому і їх обичаї попсувалися як і у міщан. Перестали і вони дбати про свої занняття і добро і кождий день дожидаючи смерти, перестали клопотатися худобою, полями і своїм з так великим трудом набутим майном, а ломали собі голови над тим, як спожити те, що було в запасі. З того вийшло, що воли, осли, вівці, кози, безроги, дріб і навіть найвірніщі чоловікови собаки, вигнані з домів, волочилися по полях і тратували збіже не тільки зібране, але й нескошене. Не одна худобина, мовби розум мала, напасшися через день, сама вертала сита під вечір до стайні. Щож би ще сказати про місто. Оте хиба ще те, що лютість неба а може почасти і людська була так велика, що в часі від марта до місяця липня згинуло через заразі і брак опіки в самій Фльоренції понад сто тисяч людей. Много пишних палат, парадних і гарно влаштованих домів, де мешкали передше знатні роди, великі вельможі і гарні дами, остали тепер пусткою. Много знаменитих родів пропало на віки, а і много скарбів остало без наслідників. І много то повних сили мужів, красних женщин, цвитучих дівиць і молодців, поснідавши рано ще з своїми рідними, товаришами і приятелями, ще того самого вечера пішло пирувати з своїми предками на другім світі.

ПОЛЬСЬКИЙ ПОВСТАНЕЦЬ.

Один Ляшок венгжином запився, тай так вельможний розхоробрився, що повстанську шабельку зпід підлоги дістав, на двір вилетів, на гиндиків напав і у пень рубає.

За ним біжить його пані, тай кричить:

„Co ty robisz, Janie?"

„Chłopów bije, wszystkich wytne".

Але жона мужа добре знала і як йому крикне:

„Zostaw, Janie, wjeżdżają do wsi moskali".

Ляшок зараз схаменувся і вмить протверезився, шабельку геть від себе в квіти поміж густі лєвкої, а сам шусть у покої.

Дм. Сідлецький.

Жан Жак Руссо.

Дня 3. липня 1928 року минуло 150 літ від смерти великої людини, якої тлінні останки спочивають в Парижі в Пантеоні, себто місци, де спочивають тіла найславнійших французьких мужів.

Той людиною є **Жан Жак Руссо.** Був це так дивний і так суперечний характер, що вже сто літ минуло від його смерти, а ще не змоглося людство видати обєктивний осуд про него. Одні добачували в нім дивака, егоїста і аморальну людину, а другі ідеаліста, великого реформатора, демократа, поета і пророка.

Заки його тіло завезено по довгих ваганнях до Пантеону, довгий час не бракувало таких, що твердили, що Руссо повинен був скінчити на шибениці.

Пізнали і почали розуміти Русса, коли люде почали позбуватися упереджень і релігійного фанатизму, а навчилися глядіти на справи з наукового боку. Але й наука мала немалий клопіт з Руссом, бо самі твори Русса були дуже часто повні суперечностей. Сам він був непогамованою натурою і виливав на напір все так як почував і тому треба ставитися дуже осторожно до того, всего що він написав. Бо дуже часто ним написане є тільки виразом хвилевого подражнення, а не виявом його властивої натури.

Руссо був великим любителем **правди.** Та любов правди довела до того, що він написав книжку **„Сповідь"** в якій висповідався перед цілим світом зі своїх найбільших тайн. Він признається отверто до розкішного життя, яке є суперечністю з проголошеними ним засадами. Він малює свій характер як найчорнійшими фарбами. Він признається як малим хлопцем крав у сусідів яблока, як старшим як лякей крав стяжки, посуджуючи о крадіж одну чесну дівчину, як будучи учителем викрадав вино з пивниці, як тішився зі смерти свого приятеля, бо думав одідичити по нім гарне убранє, як оженився з погоні за багатством, а не з любови і як свої рідні діти повіддавав до дому покиданців.

Можна собі уявити, що робили з тими його заявами вороги Русса. Як вони проти него уїдали, не розуміючи психічного стану писателя. А попри те все Руссо вірив в голос сумління, він робив чоловіка відвічальним за всі його поступки. Він і сам мучився над розвязкою того, чому чоловік поступає дуже часто погано, а не йде за голосом шляхотних почувань. І роздумуючи над тим Руссо приходить до переконання, що чоловік виходить з рук Бога і природи совершенно добрим, а тільки окруженє, суспільність і цивилізація так ломлять чоловіка. І звідси походить його наука про зворот до природи як до доброго і совершенного. Розчарований наукою, культурою і фільософією кличе Руссо: „Колиж поверне той щасливий час, коли народи не будуть фільософувати, коли ум не буде псував змислів, а воля не буде боротись з натурою". Або: „Душі наші підлягали зіпсуттю, в міру як науки і штуки зближались до совершенности. Чеснота нас опускала, в міру як світло розуму і знання взносилось понад наш небозвід."

Руссо вважав суспільність злом, від якого бажав людскість чимскорше звільнити. Але не хотів того робити дорогою якогось революцій-

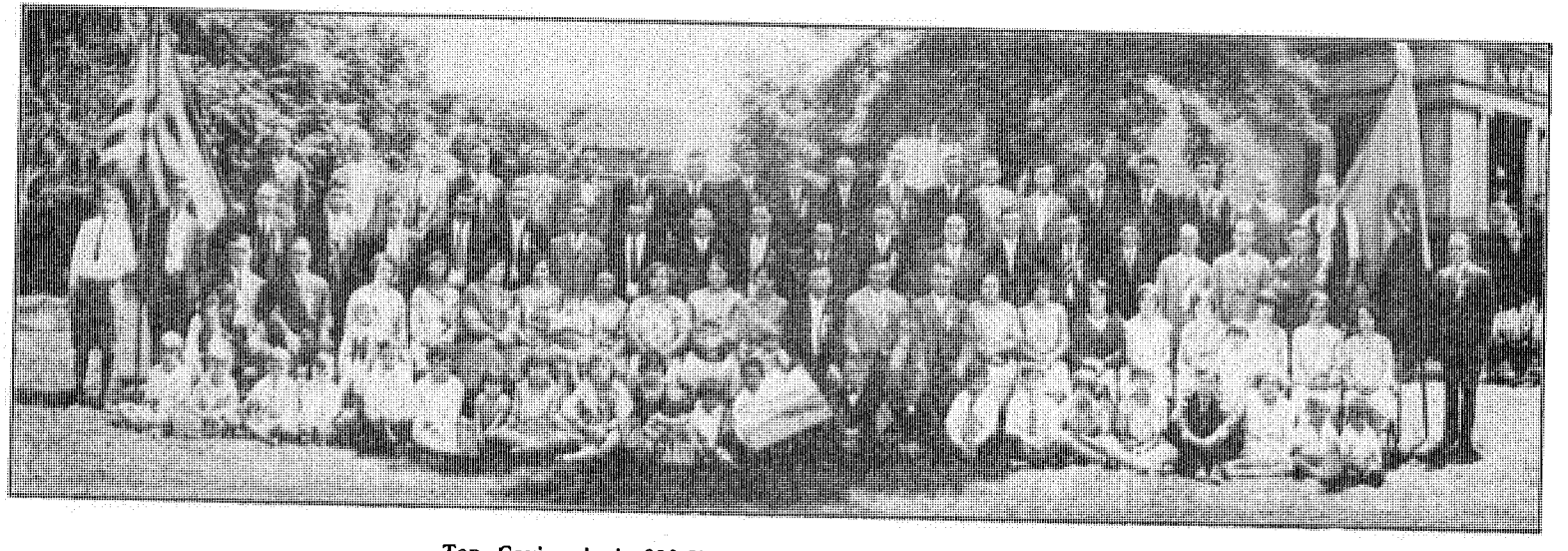

Тов. Сокіл, відділ 336 У. Н. Союза в Клівленд, Огайо.

ного перевороту. Він знав, що з того не вийде нічого доброго. Тому був проти насильного перевороту і тому, признавав святість законів і принятих обичаїв. Дійсним його ідеалом було життя одиниці поза суспільністю, в стані природи, в такім, в якім жиють звірята. Там доперва можуть зникнути ті суспільні невірности, на яких побудоване теперішні суспільство.

В своїй книжці „Еміль" показує він, як треба виховувати молоде покоління, щоби довести колись до того, щоби люде обходилися без суспільности і могли жити одиничним природним житем. Там каже він таке: „В людських інституціях все є лишень божевільністю і суперечністю. Цивілізована людина, родиться, жиє і умирає в стані невільництва. Вдоволення і щастя людина не шукає в своїм власнім нутрі, в своїй натурі, а тільки в опінії других людей. Запитуючись все других про те, що ми вартуємо, місто, щоби питати про те себе самих, ошукуємося обопільно і маємо честь без чесноти, розум без мудрости, розкіш без щастя. Зависть, ревнування, пустота, жадоба багатство і слави приголомшують найпростійші і найприроднійші стремління нашого серця. Щоб вдоволити тим скусним пристрастям, приносимо в жертву здоровле тіла, спокій душі, природне чувство для чужого терпіння. Образованне розбуджує пристрасти і бажання, котрих заспокоїти не може, ставляє чоловікови цілі, яких здіснення переходить його фізичні і духові сили. Суспільні установи: родина, держава, церква, товариства т. д. замісць ущасливити чоловіка, стаються невичерпаним жерелом спорів, невзгодин, борб і ріжного терпіння. Тим чином культурний чоловік підкопує свій фізичний добробут і вигадує найстрашніщі тортури, щоб пригнобити духа. Не дивота отже, що шукає так часто в самовбійстві спасення від дочасних мук."

Зате, каже далі Руссо, все те є чуже людині, що живе в стані природи. Він не знає фізичних терпінь, бо його орґанізм розвивається правильно, як наказує сама природа. Суспільні колізії, що напосять стількики турбот цивілізованому чоловікови, для него не істнують. І не істнує там питанє власности, бо там: „Плоди природи для всіх, а земля для нікого." Там чоловік не знає ніяких законів, що обтяжують його волю і свободу. Чоловік природи не знає, що це гриза серця, не супокій духа, стремління до якихсь розумом не понятних цілей. Чоловік природи не знає спорів ні борби о багатства, не знає, що це слава, інтриги, війни, а провадить щасливе життя посеред щедрої природи як невинна дитина на лоні своєї матери.

Руссо являється отже великим обожателем природи. З тою любовю до природи получена велика любов до народу. А з тим і велика любов до правди.

У **„Визнанню віри вікарія Сабавдського"** доказує Руссо віру в Провидіне, в Бога як творця і правителя світа, в його мудрість, доброту і праведність. „Без тої віри" — каже він — годі поняти гармонійний устрій світа, його права і лад." Як нема Бога, тоді лишень злий чоловік є розумний, а добрий позбавлений змислів", а як матеріялізм має слушність, то тоді життя позбавлене цілі, остаєсь тільки тягарем. „Признаю — каже Руссо на іншім місци, що маєстат Письма вправляє мене в подив, а святість евангелія промовляє до мого серця."

Треба памятати, що Руссо жив в часах страшного суспільного гнету і великої розпусти пануючих кляс. Його слова повороту до простої природи були голосом з другого, незнаного світа. Покидати багатства, розкіш, славу, забави, а жити простим житєм і уважати це ідеалом — вважалося божевільністю. Та ні сучасне ні пізніщі покоління не могли звільнитися зпід впливу творів Русса. Кожде його слово звернене проти фалшу, лукавства, брехні і гнилі тодішної кляси цивілізованих, залишило свій слід не тільки в Франції, але на всіх культурних народах. Він завернув уми письменників від сальонової млявости і пудру до природи, а з нею до простого народа. Він оживив в той спосіб світову літературу, відроджуючи поезію, повість і новелю.

Великий вплив Русса пізнати і на полі виховання. Він домагався виховання самостійно думаючих людей, а не маріонеток, як це було тоді в моді. Він намагався виховати індивідуальність, а не манекіна, штучно спрепарованого для якихсь державних, церковних чи кастових цілей.

А вже найбільше вплив Русса треба добачувати на полі політичнім і суспільнім. Руссо належить до тих великих умів, що підготовили велику французьку революцію. Всі ті великі революціонери як Робеспер, Марат чи Дантон, були виховані на творах Русса. Всі ті свободолюбні кличі про права людини, про свободу віри, слова і преси, були ділом творчости Русса.

Але і всі утопійні науки до теперішнього комунізму включно знаходять попертя у творах Русса. Та як ми вже зазначили цілий Руссо повний суперечностей. Він сам був свідомий того, тому і був проти всякого насильного суспільного перевороту, себто такого, який счинили московські большевики. Руссо був проти таких експериментів, бо вже тоді здавав собі справу, що такий переворот це тільки руїна, зворот до гіршого, а не до кращого.

Та попри суперечности твори Русса так багаті в перли людського духа, що ще сегодня можна в них вчитуватися залюбки, ще сегодня не втратили вони в многім своєї вартости. Бо свою ролю у визволенню людського духа і визволенню народних низів з физічної неволі вони вже відограли.

ТАМ УЖЕ БУВ.

Селянин Іван Випридух, вернувши з Америки, занедужав. Збираючись покинути сей світ, виповнив християнський обовязок, висповідався. Висповідався, запричащався, а тоді вийняв зпід подушки свій заграничний пашпорт і подаючи його священикови сказав:

„Коли умру, то прошу єгомосця покласти сей пашпорт мені в домовину".

Здивований священик відповів:

„На той світ, Іване, пашпортів не треба".

„Та і я се знаю прошу єгомосця, тільки сей пашпорт такий, що з ним мене пропустять прямо до раю, бо така вже віза на тім пашпорті є".

„А про чистилище Іване забувесь?" відповідає священик.

„Отом то власне не забув, бо в чистилищу я вже був і тепер дорога мені лежить прямо до неба".

Дм. Сідлецький.

РЕДАКТОР НА НЕБІ.

(Японська байочка).

Сотворивши людий, Господь Бог подумав собі, що булоби добре, колиб кожний з них заробляв собі власною працею на життя. Проте, без проволоки, поручив архангелам скликати всіх людей перед небесний престол.

Коли всі люде зібралися, приказав Господь Богпринести великий мішок, в котрім находилися всілякі звання й заняття. Коли се зроблено, розпочав розділювати поміж згромаджених те, що находилося в мішку. І в той спосіб один став столярем, инший кравцем, третій шевцем, четвертий аптикарем.

У своїй незглубимій мудрости, Він зробив так, що всі були вдоволені й всьо сталося з найбільшою справедливістю.

Хто мав оборотний язик і відзначався краснорічивістю, того зроблено адвокатом; хто відзначався мужністю, став жовніром; хто вмів скоро втікати, — скарбником; хто над усе цінив справедливість, — суддею; хто любив „трубіти", — капельмайстром; хто був приступним і поважним, — радником; хто грішив розлізливістю, — міністром; хто любив спати, став сторожем; хто богато говорив, — купцем; а хто був простакуватий, — жандармом. Хто любив богато обіцювати, став послом; хто любувався у підвищках, — властителем камениць; хто любив солодощі, — цукорником; хто мав червоний ніс, — дрогерником.

У той спосіб поступав і розділював свої дари Творець, доки не випорожнився цілого мішка. Не забув і про тих, що мали покутувати за численні гріхи й поробив їх учителями, телєфоністками й швачками.

По скінченню поділу хотів Господь Бог відпустити вже людий домів, коли зпоза небесного престола відізвався жалібний голос:

— „А мені, Господи, не даш ніякого звання?"

Творець застановився.

У дійсности забув про чоловіка, що, случайно чи вмисне, сховався за престолом, щоби прислухуватися, а опісля критикувати.

— „Добре!" — відізвався Господь Бог. „Одначе поділ вже скінчений. Як бачиш, мішок вже порожний, всі звання роздані, щож я тобі дам, нещасливче?"

По короткій одначе надумі звернувся до всіх людей і сказав:

„Як примірні Божі діти мусите зложитися для сього нещасливця на знання інакше станеться скандал".

Люде почали невдоволено шептати між собою, але противитися Божій волі не думали. Кожний, як се звичайно діється, коли жертвуємо щось під примусом, рішив у своїм серці віддати найгіршу часть свого звання.

І так адвокат дав йому трохи своєї краснорічивости й велику часть крутійства; артист свої бажання; жовнір зухвальство, учитель половину своєї біди, усі вчені трохи зі свого знання. Придворні слуги поділилися з ним своєю чемністю й гладкістю; поети дали йому досить зі своєї фантазії й свого запалу; а дрогерник трошки зі своєї штуки викпивання людей, яку собі присвоїв, підроблюючи фар-

бовану воду з соком, замість жолудкових капель.

Можна собі представити, що за паштет витворився з тих пожертвувань.

„І щож ти, нещасливче розпічнеш робити з тими обрізками?" — запитав сумно Творець.

— „Дам собі раду", — відповів врадований з іронічною насмішкою — „стану редактором, щоби відвдячитись моїм добродіям!"

Господь Бог зацікавлений, каже:

„Не знаю, що створиш, але покажеж мені се".

Редактор сповнив Божу просьбу.

Слідуючого дня Господь Бог раненько побачив на столі розложене простирало паперу, задруковане друкарським чорнилом, і прочитав напис: „Небесна Труба, великий популярно-поважний денник".

„Що се за новина?" — подумав і почав дальше переглядати.

Чим довше читав, тим більше зацікавлювався.

„А то спритне єство! Я стільки літ сиджу в небі й нічого не знаю, а зібрав новинок! І як ще рубає!

„Небесна Труба" дійсно рубала правду в очі.

Говорили про се заголовки статтей, з яких одна доносить про надужиття помічників св. Петра при впусканню душ до неба, инша немилосерно критикувала ангельські хори, а третя безцеремонно заповідала усім про крадежі в магазині з небесною манною й перепачковуванню її на землю.

Рівнож хроніка переповнена була сенсаційними новинами. Про роман Єви з вужем писалося в чемній формі, хоч драстично.

Що більше!

Величезними буквами повідомлялося читачів „Труби" про незвичайно таємничу справу щезнення королівських відзнак, а між ними й небесної корони. Відповідно до вісток, подаваних „Трубою", в сю аферу замішаний був теж і маршал небесного війска святий Архангел Михаїл. Зі змісту деяких вершиків у тій новинці можна було догадуватись, що підготовлює він якісь заговори й що його підозрівають про сховання небесної корони в невідомій цілі....

Дальше писалось обширно в тійже самій статті про нерівність військових старшин і про особливше відзначування через Начальну Небесну Команду тих легіонарів св. Михаїла, котрі перші пішли боротися проти Люципера.

Та на тім ще не кінець.

Якийсь фаховий письменник робив закиди св. Михаїлови, що він дилєтант у військових справах. А наведені докази були так переконуючі, що Господь Бог поважно застановлявся над тим питанням, чи не належалоби витязеви над Люципером дати димісію й послати його на заслужений відпочинок.

Скінчивши читати „Трубу" задумався Творець глубоко.

Без сумніву — сказав він сам до себе, сей редактор — то небезпечне єство! Треба поговорити з ним на розум! Інакше цілковито підірве мій авторитет і викличе своїми неосторожними статтями якесь замішання.

Несподівано війшов божий адютант і сказав:

— „Незнакомий громадянин домагається авдієнції".

— „Відмов йому. Я дуже занятий".

„Я заявив йому се, одначе він не хоче відійти. Взагалі: виправляє авантури й грозить критикою. Він говорить, що є представником публичної опінії."

— „Впусти його".

І перед Господом появився редактор „Труби".

— „Я прийшов на інтервю розмову з Тобою, Господи. Суспільність, якої я є представником, бажає довідатися щось про найблизші наміри свого Володітеля. Поставлю проте кілька питань".

„Слухай небоже, чи ти признаєш яку святість?" — питає добросердний Господь. — „Нападаєш на всіх, критикуєш усьо. Застановися".

— „Се доперва початок" — засміявся редактор. „Одначе в слідуючих числах покажу, що умію. О, о! Маю стільки інтересного матеріялу, що довершу повного перевороту".

„Сину! І ти зможеш що-дня писати й що-дня видавати свій часопис?"

— „Від завтра буде він виходити два рази денно" — заявив редактор.

Тоді добрий Господь рішив виїхати з неба й зійти на землю: Досить було Йому редактора й часопису.

СТАРИЙ ОСЕЛ І ЙОГО ДІТИ.

Заходить раз селянин в повітове староство тай читає: Jan Osioł, powiatowy starosta, — так на дверах на табличці було написано.

Входить селянин несміло, вклонився тай подав Ослови просьбу. Осел розглянув, щось на ній начеркав і говорить:

„Idź, poczekaj. Zaraz otrzymasz polecenie do gminy".

Вийшов селянин, чекає. Чекає годину, другу. Далі й трета минає. Аж виходить сам староста, вздрів селянина тай до него:

"A czego jeszcze czekasz? Przecież twoja sprawa już załatwiona".

„Отож власне, що ні", каже він, а табличка „Ян Осьол" так мигтить селянинові перед очима. Та пан Осел, коби були здорові, казали залатати мою справу, тільки оті: (показав на канцелярію) ослючки ще не залатали".

Пан староста пішов в канцелярію і зараз виніс доручення і каже: Na, doręcz to naturalnemu osłowi, twemu wujtowi".

Дм. Сідлецький.

ЧИСЛА ТІЛЕЦЬ ЛЮДСЬКОЇ КРОВИ.

Один німецький медичний журнал пише таке про число тілець у людській крови:

Колиби покласти червоні тільця крови дорослого чоловіка одно коло другого, як монети, то лінія утворена ними булаби 187,000 км. довга. Значить, можнаби нею окружити 47 разів земську кулю.

Колиби ми числили їх зі скорістю 10 на секунду, то потребаби було 80,000 літ на почислення 25 біліонів тих тілець, які містяться в 5 літрах крови дорослого чоловіка.

З червоних тілець дорослого чоловіка можнаби було уложити міст, який сягавби до місяця. Уложені побіч себе 35 міліярдів білих тілець людської крови утворилиби дорогу 10 метрів широку а 350 км. довгу.

ХИБА.

(З уст народа).

„Ладний бувби з тебе чоловік, тільки що в тебе ніс межи очима, як у старця".

— „А в тебе хиба не так?"

„Ні, в мене так, як у цісаря".

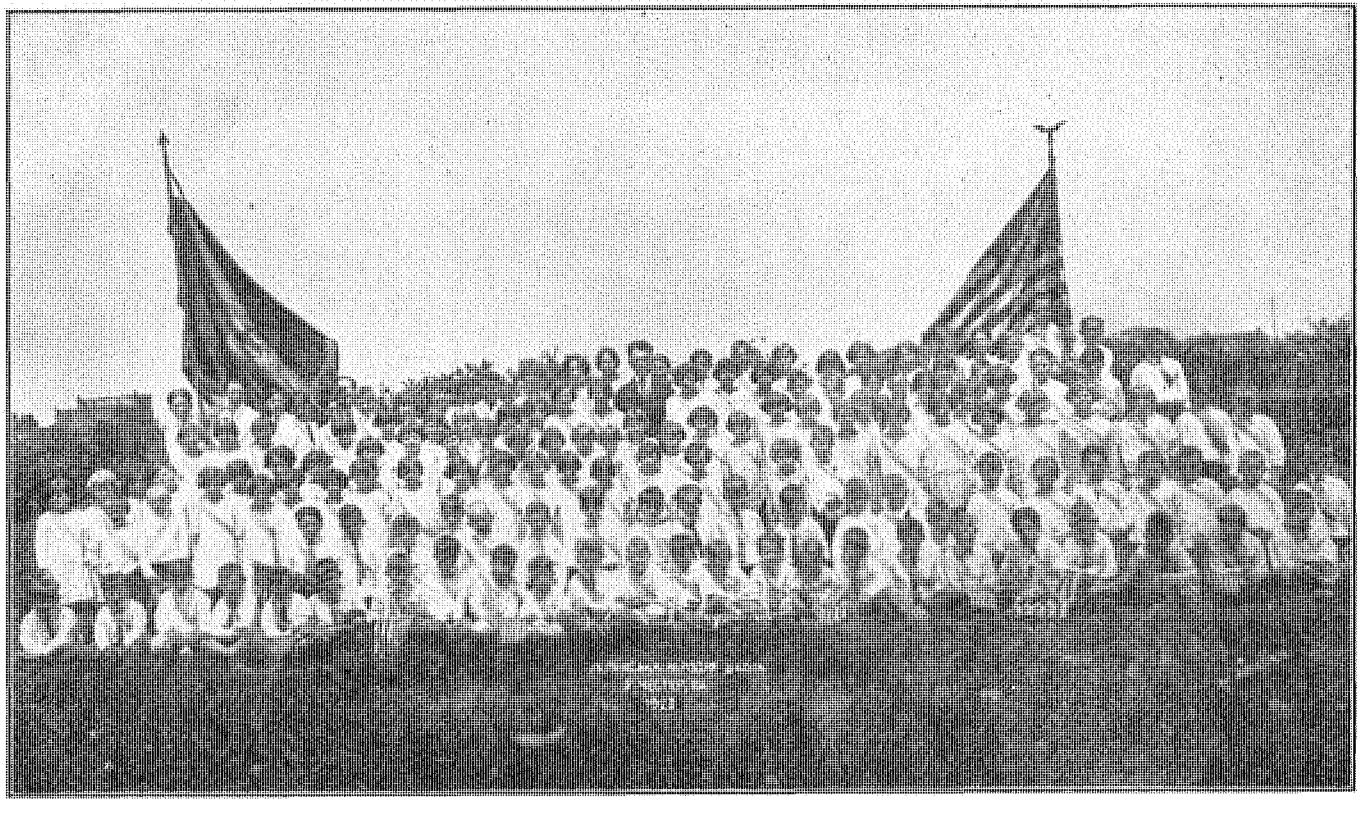

Українська Народня Школа у Честер, Па.

КІЛЬКА СЛІВ ПРО ГИҐІЄНУ.

Один зі звісних віденських лікарів др. Ґустав Гартер видав недавно книжку під наголовком: „Хорий або нервовий жолудок". Не є се твір призначений для фахівців, але для широких мас населення, бо з розвитком культури щораз більше й щораз частіше псується діяльність жолудка, сього орґану, що грає так важну ролю в людськім життю.

Чому дикі звірята так рідко, а „пан землі" чоловік, так часто нездужує? — Відповідь на се проста й коротка: Звірята ведуть саме таке життя, до якого призначила їх натура, причім інстинкт спрямовує їх на шляхи, призначені для здоровля одиниці й її потомків. Зате в чоловіка сей інстинкт щораз більше зникає і то тим більше, чим на висший ступень культури він підноситься. Цивілізація звела людей, під гиґієнічним оглядом на бездорожжа так, що вони зі всіх сотворінь на світі найбільше підпадають усякого рода недугам.

Ідеалом цивілізованого чоловіка є вигода й уживання розкошів. Вигода спричинила, що стараємося „принести полекшу" нашому тілови при помочі праці инших людей й машин. Охота вживання розкоші спричиняє, що при помочі огня стараємося приготовити для себе як найвибагливші страви й труїмося всякого рода алькоголями, кавою й тютюном; тим чином підкопуємо найбільше життєві функції орґанізму.

Се є два головні вороги здорового жолудка — на гадку д-ра Гартера. Погляньмо лише — говорить він — на дітей селян або ремісників, а побачимо, що в них майже ніколи не лучаються жолудкові недомагання; противно, занадто довге пересиджування, вибаглива пожива й занадто томляча умова праця ділають шкідливо на наші жолудки.

Дуже цікавою є статистика, яку подає др. Гартер. Випливає з неї, що первородні діти звичайно мають далеко слабші жолудки від дітей тих самих родичів, які вродились пізніше. Перші діти звичайно не є найсильнішими єствами, які може породити на світ матір. Пізніше уроджені є звичайно лучше розвинуті так під оглядом умовим як і фізичним.

Автор додає тут: „Для будучих поколінь не є проте доброю заповіддю ограничувати число потомків до одного або найбільше двох дітей, як се загально тепер приймається. Як проте можна запобігти щораз сильнішому й загальнішому зменшенню числа здорових жолудків?"

Доктор Гартер подає на те цілий ряд способів. Передовсім немовлята повинна кормити матір. Штучно кормлені немовлята мають звичайно лихі зуби й через те нездужають на всякі жолудкові недуги. Дальше радить він положити кінець уживанню „вибагливих" страв. Вже від дитинства треба призвичаювати дітей до „простих" страв, а передовсім до сирої, а не вареної або печеної поживи. Овочі, сирі городовини, рідковця, мокрва, салата, помідори і т. п. городовини, що мають в собі як найбільше „вітамінів", повинні творити щоденну поживу наших дітей.

Коли сих рад будемо держатися, без сумніву будуче покоління буде о много здоровше.

БАГАЧІ.

(Байочка)

Жив собі раз багач, який у протягу многих літ ощаджував і жалував всього собі й иншим. Ніколи не дав грошика убогому, ніколи не попер жадного милосерного підприняття. Коли на нього напирано відповідав: „Не маю ніщо до роздачі; мушу подумати про себе, бо гріш є нинька всім...

Коли надійшла для нього хвиля попращатися з тим світом, сказав до окружаючих його синів:

„Зобовязую вас, щоби ви вложили до моєї домовини мішочок наповнений грішми; хто знає, чи їх там, на другім світі, не буду потребувати таксамому як тут на землі...

Сеї самої ночі вмер; діти, шануючи волю вітця, вложили досить великий мішочок з грішми до його домовини.

Перейшовши коротку дорогу смерти, пробудився багач серед величавих небесних піль і піким не питаний проходжувався веселий і свобідний.

Несподівано побачив на великім столі уложені найгарнійші овочі, які тільки могли рости в раю: фіґи, ананаси, яблока, виноград, бапани.

Багач приступив поспішно й спитав ангела, пильнуючого овочі: Кілько коштує оте червоненьке яблочко?"

— „Один гріш". — відповів поважно ангел.

„Дуже дешево!" — подумав багач. — „А тамтой виноград?" — спитав дальше.

— „Теж один гріш".

Засміявся багач і сказав:

„Коли так, то куплю відразу цілий сей припас".

— „Добре", — відповів йому ангел. — „Плати".

А багач витягнув з поспіхом свій мішочок, який діти вложили йому до домовини й виняв з нього не гріш, але золоту монету. Одначе ангел, взявши до руки монету й оглянувши її з усіх сторін, віддав її багачеви, кажучи:

— „Ся монета — ніщо в нас не значить!"

Зажурився багач і сейчас слідуючої ночі зявився в сні своїм синам і так промовив до них: „Возьміть з домовини золото, бо воно не має ніякої вартости в небі, а за те вложіть до домовини мішок з грошами, щоби я міг купити за них усьо, що потребую."

Сини безпроволочно виповнили батькову просьбу.

З тріюмфом пішов багач вдруге до стола з овочами й вже здалека закликав до ангела:

„Тут є гроші! Бери скільки хочеш, і дай мені ті овочі, бо я дуже голоден."

Але ангел потряс головою поважно й зі смутком:

— „Не принимаємо тут" — сказав, монет, які тримаєш в руці, а лише тільки ті гроші, які ти клав у часі своєї земної мандрівки в руки просячих милостині й потребуючих. Подумай: може ти дав коли гріш жебракови? може запоміг убогого?"

Багач спустив голову до землі. Ні він піколи — не зробив сього, про що згадував ангел....

Несподівано повіяв сильний вітер, і струтив багача геть — у пропасть безнадійного забуття...

ГУМОР І САТИРА.

(З уст народа).

Жених.

Один парубок щось дуже довго парубкував. Заходився все женитися, а вженитися не міг. Каже йому нарешті батько: „Та женися вже раз, сину. Що так будеш ходити?"

А син на се каже: „Та з ким я буду, тату, женитися? Ви тату маму посватали, а мені кажете чужу брати".

Саме час.

Один кум: „Пощо ви свого сина женете? Таж то ще дитина. Молоде й дурне".

Другий кум: „Ба, куме, та бо то добре дурня оженити. Як до розуму дійде, то не схоче".

Не дурний:

Поніс чоловік на ярмарок полотно продавати. Під вечір йому його й вкрали. Приходить він домів і каже: „Ото, жінко, нині цілий день страх по отно крали. Але я не дурень: я цілий день своє носив. Аж під вечір моє вкрали".

Косарі.

Косили на сіножати батько й син.

„Ой", каже батько, — „якже ми мало вкосили".

— „Ей", каже син, — „ви старі, я молодий, — кому то було косити".

Але сіли вони полуднувати.

„Йой", каже батько, — „якже ми мало вкосили".

— „Ей", каже син, — „ви старі, я молодий, — кому тут було косити".

Але сіли вони полуднувати.

„Йой", каже батько, — „якже ми богато зїли".

— „Га", відгукнув йому син, — „ви хлоп, і я хлоп, чи не було кому?"

Купці.

Надїхав чужий чоловік під село й питає селянина: „А чим там ваші люде займаються?"

„Торгують".

Чужинець здивувався. На селі, і люди торговлею жиють. Ще коби були боднарі, або столярі.

„А чим жеж вони торгують?" — питає.

„Хлібом".

„Як то хлібом? Перевозять звідки чи що?"

„Ні. Намолотять в осени та несуть продавати. Рахувати — купець. Іде відтак на весну й назад відкуповує. Рахувати — знова купець. Ну, чи не купці?"

ДОБРИЙ ЖЕНИХ.

(З уст народа).

——o——

Загадав один парубок на передновку женитися. Ішов він на друге село сватати. Переходив він долиною попри озера. В них жаб було богато, і вони цокатіли своїм язиком, а парубок слухав се ц котіння й дослухав я в них таке: Здавалося йому, що жаби говорили: „Не маєш ні круп ні мукики-ки, не маєш ні круп ні муки-ки-ки, а женивбис-се-се-се!"

Парубок тоді й догадався: „Таки правду жаби повідають". І вернувся домів.

——o——

Українська Школа при 106 улиці в Ню Йорку.

КОЛИ, ЯК І ЩО ПОВИННІ МИ ЇСТИ АБО ПИТИ?

1. Коли їсти? Найвідповіднійше робимо, коли їмо тричі на день, щоби жолудок у перервах доволі міг відпочати. Далі треба вважати, щоби вечером не їсти за пізно а також не забогато, бо тоді наслідком злуки жолудкових і мізкових нервів працює мозок за богато. Наслідком того сон є неспокійний і менше покріпляючий. Тесаме буває, коли перед самим спанням умово дуже виснажуємося, чи то читанням, чи надмірним думанням, колотнечею або диспутами і т. д. Так звертаємо струю крови западто до мозку, а сон наслідком неспокійних примар є менше покріпляючий.

2. Як треба їсти? Найважнішою умовою є, щоби всякі страви як найдовше пережувати, а то з двох причин: треба страви тому довго пережувати, бо щойно так при травленні так важна слина достаточно змішається зі стравою. Дрібно треба тому пережувати, щоби зубами приспособити страви достаточно для жолудка Щойно тоді може жолудок витворити відповідну кормову папку. Та коли хочемо жолудкові дати як найдрібніший харч, треба мати добрі зуби, що на жаль у нинішнього покоління рідко буває.

Коли хочеш мати здорові зуби, треба їх зчаста чистити і не вживати ніяких горячих страв ні напитків. Це дуже шкодить зубам. Але й гортанці та жолудкові шкодить, коли проковтуємо горячі страви і напитки. А самє треба дуже вважати на це, щоби не вживати холодних надто і горячих страв безпосередньо по собі, бо тоді нищимо скоро емалію (скливо) зубів. Ця емалія це найприродніший охоронний засіб зубів. Зуби тоді напевно стануть боліти і псуватися. Далі не добре є їсти за богато зуп і папки. Хліб треба їсти досить твердий, а не розмякчений. Зуби є на це, щоби пережовували і цю службу повинні робити. Зуби, що не сповняють своєї служби, також захорують. Треба тут згадати, що кождий при відповідним способі життя може й до гробу взяти зовсім здорові зуби. Доказано, що і недугу зубів можна одідичити і перенести наслідком зіпсованих соків. Тому теж одному поколінню не вдасться їх зовсім вилічити. Але й це є певне, що болі зубів уже більше не будуть приключатися, коли людям удасться мати знову здорові соки, а завдяки цьому і здорові зуби. Між звірятами, що жиють на волі, нема майже таких, що малиби хорі зуби, так як люди.

Далі приповідка каже: „Коли найліпше смакує, перестань". Наука ця, дана людям у нинішніх, природі противних умовинах, є дуже мудра і варта над нею призадуматися. Годі повірити, щоби природа, що взагалі так мудро ділає, мала людині дати більше апетиту до їди і пиття, ніж вимагає його орґанізм і може знести без шкоди. Колиж, на жаль, до нині буває так, що людина має більше апетиту тай тому теж більше їсть, ніж служить його тілу, то треба здогадуватися, що це не є нічого природного, лише є це обяв противний природі. Приґляньмося птахам й іншим звірятам, то не побачимо ніколи, щоби по їді, хай буде й найобильнішій, відчували болі.

Хоч загально втерлася думка, що з повним жолудком не добре є кла-

стися на спочинок, то таки треба тут порадити кождому, хто може собі на це позволити, щоби по обіді поклався на 30—45 хвиль, витягнувшись. Коли всі члени тіла спочивають, до услуг жолудка є весь обіг крови, а тоді жолудок може краще травити. Далі добре є після обіду в огороді або деснебудь на дворі кілька разів як найглибше відітхнути, щоби крови доставити досить кисня, який найліпше влекшує травлення.

3. Що треба їсти і пити? Передовсім їсти страву легко-стравну та вільну від усяких шкідних складників. Тільки тоді можемо бути справді здоровими. Під нешкідливою стравою, легкою до стравлення, треба розуміти усякі овочі, котрі родить земля і які достигають завдяки їй, приміром збіже, а саме пшеницю, з якої печуть поживний, покріпляючий т. зв. Ґрагама хліб або разовий. Пшеничний або разовий хліб Ґрагама є тому такий поживний та здоровий для людей, бо має ще клий, який є під самою лупинкою, а який, крім інших здорових прикмет, має в собі ще богато фосфору. **Для мозку фосфор є дуже важний.** Без фосфору нема ніяких думок, каже Молєшот. Тому цего важного споживного складника не слід відбирати хлібові, бо він однаково потрібний для тіла і душі.

Пожалування гідне, що так важного поживного засобу, як пшеничний хліб Ґрагама, дуже богато людей не знає навіть із назвища. Далі треба їсти зеленину (городовину) і стручкові овочі, бараболі і т. д. Дуже важні для здоровля людини є овочі та суниці. Хоч овоч сам не може виживити людину, яка нині так тяжко й виснажуючо мусить працювати, то це ще не доказує, що люди у первісних часах не живилися ріжними родами овочів. Перші люди жили, як відомо, в тепліших і в урожайніших околицях, а там ще нині ростуть ріжні роди овочів, приміром овоч хлібовий, дактилі, мельони, фіги і т. д., які самі можуть виживити людину. Надмірна праця, виснаження нинішнього покоління це також неприродний обяв, який люди самі на себе наложили. Згідно з правом природи не потребує людина навіть половини стільки працювати, тому теж не потребує такої дуже скріпляючої поживи, як нині воно на ділі є. Знані голодомори, як д-р Таннер, Суччі й інші, доказали, що людина до життя не потребує богато поживи. Овочі повинні бути щодня на столі, бо вочи оживлюють організм, відсвіжують його і додають здоровля.

Коли згадка про **мясо,** то згори треба зазначити, щоби його не богато їсти. Мясо ділає подражнюючо й тому шкодить організмові. Що мясо не так добре є їсти, як богато людей думає, пізнати хочби з того, що лікарі забораняють їсти мясо всім хорим із горячкою. Пожива, що шкодить хорим, мусить теж і здоровим чимало шкодити, може більше приносить шкоди ніж пожитку, але ми це не зараз відчуваємо. Але бо й **поживна вартість мяса не така велика, як богато людей думає.** 1 фунт пшеничної разової або іншої разової муки, стручкових овочів і т. д. має більше поживних складників, ніж один фунт найліпшої воловини.

Саме щодо цього ще дуже богато людей помиляється. Думають, що як зїдять богато мяса, то додадуть тілу богато сили і здоровля. Думають, що з мясом їдять справжню життєву силу. Надмірно богато мяса їсти не є добре!

Щодо напитків: кави, чаю і т. д., коли при нинішних обставинах лю-

дина вже не може відвикнути, то повинна їх пити як найменше. Найздоровшим напитком є **свіжа** джерельна вода. Хто свіжої води не може знести, є хорий і буде хорий доти, доки вода не послужить йому. Хоче хто того навчитися, хай поступає ось так: З початку пити лише мало, менше-більше стільки, скільки лікар хорому записує лікарства, тобто що години столову ложку, щоби ослаблений жолодок міг розігріти воду. В противному разі ділає шкідливо, замісць пожиточно. Помало збільшувати скількість води, аж вкінці можемо випити досить води. Людина, якій не служить ані вода ні свіжий воздух, не є дитиною природи, лише скарловатілою істотою, схожою на зісохлу ростину.

Далі можна теж пити **молоко,** не фальшовану чеколяду. Треба тут зазначити, що найславніші лікарі радять не достарчати тілу корму в плинній, лише в твердім стані. Лише немовля кормиться молоком і плинним кормом. Напитки в старшім віці повинні лише покривати втрати, які повстали в крови наслідком віддихання, зіпріння і т. д. і ділати побуджуючо на травлення. Тому неприродним є надмірне пиття, а ще й до того запиватися по коршмах!

Володимир Самійленко.

НЕВДЯЧНИЙ КІНЬ.

Хто в воза коней запряга,
То гречно їх не просить.
Та добрий пан сказав, що вже
Того порядку досить.
І, запуздавши раз коня,
Він став питати в його:
„Чи вас у корінь запрягти,
Чи з боку — і з якого?
Коштовні віжки почепить,
Чи з простої сирици,
У голу руку взять батіг,
Чи брати й рукавиці?"
Та мабуть кінь невдячний був,
А то й дурненький, може,
Бо на ласкаві ці слова
Він одповів негоже:
„Язик ваш любо так бренить,
Як добрії цимбали,
Але булоб мене спитать
Як ще не зануздали.
Я знаю — віжки всі цупкі
Чи з шовку чи з ременю;
Батіг усякий дошкуля,
Як вам попався в жменю.
Та й ще скажу: як чорт-зна-що
Я тут возити маю,
То краще-б я не запрягавсь
Ні в корінь, ані з краю".

Припис на довголітність.

Один англійський лікар подає слідуючі приписи на довговічність: 1. Спати треба 8 годин на добу. 2. Спати належить завжди при отвертім вікні. 3. Не ставити ліжка коло стіни. 4. Купатися кожного рана в воді о теплоті тіла. 5. Перед снідашням вправлятися фізично. 6. Їсти умірковано. 7. Уникати алькоголів. 8. Щоденно відбувати фізичні вправи на свіжім воздусі. 9. Не позваляти звірятам перебувати й спати в помешканню. 10. Перебувати як найдовше на селі. 11. Зміняти роди свого заняття. 12. Відпочивати по якимсь часі на свіжім воздусі. 13. Ограничати свої високі стремління. 14. Заховати душевний спокій.

——o——

Українська Школа ім. Т. Шевченка в Клівленд, Огайо.

ПРО ХЛОПА ЩО ЛЮБИВ ДУЖЕ СОЛОДКЕ МОЛОКО.

(Із лемківських казок).

Було двоє людей, жінка і чоловік. Той чоловік любив страшно солодке молоко і все, як жінка корову здоїла, тай він завсе випив молоко тото. І страшно спасся, був дуже товстий. Одного разу приходить до тої жінки дід і просить у неї масла. Вона йому повідає, що нема масла, бо має такого чоловіка, що все солодке молоко випє. А той дід повідає їй, щоби йому добре заплатила, то порадить так, що її чоловік не буде більше молоко солодке пити і масла буде мати досить. Добре. І на другий день приходить той дід до її чоловіка тай каже йому:

— Дай Боже щастя!

Той йому відповідає:

— Дай Пане Боже!

Звідується той чоловік у того діда:

— Що там чувати, куди ви ходите?

А той дід йому відповідає: — Не добре чувати! Один пан був, не їв нічого, лише солодке молоко пив і зістав тівний тай мав теля.

Той газда дідові щось дав і дід пішов. Приходить жінка до дому, чоловік каже їй, щоби вже йому більше солодкого молока не давала, лише квасне. І вона так зробила, дала йому квасне молоко. Він квасне молоко випив, зачало в ньому воркотіти, він застрашився, що буде телитися і думає собі: Ганьба мені буде — каже — піду відси геть.

І забрався і пішов. Іде, іде, прийшов в один ліс і найшов там чоботи, а в тих чоботах ноги були, що колись вовки зїли якогось чоловіка. І взяв він ті чоботи. Йшов, йшов аж до вечера тай прийшов до одного газди та просився на ніч. Той газда його приняв. Той чоловік був дуже змучений, казав собі на землю постелити соломи. Газда йому постелив і положився спати. А тому газді отелилася в ночі корова і він теля вніс до хати. А теля пішло до того чоловіка тай лягло собі на соломі. Той в ночі обудився, намацав теля при собі тай застрашився, що вже отелився. Тай утік. А ті чоботи забув, що найшов у лісі з ногами. Рано газда встає, дивиться, чоботи є і в чоботах ноги є, а того нема, що ночував. І каже так до жінки: Мусіло того чоловіка теля зїсти, заріжмо його, бо і нас поїсть. Тай взяли і теля зарізали.

У СТАРОСТАХ.

(З уст народа).

Приїхав парубок до дівки в старости. Старости пішли до хати, а парубок лишився на дворі. Не могли довго зладити зробити й парубка не кликали до хати. Зголоднів парубок, витягнув хліб зза пазухи та їсть.

Вийшла дівка на поріг та погляну-ла на двір. А там вітер зі снігом дув. Вона й каже: „Отто мете!"

А парубок думав, що се вона про нього, і відрубав: „Мету, мету, але моя мені мати дала, а не твоя".

ПРО БАБУ, ЩО ВІДДАЛАСЯ ЗА ЧОРТА.

(Народна казка).

Була одна баба-вдова, страшно хстіла віддатися. Але ніхто не хотів, бо дуже недобра була. А нарешті тота баба повідає: Щоби і чорт прийшов, то віддалася би за нього. І чорт приходить і баба віддалася за чорта. І стали обоє ґаздувати. Баба тота мала такі корчі тай того чорта все до снідання посилала тоті корчі корчити. Одного разу пішов чорт корчі корчити тай приходить на снідання а баба йому повідає:

— Тай вже прийшов ти, а дрова де?

Чорт бачить, що з бабою не порадить і втік. Втікає чорт і надибав хлопа по дорозі тай звідується того хлопа, де він іде. А той хлоп йому каже, що оженився з вдовою-бабою і не міг із нею дати собі ради тай лишив її й іде геть. А чорт йому таксамо розповів, що і він так зробив. І каже:

— Підім оба разом.

І йдуть, аж перед вечером хочеться їм їсти тай каже так чорт до хлопа:

— Тут є недалеко коршма, а піду до тої коршми і там буду страшити, буду всім кидати, а ти прийдеш і будеш на ніч проситися, а вони тебе не схочуть приняти. А ти скажи, що ти порадиш тому, що не буде тут страшити, щоби тобі дали триста ринських.

І пішов той чорт наперед до тої коршми тай став страшити, став усім кидати. Аж приходить той хлоп і проситься на ніч. А жиди йому повідають:

— Деж тут будеш ночувати, коли тут страшить?

А він повідає так:

— Заплатіть мені добре, то я вам того страха вижену.

— Та скільки хочеш? — звідуються жиди.

— А він каже: триста ринських. І дали йому жиди триста ринських, лише щоби того страха вигнав.

А він узяв, зайшов попід лавки тай назбирав сміття, взяв огню, покурив і чорт пішов. Виходить той хлоп на двір і чорт до нього так каже:

— Маєш тепер триста ринських, ідиж ґаздуй, а я піду до того млина за водою і там буду страшити і перекидати все. Але ти, щоби не ходив мене більше виганяти, бо я тобі голову відтяв би.

І так розходилися. Хлоп пішов до дому ґаздувати, а чорт страшив у млині. Люде довідалися, що там є такий хлоп, що вигнав із коршми страха, тай пішли, просили, щоби він пішов вигнати чорта з того млина. І хотіли йому заплатити, скільки лише сам схоче. А той хлоп боявся піти вигнати того чорта, бо йому йшло про голову, щоби йому чорт не відтяв. Але нарешті обіцяли йому пятьсот ринських, лише щоби пішов вигнати того чорта. Хлопові сподобалося пятьсот ринських, подумав собі: Все одно піду. І пішов. Іде, а чорт на вербі сидить і повідає так йому: — знаєш, як я тобі повідав? А хлоп обзивається так до чорта: — Я тебе не йду виганяти, лише йду тобі сказати, що нас баби здогоняють. — І чорт, як йому це сказав, утік геть, бо налякався своєю баби. І той хлоп узяв собі пятьсот ринських за те, що чорта вистрашив.

ПРОСТУДА Й ЯК ХОРОНИТИСЯ ПЕРЕД НЕЮ.

Загально чути нарікання, що медицина не найшла ще досі певного способу, як охоронити людину перед одною з найбільше розповсюджених недуг, якою є звичайна простуда. Се почасти й правда. Одначе в кожнім случаю медицина показала нам принайменше, як се ми простуджуємося й як уникати сього докучливого й часто навіть небезпечного недомагання.

До простуди можна недопустити. Два відомі англійські лікарі д-р Леонард Гил і д-р А. Кемпбел написали книжку: Здоровля й Окруження. У ній подаються інтересні факти про простуду.

Одною з найважніших річей, яку треба знати про простуду, се обставина, що ми ніколи не простуджуємося саме в хвилі, коли думаємо, що ми вже простудилися. Сидимо приміром, цілком здорові в комнаті. Случайно хтось отворить вікно і впустить холодний подув вітру на наші плечі або на наші сустави. Першим проявом простуди є тоді пчихання; з носа починає текти, наші очі запалюються й ми замикаємо вікно. Ми починаємо трястися, хочби в кімнаті було тепло. Потім слідує горячка. Кладемося до ліжка на кілька днів. Ми хорі на „бронхіт", на „грипу" або на „інфлюенцу".

Ми простудились. Нема ніякого сумніву, що більшість з нас скаже, що причиною простуди в сьому случаю було отворення вікна. Та наука каже нам, що ми помиляємося. Ми простудилися два або три дні передтим, коли наш сусід в театрі або церкві кашляв безпосередно за нами або нам в лице в переповненім трамваю. Через його несвідомість або байдужність мікроби його простуди розпорошились у воздусі довкола нього й ми їх вдихнули.

Його мікроби відтак розмножились у наших ніздрях, горлі або віддихових проводах, висилаючи свої отруї в щораз більшім числі до крови, аж дійшло до того, що цілий організм розстроївся. Один з найвизначніших симптомів затроєння тіла мікробною отруєю („токсиною") є розстроєння органу, який контролює тепло тіла.

У хвилі, коли ми сіли при бюрку, отруї збільшились до найвисшого ступеня; тепер можна надіятися як найгірших проявів в котрійбудь части нашого тіла. Вони можуть показатися в формі нестравности, висохнення горла, болю голови. В зимі, яка будь зміна в температурі, якої звичайно й не завважується, може цілком певно причинити, що наша машина регульовання тепла пічне зле ділати. Початок до сего може дати продув з отвореного вікна, однак таксамо може се розпочатися й від склянки з ледово зимною водою, від горнятка горячого чаю або від засильно перемученого тіла.

Се ще не значить, що хтось без ніякої шкоди для себе може наразитися на протяги й зимно. Перемучення ослаблює організм і робить його приступним для атаків не лише мікробів простуди, але теж і многих инших недуг. Не треба йти конче до переповненої людьми салі, щоби заразитися простудою. Заразитися мікробами недуг можна теж на свіжім воздусі, на вулицях міста в зимі, особливо тоді, коли віє вітер.

Уряд і громадянство веде завзяту кампанію проти плювання на хідники, але не робиться нічого проти далеко небезпечнішої практики висікання носа у воздух, замісць до хусточки. Людина, що в сей спосіб чистить ніс, може мати або не мати заразків, однак особа, що висікає свій ніс, робить се звичайно тому, що з нього тече слизь, яка звичайно містить заразки. Через висікання носа витворюються краплиночки слизі, які переповнені мікробами. На вітрі розпилені краплиночки слизі можуть дістатися до наших ніздрів з віддалі одного вуличного блока, або можуть залетіти до нашої спальні. Кілька днів потім можемо заразитися простудою, не знаючи кому її завдячуємо.

В часі епідемії інфлюенци люде навчилися бути осторожними з пчиханням. Можемо дуже легко довести до сього, що будемо рідно й незначно перестуджуватися, коли навчимо тих, що простудились не ширити своєї недуги. Перестудитися можна теж і літом, але літом люде не збираються в салях з позамиканими вікнами и не передають тим чином один другому свої мікроби.

На обох бігунах воздух є за холодний, щоби там могли розвиватися мікроби простуди. Підбігуновий дослідник Шакелтон підчас своєї підбігунової виправи доніс лише про один случай вибуху епідемії простуди, коли отворено пакунок з одіжжю, яку запаковано в Лондоні. Ескімоси, що мешкають в зимі в дуже лихо провітрюваних домах, званих іглю, і які часто перемучуються в часі своїх довгих подорожей, не мають у своїй мові слова на простуду. В їх краю не можна простудитися. Коли Ескімоса перевезти до цивілізованого краю, де він має нагоду жити у вигоді й теплі, він простуджується раз по-раз, аж поки не вмре від запалення легінів або сухіт. Його організм є дівичою почвою для мікробів перестуди й він ніколи не може набути такої відпорности проти простуди, яку має білий чоловік.

Спеціяльним родом простуди, який не дійсно простудою, є так звана літня горячка або „гей фівер". Є се подразьення слизних оболон, спричинене порошком деяких ростин. Деякі люде дістають сеї недуги від пудрів на лици або від сильних перфум, навіть від свіжої фарби. У инших людей спричиняють „літну горячку" відвідування фабрики бавовни; сю „простуду" зовуть „фабрично горячкою". Се не є дійсні перестуди, але подразнення носових бо- порошком, який спричиняє в них таї самі прояви, як мікроби простуди. Болони можуть ставити опір принагідним мікробам, коли вони находяться в здоровім стані. Коли вони здорові й вогкі від відділюваного плину, то сей послідний здержує множення заразків. Коли носові проводи сухі або набренілі, тоді зародки можуть множитися й дістаються до волокон а вислідом є зараження, яке зовемо простудою.

Головною причиною висихання або набренілости болон є лихе провітрювання комнати, під яким треба розуміти не конечно нечистий воздух, але й задуху, за горячий, за сухий або за вогкий воздух. Навіть коли воздух чистий і вільний від заразків, він буде непокоїти болони носового проводу, коли він сухий і має понад 70 степенів Фаренгайта. Зимовий воздух, хотяй дуже сухий, коли огрівається, збільшує парования шкіри і причиняє те, що ми відчуваємо зимно навіть при висшій температурі. Богато саль на збори опалюється так, щоби їх зробити вигідними до

пересиджування для жінок, які є легко вбрані; таксамо у церквах і театрах початкова температура не виносить більше, як 68 степенів, одначе вона підноситься опісля від людського тепла та вкінці доходить до 80 степенів.

Вона стає ще тяжшою до знесення тоді, коли вздовж підлоги провіває холодний воздух, охолоджуючи ноги людей, тоді як їх голова в горячім воздусі. З научної точки погляду усі кімнати огріваються невідповідно. Наші голови находяться у тропікальних околицях, а ноги перебувають в підбігунових краях, що якраз противиться тому, чого вимагає натура. Чи огрівається хату при помочі радіятора, реєстрованої печі, чи газового огрівача, наслідок все той самий: огрівання кімнати від стелі в долину. Заким горячо дійде до наших ніг, воно стається невиносиме для наших зачервонілих лиць.

Досить дивно, що старинні Римляне запровадили ідеальний спосіб огрівання своїх віль. Горячо, дим і всьо инше виходило з печей широкими, плоскими проводами, які проведено довкруги в підлогах. В той спосіб удержували Римляне в теплі свої голі, без панчіх, одіті в сандали ноги; рівночасно не богато горяча находилось довкруги їх голов. Не знаємо, які мало наслідки се огрівання й для чого його понехано; однак, здається, що Римляне робили се головно з огляду на свої носи.

Саме охолодження ніг не спричиняє ще носового катару, коли рівномірно охолоджується голову, як се діється в нормальний спосіб на дворі. Холодні купелі, головно в солоній воді, здається забезпечують проти простуд; звідси то приходять до заключення, що неодного можна зробити витревалим на земно. Наслідком сього практикується, що малих немовлят виставляється на остре й вітристе веремя, так, що аж їх личка червоніють від зимна. Тепер не чується богато того рода гартования хоч у сей спосіб загартовано богато немовлят.

В часі війни зроблено відкриття, що робітники в хльориново-газових фабриках були відпорні на інфлюенцу й простуду. Догадуються, що причиною сього було легке подразнення газом слизних болон, що спричинило сталий виплив слизових виділин, які змивали мікроби, заки вони мали час усадовитися. Дим з сірчаного квасу й азотового квасу має той самий благодатний наслідок. Вугляний порошок спричиняє виділини слизу й тому майнери в вугільних копальнях є відпорні на простуду й сухоти легенів; зате робітники, що вдихають кремінний порошок, є незвичайно склонні до сих недуг.

Пристрастні курці хорують богато меньше на простуди, як ті, що не курять. Одначе, коли курець папіросів занедужає на перестуду легенів, вона має звичайно поважний характер.

Тіло загартованого чоловіка ставить опір нараженню на перестуду в двоякий спосіб: Воно огрівається через зуживання більшої кількости поживи. Сей спосіб добрий, коли робиться його з конечности; зате безпастанне його повторювання веде до непотрібного перетяження органів травлення й зужиття себе перед часом.

Другий спосіб ставлення опору простудам відбувається таким чином, що натура нагромаджує в тілі людини товщ. Малий товстий Ескімос служить як примір такої підскірної товщевої одежі, якої він конче потре-

бує. Жінки, що хочуть бути тонкими, повинні памятати, що коли вони не будуть одягатися досить тепло в часі зимної погоди, натура одягне їх у таку одіж, якої вони собі як найменше бажають. Товщ, як звісно, під кождим оглядом є небажана річ і тому цивілізований чоловік повинен старатися радше носити богато одежі на собі в зимі й спалювати подостатком опалу, як бути товстим, як дикун.

Людина, що впала до води й мусить іти через довший простір у вогкій одежі й серед морозного вітру, може се зробити без ніякої майже небезпеки для себе, коли понад вогкою одіжжю має непромакаючу одіж, яка не допускає вітру.

Неоден може є тої гадки, що висихання одежі є саме тим, чого він потребує. Одначе, справа мається якраз противно: се булоби фатальною річчю. Парування одежі є саме тим, що робить її холодною й небезпечною. Коли би не парування, вогка одіж булаби таксамо теплою, як суха. Шакелтон згадує, як часто він й його люде були вогкі наскрізь і йшли в ночі спати до вогких, а навіт мокрих мішків. Лежачи в снігу, вони не терпіли нічого від сильних морозних вітрів і ніхто з них не перестуджувався. Причиною сього було те, що вони цілком не висихали, але лишалися вогкими

Птиці в часі зимних вітрів держаться напроти подувів, які вкладають їх пера рівно так, що вони творять непромокаючу одіж для спідного піря. В часі спеки вони обертаються довкола й наїжують піря, пускаючи до середини воздух. Закрашена на чорно одіж є найтепліша, бо вона обсорбує найбільше сонічних лучів. За нею іде жовта; далі червона, ясно синя; найхолоднішою з усіх се біла. Се можна доказати через укладання пасків ріжних красок на снігу, на сонци. Чорний западется найдальше в сніг, а білий зовсім не западеться.

Тіло регулює свою температуру частинно через скількість поживи, яку перетравлює, частинно через скількість води, яку випаровують скіра й легені. Коли ми виконуємо богато рухів в часі горячого дня, то тим приневолюємо наше тіло більше розгорячуватись. Воно робить се через виділювання води в формі поту, який пересякає нашу одіж. Тоді ми виглядаємо, неначеби впали до води з одіжжю. Колиб ми працювали в спеку в непромокальній одежі, то переконаємося небаром, як теплою може бути вогка одіж, коли не допуститься до парования.

Від почення дістаємо сильну спрагу. Пємо тоді богато води, думаючи, що чим більше випємо чистої води, тим лучше для нас. Однак, за богато чогось ніколи не виходить нам на обре. Пиття за богато води, щоби виповнити втрати в наслідок почення, спричиняє зменшення в нашім тілі содових й поташевих солей і викликує корчі.

В случаях сонічного пораження натуральне почення уступає й тоді, як зарадче средство проти сього треба викликати штучне почення. На тіло хорого ллється воду й вахлюється його з цілої сили. В той спосіб уможливлюється усунення з його тіла надмірного тепла.

Якраз на перекір загальному переконанню малі кімнати, належито перевітрені, є лучші від великих кімнат. Досвід у баракових бюрових будинках в часі війни, підчас горяча виказав, що дівчата далеко менше упрівали в кімнатах 80X20, як в кімнатах 80X70. Вентиляція стін, вікон й дверей є успішною в малих кімнатах. Також високі стелі не корисно впливають в часі горяча й зимна.

Життя Українців у старовину.

Про життя українських племен у давнину маємо доволі скупі відомости.

І так про Полян літописець каже, що вони мали звичай добрий і смирний. Вони орали землю, ходили на промисли лісові та водяні, вели торговлю з близькими і далекими народами. Здатні були до війни, билися завзято і немилосерно.

Деревляне та Сіверяне описуються в літописі як народ ще напів дикий, мало культурний. Та ми знаємо, що й там уже в X. та XI століттях орали землю, сіяли усякий хліб: просо, овес, ячмінь, горох, а трохи пізніше — жито, пшеницю. У степу (у Полян та степових Сіверян), розуміється, хліборобство мало ще більше місця. Окрім того люде держали худобу: рогату, коней, дрібну худобу і домашню птицю (курей).

В тодішньому господарстві (около X. віка) велике місце мали водяні, а найбільш лісові промисли. Люде полювали на звірів, щоб здобувати дорогі футра (бобри, куни, горностаї та инші), ловили диких гусей, лебедів; неводами і вудками ловили рибу. В лісах знаходили дикі бджоли по дуплах і брали там мід; старі дуплинасті дерева звалися бортями, через це і промисл цей звався бортним. Робили й нарочно дупла в лісовому дереві, щоб селилися бджоли. Були й справжні пасіки з улиями.

Мід як і футра йшли і на продаж і на подать; тоді торгували здебільшого медом, воском, футрами і вивозили цей товар в чужі землі. З меду готували смачні та кріпкі напитки. Ще й до недавнього часу декуди понад Десною можна було почути, як числять і складають ціни не на гроші, а „на куни" (скірки куниць, якими колись давали податок і платили замість грошей).

Наші предки за тих часів уміли вже прясти, ткати, виправляти шкіри, робити глиняні начиння, кувати залізо і робити з нього знаряди. Декуди вміли й здобувати залізо, випалюючи його з руди. Виробляли також усячину з бронзу, міди, срібла, иноді й золота і те все знаходимо в стародавніх могилах, насипаних за тих часів.

Одяг носили і пани і прості люде одного покрою; тільки пани шили одяг з дорогої чужоземної матерії, а прості люде виробляли самі собі полотно і сукно.

Одяг не дуже відріжнявся від того, що й тепер ще носять по закутинах України: в Чернигівщині, на Волинському Поліссю та в горах у Галичині. Носили довгу, білу сорочку на випуск, вишивану заполоччю, підперезану поясом; нешироке штани; чоботи або постоли, ремінні або личані. На голові шапка, капелюх з загнутими краями, обшитими футром і суконним верхом. Поверх сорочки надівали свитину, а поверх неї — плащ. Для прикраси носили, головно жінки, усякі срібні та золоті цяцьки: сережки, ланцюжки на голові й на шиї і т. д.

Хати робили невеликі, просторі; в лісовій стороні ставили їх високі на два поверхи, а біля хати приліплювали кошари, комори. В степу робили хижі, виплетені з лози або очерету та обмазані глиною, або

з е м л я н к и, підкопані трохи під горою в землі. В хатах (хижах, землянках), робили печі — просто з глини, без цегли: не скрізь і не зразу почали для диму робити при печі димар (комин), декуди ще й досі не роблять, так, що дим стелиться по всій хаті.

Щоб мати захист від ворогів, робили городки: насипали вал, ставили частокіл, а в середині попід валом робили невеликі хатки, ставляючи їх тісно одну біля другої. Туди й ховалися підчас потреби з усім скарбом і худобою. Городища ті були невеликі; їх і тепер багато ще знаходиться на Україні.

Окрім тих городків, розсіяних по всій землі верстов може на шість оден від другого, скоро появились і виросли більші городи: Київ, Переяслав, Чернигів, Любеч і инші.

Сюди приїздили купці з чужих земель (з царства хазарського, від Арабів, Греків, Варягів), скуповували футра, мід, віск, а продавали свої товари: усякі вироби, дорогу матерію, зброю і т. п.

А наші люде почали возити на продаж свої товари — і до Арабів і до Греків.

Зімою скрізь збирали, скуповували або вимінювали по селах чи хуторах і городках шкіри, мід і віск, звозили до берега ріки, ладили великі човни, а на весні сплавляли те все до Чернигова. Любеча, а далі до Київа. Звідси вирушали в далеку дорогу аж до Чорного моря, яке звалося тоді Українським морем, до Царгорода або й до дальших країв. Там продавали свої товари, накуповували дорогих східних товарів і верталися до дому. Так само торгували і з Хазарами й дальшими народами.

Де не можна було проїхати з одної річки в другу, там перетягали човни по сухому (ті місця звалися волоками), а товар переносили на плечах. Торговля давала великий прибуток, через те, де далі, ставало все більше купців; городи розросталися, їх мешканці багатіли, звикали до розкошів і веселого життя.

Торговля з культурною грецькою землею привчала і наших людей заводити у себе деякі звичаї чужоземні, будувати будинки, носити дорогі одяги і т. д. В грецькій стороні тоді давно вже панувала християнська віра; наші люде, часто стрічаючись із християнами, звикали до них, тай самі іноді ставали християнами.

Г. Коваленко.

ОСТОРОЖНІ.

(З уст народа).

Ішли раз глухий, сліпий, кривий і голий через ліс.

Аж каже глухий: „Слухайте, щось трісло!"

А сліпий каже: „А дивіть, то розбійники!"

На те кривий: „Тікаймо!"

А голий: „Бо нас обдеруть!"

ЗАКИД.

Виїхав чумак у далеку дорогу і забарився там довший час.

Як приїхав домів, то не застав одної дитини. Заким він приїхав, то дитина вмерла, і її вже поховали. Як він прийшов у хату, то такого гніву й пакости наробив:

„Тілько вас було людий в хаті, тай дали одній дитині вмерти!"

КОЗАЦЬКИЙ ЧУРА.

Запорожці, як підмовлять було до себе на Січ якого хлопця з Гетьманщини, то перше пробують, чи годиться буть Запорожцем. Ото звелять йому варити кашу:

— Глядиж, вари так, щоб і не сира була, щоб і не перекипіла. А ми підем косить. То ти, як уже буде готова, вийди на такий то курган тай зови нас; а ми почуємо тай прийдем.

От, поберуть коси тай підуть ніби то косить. А де їм хочеться косить! Заберуться в комиш*), тай лежать.

Та оце хлопець, зваривши кашу, вийде на могилу і зачне гукати. А вони й чують та не озиваються. То він гукає-гукає та давай плакать:

— От занесла мене нечиста сила між цих Запорожців. Лучшеб було дома сидіти при батькові та при матері А то ще перекипит каша, то прийдуть та битимуть. Ой біднаж моя головонько! Чого мене понесло між цих Запорожців?

То вони, лежачи в траві, вислухають усе тай кажуть:

— Ні, це не наш!

— А далі вернуться до куреня й дадуть тому хлопцеві коня і грошей на дорогу тай скажуть:

— Їдь собі, небоже! Нам таких не треба.

А як же котрий удасться второпний і догадливий, то, вийшовши на могилу, кликне разів зо два:

— Гей, панове молодці! Ідіте кашу їсти!

Та як не озиваются, то він:

— Коли мовчите, то буду й сам їсти! — кликне та ще перед відходом ударить на могилі гопака: „Ой, тут мені погуляти на просторі"!

Та, затягнувши на ввесь степ козацьку пісню, піде собі до куреня і давай уплітати кашу.

То Запорожці, лежачи в траві, й кажуть:

— Оце наш!

Та, побравши коси, ідуть до куреня. А він:

— Де вас у біса носило, панове! Гукав-гукав, аж охрип: та щоб каша не перекипіла, то я почав сам їсти.

То Запорожці споглянуть один на одного тай скажуть йому:

— Ну, чуро, вставай! годі тобі буть хлопцем: тепер ти рівний нам козак.

І приймають у товариство.

*) Осока, шувар, троща.

ВІДВАЖНИЙ.

Жерлися пси на дворі, а чоловік лежить в хаті на постели тай каже:

„Гудзя, гудзя".

— „Ой", — повідає жінка, — „який ти, чоловіче, відважний".

„Е, — каже чоловік, — „я би й до вікна вийшов".

ГРІХИ.

Здибав мірошник арендаря в пеклі й питає його: „За що ти сидиш?" Відповідає арендар: „Бо я не доливав".

А мірошник каже: „Ей, говори. Ти не доливав, та сидиш, а я без верх брав, та сиджу".

ГЕРЦОГОВИНКА.

За два дні до битви коло Боботового кладовища до командапта Марка прийшов молоденький хлопець-герцоговинець. З виду дуже молодий, не більше шіснацяти літ, а при тім незвичайно гарний як образок; доволі високого росту, хоч не дуже плечистий, з білим румяним лицем як сніг окроплений кровю і з чорними як вугілля очима. Довге темне волосся спадало у нього на лоб майже до самих очей, а з заду спускалось до плечей. Звільна стидливо підійшов він до командапта Марка і поцілував його в руку.

— Звідки ти, наруче? — питає командант, а сам не може віднести від нього очей: так він йому подобався.

— Із Невесіня.

— Як тебе зовуть?

— Станко.

— А чий ти?

— Ранковичів.

Командант Марко поглянув на свої вуси та раз-два-три ударив носиком чобота об землю, немов над чим роздумував.

— Пощож ти прийшов? — запитав він по доволі довгім роздумуванню.

— Прийшов воювати.

Командант кивнув головою, немов би казав: „я так і думав" і знов ударив ногою об землю.

— Ну, мабуть ти ще дуже молодий, — сказав він по застанові і з притиском на кожнім слові.

— Не вже те стоїть на перешкоді? — запитав молодик і опустив очі.

— А вжеж, справді стоїть на перешкоді, — відповів командант. — Тобі от тепер здається, що то легко боротися, проливати кров; а то не так, ти помиляєшся. Всі молодики, як ти, дуже боязливі і трусливі. Коли йдуть на війну, здається тобі, що нема лютіших від них, а коли роздадуться перші вистріли, вони бліднюють, ховаються і втікають.

— Я не з таких, — сказав молодець.

— Як? чомуж би ти мав бути ліпший від инших?

— Я не втечу і не сховаюся, хочби прийшлося погибати... Не боюся зброї... Ти тільки прийми мене до дружини, а тоді побачиш.

Марко знов задумався, потім підняв голову і поглянув хлопцеві просто в очі.

— Ну, гаразд... Я прийму тебе... Але я готов справді закладатися, що ти перший утечеш з поля боротьби... Знаю я вас, добре знаю... Та най буде по твойому! Тепер ти наш, іди до дружини... Шкоди не буде: а нас усе таки о одного більше.

Молодик знов підійшов до командапта і поцілував його в руку, а той погладив його по голові і процідив крізь зуби: „Бувай здоров". Відтак віддав його в опіку товаришам, що приняли його як брата. Так звичайно буває у Герцоговинців.

* * *

По жорстокій, запеклій боротьбі і різанині коло Боботового кладовища, зібралися дружинники довкола командапта. Провіряли, чи всі на переді, чи всі здорові. Командант стояв по середині, розпитував кожного, довідувався, а дружинники тим часом тихо переговорювалися, перекликувались поміж собою.

Підійшов ще один молодик.

— А де наш Станко? — запитав він.

Всі замовкли, переглянулись, стали розглядатися довкола... — Станка ніде не видко.

— Нема його тут...

Командант здивувався. Він не хотів вірити, що нема Станка... Про його втечу не могло бути й мисли тому, що командант бачив своїми власними очима, як він бився, немов би юнак випробований в десяти боях... а про смерть його він не хотів, або краще боявся, або не смів навіть подумати; за два дні він так привязався до Станка, немов би то його свояк, рідний син.

— Що з ним сталося?... — запитав він окружаючих його хлопців якимсь глухим химерним голосом.

— Не знаємо, — відповіли йому.

Командант затиснув зуби.

— Найдіть мені його! — крикнув він — Найдіть зараз живого або мертвого... Хто знає, може бути, що він де задержався, спізнився? Шукайте його...

Дружинники послухали коменданта і розсипалися на всі сторони. Переходили від одного трупа до другого, може де знайдуть Станка між убитими? Заглядали по корчах, чи не знайдуть його там, але все надармо.

Тимчасом скількох дружинників пішло по воду і найшли Станка коло ручаю. Він був блідий як полотно, з замкненими очима, з отвореними устами. Волосся було розкудлане, помішане, розсипане на окервавленій траві і на нім запеклася кров.

— Мертвий, — сказав хтось, що оглядав Сканка.

Підійшли й інші й стали його оглядати.

— Ні, дихає, їй Богу, ще дихає! — крикнув перший.

Досить було цих слів... Инші побігли до ручаю, принесли води, стали оприскувати й умивати йому лице. Трохи згодом показався на щоках ніжний румянець... Дружина ще більше припала до нього, а він вкінці поволи отворив очі... В першу мить він не пізнав, де він, як найшовся тут, що з ним роблять і знов замкнув очі... Відтак відомкнув і слабим-преслабим голосом попросив:

— Води.

— Зараз! — відозвалися дружинники і дали йому небогато води. Відтак осторожно підняли його і віднесли до коменданта.

Командант скрикнув з радости, як побачив Станка, але в ту мить захмурився — рана показалася йому дуже страшною.

— Внесіть його в якунебудь хату, а я пришлю лікаря.

Дружина послухала і віднесла раненого до найближчої хати.

* * *

Коли прийшов лікар, Станко вже зовсім прийшов до памяти і лежав спокійно, не стогнав і не охав, як то звичайно роблять молоді ранені. Лікар зараз підійшов до нього і хотів розіпняти камізольку, щоби оглянути рану на груди. Але Станко не давав діткнутися до грудей, рішучо противлячися тому. Лікар з початку просив, та потім, як побачив, що просьби даремні, він насильно ухопив за камізольку і розіпяв її.

І в мить він побачив... білі, дівочі груди...

Лікар остовпів з подиву, а Станко цілий почервонів і соромливо відвернув голову в бік...

— Ти... жінка... — промовив лікар, не схаменувшися ще з того дива.

— Так, — тихо відповіла вона.

— Замужна?

— Дівчина.

— А як тебе зовуть?

— Стана.

Лікар оглянув рану, обмив, наложив обвязку, а відтак сів перед Станою і з подивом став її оглядати. А вона не сміла підняти очей і все гляділа на бік.

Вкінці лікареві надоїла та мовчанка (він взагалі ніколи не вмів мовчати) тай він став постепенно допитуватися:

— Чому ти пішла на війну?

— Так, — відповідала вона.

— Не може бути, щоби „так...“ Чому инші жінки не роблять того? Тут щось не так... Може бути ти чиясь суджена і пішла разом з ним на війну.

— Ні.

— То з братом?

Вона почервоніла ще більше як перше і тихо прошептала:

— Ні.

Лікар належав до тих людей, що не вдоволяються подібними відповідями. Йому хотілось довідатися про все від початку до кінця, бо він бачив, що тут криється якась „історія“, як то він дуже любив говорити про такі події. Тепер він уже ніяк не міг заспокоїти своєї цікавости, все випитував дівчину, вговорював її признатися перед ним, клявся небом і землею, що ніхто про це не довідається, хоч був переконаний, що не зможе здержати присяги.

Стана вкінці увірила йому і тихим голосом стала оповідати:

В нашім селі є до тридцять хат і з кожної хати на боротьбу з Турками вийшло по двоє-троє людей. А з котрої хати не пішов ніхто на війну, то кажуть, що вона проклята Богом, що в ній живуть люде з „покоління Бранковича“*).

*) Зрадника, що зрадив Сербів в бою на Косовім полі в 1389 р.

Так було й з нашою хатою.

В мене є брат не багато старший від мене, йому двадцять літ — але Бог його знає, якийсь він нідочого і полохливий як заяць. Він боїться навіть подумати про війну, а щож казати, щоб він ішов на війну... Говорила і я, щоб він не відбивався від инших хлопців, але він і слухати не хотів.

— Не хочу, — каже, — проливати крови!... Обійдуться там і без мене. Не хочу вбити нікого.

І так за кожним разом.

Зразу ми його переконували, відтак перестали. А тим часом в селі пішла про нашу хату погана поговірка: одні це, другі те, а всі погано говорили.

Раз рано пішла я на роботу. Доганяють мене чотири дівчині з дому Бумбіча та Рецатіци. Я поздоровилася з ними: „добридень!“ А вони навіть не глянули на мене.

— Щож то ви? — питаюся.

— Нічого... Не хочемо говорити з тобою. Ти від „Бранковичевої лози“, тому, що твій брат не пійшов на війну з иншими молодцями.

Мені потемніло в очах. Мені здавалося, що мене обілляли гарячою водою, а я мало що не зімліла... Колиж вони відійшли трохи, я утяла косу і полетіла до дому... Влетіла у свою кімнату і заплакала... Довго я ридала і сама не знаю, як довго; але після того стало мені лекше... Встала і почала думати, що мені тепер робити. Адже то не жарт, коли знеславлюють нашу хату, називаючи нас слякими і такими... Не було ніколи в нашім роді Бранковичів, а тепер ось говорять... Мені стало так тяжко, що сльози по неволі знов потекли з очей.

Не довго думаючи, сказала я до себе: піду я на війну... Не хочу, щоби про нашу родину пішла погана сла-

ва, хоч би прийшлося мені загинути.

І зараз убралась я в братовий святочний одяг і вечером прийшла сюди.

От і все.

Стану очивидячки втомило це оповідання, під конець голос ослаб так, що ледве можна було розібрати її слова. Лікар з отвореними з подиву устами не то що з напруженням слухав, але просто поглочував кожне її слово. Очі його сяли і він тільки кивав головою, додаючи іноді: „славно", „молодець".

В душі він поклався піклуватися і дбати про неї мов про рідну доньку.

Светозор Чорович.

ГУМОР І САТИРА.

СИНИЦЯ.

Синиця славу розпустила,
Що хоче море запалить,
Що море буцім то згорить —
Така бач є у неї сила.
За вітром слава полетіла
По всіх усюдах і кутках,
По байраках і по садках,
Далеко — аж за синє море...
Усім, хто був на морі, горе;
Ану — до берега тікать
Од проклятущої синиці.

Як назліталось тої птиці,
Як назбіралося звірів,
Людей —
Дивитися на чудасію!...
А пересудливі жінки
Побрали ще й ложки
Бо мали ту надію,
Як море стане закипать,
Щоб юшки добре посьорбать,
Якої з роду не сьорбали.
От, ждуть вони, стоять,
— „От-от уже почне кипіть," —
Хто небудь нищечком мовляє,
— „Ось цитьте, зараз запалає".

А море все собі гуляє,
І не кипить і не горить.
Та щож синиця? — Та мовчить!
І запалить не запалила,
А тільки слави наробила
Та з сорому й сховалася кудись.
За сію капостну дурницю
Полаяли синицю
Тай розійшлись.

Якаж в цій байці братця, сила?
А та: ніколи не хвались,
Поки не зробиш діла.

Леонід Глібів.

——o——

Лікар написав хорій рецепту.

— Скільки належиться? — питається вона.

— Двацять долярів.

Пані зірвалася з крісла, кричить, вимахує руками.

— Прошу мені дати назад рецепту, — каже лікар.

— Хочете щось опустити? — питається пані.

— Ні, — відповідає лікар — я хотів лише дописати ще на рецепті успокоюючий лік на нерви.

——o——

Г і с т ь: Мушу похвалити ваш готель, я не найшов ні одної блощиці!

Г о с п о д а р: А то ви мали щастя.

Чоловік (до жінки): Знаєш, Пришляк каже, що його жінка зімліла, як довідалася, що він має в офісі дуже гарну стенографістку.

Жінка: А щож сталося зі стенографісткою?

Чоловік: Її заангажував я до себе!

——o——

— Вейтер!

— Прошу!

— Печеня була знаменита і дуже мягка. Буду поручати вашу гостинницю знакомим. Скажіть господареві...

— Тихіше, пане! Я через помилку подав вам господареву печеню!

——o——

Лікар: Ваше здоровля поліпшилося значно. Маєте ще трохи спухлі ноги, але з того я нічого не роблю собі.

Пацієнт: Пане доктор, як би ви мали спухлі ноги, я також нічого не робив би собі з того!

——o——

Полісмен (до пяного): Пане, від пів години приглядаюся вам, як ви кидаєте камінням у ліхтарню! (добродушно:) Йдіть додому і виспіться з похмілля, інакше не поцілите ліхтарні!

——o——

— А ти чому носиш жалобу?

— То за моєю тещею!

— Або вона вмерла?

— Ні, спровадилася до нас!

——o——

Капраль: Йоську, чому жовнір має віддати життя за рідний край?

Йосько: Пане капраль, я також питаю себе: чому?

——o——

— Ви гадаєте певно, що я вже дуже стара?

— Алеж ласкава пані! Зовсім ні! Ви напевно не такі старі, як здаєтьсяся. Ах — перепрашаю! Я хотів сказати, що ви виглядаєте богато молодші, ніж ви є.

——o——

Гість: Вейтер! То щось страшне! Чому не наженете тої кітки відси?

Вейтер: Не можу пане! Коли на обід є печеня на дико, то господар хоче, щоби гості весь час бачили, що кітка вганяє коло них.

——o——

Чоловік що ночі вертає пізно в ночі до дому. Жінка постановила його настрашити, загорнулася в простирало і жде. Надходить пяний чоловік — проти нього підходить хтось у білому простиралі.

— Хто то? — питається чоловік.

— Я дух! — відповідає жінка.

— Слава Богу! — каже чоловік — а я думав уже, що то моя жінка!

——o——

Господар увійшов до стайні і бачить, що наймичка сидить на стільці при корові — з підбитим оком.

— Тобі хто набив такого синяка?

— Корова вимахувала хвостом підчас доєння, я хотіла її відзвичаїти від того тай привязала їй цеглу до хвоста.

——o——

Чоловік через телєфон до жінки): Нині не можу прийти на вечеру, бо маю в уряді багато роботи.

Жінка (відповідає через телєфон): Шкода, але як ти можеш працювати, коли в тебе в офісі джезбенд так страшно валить!

——o——

СКУПИЙ.

(Народня сміховинка).

Один чоловік лежить у ночі тай каже:

— Які ці богачі скупі! Якби мені багацтво — як усім давав.

Тільки це приказав, а хтось йому подає у вікно калитку тай каже:

— На, оцю тобі калитку, у ній один червінець. І ти його відтіля витягни — гляпеш — іще буде. І так скільки хочеш! А як натягаєш, тоді віднеси її і вкинь у річку.

Він узяв, тягав гроші три дні, здорову купу натягав. А жалко нести в річку та нічого робити — поніс.

Несе та все тяга та ховає. Дійшов до річки, поглядів — є червінець. Він його виняв, поглядів — іще є.

І жалко йому кидати і він усе тягав і дотягався, що коло них і вмер, а калитки не вкинув у воду.

ВІДОМСТИВСЯ..

„Набився вже він мене, набив, але й бо я його наклявся".

— „А він чув?"

„Е, та де чув".

ТЯГАР.

Їхав чоловік дорогою в місто, та нагнав жінку, що теж ішла в місто, несучи на плечах тяжкий клунок. Змилосердився чоловік над бабою й каже: „Сідайте, кумо, підвезу вас трохи".

Сіла жінка тай тримає клунок на плечах.

„А ви чого, кумо, не поставите клунка на фіру? Таже вам тяжко його тримати".

„Е, дай вам Боже здоровля, що мене везете, на що ще такий тягар класти на фіру".

НЕВІРНИЙ НЕВІЛЬНИК.

(З перського гумору).

Один невільник утік свому панові Коли пан кілька днів пізніше прийшов до іншого міста, побачив там свого невільника, схопив його та сказав:

— Чому ти втік від мене?

Але тепер і невільник схопив свого пана за одяг і відповів:

— То ти мій невільник! Ти вкрав у мене богато грошей тай утік мені. Тепер, коли я тебе зловив, покараю тебе!

І пішли оба до кадія та сказали йому, щоби розсудив, хто з них невільник, а хто пан. Каді казав їм піти до вікна і виставити голову на двір. Потім приказав свому катові, щоби відрубав невільникові голову. Коли невільник почув ті слова, сховав зараз голову, коли його пан навіть не здрігнувся. Тепер зараз пізнав каді, хто обманець і віддав панові його невільника.

ЩЕ НЕ ЧОЛОВІК.

Чоловіче! Не йди через город, бо затолочиш.

— Е, я ще не чоловік.

А щож ти?

— Я парубок.

ВИГРАНА СПРАВА.

Було се за панщизняних часів.

Батька завізвали до суду. Син з власної волі пішов за батьком.

Вертає син вечером домів, а мати питає: „А виграли тато справу?"

„Виграли", — каже син.

„А деж вони?"

„Зараз прийдуть, лише ще мають дістати 25 буків".

ВЕДМІДЬ В ШКОЛІ.

Чи знаєш, брате, як учать
Ведмедя танцювати?
На бляху на залізную
Ведуть його вожатиї.

Під тою бляхою огонь
Розпалює помалу,
А скрипкою збуджа в душі
Любов до ідеалу.

Ведмідь реве, а скрипка гра;
Та ось з низу пригріло, —
На задні лапи зводить він
Своє могутнє тіло.

А скрипка скочно гра тай гра,
А вуйко здер головку,
То праву задню підійма,
То ліву без уговку.

Дрібніше, швидше скрипка гра
Регочеться, то плаче,
І бляха дужше гріє й він
Дрібніше, швидше скаче.

Цей танець памятає вже
До смерти бідолаха;
В одно зіллявся скрипки тон
І розпалена бляха.

Зіллялися нерозривно так,
Що скрипку як почує,
То зараз в лапах запече
І зараз він танцює.

Іван Франко.

——o——

Скажіть, як могли ви винаймити собі цей ліс! Таж в ньому нема такої дичини!

— То нічого, я полюю лише для приємности.

ПРОСИЛИ БІДИ.

Залетів бузьок до села й сів на Климовичову хату. Побачили Москалюкові діти та стали плакáти: „Тату".

— „А чого вам діти?"

„А дивіть, не могла біда на нашу хату сісти, а сіла на Климовичову".

— „Цитьте, діти, чей ще й на нашу хату біда сяде".

——o——

ЛИЦЕ.

Пішов чоловік на друге село на празник і там забавився три дні. Встав він на третий день рано та каже дітям: „Дайте мені води, най вмию лице".

А діти йому повідають: „Або хиба ви, стрию, маєте лице?"

„А вжеж що маю".

„Якбисте мали, то не сиділиби три дни на празнику".

——o——

ВАРТА.

Купив сусід у сусіда кавалок поля й заплатив за него дорого. Як вийшли в поле, то купець кривдував собі, що поле таке вузке й таке коротке, а коштує цілу сотку.

А спродажний відповідає: „Ви кажете, що воно вузке й коротке. Але погадайте ви собі, яке воно глибоке: Копайте, кільки хочете, то кінця не найдете".

——o——

Суддя: Як ви були тут останній раз, я казав вам, що сподіюся вас більше не бачити!

Обвинувачений: Так, пане суддя. Я казав це полісменові, але він не хотів навіть слухати мене і таки привів мене сюда!

ЧИ ВИ Є ЗАІНТЕРЕСОВАНІ?

Гармонія є взаїмним щадничим товариством. Воно має за собою силу **сімдесять пятьох літ,** з числом членів поверх **двацять шість тисяч.**

Призбирані ощадности виносять більше ніж **двацять сім міліонів долярів,** інвестованих у перших моргечах на домах, **яких вартість виносить що найменьше сорок відсотків понад суму моргечу.**

Члени одержують **чотири і пів процентові відсотки,** виплачувані на **місячкі** білянси. Депозити, зложені десятого дня в місяці, процентуються від **першого** тогож місяця.

В додатку до правильних банкових годин офіси є отворені в понеділок, середу і пятницю вечерами, від год. 7 до 8-ої. Се заощаджує час і гроші тим, котрі не можуть трудитися до банку підчас бізнесових годин.

Чи ви є членом?

MUTUAL SAVINGS FUND HARMONIA

1, 3, 5, Union Square, Elizabeth, N. J.

Актива поверх **$27,000,000**

Надвишка поверх **900,000**

Geo H. Neubeck, President. **Emill Schumann,** Secretary.

ШИФКАРТИ

ДО КРАЮ І З КРАЮ ДО АМЕРИКИ

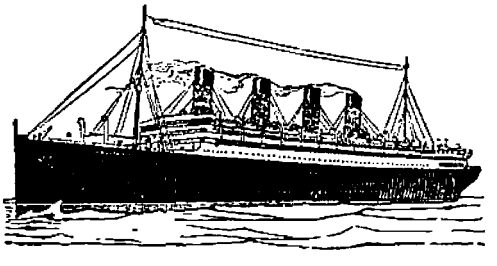

РОДИМЦІ!

ПІСЛЯ НОВОГО ПРАВА ІМІГРАЦІЙНОГО, КОЖДИЙ НАВІТЬ І НЕ-ГОРОЖАНИН МОЖЕ СПРОВАДИТИ ДО АМЕРИКИ ЖЕНУ І ДІТИ.

КОРИСТАЙТЕ З МОГО ДОВГОЛІТНОГО ДОСВІДУ.
В СПРАВАХ ВИЇЗДУ ДО КРАЮ — ПОДОРОЖІ.
В СПРАВАХ СПРОВАДЖЕННЯ З КРАЮ.
В СПРАВАХ КРАЙОВИХ РЕАЛЬНОСТИЙ.
В СПРАВАХ ПЕРЕСИЛКИ ГРОШИЙ В ДОЛЯРАХ ДО КРАЮ.
ПО ІНФОРМАЦІЇ І ПОРАДИ УДАВАЙТЕСЯ ЛИСТОВНО ЧИ ОСОБИСТО ДО ШИРОКО І ВІД МНОГИХ ЛІТ ВСІМ ЗНАНОГО Г. КУНАШЕВСЬКОГО.

G. KUNASHEVSKY

179 EAST 3rd STREET NEW YORK, N. Y.

19 ЛІТ ПІД ТИМ САМИМ АДРЕСОМ.

THE PEOPLES NATIONAL BANK

ЕЛИЗАБЕТСЬКИЙ ПРОҐРЕСИВНИЙ БАНК

113 BROAD STREET, ELIZABETH, N. J.

ФІЛІЯ: 6th WARD BANK, SOUTH BROAD & SUMMER ST., ELIZABETH, N. J.

БАНК ЧЕМНОСТИ, УСЛУГИ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.

Офіс отворений в понеділки і суботи вечерами від год. 7—9.

ПЛАТИМО 4% ВІД ДЕПОЗИТІВ.

ELIZABETHPORT BANKING COMPANY

Main Oficce:
100 FIRST STREET,
ELIZABETH, N. J.

Branch Oficce:
1145 E. Jersey Street,
ELIZABETH, N. J.

☞ **МАЄТОК 8,000,000 (вісім міліонів)** ☜

ОПІКУНЧИЙ ДЕПАРТМЕНТ.
ДЕПАРТМЕНТ ДЛЯ ПЕРЕХОВУ ЦІННИХ РІЧИЙ.
КОМЕРЦІЙНИЙ ДЕПАРТМЕНТ.
СПЕЦІЯЛЬНИЙ ДЕПАРТМЕНТ ПЛАТИТЬ 4%.

Отворено денно від год. 9 рано до 3 пополудни.
В суботу від 9. до 12. в полудни.
В понеділки вечером від 6.30 до 8.30.

Charles D. Doctor, President
R. J. McCulloch, Vice President
J. Q. Weber, Vice President
T. A. Simons, Cashier
A. C. Husbands, Asst. Cashier and Trust Officer.
C. H. Morton, Asst. Cashier.

НАЙСТАРШИЙ І НАЙБІЛЬШИЙ БАНК В ЛІНДЕН, Н. ДЖ.

КОТРИЙ Є ПІД КОНТРОЛЕЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

ЩАДНИЧИЙ ВІДДІЛ СТЕЙТОВИХ, ПОВІТОВИХ І МІСТЕЦЬКИХ ГРОШЕЙ.

ПЛАТИТЬ 4% ВІД ОЩАДНОСТИЙ.

ЛІНДЕН Є ДОБРЕ МІСТО ДО МЕШКАННЯ І РОБОТИ.

МИ ПРЕДКЛАДАЄМО ВАМ ВСІ УСЛУГИ ВХОДЯЧІ В БАНКОВИЙ ОБСЯГ.

LINDEN NATIONAL BANK & TRUST COMPANY

LINDEN, N. J.

ДЕННО ВІДТВОРЕНИЙ ВІД 7.45 ДО 2 ГОД.

В СУБОТИ ВІД 7.45 ДО 12.

В ВІВТІРКИ ВЕЧЕРАМИ ВІД 7—9.

Зорганізований 1812 р.

THE NATIONAL STATE BANK
OF ELIZABETH
68 BROAD STREET
ФІЛІЯ: BAYWAY AND EDGAR ROAD

МАЄТКОВИЙ СТАН З ДНЕМ 30. ЧЕРВНЯ 1928 Р.

СТАН ЧИННИЙ		СТАН ДОВЖНИЙ	
Позички і відсотки	$9,616,270.80	Капітал і Стак	$ 700,000.00
Державні Бонди для обороту	150,000.00	Надвишка	1,000,000.00
Другі Державні Бонди	670,000.00	Нерозділені зиски	290,991.03
Бонди і инші вартісні папери	2,120,355.77	Фонд резервовий	55,000.00
Готівка на руках і в банках	1,777,391.20	Оборот	143,950.00
Банковий дім	250,000.00	Депозити	12,394,076.69
	$14,584,017.77		$14,584,017.77

JULIAN H. KEAN, President
JOHN KEAN, Vice-President
WALTER H. WETTON, Cashier
FARRIS de G. SAPHAR, Ass't Cashier
J. HENRY GEORGE, Ass't Cashier
MILLER C. EARL, Trust Officer
WILLARD C. FORMAN, Ass't Cashier and Ass't Trust Officer

ГАЗЕЛТОНСЬКИЙ СЛАВЯНСЬКИЙ БАНК
AMERICAN BANK & TRUST COMPANY,
HAZLETON, PA.

Є ПІД КОНТРОЛЕЮ СТЕЙТОВОГО І ФЕДЕРАЛЬНОГО УРЯДУ.

КАПІТАЛ	$ 500,000.00
НАДВИШКА	550,000.00
МАЄТОК	6,000,000,00

ПРИЙМАЄ ОЩАДНОСТИ ПОЧАВШИ ВІД $1.00,
А ПЛАТИТЬ 3% РІЧНО.

ПЕРЕСИЛКА ГРОШИЙ ДО ВСІХ КРАЇВ ТАНО, БЕЗПЕЧНО І НАЙРЕХТЕЛЬНІЙШЕ.

НАША СЛУЖБА

Кождий бізнес має свою більше або менше серіозну проблему. Торговля і фабричні вигляди є дуже змінчиві. **Бізнесова справа мусить поспішно приноровити себе до них.**

Банкир набирає досвіду з соток підприємств у протягу цілих років. **Він кристалізується в його пораді.**

Урядовці сього банку є завжди готові помогти в розвязці ваших проблемів. Аплікації о кредит приймається поважно і в дружньому розважанню. Не треба ніякого підкупства, щоб дістатися до каших урядовців. Вони раді, коли мають нагоду комунебудь прислужитися.

ELIZABETH TRUST COMPANY

Cor. Elizabeth Ave. & High Street.

ФІЛІЯ: COR. CHILTON & ORCHARD STS.

Капітал надвишка і нерозділені зиски поверх $900,000

Актива поверх 7,000,000

Ми гарантуємо право власности (Titles) до недвижимого майна (Real State).

George Schmidt, Jr.,
Президент

Frederic Coriell
Секретар

ВСІМ ЗНАЙОМИЙ СТАРИЙ
ЧЛЕН У. Н. СОЮЗА

ІВАН ВОРГАЧ

МАЄ ГОТЕЛЬ І ПОСИЛАЄ
ГРОШІ ДО СТАРОГО
КРАЮ
СКОРО, ТАНО І БЕЗПЕЧНО.

JOHN WORHACZ

422 NORTH MAPLE STREET

MOUNT CARMEL, PA.

STATE BANK

LINDEN, New Jersey

Поручає свою чесну банкову обслугу. Тисячі людей вдоволені і вкладають свої ощадности в більших або менших сумах. Прийдіть еще днесь, започаткуйте добре діло для себе і рідні. Вложіть свій гріш на щадничу книжочку у нашій інституції, котра є під контролею уряду.

Отворено денно від 8.30 рано до 3. пополудни.

Понеділки і суботи вечером від 6.30 до 8.30.

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ, ЩО ГРОШІ ПОДВОЮЮТЬСЯ В
23 РОКАХ ПО 3%
20 РОКАХ ПО 3½%
17 РОКАХ ПО 4%
15 РОКАХ ПО 4½%.
МИ ПЛАТИМО 4½% ВІД МІСЯЧНИХ ОЩАДНОСТИЙ.
ОДИНОКА ІНСТИТУЦІЯ ОЩАДНОСТИ В UNION COUNTY,
ЩО РОБИТЬ СЕ.
ДАЙТЕ НАМ НАГОДУ ПОМОЧИ ВАМ.

Germania Mutual Savings Association

817 ELIZABETH AVENUE, ELIZABETH, N. J.

СПІЛЬНА ІНСТИТУЦІЯ ВЛАСНІСТЬ 3100 ЧЛЕНІВ.
АКТИВА ПОНАД $1,700,000.

Вложіть свої ощадности у нас днесь, а ми поможемо вам побудувати власну хату.

ОТВОРЕНО ДЕННО ВІД 9. РАНО ДО 3 ПОПОЛУДНИ.
СУБОТИ ВІД 9. ДО 12. В ПОЛУДНИ.
ВІВТІРКИ ВЕЧЕРОМ ВІД 7. ДО 9.

Union County Trust Company

Broad & West Grand Sts., Elizabeth, N. J.

МАЄТОК ПОНАД $14,000,000.

Поручає свою комплетну банкову обслугу

Комерційний Департамент: Депозити на чекове конто, уділяє 2% на вкладах остаючих в банку на $1000 і більше.

Спеціяльний Департамент: Платить 4 процент річно на ощадностевих вкладках.

Трост (опікунчий) Департамент: В справах маєткових ми є Екзекутори, Тростіси, Адміністратори, Опікуни і Правні заступники.

Департамент для перехову цінних річий, як: бонди, цертифікати уділові, гроші і дорогоцінности всякого рода, в безпечних огнетревалих касах. Поодинокі сховки по $5.00 і висше за рік ужиття.

Стережені озброєною сторожею в день і в ночи.

Будете вповні свобідні, коли отворите свої конта депозитові на ощадність і чеки, яких сторожем буде сей банк.

UNION COUNTY TRUST COMPANY

C. McK. WHITTEMORE, President.

HUDSON COUNTY NATIONAL BANK

Сей банк узглядняє малі приватні позички в той сам спосіб як кожду другу бизнесову позичку. Ми рахуємо 6% і Ви не мусите бути депозитором сего банку, щоб одержати позичку. Наколи Ви потребуєте гроший порадьтеся нашого Приватного Позичкового Департаменту.

PERSONAL LOAN DEPARTMENT.

OFFICES:

JERSEY CITY

Journal Square Office: 2860 Boulevard | 356 Central Ave. near Bowers St.
..Montgomery and Washington Sts. | Jackson and Wilkinson Aves.
Pavonia Ave. and Grove St.

BAYONNE
Broadway and
Twenty-third Street

UNION CITY
(Affiliated Institution)
Highland Trust Company

Г. Дідоха

Фотографіст

Виробляю фотографії всякої величини і кольору, також зі старих фотографій відробляю і побільшую. Портрети, наполовину олійові, ручна робота, артистичне виконанне. Рівнож фотографую Товариства і фамілії. На замовленне готов приїхати в околици як Ню Йорк, Джерзи Сіті, Бейон, Елізабет і другі.

H. DIDOCHA
132 FERRY ST.,
NEWARK, N. J.

Phone: Market 8986

ВЕСЕЛІСТЬ СЕ НАЙКРАСША ЧАСТЬ ЖИТТЯ.

Однак коли ви є жертвою жолудкових заворушень, коли ви все чуєтеся зле, нервовим і прикрим, коли терпите наслідком умучення, ви не можете бути веселим. Тоді вживайте

ТРІНЕРА ГІРКЕ ВИНО

а скоро скажете: „Я буду чутися добре". Трінера Гірке Вино є роблене з каскара-саграда та з другого медичного коріння, поживного солодичу, що прискорює стравність та взміцняючого чистого каліфорнійського вина. Сі складники і зробили Трінера Гірке Вино так славним.

За 39 літ є воно знане як один з найкрасших тоніків жолудкових. Воно усуває нестравність, лихий апетит, затвердженне, гази, болі голови, нервовість, безсонність та загальне ослабленнє.

В кождім пакунку знаходиться вартісний купон, щадіть їх! **Joseph Triner Company, 1333-45 S. Ashland Avenue, Chicago, Ill.**, вишле вам повну лісту Трінера середників і препаратів та жадання.

МОРГЕДЖІ КОЛЄКТОВАННЄ РЕНТІВ.

ПЕРЕНОШЕННЄ ВЛАСНОСТИ АСЕКУРАЦІЯ

Михайло Дармограй

БЮРО РЕАЛЬНОСТИЙ

НОТАР ПУБЛИЧНИЙ

809 N. FRANKLIN STREET

PHILADELPHIA, PA.

Bell Phone, Market 31-51

Bell Phone, Market 1320

Михайло Ф. Нісевич

Michael F. Nasevich

УКРАЇНСЬКИЙ ПОГРЕБНИК І БАЛЬСАМАТОР.

Услуга в день і в ночи.

N. E. cor. Franklin and Brown Sts.,

Philadelphia, Pa.

ПРИВІТ ВІД

Frank J. Pfaff

АДВОКАТ

207 Broad Street,

ELIZABETH, N. J.

УСЛУГА ЧЕСНА І СОВІСНА

ПЕРА ФОНТАНОВІ

можете купити в Книгарни „Свободи". Перо гарантоване, 14-каратове золото. При наповнюванню чорнилом не потрібно уживати жадної помпки, бо вистарчить піднести ніхтем кляпку, уміщену з боку, занурити перо в чорнилі, спустити поволи кляпку на долину, а воно само наповниться.

ЦІНА ТОГО ПЕРА З ПЕРЕСИЛКОЮ $2.75

Пишіть на адресу:

"SVOBODA", 81-83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

1864 64 літа фінансовим провідником 1928

The First National Bank

of Jersey City, N. J.

ЗАРОБЛЯЙТЕ ПРОЦЕНТ КОЖДОГО МІСЯЦЯ.

Ощадности уміщекі у нашім Щадничім Відділі перед 5-им кождого місяця, здобудуть процент від 1-го того місяця у висоті 4% котрий обчисляється піврічно.

ОГНЕТРЕВАЛІ ДЕПОЗИТОВІ СКРИНКИ

СВЯТОЧНІ ОЩАДНОСТИ (CHRISTMAS CLUB)

ПРИНИМАЄТЬСЯ КОМЕРЦІЙНІ І ПРИВАТНІ ОЩАДНОСТИ

OLD BERGEN ФІЛІЯ
89 Monticello Ave.

HUDSON CITY ФІЛІЯ
286 Central Ave.

ГОЛОВНИЙ ОФІС

1 EXCHANGE PLACE.

СТЕФАН ЄВУСЯК І СИНИ

В РАЗІ НЕЩАСЛИВОГО ВИПАДКУ ПРОСИМО УДАВАТИСЬ ДО НАШОГО ПІДПРИЄМСТВА З ПОВНИМ ДОВІРЄМ. МИ ОБСЛУЖИМО ВАС ЧЕСНО І СОВІСНО. ТАКОЖ ДОСТАВЛЯЄМО АВТОМОБІЛІ НА ВЕСІЛЛЯ, ХРЕСТИНИ І ВСЯКІ ИНШІ ОКАЗІЇ.

УДАВАЙТЕСЬ ДО СВОЇХ А НЕ ДО ЧУЖИХ.

НАША АДРЕСА:

77 MORRIS STREET,
JERSEY CITY, N. J.
Telephone: Montgomery 1745.

45 PROSPECT AVENUE,
BAYONNE, N. J.
Telephone: Bayonne 540

ФІЛІЯ: 167 3rd STREET, PASSAIC, N. J.
Telephone: Passaic 6363.

ІВАН ПУСТАЙ

ПОГРЕБНИК

480 WEST BROAD STREET,
HAZLETON, PA.

TEL.: 1543 J.

Hemlock 1438-M
Second Floor.

DR. A. W. FINA

NATUROPATHY
1305 CARSON ST., PITTSBURGH, PA.

Помагаю у всяких долегливостях вашого терпіння і болю без жадної медицини найновійшими електричними прирядами. Для мущин і женщин старших і молодших. Чесна обслуга і порада даром. Години: рано від 10 до 12, попол. від 2 до 4, вечер. від 6 до 8. А в кождий понеділок від 10 до 12 — безплатно.

Emerson 6230 Trinity 2710

АДВОКАТСЬКА КАНЦЕЛЯРІЯ

ALFRED A., ALFRED A. JR.,
RICHARD V. STEIN
1139 EAST JERSEY STREET,
ELIZABETH, N. J.

Полагоджуємо всякого рода справи.

АГЕНЦІЯ

МИХАЙЛА РУДОГО

Спродажа шифкарт на всі корабельні лінії.
Висилка грошей до всіх країв.
Спродажа домів лотів і фарм.
Асекурація домів, меблів, автомобілів і т. ин.
Публичний нотар, виповняю всякі документи.

684 JOSEPH AVENUE,
ROCHESTER, N. Y.

Телефон: STONE 4724 L.

PROVIDENT INSTITUTION FOR SAVINGS

Головний офіс:

239-241 Washington St., Jersey City, N. J.

Bergen Avenue Офіс:

Pir Bergen & Harrison Ave's, Jersey City, N. J.

Вітворений кождого понеділка вечерами від 6—8-ої години.

ВЗАЇМНА ЩАДНИЧА КАСА

НАДВИШКА ПОНАД $31,000,000.

Вступайте до нашого Різдвяного Щадничого Клюбу.

The New Jersey Title Guarantee & Trust Co.

Головний офіс:

83-85 MOTGOMERY STREET, JERSEY CITY, N. J.

Капітал, надвишка і нероздільні зиски $4,800,000.

Уділяємо 2% на чекових контах; 4% на вкладках ощадности.

Огнетревалі скринки до винайму по $5.00 річно у всіх трох наших банках.

Філії:

768 BERGEN AVENUE, JERSEY CITY, N. J.

631 BERGENLINE AVENUE, WEST NEW YORK, N. J.

Обі філії вітворені кождого понеділка вечер.

ПРИВІТ ВІД

O'BRIEN & TARTALSKY

адвокати Українського Народного Союза

1 EXCHANGE PLACE

JERSEY CITY, N. J.

Telephone Montgomery 7300.

ПАНОВЕ СЕКРЕТАРІ І УРЯДНИКИ ТОВАРИСТВ І БРАТСТВ!

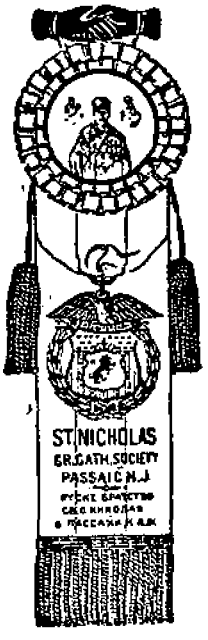

ВАМ ВІДОМО, ЩО НАША ФІРМА ВИРОБЛЯЄ ВСЯКІ РІЧИ БЕЗ ЯКИХ ВАШІ БРАТСТВА ЧИ ТОВАРИСТВА НЕ МОЖУТЬ ОБІЙТИСЬ.

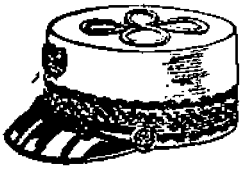

Коли Ваше Братство чи Товариство потребує народного або американського прапора, церковних хоругов, лент, відзнак, шапок або инших річий, то зверніться до нас з замовленнем. Ми є самі фабрикантами і тому у нас дістанете добру роботу, а матеріял ліпший і в дешевшій ціні як деинде.

ЦІНИ НАШИХ ПРАПОРІВ:

Американський прапор:

2x3 стіп	3x5 стіп	4x6 стіп	5x7 стіп
$2.50	$4.00	$5.00	$7.00

Український прапор з гербом на обі сторони:

2x3 стіп	3x5 стіп	4x6 стіп	5x7 стіп
$3.25	$6.00	$7.00	$10.00

Кожде Товариство чи Братство потребує все до публичних виступів, як паради, пікніки і прогульки, виступити з своїми прапорами, відзнаками і лентами та в шапках. — Просимо щиро всіх Українців удаватись до нас з повним довірєм, бо ми ручимо за тревалість і красу замовлених у нас річий. Ми уділимо Вам всяких інформацій і вишлемо Вам сейчас наш катальог з взірцями і подамо Вам докладну ціну. Не відкладайте але пишіть на адресу:

EAGLE REGALIA COMPANY

298 BROADWAY, NEW YORK CITY

ПРИВІТ ВІД

ZOLTAN DROSDICK

CITY BANK & TRUST COMPANY

HAZLETON, PA.

НАЙБІЛЬША КНИГАРНЯ
В АМЕРИЦІ

„СВОБОДИ"

УКРАЇНСЬКОГО НАРОД. СОЮЗА

83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.

Вартість Книгарні $18,612.75.

Пишіть по найновійший катальог книжок Книгарні Свободи.

ДРУКАРНЯ

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

„СВОБОДИ"

83 Grand St., Jersey City, N. J.

виконує:

ВСЯКІ ДРУКИ ЯКНАЙКРАЩЕ, ЗАВСІГДИ НА ЧАС І ПО НИЗЬКІЙ ЦІНІ.

ДЛЯ ТОВАРИСТВ, ПАРОХІЙ, СІЧОВИХ СОТЕНЬ, ГУРТКІВ, БРАТСТВ І ДРУГИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ТА ДЛЯ ПООДИНОКИХ ОСІБ ВИКОНУЄМО ВСЯКІ ПОТРІБНІ ДРУКИ.

ШЛЯХ ДО ФІНАНСОВОЇ СВОБОДИ.

Вигода, свобода, забезпека, незалежкість — се не випадки. Вони приходять як наслідок управлювання, розваги, передбачення з фінансовою інститицією, — як от з Тростовою Компанією Ню Джерзи (Trust Company of New Jersey).

Як робити пляни на будучність, для себе і своєї родини, як створити, збільшити і задержати якесь майно — се ви можете обдумати при помочі нашого Тростового Департаменту (Trust Department). Порадьтеся з нами дотично своїх ощадностей і Добровільного та Життєвого Забезпечуючих Тростів (Voluntary and Life Insurance Trusts).

THE TRUST COMPANY
OF NEW JERSEY

JOURNAL SQUARE, JERSEY CITY.

ФІЛІЇ: Peoples Safe Deposit: Central Avenue at Bowers Street, Jersey City; Bergen & Lafayette: Monticello Avenue at Brinkerhoff Street, Jersey City; Town of Union: Bergenline Avenue at 32nd Street, Union City; Newark Avenue: Newark Avenue at 3rd Street, Jersey City; Hoboken: 12 Hudson Place, Hoboken.

КАПІТАЛ, НАДВИШКА І НЕПОДІЛЬНІ ЗИСКИ ПОНАД $12,000,000. АКТИВА ПОНАД $75,000,000.

СПІЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ: The Monitor Trust Co., 19th Street at Park Avenue, West New York; The Park Trust Co., Park Avenue at Clifton Terrace, Weehawken.

CENTRAL HOME TRUST COMPANY

280 North Broad Street,

(близько почтового будинку)

Elizabeth, N. J.

Отвирається в 8. годині рано. В понеділок вечір від 7 до 9.

ФІЛІЯ: на розі North and Newark Avenues напроти Durant Plant.

Отверта щодня від 9 рано до 4 попол. В пятницю від 9 рано до 7 попол.

4% відсотки, платні в Спеціяльнім Департаменті від кождої вкладки, із складаним процентом кождих шість місяців.

2% НА ЧЕКОВІ КОНТА.

Скринки забезпеки (Safe Deposit boxes) $5 річно.

Чужоземна виміна (exchange) і драфти.

Подорожуючі чеки і кредитові листи.

Ми є в спромозі сколектувати належні вам грюші з кождого банку на світі.

Наш Чужинецький Департамент висилає гроші до кождої части світа, що ми зробимо вам радо на ваше бажанне.

Наш Інвестіційний Департамент дасть вам охотно пораду дотично інвестицій.

Члени Різдвяного Клюбу одержують гроші 20 листопада, щоби мали доволі часу поплатити свої видатки 1 грудня та полагодити вчасно святочні закупна. Відсотки платимо в усіх клясах.

КАПІТАЛ ПОВЕРХ $5,300, 000.

Полагодженне ваших фінансових справ з людяною услугою — се угольний камінь успішного банкованння.

ЧЛЕН ФЕДЕРАЛЬНОЇ РЕЗЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.